නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අභිධම්මපිටකෙ

විභඞ්ගපාළි

1. ඛන්ධවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

1. පඤ්චක්ඛන්ධා – රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

1. රූපක්ඛන්ධො

2. තත්ථ කතමො රූපක්ඛන්ධො? යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති රූපක්ඛන්ධො.

3. තත්ථ කතමං රූපං අතීතං? යං රූපං අතීතං නිරුද්ධං විගතං විපරිණතං අත්ථඞ්ගතං අබ්භත්ථඞ්ගතං උප්පජ්ජිත්වා විගතං අතීතං අතීතංසෙන සඞ්ගහිතං, චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං – ඉදං වුච්චති රූපං අතීතං.

තත්ථ කතමං රූපං අනාගතං? යං රූපං අජාතං අභූතං අසඤ්ජාතං අනිබ්බත්තං අනභිනිබ්බත්තං අපාතුභූතං අනුප්පන්නං අසමුප්පන්නං අනුට්ඨිතං අසමුට්ඨිතං අනාගතං අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතං, චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං – ඉදං වුච්චති රූපං අනාගතං.

තත්ථ කතමං රූපං පච්චුප්පන්නං? යං රූපං ජාතං භූතං සඤ්ජාතං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං උප්පන්නං සමුප්පන්නං උට්ඨිතං සමුට්ඨිතං පච්චුප්පන්නං පච්චුප්පන්නංසෙන සඞ්ගහිතං, චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං – ඉදං වුච්චති රූපං පච්චුප්පන්නං.

4. තත්ථ කතමං රූපං අජ්ඣත්තං? යං රූපං තෙසං තෙසං සත්තානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකං පාටිපුග්ගලිකං උපාදින්නං, චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං – ඉදං වුච්චති රූපං අජ්ඣත්තං.

තත්ථ කතමං රූපං බහිද්ධා? යං රූපං තෙසං තෙසං පරසත්තානං පරපුග්ගලානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකං පාටිපුග්ගලිකං උපාදින්නං, චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං – ඉදං වුච්චති රූපං බහිද්ධා.

5. තත්ථ කතමං රූපං ඔළාරිකං? චක්ඛායතනං…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බායතනං – ඉදං වුච්චති රූපං ඔළාරිකං.

තත්ථ කතමං රූපං සුඛුමං? ඉත්ථින්ද්‍රියං…පෙ…. කබළීකාරො [කබළිංකාරො (සී. ස්‍යා.)] ආහාරො – ඉදං වුච්චති රූපං සුඛුමං.

6. තත්ථ කතමං රූපං හීනං? යං රූපං තෙසං තෙසං සත්තානං උඤ්ඤාතං අවඤ්ඤාතං හීළිතං පරිභූතං අචිත්තීකතං හීනං හීනමතං හීනසම්මතං අනිට්ඨං අකන්තං අමනාපං, රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා – ඉදං වුච්චති රූපං හීනං.

තත්ථ කතමං රූපං පණීතං? යං රූපං තෙසං තෙසං සත්තානං අනුඤ්ඤාතං අනවඤ්ඤාතං අහීළිතං අපරිභූතං චිත්තීකතං පණීතං පණීතමතං පණීතසම්මතං ඉට්ඨං කන්තං මනාපං, රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා – ඉදං වුච්චති රූපං පණීතං. තං තං වා පන රූපං උපාදායුපාදාය රූපං හීනං පණීතං දට්ඨබ්බං.

7. තත්ථ කතමං රූපං දූරෙ? ඉත්ථින්ද්‍රියං…පෙ…. කබළීකාරො ආහාරො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං අනාසන්නෙ අනුපකට්ඨෙ දූරෙ අසන්තිකෙ – ඉදං වුච්චති රූපං දූරෙ.

තත්ථ කතමං රූපං සන්තිකෙ? චක්ඛායතනං…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බායතනං, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං ආසන්නෙ උපකට්ඨෙ අවිදූරෙ සන්තිකෙ – ඉදං වුච්චති රූපං සන්තිකෙ. තං තං වා පන රූපං උපාදායුපාදාය රූපං දූරෙ සන්තිකෙ දට්ඨබ්බං.

2. වෙදනාක්ඛන්ධො

8. තත්ථ කතමො වෙදනාක්ඛන්ධො? යා කාචි වෙදනා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා අජ්ඣත්තා වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකා වා සුඛුමා වා හීනා වා පණීතා වා යා දූරෙ සන්තිකෙ වා, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති වෙදනාක්ඛන්ධො.

9. තත්ථ කතමා වෙදනා අතීතා? යා වෙදනා අතීතා නිරුද්ධා විගතා විපරිණතා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා උප්පජ්ජිත්වා විගතා අතීතා අතීතංසෙන සඞ්ගහිතා, සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති වෙදනා අතීතා.

තත්ථ කතමා වෙදනා අනාගතා? යා වෙදනා අජාතා අභූතා අසඤ්ජාතා අනිබ්බත්තා අනභිනිබ්බත්තා අපාතුභූතා අනුප්පන්නා අසමුප්පන්නා අනුට්ඨිතා අසමුට්ඨිතා අනාගතා අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතා, සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති වෙදනා අනාගතා.

තත්ථ කතමා වෙදනා පච්චුප්පන්නා? යා වෙදනා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා උප්පන්නා සමුප්පන්නා උට්ඨිතා සමුට්ඨිතා පච්චුප්පන්නා පච්චුප්පන්නංසෙන සඞ්ගහිතා, සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති වෙදනා පච්චුප්පන්නා.

10. තත්ථ කතමා වෙදනා අජ්ඣත්තා? යා වෙදනා තෙසං තෙසං සත්තානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකා පාටිපුග්ගලිකා උපාදින්නා, සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති වෙදනා අජ්ඣත්තා.

තත්ථ කතමා වෙදනා බහිද්ධා? යා වෙදනා තෙසං තෙසං පරසත්තානං පරපුග්ගලානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකා පාටිපුග්ගලිකා උපාදින්නා, සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති වෙදනා බහිද්ධා.

11. තත්ථ කතමා වෙදනා ඔළාරිකා සුඛුමා? අකුසලා වෙදනා ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා සුඛුමා. කුසලාකුසලා වෙදනා ඔළාරිකා, අබ්‍යාකතා වෙදනා සුඛුමා. දුක්ඛා වෙදනා ඔළාරිකා, සුඛා ච අදුක්ඛමසුඛා ච වෙදනා සුඛුමා. සුඛදුක්ඛා වෙදනා ඔළාරිකා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා සුඛුමා. අසමාපන්නස්ස වෙදනා ඔළාරිකා, සමාපන්නස්ස වෙදනා සුඛුමා. සාසවා වෙදනා ඔළාරිකා, අනාසවා වෙදනා සුඛුමා. තං තං වා පන වෙදනං උපාදායුපාදාය වෙදනා ඔළාරිකා සුඛුමා දට්ඨබ්බා.

12. තත්ථ කතමා වෙදනා හීනා පණීතා? අකුසලා වෙදනා හීනා, කුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා පණීතා. කුසලාකුසලා වෙදනා හීනා, අබ්‍යාකතා වෙදනා පණීතා. දුක්ඛා වෙදනා හීනා, සුඛා ච අදුක්ඛමසුඛා ච වෙදනා පණීතා. සුඛදුක්ඛා වෙදනා හීනා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා පණීතා. අසමාපන්නස්ස වෙදනා හීනා, සමාපන්නස්ස වෙදනා පණීතා. සාසවා වෙදනා හීනා, අනාසවා වෙදනා පණීතා. තං තං වා පන වෙදනං උපාදායුපාදාය වෙදනා හීනා පණීතා දට්ඨබ්බා.

13. තත්ථ කතමා වෙදනා දූරෙ? අකුසලා වෙදනා කුසලාබ්‍යාකතාහි වෙදනාහි දූරෙ; කුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා අකුසලාය වෙදනාය දූරෙ; කුසලා වෙදනා අකුසලාබ්‍යාකතාහි වෙදනාහි දූරෙ; අකුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා කුසලාය වෙදනාය දූරෙ; අබ්‍යාකතා වෙදනා කුසලාකුසලාහි වෙදනාහි දූරෙ; කුසලාකුසලා වෙදනා අබ්‍යාකතාය වෙදනාය දූරෙ. දුක්ඛා වෙදනා සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි දූරෙ; සුඛා ච අදුක්ඛමසුඛා ච වෙදනා දුක්ඛාය වෙදනාය දූරෙ; සුඛා වෙදනා දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි දූරෙ; දුක්ඛා ච අදුක්ඛමසුඛා ච වෙදනා සුඛාය වෙදනාය දූරෙ; අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි දූරෙ; සුඛදුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය දූරෙ. අසමාපන්නස්ස වෙදනා සමාපන්නස්ස වෙදනාය දූරෙ; සමාපන්නස්ස වෙදනා අසමාපන්නස්ස වෙදනාය දූරෙ. සාසවා වෙදනා අනාසවාය වෙදනාය දූරෙ; අනාසවා වෙදනා සාසවාය වෙදනාය දූරෙ – අයං වුච්චති වෙදනා දූරෙ.

තත්ථ කතමා වෙදනා සන්තිකෙ? අකුසලා වෙදනා අකුසලාය වෙදනාය සන්තිකෙ; කුසලා වෙදනා කුසලාය වෙදනාය සන්තිකෙ; අබ්‍යාකතා වෙදනා අබ්‍යාකතාය වෙදනාය සන්තිකෙ. දුක්ඛා වෙදනා දුක්ඛාය වෙදනාය සන්තිකෙ; සුඛා වෙදනා සුඛාය වෙදනාය සන්තිකෙ; අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සන්තිකෙ . අසමාපන්නස්ස වෙදනා අසමාපන්නස්ස වෙදනාය සන්තිකෙ; සමාපන්නස්ස වෙදනා සමාපන්නස්ස වෙදනාය සන්තිකෙ. සාසවා වෙදනා සාසවාය වෙදනාය සන්තිකෙ; අනාසවා වෙදනා අනාසවාය වෙදනාය සන්තිකෙ. අයං වුච්චති වෙදනා සන්තිකෙ. තං තං වා පන වෙදනං උපාදායුපාදාය වෙදනා දූරෙ සන්තිකෙ දට්ඨබ්බා.

3. සඤ්ඤාක්ඛන්ධො

14. තත්ථ කතමො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො? යා කාචි සඤ්ඤා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා අජ්ඣත්තා වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකා වා සුඛුමා වා හීනා වා පණීතා වා යා දූරෙ සන්තිකෙ වා තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

15. තත්ථ කතමා සඤ්ඤා අතීතා? යා සඤ්ඤා අතීතා නිරුද්ධා විගතා විපරිණතා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා උප්පජ්ජිත්වා විගතා අතීතා අතීතංසෙන සඞ්ගහිතා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – අයං වුච්චති සඤ්ඤා අතීතා.

තත්ථ කතමා සඤ්ඤා අනාගතා? යා සඤ්ඤා අජාතා අභූතා අසඤ්ජාතා අනිබ්බත්තා අනභිනිබ්බත්තා අපාතුභූතා අනුප්පන්නා අසමුප්පන්නා අනුට්ඨිතා අසමුට්ඨිතා අනාගතා අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – අයං වුච්චති සඤ්ඤා අනාගතා.

තත්ථ කතමා සඤ්ඤා පච්චුප්පන්නා? යා සඤ්ඤා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා උප්පන්නා සමුප්පන්නා උට්ඨිතා සමුට්ඨිතා පච්චුප්පන්නා පච්චුප්පන්නංසෙන සඞ්ගහිතා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – අයං වුච්චති සඤ්ඤා පච්චුප්පන්නා.

16. තත්ථ කතමා සඤ්ඤා අජ්ඣත්තා? යා සඤ්ඤා තෙසං තෙසං සත්තානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකා පාටිපුග්ගලිකා උපාදින්නා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – අයං වුච්චති සඤ්ඤා අජ්ඣත්තා.

තත්ථ කතමා සඤ්ඤා බහිද්ධා? යා සඤ්ඤා තෙසං තෙසං පරසත්තානං පරපුග්ගලානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකා පාටිපුග්ගලිකා උපාදින්නා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – අයං වුච්චති සඤ්ඤා බහිද්ධා.

17. තත්ථ කතමා සඤ්ඤා ඔළාරිකා සුඛුමා? පටිඝසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා ඔළාරිකා, අධිවචනසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සුඛුමා. අකුසලා සඤ්ඤා ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා සඤ්ඤා සුඛුමා. කුසලාකුසලා සඤ්ඤා ඔළාරිකා, අබ්‍යාකතා සඤ්ඤා සුඛුමා. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා ඔළාරිකා, සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සුඛුමා. සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා ඔළාරිකා , අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සුඛුමා. අසමාපන්නස්ස සඤ්ඤා ඔළාරිකා, සමාපන්නස්ස සඤ්ඤා සුඛුමා. සාසවා සඤ්ඤා ඔළාරිකා, අනාසවා සඤ්ඤා සුඛුමා. තං තං වා පන සඤ්ඤං උපාදායුපාදාය සඤ්ඤා ඔළාරිකා සුඛුමා දට්ඨබ්බා.

18. තත්ථ කතමා සඤ්ඤා හීනා පණීතා? අකුසලා සඤ්ඤා හීනා, කුසලාබ්‍යාකතා සඤ්ඤා පණීතා. කුසලාකුසලා සඤ්ඤා හීනා, අබ්‍යාකතා සඤ්ඤා පණීතා. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා හීනා, සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා පණීතා. සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා හීනා, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා පණීතා. අසමාපන්නස්ස සඤ්ඤා හීනා, සමාපන්නස්ස සඤ්ඤා පණීතා. සාසවා සඤ්ඤා හීනා, අනාසවා සඤ්ඤා පණීතා. තං තං වා පන සඤ්ඤං උපාදායුපාදාය සඤ්ඤා හීනා පණීතා දට්ඨබ්බා.

19. තත්ථ කතමා සඤ්ඤා දූරෙ? අකුසලා සඤ්ඤා කුසලාබ්‍යාකතාහි සඤ්ඤාහි දූරෙ; කුසලාබ්‍යාකතා සඤ්ඤා අකුසලාය සඤ්ඤාය දූරෙ; කුසලා සඤ්ඤා අකුසලාබ්‍යාකතාහි සඤ්ඤාහි දූරෙ; අකුසලාබ්‍යාකතා සඤ්ඤා කුසලාය සඤ්ඤාය දූරෙ. අබ්‍යාකතා සඤ්ඤා කුසලාකුසලාහි සඤ්ඤාහි දූරෙ; කුසලාකුසලා සඤ්ඤා අබ්‍යාකතාය සඤ්ඤාය දූරෙ. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තාහි සඤ්ඤාහි දූරෙ; සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාය සඤ්ඤාය දූරෙ; සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තාහි සඤ්ඤාහි දූරෙ; දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාය සඤ්ඤාය දූරෙ; අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තාහි සඤ්ඤාහි දූරෙ; සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාය සඤ්ඤාය දූරෙ. අසමාපන්නස්ස සඤ්ඤා සමාපන්නස්ස සඤ්ඤාය දූරෙ; සමාපන්නස්ස සඤ්ඤා අසමාපන්නස්ස සඤ්ඤාය දූරෙ. සාසවා සඤ්ඤා අනාසවාය සඤ්ඤාය දූරෙ; අනාසවා සඤ්ඤා සාසවාය සඤ්ඤාය දූරෙ – අයං වුච්චති සඤ්ඤා දූරෙ.

තත්ථ කතමා සඤ්ඤා සන්තිකෙ? අකුසලා සඤ්ඤා අකුසලාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ; කුසලා සඤ්ඤා කුසලාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ; අබ්‍යාකතා සඤ්ඤා අබ්‍යාකතාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ; සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ; අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ. අසමාපන්නස්ස සඤ්ඤා අසමාපන්නස්ස සඤ්ඤාය සන්තිකෙ; සමාපන්නස්ස

සඤ්ඤා සමාපන්නස්ස සඤ්ඤාය සන්තිකෙ. සාසවා සඤ්ඤා සාසවාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ; අනාසවා සඤ්ඤා අනාසවාය සඤ්ඤාය සන්තිකෙ. අයං වුච්චති සඤ්ඤා සන්තිකෙ. තං තං වා පන සඤ්ඤං උපාදායුපාදාය සඤ්ඤා දූරෙ සන්තිකෙ දට්ඨබ්බා.

4. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො

20. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො? යෙ කෙචි සඞ්ඛාරා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා අජ්ඣත්තා වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකා වා සුඛුමා වා හීනා වා පණීතා වා යෙ දූරෙ සන්තිකෙ වා, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

21. තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා අතීතා? යෙ සඞ්ඛාරා අතීතා නිරුද්ධා විගතා විපරිණතා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා උප්පජ්ජිත්වා විගතා අතීතා අතීතංසෙන සඞ්ගහිතා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා කායසම්ඵස්සජා චෙතනා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා අතීතා.

තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා අනාගතා? යෙ සඞ්ඛාරා අජාතා අභූතා අසඤ්ජාතා අනිබ්බත්තා අනභිනිබ්බත්තා අපාතුභූතා අනුප්පන්නා අසමුප්පන්නා අනුට්ඨිතා අසමුට්ඨිතා අනාගතා අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා කායසම්ඵස්සජා චෙතනා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා අනාගතා.

තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා පච්චුප්පන්නා? යෙ සඞ්ඛාරා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා උප්පන්නා සමුප්පන්නා උට්ඨිතා සමුට්ඨිතා පච්චුප්පන්නා පච්චුප්පන්නංසෙන සඞ්ගහිතා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා කායසම්ඵස්සජා චෙතනා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා පච්චුප්පන්නා.

22. තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා අජ්ඣත්තා? යෙ සඞ්ඛාරා තෙසං තෙසං සත්තානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකා පාටිපුග්ගලිකා උපාදින්නා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා කායසම්ඵස්සජා චෙතනා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා අජ්ඣත්තා.

තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා බහිද්ධා? යෙ සඞ්ඛාරා තෙසං තෙසං පරසත්තානං පරපුග්ගලානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකා පාටිපුග්ගලිකා උපාදින්නා, චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා කායසම්ඵස්සජා චෙතනා මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා බහිද්ධා.

23. තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා සුඛුමා? අකුසලා සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා සුඛුමා. කුසලාකුසලා සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා, අබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා සුඛුමා. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා, සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා සුඛුමා. සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා සුඛුමා. අසමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා, සමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා සුඛුමා. සාසවා සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා, අනාසවා සඞ්ඛාරා සුඛුමා. තෙ තෙ වා පන සඞ්ඛාරෙ උපාදායුපාදාය සඞ්ඛාරා ඔළාරිකා සුඛුමා දට්ඨබ්බා.

24. තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා හීනා පණීතා? අකුසලා සඞ්ඛාරා හීනා, කුසලාබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා පණීතා. කුසලාකුසලා සඞ්ඛාරා හීනා, අබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා පණීතා. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා හීනා , සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා පණීතා. සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා හීනා, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා පණීතා. අසමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා හීනා, සමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා පණීතා. සාසවා සඞ්ඛාරා හීනා, අනාසවා සඞ්ඛාරා පණීතා. තෙ තෙ වා පන සඞ්ඛාරෙ උපාදායුපාදාය සඞ්ඛාරා හීනා පණීතා දට්ඨබ්බා.

25. තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා දූරෙ? අකුසලා සඞ්ඛාරා කුසලාබ්‍යාකතෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; කුසලාබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා අකුසලෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; කුසලා සඞ්ඛාරා අකුසලාබ්‍යාකතෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; අකුසලාබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා කුසලෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; අබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා කුසලාකුසලෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; කුසලාකුසලා සඞ්ඛාරා අබ්‍යාකතෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ . අසමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා සමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; සමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා අසමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ.

සාසවා සඞ්ඛාරා අනාසවෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ; අනාසවා සඞ්ඛාරා සාසවෙහි සඞ්ඛාරෙහි දූරෙ. ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා දූරෙ.

තත්ථ කතමෙ සඞ්ඛාරා සන්තිකෙ? අකුසලා සඞ්ඛාරා අකුසලානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ; කුසලා සඞ්ඛාරා කුසලානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ; අබ්‍යාකතා සඞ්ඛාරා අබ්‍යාකතානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ; සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ; අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා සඞ්ඛාරා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ. අසමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා අසමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ; සමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරා සමාපන්නස්ස සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ. සාසවා සඞ්ඛාරා සාසවානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ; අනාසවා සඞ්ඛාරා අනාසවානං සඞ්ඛාරානං සන්තිකෙ. ඉමෙ වුච්චන්ති සඞ්ඛාරා සන්තිකෙ. තෙ තෙ වා පන සඞ්ඛාරෙ උපාදායුපාදාය සඞ්ඛාරා දූරෙ සන්තිකෙ දට්ඨබ්බා.

5. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො

26. තත්ථ කතමො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො? යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

27. තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං අතීතං? යං විඤ්ඤාණං අතීතං නිරුද්ධං විගතං විපරිණතං අත්ථඞ්ගතං අබ්භත්ථඞ්ගතං උප්පජ්ජිත්වා විගතං අතීතං අතීතංසෙන සඞ්ගහිතං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝානවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං අතීතං.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං අනාගතං? යං විඤ්ඤාණං අජාතං අභූතං අසඤ්ජාතං අනිබ්බත්තං අනභිනිබ්බත්තං අපාතුභූතං අනුප්පන්නං අසමුප්පන්නං අනුට්ඨිතං අසමුට්ඨිතං අනාගතං අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝානවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං අනාගතං.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං පච්චුප්පන්නං? යං විඤ්ඤාණං ජාතං භූතං සඤ්ජාතං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං උප්පන්නං සමුප්පන්නං උට්ඨිතං සමුට්ඨිතං පච්චුප්පන්නං පච්චුප්පන්නංසෙන සඞ්ගහිතං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝානවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං පච්චුප්පන්නං.

28. තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං අජ්ඣත්තං? යං විඤ්ඤාණං තෙසං තෙසං සත්තානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකං පාටිපුග්ගලිකං උපාදින්නං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝානවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං අජ්ඣත්තං.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං බහිද්ධා? යං විඤ්ඤාණං තෙසං තෙසං පරසත්තානං පරපුග්ගලානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියකං පාටිපුග්ගලිකං උපාදින්නං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝානවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං බහිද්ධා.

29. තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං ඔළාරිකං සුඛුමං? අකුසලං විඤ්ඤාණං ඔළාරිකං, කුසලාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණා සුඛුමා. කුසලාකුසලා විඤ්ඤාණා ඔළාරිකා , අබ්‍යාකතං විඤ්ඤාණං සුඛුමං. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං ඔළාරිකං, සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා සුඛුමා. සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා ඔළාරිකා, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං සුඛුමං. අසමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං ඔළාරිකං, සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං සුඛුමං. සාසවං විඤ්ඤාණං ඔළාරිකං, අනාසවං විඤ්ඤාණං සුඛුමං. තං තං වා පන විඤ්ඤාණං උපාදායුපාදාය විඤ්ඤාණං ඔළාරිකං සුඛුමං දට්ඨබ්බං.

30. තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං හීනං පණීතං? අකුසලං විඤ්ඤාණං හීනං, කුසලාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණා පණීතා . කුසලාකුසලා විඤ්ඤාණා හීනා, අබ්‍යාකතං විඤ්ඤාණං පණීතං. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං හීනං, සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා පණීතා. සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා හීනා, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං පණීතං. අසමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං හීනං, සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං පණීතං. සාසවං විඤ්ඤාණං හීනං, අනාසවං විඤ්ඤාණං පණීතං. තං තං වා පන විඤ්ඤාණං උපාදායුපාදාය විඤ්ඤාණං හීනං පණීතං දට්ඨබ්බං.

31. තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං දූරෙ? අකුසලං විඤ්ඤාණං කුසලාබ්‍යාකතෙහි විඤ්ඤාණෙහි දූරෙ; කුසලාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණා අකුසලා විඤ්ඤාණා දූරෙ; කුසලං විඤ්ඤාණං අකුසලාබ්‍යාකතෙහි විඤ්ඤාණෙහි දූරෙ; අකුසලාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණා කුසලා විඤ්ඤාණා දූරෙ; අබ්‍යාකතං විඤ්ඤාණං කුසලාකුසලෙහි විඤ්ඤාණෙහි දූරෙ; කුසලාකුසලා

විඤ්ඤාණා අබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණා දූරෙ. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තෙහි විඤ්ඤාණෙහි දූරෙ; සුඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා දූරෙ; සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තෙහි විඤ්ඤාණෙහි දූරෙ; දුක්ඛාය ච අදුක්ඛමසුඛාය ච වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා දූරෙ; අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තෙහි විඤ්ඤාණෙහි දූරෙ; සුඛදුක්ඛාහි වෙදනාහි සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා විඤ්ඤාණා දූරෙ. අසමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණා දූරෙ; සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං අසමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණා දූරෙ. සාසවං විඤ්ඤාණං අනාසවා විඤ්ඤාණා දූරෙ; අනාසවං විඤ්ඤාණං සාසවා විඤ්ඤාණා දූරෙ – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං දූරෙ.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණං සන්තිකෙ? අකුසලං විඤ්ඤාණං අකුසලස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ; කුසලං විඤ්ඤාණං කුසලස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ; අබ්‍යාකතං විඤ්ඤාණං අබ්‍යාකතස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ. දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ; සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ; අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ. අසමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං අසමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ; සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණං සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ. සාසවං විඤ්ඤාණං සාසවස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ; අනාසවං විඤ්ඤාණං අනාසවස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තිකෙ – ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණං සන්තිකෙ. තං තං වා පන විඤ්ඤාණං උපාදායුපාදාය විඤ්ඤාණං දූරෙ සන්තිකෙ දට්ඨබ්බං.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

32. පඤ්චක්ඛන්ධා – රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

1. රූපක්ඛන්ධො

33. තත්ථ කතමො රූපක්ඛන්ධො? එකවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – සබ්බං රූපං න හෙතු, අහෙතුකං, හෙතුවිප්පයුත්තං, සප්පච්චයං, සඞ්ඛතං, රූපං, ලොකියං, සාසවං, සංයොජනියං, ගන්ථනියං, ඔඝනියං, යොගනියං, නීවරණියං, පරාමට්ඨං, උපාදානියං, සංකිලෙසිකං, අබ්‍යාකතං, අනාරම්මණං, අචෙතසිකං, චිත්තවිප්පයුත්තං, නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මං, අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකං, න සවිතක්කසවිචාරං, න අවිතක්කවිචාරමත්තං, අවිතක්කඅවිචාරං, න පීතිසහගතං, න සුඛසහගතං, න උපෙක්ඛාසහගතං, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බං, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකං, නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී, නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛං, පරිත්තං, කාමාවචරං, න රූපාවචරං, න අරූපාවචරං, පරියාපන්නං, නො අපරියාපන්නං, අනියතං, අනිය්‍යානිකං, උප්පන්නං, ඡහි විඤ්ඤාණෙහි විඤ්ඤෙය්‍යං, අනිච්චං, ජරාභිභූතං. එවං එකවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

දුවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – අත්ථි රූපං උපාදා, අත්ථි රූපං නො උපාදා [නුපාදා (සී. ක.)]. අත්ථි රූපං උපාදින්නං, අත්ථි රූපං අනුපාදින්නං. අත්ථි රූපං උපාදින්නුපාදානියං, අත්ථි රූපං අනුපාදින්නුපාදානියං. අත්ථි රූපං සනිදස්සනං, අත්ථි රූපං අනිදස්සනං. අත්ථි රූපං සප්පටිඝං, අත්ථි රූපං අප්පටිඝං. අත්ථි රූපං ඉන්ද්‍රියං, අත්ථි රූපං න ඉන්ද්‍රියං. අත්ථි රූපං මහාභූතං, අත්ථි රූපං න මහාභූතං. අත්ථි රූපං විඤ්ඤත්ති, අත්ථි රූපං න විඤ්ඤත්ති. අත්ථි රූපං චිත්තසමුට්ඨානං, අත්ථි රූපං න චිත්තසමුට්ඨානං. අත්ථි රූපං චිත්තසහභූ, අත්ථි රූපං න චිත්තසහභූ. අත්ථි රූපං චිත්තානුපරිවත්ති, අත්ථි රූපං න චිත්තානුපරිවත්ති. අත්ථි රූපං අජ්ඣත්තිකං, අත්ථි රූපං බාහිරං. අත්ථි රූපං ඔළාරිකං, අත්ථි රූපං සුඛුමං. අත්ථි රූපං දූරෙ, අත්ථි රූපං සන්තිකෙ…පෙ…. අත්ථි රූපං කබළීකාරො ආහාරො, අත්ථි රූපං න කබළීකාරො ආහාරො. එවං දුවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

(යථා රූපකණ්ඩෙ විභත්තං, තථා ඉධ විභජිතබ්බං.)

තිවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – යං තං රූපං අජ්ඣත්තිකං තං උපාදා, යං තං රූපං බාහිරං තං අත්ථි උපාදා, අත්ථි නො උපාදා. යං තං රූපං අජ්ඣත්තිකං තං උපාදින්නං, යං තං රූපං බාහිරං තං අත්ථි උපාදින්නං, අත්ථි අනුපාදින්නං. යං තං රූපං අජ්ඣත්තිකං තං උපාදින්නුපාදානියං, යං තං රූපං බාහිරං තං අත්ථි උපාදින්නුපාදානියං, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියං…පෙ…. යං තං රූපං අජ්ඣත්තිකං තං න කබළීකාරො ආහාරො, යං තං රූපං බාහිරං තං අත්ථි කබළීකාරො ආහාරො, අත්ථි න කබළීකාරො ආහාරො. එවං තිවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

චතුබ්බිධෙන රූපක්ඛන්ධො – යං තං රූපං උපාදා තං අත්ථි උපාදින්නං, අත්ථි අනුපාදින්නං; යං තං රූපං නො උපාදා තං අත්ථි උපාදින්නං, අත්ථි අනුපාදින්නං. යං තං රූපං උපාදා තං අත්ථි උපාදින්නුපාදානියං, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියං; යං තං රූපං නො උපාදා තං අත්ථි උපාදින්නුපාදානියං, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියං. යං තං රූපං

උපාදා තං අත්ථි සප්පටිඝං, අත්ථි අප්පටිඝං; යං තං රූපං නො උපාදා තං අත්ථි සප්පටිඝං, අත්ථි අප්පටිඝං . යං තං රූපං උපාදා තං අත්ථි ඔළාරිකං, අත්ථි සුඛුමං; යං තං රූපං නො උපාදා තං අත්ථි ඔළාරිකං, අත්ථි සුඛුමං. යං තං රූපං උපාදා තං අත්ථි දූරෙ, අත්ථි සන්තිකෙ; යං තං රූපං නො උපාදා තං අත්ථි දූරෙ, අත්ථි සන්තිකෙ…පෙ…. දිට්ඨං, සුතං, මුතං, විඤ්ඤාතං රූපං. එවං චතුබ්බිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

පඤ්චවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – පථවීධාතු, ආපොධාතු, තෙජොධාතු, වායොධාතු, යඤ්ච රූපං උපාදා. එවං පඤ්චවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

ඡබ්බිධෙන රූපක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, කායවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, මනොවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං. එවං ඡබ්බිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

සත්තවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, කායවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, මනොධාතුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, මනොවිඤ්ඤාණධාතුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං. එවං සත්තවිධෙන රූපක්ඛන්ධො .

අට්ඨවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, කායවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං අත්ථි සුඛසම්ඵස්සං, අත්ථි දුක්ඛසම්ඵස්සං, මනොධාතුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං, මනොවිඤ්ඤාණධාතුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං. එවං අට්ඨවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

නවවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, යඤ්ච රූපං න ඉන්ද්‍රියං. එවං නවවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

දසවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, න ඉන්ද්‍රියං රූපං අත්ථි සප්පටිඝං, අත්ථි අප්පටිඝං. එවං දසවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

එකාදසවිධෙන රූපක්ඛන්ධො – චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජිව්හායතනං, කායායතනං, රූපායතනං, සද්දායතනං, ගන්ධායතනං, රසායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, යඤ්ච රූපං අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං. එවං එකාදසවිධෙන රූපක්ඛන්ධො.

අයං වුච්චති රූපක්ඛන්ධො.

2. වෙදනාක්ඛන්ධො

34. තත්ථ කතමො වෙදනාක්ඛන්ධො? එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො.

චතුබ්බිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො.

පඤ්චවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛින්ද්‍රියං, අත්ථි දුක්ඛින්ද්‍රියං, අත්ථි සොමනස්සින්ද්‍රියං, අත්ථි දොමනස්සින්ද්‍රියං, අත්ථි උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. එවං පඤ්චවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

ඡබ්බිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං ඡබ්බිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

සත්තවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං සත්තවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

අට්ඨවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා අත්ථි සුඛා, අත්ථි දුක්ඛා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං අට්ඨවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

නවවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං නවවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා අත්ථි සුඛා, අත්ථි දුක්ඛා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

35. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී. අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො. අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො. අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො. අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො. අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති. අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී. අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො. අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො. අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

36. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි න හෙතුසහෙතුකො, අත්ථි න හෙතුඅහෙතුකො. අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො. අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො. අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො. අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො. අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො. අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො. අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො. අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො. අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො. අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො . අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො. අත්ථි ඔඝනියො, අත්ථි අනොඝනියො. අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො. අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො. අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො. අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො. අත්ථි යොගවිප්පයුත්තයොගනියො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තඅයොගනියො. අත්ථි නීවරණියො, අත්ථි අනීවරණියො. අත්ථි නීවරණසම්පයුත්තො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තො. අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියො. අත්ථි පරාමට්ඨො, අත්ථි අපරාමට්ඨො. අත්ථි පරාමාසසම්පයුත්තො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තො . අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨො. අත්ථි උපාදින්නො, අත්ථි අනුපාදින්නො. අත්ථි උපාදානියො, අත්ථි අනුපාදානියො. අත්ථි උපාදානසම්පයුත්තො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තො. අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලෙසිකො. අත්ථි සංකිලිට්ඨො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨො. අත්ථි කිලෙසසම්පයුත්තො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තො. අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි සවිතක්කො, අත්ථි අවිතක්කො. අත්ථි සවිචාරො, අත්ථි අවිචාරො. අත්ථි සප්පීතිකො, අත්ථි අප්පීතිකො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි න පීතිසහගතො. අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි න කාමාවචරො. අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි න රූපාවචරො. අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි න අරූපාවචරො. අත්ථි පරියාපන්නො, අත්ථි අපරියාපන්නො. අත්ථි නිය්‍යානිකො, අත්ථි අනිය්‍යානිකො. අත්ථි නියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි සඋත්තරො, අත්ථි අනුත්තරො. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

37. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො , අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

දුකමූලකං.

38. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

39. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

40. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි න හෙතුසහෙතුකො, අත්ථි න හෙතුඅහෙතුකො. අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො. අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො. අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො. අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො. අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො…පෙ…. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

41. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො , අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී. අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො. අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො. අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො. අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො. අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති. අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී. අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො. අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො. අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

42. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො. අත්ථි න හෙතුසහෙතුකො, අත්ථි න හෙතුඅහෙතුකො. අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො. අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො , අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො. අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො. අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො. අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො. අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො…පෙ…. අත්ථි සරණො , අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

තිකමූලකං.

43. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

44. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

45. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි න හෙතුසහෙතුකො, අත්ථි න හෙතුඅහෙතුකො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

46. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

47. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො , අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

48. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

49. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

50. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

51. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

52. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො .

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

53. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

54. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

55. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

56. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

57. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝනියො, අත්ථි අනොඝනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

58. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

59. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

60. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

61. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

උභතොවඩ්ඪකං.

සත්තවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

අපරොපි සත්තවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො , අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

චතුවීසතිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ.… ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං චතුවීසතිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

අපරොපි චතුවීසතිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා; සොතසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං චතුවීසතිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

තිංසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ.

… ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං තිංසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො , අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

අපරොපි බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො , අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා වෙදනාක්ඛන්ධො අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො , අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො , අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා. එවං බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.

අයං වුච්චති වෙදනාක්ඛන්ධො.

3. සඤ්ඤාක්ඛන්ධො

62. තත්ථ කතමො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො? එකවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො.

චතුබ්බිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො.

පඤ්චවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි සොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි දොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි උපෙක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො. එවං පඤ්චවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

ඡබ්බිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා. එවං ඡබ්බිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

සත්තවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා. එවං සත්තවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

අට්ඨවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා…පෙ…. කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා අත්ථි සුඛසහගතා, අත්ථි දුක්ඛසහගතා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා. එවං අට්ඨවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

නවවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා…පෙ…. කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං නවවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

දසවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා…පෙ…. කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා අත්ථි සුඛසහගතා, අත්ථි දුක්ඛසහගතා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා අත්ථි කුසලා, අත්ථි

අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

63. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

64. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී. අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො. අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො. අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො. අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො. අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති. අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී. අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො. අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො. අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ…. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

65. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො. අත්ථි න හෙතුසහෙතුකො, අත්ථි න හෙතුඅහෙතුකො. අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො . අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො. අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො. අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො. අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො , අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො. අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො. අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො. අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො. අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො. අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො. අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො. අත්ථි ඔඝනියො , අත්ථි අනොඝනියො. අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො. අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො. අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො. අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො. අත්ථි යොගවිප්පයුත්තයොගනියො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තඅයොගනියො. අත්ථි නීවරණියො, අත්ථි අනීවරණියො. අත්ථි නීවරණසම්පයුත්තො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තො. අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියො. අත්ථි පරාමට්ඨො, අත්ථි අපරාමට්ඨො. අත්ථි පරාමාසසම්පයුත්තො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තො. අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨො. අත්ථි උපාදින්නො, අත්ථි අනුපාදින්නො. අත්ථි උපාදානියො, අත්ථි අනුපාදානියො. අත්ථි උපාදානසම්පයුත්තො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තො. අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලෙසිකො , අත්ථි අසංකිලෙසිකො. අත්ථි සංකිලිට්ඨො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨො. අත්ථි කිලෙසසම්පයුත්තො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තො. අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි සවිතක්කො, අත්ථි අවිතක්කො. අත්ථි සවිචාරො, අත්ථි අවිචාරො. අත්ථි සප්පීතිකො, අත්ථි අප්පීතිකො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි න පීතිසහගතො. අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි න සුඛසහගතො. අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො, අත්ථි න උපෙක්ඛාසහගතො. අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි න කාමාවචරො. අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි න රූපාවචරො. අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි න අරූපාවචරො. අත්ථි පරියාපන්නො , අත්ථි අපරියාපන්නො. අත්ථි නිය්‍යානිකො, අත්ථි අනිය්‍යානිකො. අත්ථි නියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි සඋත්තරො, අත්ථි අනුත්තරො. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

66. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො. අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො , අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

(යථා කුසලත්තිකෙ විත්ථාරො, එවං සබ්බෙපි තිකා විත්ථාරෙතබ්බා.)

දුකමූලකං.

67. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

68. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

69. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො . අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

70. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

තිකමූලකං.

71. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

72. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

73. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි න හෙතු සහෙතුකො, අත්ථි න හෙතු අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

74. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

75. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

76. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

77. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

78. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

79. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

80. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො .

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

81. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

82. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

83. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

84. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

85. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝනියො, අත්ථි අනොඝනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

86. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

87. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො.

88. එකවිධෙන සඞ්ඛාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

89. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

90. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගවිප්පයුත්තයොගනියො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තඅයොගනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

91. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි නීවරණියො, අත්ථි අනීවරණියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

උභතොවඩ්ඪකං.

සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අපරොපි සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා, සොතසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා, ඝානසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා, කායසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා, මනොසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා. එවං චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අපරොපි චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා. සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා. එවං චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

තිංසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා …පෙ.… ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා සඞ්ඛා. එවං තිංසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

බහුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, සොතසම්ඵස්සපච්චයා ...පෙ.... ඝානසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... කායසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො , අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා. එවං බහුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

අපරොපි බහුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො...පෙ.... අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, සොතසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... ඝානසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... කායසම්ඵස්සපච්චයා...පෙ.... මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා. එවං බහුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

අයං වුච්චති සඤ්ඤාක්ඛන්ධො.

4. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො

92. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො? එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි න හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො , අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො.

චතුබ්බිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො.

පඤ්චවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි සොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි දොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි උපෙක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො. එවං පඤ්චවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

ඡබ්බිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං ඡබ්බිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අට්ඨවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා...පෙ.... කායසම්ඵස්සජා චෙතනා අත්ථි සුඛසහගතා, අත්ථි දුක්ඛසහගතා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා . එවං අට්ඨවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

නවවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා...පෙ.... මනොධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං නවවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා...පෙ.... කායසම්ඵස්සජා චෙතනා අත්ථි සුඛසහගතා, අත්ථි දුක්ඛසහගතා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

93. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි න හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො. අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී. අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො. අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො. අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො. අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො. අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති. අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී. අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො. අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො. අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො . අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ. …. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

94. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො. අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො. අත්ථි හෙතු චෙව සහෙතුකො ච, අත්ථි සහෙතුකො චෙව න ච හෙතු. අත්ථි හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො ච, අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො චෙව න ච හෙතු. අත්ථි න හෙතු සහෙතුකො, අත්ථි න හෙතු අහෙතුකො. අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො. අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො. අත්ථි ආසවො, අත්ථි නො ආසවො. අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො. අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො. අත්ථි ආසවො චෙව සාසවො ච, අත්ථි සාසවො චෙව නො ච ආසවො. අත්ථි ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තො ච, අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො චෙව නො ච ආසවො. අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො. අත්ථි සංයොජනං, අත්ථි නො සංයොජනං. අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො. අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො. අත්ථි සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියො ච, අත්ථි සංයොජනියො චෙව නො ච සංයොජනං. අත්ථි සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තො ච, අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො චෙව නො ච සංයොජනං. අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො.

අත්ථි ගන්ථො, අත්ථි නො ගන්ථො. අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො. අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො. අත්ථි ගන්ථො චෙව ගන්ථනියො ච, අත්ථි ගන්ථනියො චෙව නො ච ගන්ථො. අත්ථි ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තො ච, අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො චෙව නො ච ගන්ථො. අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො. අත්ථි ඔඝො, අත්ථි නො ඔඝො. අත්ථි ඔඝනියො, අත්ථි අනොඝනියො. අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො. අත්ථි ඔඝො චෙව ඔඝනියො ච, අත්ථි ඔඝනියො චෙව නො ච ඔඝො. අත්ථි ඔඝො චෙව ඔඝසම්පයුත්තො ච, අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො චෙව නො ච ඔඝො. අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො. අත්ථි යොගො, අත්ථි නො යොගො. අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො. අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො. අත්ථි යොගො චෙව යොගනියො ච, අත්ථි යොගනියො චෙව නො ච යොගො. අත්ථි යොගො චෙව යොගසම්පයුත්තො ච, අත්ථි යොගසම්පයුත්තො චෙව නො ච යොගො. අත්ථි යොගවිප්පයුත්තයොගනියො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තඅයොගනියො. අත්ථි නීවරණං, අත්ථි නො නීවරණං. අත්ථි නීවරණියො, අත්ථි අනීවරණියො. අත්ථි නීවරණසම්පයුත්තො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තො. අත්ථි නීවරණඤ්චෙව නීවරණියො ච, අත්ථි නීවරණියො චෙව නො ච නීවරණං. අත්ථි නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තො ච, අත්ථි නීවරණසම්පයුත්තො චෙව නො ච නීවරණං. අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියො.

අත්ථි පරාමාසො, අත්ථි නො පරාමාසො. අත්ථි පරාමට්ඨො, අත්ථි අපරාමට්ඨො. අත්ථි පරාමාසසම්පයුත්තො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තො. අත්ථි පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨො ච, අත්ථි පරාමට්ඨො චෙව නො ච පරාමාසො. අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨො. අත්ථි උපාදින්නො, අත්ථි අනුපාදින්නො. අත්ථි උපාදානං, අත්ථි නො උපාදානං. අත්ථි උපාදානියො, අත්ථි අනුපාදානියො. අත්ථි උපාදානසම්පයුත්තො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තො. අත්ථි උපාදානඤ්චෙව උපාදානියො ච, අත්ථි උපාදානියො චෙව නො ච උපාදානං. අත්ථි උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තො ච , අත්ථි උපාදානසම්පයුත්තො චෙව නො ච උපාදානං. අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියො.

අත්ථි කිලෙසො, අත්ථි නො කිලෙසො. අත්ථි සංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලෙසිකො. අත්ථි සංකිලිට්ඨො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨො. අත්ථි කිලෙසසම්පයුත්තො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තො. අත්ථි කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකො ච, අත්ථි

සංකිලෙසිකො චෙව නො ච කිලෙසො. අත්ථි කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨො ච, අත්ථි සංකිලිට්ඨො චෙව නො ච කිලෙසො. අත්ථි කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තො ච, අත්ථි කිලෙසසම්පයුත්තො චෙව නො ච කිලෙසො. අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො.

අත්ථි සවිතක්කො, අත්ථි අවිතක්කො. අත්ථි සවිචාරො, අත්ථි අවිචාරො. අත්ථි සප්පීතිකො , අත්ථි අප්පීතිකො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි න පීතිසහගතො. අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි න සුඛසහගතො. අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො, අත්ථි න උපෙක්ඛාසහගතො. අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි න කාමාවචරො. අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි න රූපාවචරො. අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි න අරූපාවචරො. අත්ථි පරියාපන්නො, අත්ථි අපරියාපන්නො. අත්ථි නිය්‍යානිකො, අත්ථි අනිය්‍යානිකො. අත්ථි නියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි සඋත්තරො, අත්ථි අනුත්තරො. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

95. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

දුකමූලකං.

96. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි න හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො .

97. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

98. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි න හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

99. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

තිකමූලකං.

100. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි න හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

101. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

102. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

103. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු චෙව සහෙතුකො ච, අත්ථි සහෙතුකො චෙව න ච හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

104. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො ච, අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො චෙව න ච හෙතු.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

105. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි න හෙතු සහෙතුකො, අත්ථි න හෙතු අහෙතුකො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

106. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

107. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

108. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවො, අත්ථි නො ආසවො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

109. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

110. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

111. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවො චෙව සාසවො ච, අත්ථි සාසවො චෙව නො ච ආසවො .

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

112. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තො ච, අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො චෙව නො ච ආසවො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

113. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවිප්පයුත්තඅනාසවො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

114. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනං, අත්ථි නො සංයොජනං.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

115. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

116. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

117. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො .

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියො ච, අත්ථි සංයොජනියො චෙව නො ච සංයොජනං.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

118. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තො ච, අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො චෙව නො ච සංයොජනං.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

119. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

120. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථො, අත්ථි නො ගන්ථො.

තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

උභතොවඩ්ඪකං.

සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අපරොපි සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො; අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො; අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අපරොපි චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො,

අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං චතුවීසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

තිංසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො ; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා …පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං තිංසතිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

බහුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං බහුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අපරොපි බහුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ. … ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො …පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොසම්ඵස්සජා චෙතනා. එවං බහුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

අයං වුච්චති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො.

5. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො

121. තත්ථ කතමො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො? එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො.

චතුබ්බිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො.

පඤ්චවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි සොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි දොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තො, අත්ථි උපෙක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තො. එවං පඤ්චවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

ඡබ්බිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං. එවං ඡබ්බිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

සත්තවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු. එවං සත්තවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

අට්ඨවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං අත්ථි සුඛසහගතං, අත්ථි දුක්ඛසහගතං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු . එවං අට්ඨවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

නවවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු අත්ථි කුසලං, අත්ථි අකුසලං, අත්ථි අබ්‍යාකතං. එවං නවවිධෙන

විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං අත්ථි සුඛසහගතං, අත්ථි දුක්ඛසහගතං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු අත්ථි කුසලං, අත්ථි අකුසලං, අත්ථි අබ්‍යාකතං. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

122. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො. අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො , අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී. අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො. අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො. අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො. අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො. අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති. අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී. අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො. අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො. අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ. …. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

123. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො. අත්ථි න හෙතු සහෙතුකො, අත්ථි න හෙතු අහෙතුකො. අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො. අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො. අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො. අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො , අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො. අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො. අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො. අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො , අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො. අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො.

අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො. අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො. අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො. අත්ථි ඔඝනියො, අත්ථි අනොඝනියො. අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො. අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො. අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො. අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො . අත්ථි යොගවිප්පයුත්තයොගනියො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තඅයොගනියො. අත්ථි නීවරණියො, අත්ථි අනීවරණියො. අත්ථි නීවරණසම්පයුත්තො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තො. අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියො, අත්ථි නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියො.

අත්ථි පරාමට්ඨො, අත්ථි අපරාමට්ඨො. අත්ථි පරාමාසසම්පයුත්තො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තො. අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨො, අත්ථි පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨො. අත්ථි උපාදින්නො, අත්ථි අනුපාදින්නො. අත්ථි උපාදානියො, අත්ථි අනුපාදානියො. අත්ථි උපාදානසම්පයුත්තො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තො. අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියො, අත්ථි උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියො. අත්ථි සංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලෙසිකො. අත්ථි සංකිලිට්ඨො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨො. අත්ථි කිලෙසසම්පයුත්තො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තො. අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකො, අත්ථි කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො , අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බො. අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො. අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො.

අත්ථි සවිතක්කො, අත්ථි අවිතක්කො. අත්ථි සවිචාරො, අත්ථි අවිචාරො. අත්ථි සප්පීතිකො, අත්ථි අප්පීතිකො. අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි න පීතිසහගතො. අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි න සුඛසහගතො. අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො, අත්ථි න උපෙක්ඛාසහගතො. අත්ථි කාමාවචරො , අත්ථි න කාමාවචරො. අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි න රූපාවචරො.

අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි න අරූපාවචරො, අත්ථි පරියාපන්නො, අත්ථි අපරියාපන්නො. අත්ථි නියානිකො, අත්ථි අනියානිකො. අත්ථි නියතො, අත්ථි අනියතො. අත්ථි සඋත්තරො, අත්ථි අනුත්තරො. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

124. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො. අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

දුකමූලකං.

125. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

126. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

127. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො . අත්ථි විපාකො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

128. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි සරණො, අත්ථි අරණො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

තිකමූලකං.

129. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

130. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතුසම්පයුත්තො, අත්ථි හෙතුවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

131. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි න හෙතු සහෙතුකො, අත්ථි න හෙතුඅහෙතුකො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි විපාකො, අත්ථි විපාකධම්මධම්මො, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

132. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ලොකියො, අත්ථි ලොකුත්තරො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි උපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියො, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

133. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යො, අත්ථි කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො, අත්ථි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

134. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සාසවො, අත්ථි අනාසවො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සවිතක්කසවිචාරො, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තො, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

135. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවසම්පයුත්තො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි පීතිසහගතො, අත්ථි සුඛසහගතො, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

136. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තසාසවො, අත්ථි ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

137. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනියො, අත්ථි අසංයොජනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො, අත්ථි නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

138. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනසම්පයුත්තො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ආචයගාමී, අත්ථි අපචයගාමී , අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

139. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො, අත්ථි සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සෙක්ඛො, අත්ථි අසෙක්ඛො, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

140. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථනියො, අත්ථි අගන්ථනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තො, අත්ථි මහග්ගතො, අත්ථි අප්පමාණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

141. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථසම්පයුත්තො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

142. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො, අත්ථි ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි හීනො, අත්ථි මජ්ඣිමො, අත්ථි පණීතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

143. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝනියො, අත්ථි අනොඝනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි මිච්ඡත්තනියතො, අත්ථි සම්මත්තනියතො, අත්ථි අනියතො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො .

144. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝසම්පයුත්තො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි මග්ගාරම්මණො, අත්ථි මග්ගහෙතුකො, අත්ථි මග්ගාධිපති…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

145. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඔඝනියො, අත්ථි ඔඝවිප්පයුත්තඅනොඝනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි උප්පන්නො, අත්ථි අනුප්පන්නො, අත්ථි උප්පාදී…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

146. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගනියො, අත්ථි අයොගනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතො, අත්ථි අනාගතො, අත්ථි පච්චුප්පන්නො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

147. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගසම්පයුත්තො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි අතීතාරම්මණො, අත්ථි අනාගතාරම්මණො, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

148. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි යොගවිප්පයුත්තයොගනියො, අත්ථි යොගවිප්පයුත්තඅයොගනියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තො, අත්ථි බහිද්ධො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

149. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො.

දුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි නීවරණියො, අත්ථි අනීවරණියො.

තිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො…පෙ….. එවං දසවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

උභතොවඩ්ඪකං.

සත්තවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

අපරොපි සත්තවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො. එවං සත්තවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

චතුවීසතිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං , ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං. එවං චතුවීසතිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො .

අපරොපි චතුවීසතිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං. එවං චතුවීසතිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

තිංසතිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා …පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං , සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං. එවං තිංසතිවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

බහුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා …පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං. එවං බහුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

අපරොපි බහුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; සොතසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. ජිව්හාසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. කායසම්ඵස්සපච්චයා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සපච්චයා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො…පෙ…. අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණො, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණො, අත්ථි කාමාවචරො, අත්ථි රූපාවචරො, අත්ථි අරූපාවචරො, අත්ථි අපරියාපන්නො; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං. එවං බහුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

අයං වුච්චති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

150. පඤ්චක්ඛන්ධා – රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

151. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

152. රූපක්ඛන්ධො අබ්‍යාකතො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. ද්වෙ ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ‘‘සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි. තයො ඛන්ධා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. රූපක්ඛන්ධො සියා උපාදින්නුපාදානියො, සියා අනුපාදින්නුපාදානියො . චත්තාරො ඛන්ධා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

රූපක්ඛන්ධො අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. රූපක්ඛන්ධො අවිතක්කඅවිචාරො. තයො ඛන්ධා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා සවිතක්කසවිචාරො, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තො, සියා අවිතක්කඅවිචාරො, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘සවිතක්කසවිචාරො’’තිපි, ‘‘අවිතක්කවිචාරමත්තො’’තිපි, ‘‘අවිතක්කඅවිචාරො’’තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘පීතිසහගතො’’තිපි, ‘‘සුඛසහගතො’’තිපි, ‘‘උපෙක්ඛාසහගතො’’තිපි. වෙදනාක්ඛන්ධො සියා පීතිසහගතො න සුඛසහගතො න උපෙක්ඛාසහගතො, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘පීතිසහගතො’’ති. තයො ඛන්ධා සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පීතිසහගතා’’තිපි, ‘‘සුඛසහගතා’’තිපි, ‘‘උපෙක්ඛාසහගතා’’තිපි.

රූපක්ඛන්ධො නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. රූපක්ඛන්ධො නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. රූපක්ඛන්ධො නෙවාචයගාමිනාපචයගාමී. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ආචයගාමිනො, සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. රූපක්ඛන්ධො නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා, සියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. රූපක්ඛන්ධො පරිත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා පරිත්තා, සියා මහග්ගතා, සියා අප්පමාණා. රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා පරිත්තාරම්මණා, සියා මහග්ගතාරම්මණා, සියා අප්පමාණාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරිත්තාරම්මණා’’තිපි , ‘‘මහග්ගතාරම්මණා’’තිපි, ‘‘අප්පමාණාරම්මණා’’තිපි. රූපක්ඛන්ධො මජ්ඣිමො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා හීනා, සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. රූපක්ඛන්ධො අනියතො . චත්තාරො ඛන්ධා සියා මිච්ඡත්තනියතා, සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා.

රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා – ''මග්ගාරම්මණා''තිපි, ''මග්ගහෙතුකා''තිපි , ''මග්ගාධිපතිනො''තිපි; සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො; සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''අතීතාරම්මණා''තිපි, ''අනාගතාරම්මණා''තිපි, ''පච්චුප්පන්නාරම්මණා''තිපි; සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''අජ්ඣත්තාරම්මණා''තිපි, ''බහිද්ධාරම්මණා''තිපි, ''අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා''තිපි. චත්තාරො ඛන්ධා අනිදස්සනඅප්පටිඝා. රූපක්ඛන්ධො සියා සනිදස්සනසප්පටිඝො, සියා අනිදස්සනසප්පටිඝො, සියා අනිදස්සනඅප්පටිඝො.

2. දුකං

153. චත්තාරො ඛන්ධා න හෙතූ. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා හෙතු, සියා න හෙතු. රූපක්ඛන්ධො අහෙතුකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සහෙතුකා, සියා අහෙතුකා. රූපක්ඛන්ධො හෙතුවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා හෙතුසම්පයුත්තා, සියා හෙතුවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''හෙතු චෙව සහෙතුකො චා''තිපි, ''සහෙතුකො චෙව න ච හෙතූ''තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා''ති, සියා සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ, සියා න වත්තබ්බා – ''සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා හෙතු චෙව සහෙතුකො ච, සියා සහෙතුකො චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බො – ''හෙතු චෙව සහෙතුකො චා''තිපි, ''සහෙතුකො චෙව න ච හෙතූ''තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''හෙතුසම්පයුත්තො චෙව න ච හෙතූ''තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා''ති, සියා හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ, සියා න වත්තබ්බා – ''හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො ච, සියා හෙතුසම්පයුත්තො චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බො – ''හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''හෙතුසම්පයුත්තො චෙව න ච හෙතූ''තිපි. රූපක්ඛන්ධො න හෙතු අහෙතුකො . තයො ඛන්ධා සියා න හෙතූ සහෙතුකා, සියා න හෙතූ අහෙතුකා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා න හෙතු සහෙතුකො, සියා න හෙතු අහෙතුකො, සියා න වත්තබ්බො – ''න හෙතු සහෙතුකො''තිපි, ''න හෙතු අහෙතුකො''තිපි.

සප්පච්චයා, සඞ්ඛතා.

චත්තාරො ඛන්ධා අනිදස්සනා. රූපක්ඛන්ධො සියා සනිදස්සනො, සියා අනිදස්සනො. චත්තාරො ඛන්ධා අප්පටිඝා. රූපක්ඛන්ධො සියා සප්පටිඝො, සියා අප්පටිඝො. රූපක්ඛන්ධො රූපං. චත්තාරො ඛන්ධා අරූපා. රූපක්ඛන්ධො ලොකියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා; කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

චත්තාරො ඛන්ධා නො ආසවා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා ආසවො, සියා නො ආසවො. රූපක්ඛන්ධො සාසවො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සාසවා, සියා අනාසවා. රූපක්ඛන්ධො ආසවවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ආසවසම්පයුත්තා, සියා ආසවවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''ආසවො චෙව සාසවො චා''ති, සාසවො චෙව නො ච ආසවො. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''ආසවා චෙව සාසවා චා''ති, සියා සාසවා චෙව නො ච ආසවා, සියා න වත්තබ්බා – ''සාසවා චෙව නො ච ආසවා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා ආසවො චෙව සාසවො ච, සියා සාසවො චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බො – ''ආසවො චෙව සාසවො චා''තිපි, ''සාසවො චෙව නො ච ආසවො''තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''ආසවසම්පයුත්තො චෙව නො ච ආසවො''තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා''ති, සියා ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා, සියා න වත්තබ්බා – ''ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තො ච, සියා ආසවසම්පයුත්තො චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බො – ''ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''ආසවසම්පයුත්තො චෙව නො ච ආසවො''තිපි. රූපක්ඛන්ධො ආසවවිප්පයුත්තසාසවො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා, සියා න වත්තබ්බා – ''ආසවවිප්පයුත්තසාසවා''තිපි, ''ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා''තිපි.

චත්තාරො ඛන්ධා නො සංයොජනා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා සංයොජනං, සියා නො සංයොජනං. රූපක්ඛන්ධො සංයොජනියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සංයොජනියා, සියා අසංයොජනියා. රූපක්ඛන්ධො සංයොජනවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සංයොජනසම්පයුත්තා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියො චා''ති, ''සංයොජනියො චෙව නො ච සංයොජනං''. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා''ති, සියා සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා, සියා න වත්තබ්බා – ''සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියො ච, සියා සංයොජනියො චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බො – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියො චා''තිපි, ''සංයොජනියො චෙව නො ච සංයොජන''න්තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''සංයොජනසම්පයුත්තො චෙව නො ච සංයොජන''න්තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''සංයොජනා චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා''ති, සියා සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා,

සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා’’ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තො ච, සියා සංයොජනසම්පයුත්තො චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තො චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තො චෙව නො ච සංයොජන’’න්තිපි. රූපක්ඛන්ධො සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා’’තිපි, ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා’’තිපි.

චත්තාරො ඛන්ධා නො ගන්ථා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා ගන්ථො, සියා නො ගන්ථො. රූපක්ඛන්ධො ගන්ථනියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ගන්ථනියා, සියා අගන්ථනියා. රූපක්ඛන්ධො ගන්ථවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ගන්ථසම්පයුත්තා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථනියො චා’’ති, ‘‘ගන්ථනියො චෙව නො ච ගන්ථො’’. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා’’ති, සියා ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා’’ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථනියො ච, සියා ගන්ථනියො චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථනියො චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථනියො චෙව නො ච ගන්ථො’’තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තො චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තො චෙව නො ච ගන්ථො’’තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා’’ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තො ච, සියා ගන්ථසම්පයුත්තො චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තො චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තො චෙව නො ච ගන්ථො’’ති පි. රූපක්ඛන්ධො ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා , සියා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා’’තිපි, ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා’’තිපි.

චත්තාරො ඛන්ධා නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා නීවරණං, සියා නො නීවරණං. රූපක්ඛන්ධො නීවරණියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා නීවරණියා, සියා අනීවරණියා. රූපක්ඛන්ධො නීවරණවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා නීවරණසම්පයුත්තා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණියො චා’’ති, ‘‘නීවරණියො චෙව නො ච නීවරණං’’. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණියා චා’’ති, සියා නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා’’ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණියො ච, සියා නීවරණියො චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණියො චා’’තිපි, ‘‘නීවරණියො චෙව නො ච නීවරණ’’න්තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තො චා’’තිපි, ‘‘නීවරණසම්පයුත්තො චෙව නො ච නීවරණ’’න්තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා’’ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තො ච, සියා නීවරණසම්පයුත්තො චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තො චා’’තිපි, ‘‘නීවරණසම්පයුත්තො චෙව නො ච නීවරණ’’න්තිපි. රූපක්ඛන්ධො නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා’’තිපි, ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා’’තිපි.

චත්තාරො ඛන්ධා නො පරාමාසා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා පරාමාසො, සියා නො පරාමාසො. රූපක්ඛන්ධො පරාමට්ඨො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා පරාමට්ඨා, සියා අපරාමට්ඨා. රූපක්ඛන්ධො පරාමාසවිප්පයුත්තො. තයො ඛන්ධා සියා පරාමාසසම්පයුත්තා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා පරාමාසසම්පයුත්තො, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තො, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘පරාමාසසම්පයුත්තො’’තිපි, ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තො’’තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨො චා’’ති, ‘‘පරාමට්ඨො චෙව නො ච පරාමාසො’’. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චා’’ති, සියා පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා’’ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨො ච, සියා පරාමට්ඨො චෙව නො ච පරාමාසො, සියා න වත්තබ්බො – ‘‘පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨො චා’’තිපි, ‘‘පරාමට්ඨො චෙව නො ච පරාමාසො’’තිපි. රූපක්ඛන්ධො පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා , සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා’’තිපි, ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා’’තිපි.

රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සාරම්මණා. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො චිත්තං. චත්තාරො ඛන්ධා නො චිත්තා. තයො ඛන්ධා චෙතසිකා. ද්වෙ ඛන්ධා අචෙතසිකා. තයො ඛන්ධා චිත්තසම්පයුත්තා . රූපක්ඛන්ධො චිත්තවිප්පයුත්තො. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘චිත්තෙන සම්පයුත්තො’’තිපි, ‘‘චිත්තෙන විප්පයුත්තො’’තිපි. තයො ඛන්ධා චිත්තසංසට්ඨා. රූපක්ඛන්ධො චිත්තවිසංසට්ඨො. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ‘‘චිත්තෙන සංසට්ඨො’’තිපි, ‘‘චිත්තෙන විසංසට්ඨො’’තිපි. තයො ඛන්ධා චිත්තසමුට්ඨානා. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නො චිත්තසමුට්ඨානො. රූපක්ඛන්ධො සියා චිත්තසමුට්ඨානො, සියා නො චිත්තසමුට්ඨානො. තයො ඛන්ධා චිත්තසහභුනො. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නො චිත්තසහභූ. රූපක්ඛන්ධො සියා චිත්තසහභූ, සියා නො

චිත්තසහභූ. තයො ඛන්ධා චිත්තානුපරිවත්තිනො. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නො චිත්තානුපරිවත්ති. රූපක්ඛන්ධො සියා චිත්තානුපරිවත්ති, සියා නො චිත්තානුපරිවත්ති. තයො ඛන්ධා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. ද්වෙ ඛන්ධා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. තයො ඛන්ධා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. ද්වෙ ඛන්ධා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. තයො ඛන්ධා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. ද්වෙ ඛන්ධා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො.

විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො අජ්ඣත්තිකො. තයො ඛන්ධා බාහිරා. රූපක්ඛන්ධො සියා අජ්ඣත්තිකො, සියා බාහිරො. චත්තාරො ඛන්ධා නො උපාදා. රූපක්ඛන්ධො සියා උපාදා, සියා නො උපාදා, සියා උපාදින්නා, සියා අනුපාදින්නා. චත්තාරො ඛන්ධා නො උපාදානා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා උපාදානං, සියා නො උපාදානං. රූපක්ඛන්ධො උපාදානියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා උපාදානියා, සියා අනුපාදානියා. රූපක්ඛන්ධො උපාදානවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා උපාදානසම්පයුත්තා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානියො චා''ති, ''උපාදානියො චෙව නො ච උපාදානං''. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානියා චා''ති, සියා උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානියො ච, සියා උපාදානියො චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බො – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානියො චා''තිපි, ''උපාදානියො චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තො චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා''ති, සියා උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තො ච, සියා උපාදානසම්පයුත්තො චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බො – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තො චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. රූපක්ඛන්ධො උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා , සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා''තිපි, ''උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා''තිපි.

චත්තාරො ඛන්ධා නො කිලෙසා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා කිලෙසො, සියා නො කිලෙසො. රූපක්ඛන්ධො සංකිලෙසිකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සංකිලෙසිකා , සියා අසංකිලෙසිකා. රූපක්ඛන්ධො අසංකිලිට්ඨො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සංකිලිට්ඨා, සියා අසංකිලිට්ඨා. රූපක්ඛන්ධො කිලෙසවිප්පයුත්තො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා කිලෙසසම්පයුත්තා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තා. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකො චා''ති, ''සංකිලෙසිකො චෙව නො ච කිලෙසො''. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා''ති, සියා සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා, සියා න වත්තබ්බා – ''සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකො ච, සියා සංකිලෙසිකො චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බො – ''කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකො චා''තිපි, ''සංකිලෙසිකො චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨො චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨො චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨා චා''ති, සියා සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා, සියා න වත්තබ්බා – ''සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨො ච, සියා සංකිලිට්ඨො චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බො – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨො චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨො චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි.

රූපක්ඛන්ධො න වත්තබ්බො – ''කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තො චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. තයො ඛන්ධා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා''ති, සියා කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා, සියා න වත්තබ්බා – කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා''ති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තො ච, සියා කිලෙසසම්පයුත්තො චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බො – ''කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තො චා''තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තො චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. රූපක්ඛන්ධො කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා , සියා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා, සියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා''තිපි, ''කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා''තිපි.

රූපක්ඛන්ධො න දස්සනෙන පහාතබ්බො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. රූපක්ඛන්ධො න භාවනාය පහාතබ්බො . චත්තාරො ඛන්ධා සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බා. රූපක්ඛන්ධො න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. රූපක්ඛන්ධො න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. රූපක්ඛන්ධො අවිතක්කො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. රූපක්ඛන්ධො අවිචාරො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. රූපක්ඛන්ධො අප්පීතිකො, චත්තාරො ඛන්ධා සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. රූපක්ඛන්ධො න පීතිසහගතො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. ද්වෙ ඛන්ධා න සුඛසහගතා. තයො ඛන්ධා සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. ද්වෙ ඛන්ධා න උපෙක්ඛාසහගතා. තයො ඛන්ධා සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා.

රූපක්ඛන්ධො කාමාවචරො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා කාමාවචරා, සියා න කාමාවචරා. රූපක්ඛන්ධො න රූපාවචරො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා රූපාවචරා, සියා න රූපාවචරා. රූපක්ඛන්ධො න අරූපාවචරො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා අරූපාවචරා, සියා න අරූපාවචරා. රූපක්ඛන්ධො පරියාපන්නො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා. රූපක්ඛන්ධො අනියාානිකො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා නියාානිකා, සියා අනියාානිකා. රූපක්ඛන්ධො අනියතො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා නියතා, සියා අනියතා. රූපක්ඛන්ධො සඋත්තරො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සඋත්තරා, සියා අනුත්තරා. රූපක්ඛන්ධො අරණො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සරණා, සියා අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

ඛන්ධවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

2. ආයතනවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

154. ද්වාදසායතනානි – චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, සද්දායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං.

චක්ඛුං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා විපරිණාමධම්මං. රූපා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා. සොතං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා විපරිණාමධම්මං. සද්දා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා. ඝානං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා විපරිණාමධම්මං. ගන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා. ජිව්හා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා. රසා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා. කායො අනිච්චො දුක්ඛො අනත්තා විපරිණාමධම්මො. ඵොට්ඨබ්බා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා. මනො අනිච්චො දුක්ඛො අනත්තා විපරිණාමධම්මො. ධම්මා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා විපරිණාමධම්මා.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

155. ද්වාදසායතනානි – චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජිව්හායතනං, කායායතනං, මනායතනං, රූපායතනං, සද්දායතනං, ගන්ධායතනං, රසායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, ධම්මායතනං.

156. තත්ථ කතමං චක්ඛායතනං? යං චක්ඛු [චක්ඛුං (සී. ස්‍යා. ක.) ධ. ස. 596-599] චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො අත්තභාවපරියාපන්නො අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යෙන චක්ඛුනා අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන රූපං සනිදස්සනං සප්පටිඝං පස්සි වා පස්සති වා පස්සිස්සති වා පස්සෙ වා, චක්ඛුම්පෙතං චක්ඛායතනම්පෙතං චක්ඛුධාතුපෙසා චක්ඛුන්ද්‍රියම්පෙතං ලොකොපෙසො ද්වාරාපෙසා සමුද්දොපෙසො පණ්ඩරම්පෙතං ඛෙත්තම්පෙතං වත්ථුම්පෙතං නෙත්තම්පෙතං නයනම්පෙතං ඔරිමං තීරම්පෙතං සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො. ඉදං වුච්චති ‘‘චක්ඛායතනං’’.

157. තත්ථ කතමං සොතායතනං? යං සොතං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො අත්තභාවපරියාපන්නො අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යෙන සොතෙන අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන සද්දං අනිදස්සනං සප්පටිඝං සුණි වා සුණාති වා සුණිස්සති වා සුණෙ වා, සොතම්පෙතං සොතායතනම්පෙතං සොතධාතුපෙසා සොතින්ද්‍රියම්පෙතං ලොකොපෙසො ද්වාරාපෙසා සමුද්දොපෙසො පණ්ඩරම්පෙතං ඛෙත්තම්පෙතං වත්ථුම්පෙතං ඔරිමං තීරම්පෙතං සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො. ඉදං වුච්චති ‘‘සොතායතනං’’.

158. තත්ථ කතමං ඝානායතනං? යං ඝානං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො අත්තභාවපරියාපන්නො අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යෙන ඝානෙන අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන ගන්ධං අනිදස්සනං සප්පටිඝං ඝායි වා ඝායති වා ඝායිස්සති වා ඝායෙ වා, ඝානම්පෙතං ඝානායතනම්පෙතං ඝානධාතුපෙසා ඝානින්ද්‍රියම්පෙතං ලොකොපෙසො ද්වාරාපෙසා සමුද්දොපෙසො පණ්ඩරම්පෙතං ඛෙත්තම්පෙතං වත්ථුම්පෙතං ඔරිමං තීරම්පෙතං සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො. ඉදං වුච්චති ‘‘ඝානායතනං’’.

159. තත්ථ කතමං ජිව්හායතනං? යා ජිව්හා චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො අත්තභාවපරියාපන්නො අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යාය ජිව්හාය අනිදස්සනාය සප්පටිඝාය රසං අනිදස්සනං සප්පටිඝං සායි වා සායති වා සායිස්සති වා සායෙ වා, ජිව්හාපෙසා ජිව්හායතනම්පෙතං ජිව්හාධාතුපෙසා ජිව්හින්ද්‍රියම්පෙතං ලොකොපෙසො ද්වාරාපෙසා සමුද්දොපෙසො පණ්ඩරම්පෙතං ඛෙත්තම්පෙතං වත්ථුම්පෙතං ඔරිමං තීරම්පෙතං සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො. ඉදං වුච්චති ‘‘ජිව්හායතනං’’.

160. තත්ථ කතමං කායායතනං? යො කායො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො අත්තභාවපරියාපන්නො අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යෙන කායෙන අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන ඵොට්ඨබ්බං අනිදස්සනං සප්පටිඝං ඵුසි වා ඵුසති වා ඵුසිස්සති වා ඵුසෙ වා, කායොපෙසො කායායතනම්පෙතං කායධාතුපෙසා කායින්ද්‍රියම්පෙතං ලොකොපෙසො ද්වාරාපෙසා සමුද්දොපෙසො පණ්ඩරම්පෙතං ඛෙත්තම්පෙතං වත්ථුම්පෙතං ඔරිමං තීරම්පෙතං සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො. ඉදං වුච්චති ‘‘කායායතනං’’.

161. තත්ථ කතමං මනායතනං? එකවිධෙන මනායතනං – ඵස්සසම්පයුත්තං.

දුවිධෙන මනායතනං – අත්ථි සහෙතුකං, අත්ථි අහෙතුකං.

තිවිධෙන මනායතනං – අත්ථි කුසලං, අත්ථි අකුසලං, අත්ථි අබ්‍යාකතං.

චතුබ්බිධෙන මනායතනං – අත්ථි කාමාවචරං, අත්ථි රූපාවචරං, අත්ථි අරූපාවචරං, අත්ථි අපරියාපන්නං.

පඤ්චවිධෙන මනායතනං – අත්ථි සුඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි දුක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි සොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි දොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි උපෙක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තං.

ඡබ්බිධෙන මනායතනං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං. එවං ඡබ්බිධෙන මනායතනං.

සත්තවිධෙන මනායතනං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු. එවං සත්තවිධෙන මනායතනං.

අට්ඨවිධෙන මනායතනං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං අත්ථි සුඛසහගතං, අත්ථි දුක්ඛසහගතං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු. එවං අට්ඨවිධෙන මනායතනං.

නවවිධෙන මනායතනං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු අත්ථි කුසලං, අත්ථි අකුසලං, අත්ථි අබ්‍යාකතං. එවං නවවිධෙන මනායතනං.

දසවිධෙන මනායතනං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං අත්ථි සුඛසහගතං, අත්ථි දුක්ඛසහගතං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු අත්ථි කුසලං, අත්ථි අකුසලං, අත්ථි අබ්‍යාකතං. එවං දසවිධෙන මනායතනං.

එකවිධෙන මනායතනං – ඵස්සසම්පයුත්තං.

දුවිධෙන මනායතනං – අත්ථි සහෙතුකං, අත්ථි අහෙතුකං.

තිවිධෙන මනායතනං – අත්ථි සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, අත්ථි දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, අත්ථි අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං…පෙ….. එවං බහුවිධෙන මනායතනං. ඉදං වුච්චති ‘‘මනායතනං’’.

162. තත්ථ කතමං රූපායතනං? යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතකං ලොහිතකං [පීතං ලොහිතං (සී.)] ඔදාතං කාළකං මඤ්ජිට්ඨකං [මඤ්ජෙට්ඨකං (සී. ස්‍යා.)] හරි හරිවණ්ණං අම්බඞ්කුරවණ්ණං දීඝං රස්සං අණුං ථූලං වට්ටං පරිමණ්ඩලං චතුරස්සං ඡළංසං අට්ඨංසං සොළසංසං නින්නං ථලං ඡායා ආතපො ආලොකො අන්ධකාරො අබ්භා මහිකා ධූමො රජො චන්දමණ්ඩලස්ස වණ්ණනිභා සූරියමණ්ඩලස්ස [සුරියමණ්ඩලස්ස (සී. ස්‍යා. කං.)] වණ්ණනිභා තාරකරූපානං වණ්ණනිභා ආදාසමණ්ඩලස්ස වණ්ණනිභා මණිසඞ්ඛමුත්තවෙළුරියස්ස වණ්ණනිභා ජාතරූපරජතස්ස වණ්ණනිභා, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං, යං රූපං සනිදස්සනං සප්පටිඝං චක්ඛුනා අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන පස්සි වා පස්සති වා පස්සිස්සති වා පස්සෙ වා, රූපම්පෙතං රූපායතනම්පෙතං රූපධාතුපෙසා. ඉදං වුච්චති ‘‘රූපායතනං’’.

163. තත්ථ කතමං සද්දායතනං? යො සද්දො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො භෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දො [මුතිඞ්ගසද්ධො (සී.)] සඞ්ඛසද්දො පණවසද්දො ගීතසද්දො වාදිතසද්දො සම්මසද්දො පාණිසද්දො සත්තානං නිග්ඝොසසද්දො ධාතූනං සන්නිඝාතසද්දො වාතසද්දො උදකසද්දො මනුස්සසද්දො අමනුස්සසද්දො, යො වා පනඤ්ඤොපි අත්ථි සද්දො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යං සද්දං අනිදස්සනං සප්පටිඝං සොතෙන අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන සුණි වා සුණාති වා සුණිස්සති වා සුණෙ වා, සද්දොපෙසො සද්දායතනම්පෙතං සද්දධාතුපෙසා. ඉදං වුච්චති ‘‘සද්දායතනං’’.

164. තත්ථ කතමං ගන්ධායතනං? යො ගන්ධො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො මූලගන්ධො සාරගන්ධො තචගන්ධො පත්තගන්ධො පුප්ඵගන්ධො ඵලගන්ධො ආමගන්ධො විස්සගන්ධො සුගන්ධො දුග්ගන්ධො, යො වා පනඤ්ඤොපි අත්ථි ගන්ධො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො , යං ගන්ධං අනිදස්සනං සප්පටිඝං ඝානෙන අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන ඝායි වා ඝායති වා ඝායිස්සති වා ඝායෙ වා, ගන්ධොපෙසො ගන්ධායතනම්පෙතං ගන්ධධාතුපෙසා. ඉදං වුච්චති ‘‘ගන්ධායතනං’’.

165. තත්ථ කතමං රසායතනං? යො රසො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො මූලරසො ඛන්ධරසො තචරසො පත්තරසො පුප්ඵරසො ඵලරසො අම්බිලං මධුරං තිත්තකං කටුකං ලොණිකං [ලපිලකං (සී.),

ලම්පිකං (ක. සී.)] බාරිකං ලම්බිකං කසාවො සාදු අසාදු, යො වා පනඤ්ඤොපි අත්ථි රසො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො, යං රසං අනිදස්සනං සප්පටිඝං ජිව්හාය අනිදස්සනාය සප්පටිඝාය සායි වා සායති වා සායිස්සති වා සායෙ වා, රසොපෙසො රසායතනම්පෙතං රසධාතුපෙසා. ඉදං වුච්චති ''රසායතනං''.

166. තත්ථ කතමං ඵොට්ඨබ්බායතනං? පථවීධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු කක්ඛළං මුදුකං සණ්හං ඵරුසං සුඛසම්ඵස්සං දුක්ඛසම්ඵස්සං ගරුකං ලහුකං, යං ඵොට්ඨබ්බං අනිදස්සනං සප්පටිඝං කායෙන අනිදස්සනෙන සප්පටිඝෙන ඵුසි වා ඵුසති වා ඵුසිස්සති වා ඵුසෙ වා, ඵොට්ඨබ්බොපෙසො ඵොට්ඨබ්බායතනම්පෙතං ඵොට්ඨබ්බධාතුපෙසා. ඉදං වුච්චති ''ඵොට්ඨබ්බායතනං''.

167. තත්ථ කතමං ධම්මායතනං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, යඤ්ච රූපං අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං, අසඞ්ඛතා ච ධාතු.

තත්ථ කතමො වෙදනාක්ඛන්ධො? එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො. දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො. තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ…. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. එවං බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති ''වෙදනාක්ඛන්ධො''.

තත්ථ කතමො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො? එකවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො. දුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො. තිවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ…. එවං දසවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො…පෙ…. එවං බහුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති ''සඤ්ඤාක්ඛන්ධො''.

තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො? එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො. දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි න හෙතු. තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ…. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො…පෙ…. එවං බහුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති ''සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො''.

තත්ථ කතමං රූපං අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං? ඉත්ථින්ද්‍රියං පුරිසින්ද්‍රියං…පෙ…. කබළීකාරො ආහාරො. ඉදං වුච්චති රූපං ''අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං''.

තත්ථ කතමා අසඞ්ඛතා ධාතු? රාගක්ඛයො , දොසක්ඛයො, මොහක්ඛයො – අයං වුච්චති ''අසඞ්ඛතා ධාතු''.

ඉදං වුච්චති ධම්මායතනං.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

168. ද්වාදසායතනානි – චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, සද්දායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං.

169. ද්වාදසන්නං ආයතනානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

170. දසායතනා අබ්‍යාකතා. ද්වායතනා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා''තිපි, ''දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා''තිපි, ''අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා''තිපි. මනායතනං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං. ධම්මායතනං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං – ''සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි. දසායතනා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. ද්වායතනා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

පඤ්චායතනා උපාදින්නුපාදානියා. සද්දායතනං අනුපාදින්නුපාදානියං. චත්තාරො ආයතනා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදානියා. ද්වායතනා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. දසායතනා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා. ද්වායතනා සියා

සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. දසායතනා අවිතක්කඅවිචාරා. මනායතනං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. ධම්මායතනං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං , සියා න වත්තබ්බං – ''සවිතක්කසවිචාර''න්තිපි, ''අවිතක්කවිචාරමත්ත''න්තිපි, ''අවිතක්කඅවිචාර''න්තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''පීතිසහගතා''තිපි, ''සුඛසහගතා''තිපි, ''උපෙක්ඛාසහගතා''තිපි. ද්වායතනා සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න වත්තබ්බා – ''පීතිසහගතා''තිපි, ''සුඛසහගතා''තිපි, ''උපෙක්ඛාසහගතා''තිපි.

දසායතනා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. ද්වායතනා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. දසායතනා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වායතනා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. දසායතනා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. ද්වායතනා සියා ආචයගාමිනො, සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. දසායතනා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. ද්වායතනා සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා , සියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. දසායතනා පරිත්තා. ද්වායතනා සියා පරිත්තා, සියා මහග්ගතා, සියා අප්පමාණා. දසායතනා අනාරම්මණා. ද්වායතනා සියා පරිත්තාරම්මණා, සියා මහග්ගතාරම්මණා, සියා අප්පමාණාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''පරිත්තාරම්මණා''තිපි, ''මහග්ගතාරම්මණා''තිපි, ''අප්පමාණාරම්මණා''තිපි. දසායතනා මජ්ඣිමා. ද්වායතනා සියා හීනා, සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. දසායතනා අනියතා. ද්වායතනා සියා මිච්ඡත්තනියතා, සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා.

දසායතනා අනාරම්මණා. ද්වායතනා සියා මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා – ''මග්ගාරම්මණා''තිපි, ''මග්ගහෙතුකා''තිපි, ''මග්ගාධිපතිනො''තිපි. පඤ්චායතනා සියා උප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො, න වත්තබ්බා – ''අනුප්පන්නා''ති. සද්දායතනං සියා උප්පන්නං, සියා අනුප්පන්නං, න වත්තබ්බං – ''උප්පාදී''ති. පඤ්චායතනා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. ධම්මායතනං සියා උප්පන්නං, සියා අනුප්පන්නං, සියා උප්පාදි, සියා න වත්තබ්බං – ''උප්පන්න''න්තිපි, ''අනුප්පන්න''න්තිපි, ''උප්පාදී''තිපි. එකාදසායතනා සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. ධම්මායතනං සියා අතීතං, සියා අනාගතං, සියා පච්චුප්පන්නං, සියා න වත්තබ්බං – ''අතීත''න්තිපි, ''අනාගත''න්තිපි, ''පච්චුප්පන්න''න්තිපි. දසායතනා අනාරම්මණා. ද්වායතනා සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා , සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''අතීතාරම්මණා''තිපි, ''අනාගතාරම්මණා''තිපි, ''පච්චුප්පන්නාරම්මණා''තිපි; සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. දසායතනා අනාරම්මණා. ද්වායතනා සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''අජ්ඣත්තාරම්මණා''තිපි, ''බහිද්ධාරම්මණා''තිපි, ''අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා''තිපි. රූපායතනං සනිදස්සනසප්පටිඝං. නවායතනා අනිදස්සනසප්පටිඝා. ද්වායතනා අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

171. එකාදසායතනා න හෙතූ. ධම්මායතනං සියා හෙතු, සියා න හෙතු. දසායතනා අහෙතුකා. ද්වායතනා සියා සහෙතුකා, සියා අහෙතුකා. දසායතනා හෙතුවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා හෙතුසම්පයුත්තා, සියා හෙතුවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා''තිපි, ''සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්චා''ති, සියා සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බං – ''සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතූ''ති. ධම්මායතනං සියා හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්ච, සියා සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බං – ''හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්චා''තිපි, ''සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතූ''තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්චා''ති, සියා හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බං – ''හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතූ''ති. ධම්මායතනං සියා හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්ච, සියා හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බං – ''හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතූ''තිපි. දසායතනා න හෙතුඅහෙතුකා. මනායතනං සියා න හෙතුසහෙතුකං, සියා න හෙතුඅහෙතුකං. ධම්මායතනං සියා න හෙතුසහෙතුකං, සියා න හෙතුඅහෙතුකං, සියා න වත්තබ්බං – ''න හෙතුසහෙතුක''න්තිපි, ''න හෙතුඅහෙතුක''න්තිපි.

එකාදසායතනා සප්පච්චයා. ධම්මායතනං සියා සප්පච්චයං, සියා අප්පච්චයං. එකාදසායතනා සඞ්ඛතා. ධම්මායතනං සියා සඞ්ඛතං, සියා අසඞ්ඛතං. රූපායතනං සනිදස්සනං. එකාදසායතනා අනිදස්සනා. දසායතනා සප්පටිඝා. ද්වායතනා අප්පටිඝා. දසායතනා රූපා. මනායතනං අරූපං. ධම්මායතනං සියා රූපං, සියා අරූපං. දසායතනා ලොකියා. ද්වායතනා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා; කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

එකාදසායතනා නො ආසවා. ධම්මායතනං සියා ආසවො, සියා නො ආසවො. දසායතනා සාසවා. ද්වායතනා සියා සාසවා, සියා අනාසවා. දසායතනා ආසවවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා ආසවසම්පයුත්තා, සියා ආසවවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''ආසවා චෙව සාසවා චා''ති, ''සාසවා චෙව නො ච ආසවා''. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''ආසවො චෙව සාසවඤ්චා''ති, සියා සාසවඤ්චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බං – ''සාසවඤ්චෙව නො ච

ආසවො''ති. ධම්මායතනං සියා ආසවො චෙව සාසවඤ්ච, සියා සාසවඤ්චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බං – ''ආසවො චෙව සාසවඤ්චා''තිපි, ''සාසවඤ්චෙව නො ච ආසවො''තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්චා''ති, සියා ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බං – ''ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො''ති. ධම්මායතනං සියා ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්ච, සියා ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බං – ''ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො''තිපි. දසායතනා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා. ද්වායතනා සියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා, සියා න වත්තබ්බා – ''ආසවවිප්පයුත්තසාසවා''තිපි, ''ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා''තිපි.

එකාදසායතනා නො සංයොජනා. ධම්මායතනං සියා සංයොජනං, සියා නො සංයොජනං. දසායතනා සංයොජනියා. ද්වායතනා සියා සංයොජනියා, සියා අසංයොජනියා. දසායතනා සංයොජනවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා සංයොජනසම්පයුත්තා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා''ති, සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියඤ්චා''ති, සියා සංයොජනියඤ්චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බං – ''සංයොජනියඤ්චෙව නො ච සංයොජන''න්ති. ධම්මායතනං සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියඤ්ච, සියා සංයොජනියඤ්චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බං – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනිය''න්තිපි, ''සංයොජනියඤ්චෙව නො ච සංයොජන''න්තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''සංයොජනා චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චා''ති, සියා සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බං – ''සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජන''න්ති. ධම්මායතනං සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්ච, සියා සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බං – ''සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජන''න්තිපි. දසායතනා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා . ද්වායතනා සියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා, සියා න වත්තබ්බා – ''සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා''තිපි, ''සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා''තිපි.

එකාදසායතනා නො ගන්ථා. ධම්මායතනං සියා ගන්ථො, සියා නො ගන්ථො. දසායතනා ගන්ථනියා. ද්වායතනා සියා ගන්ථනියා, සියා අගන්ථනියා. දසායතනා ගන්ථවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා ගන්ථසම්පයුත්තා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා''ති, ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''ගන්ථො චෙව ගන්ථනියඤ්චා''ති, සියා ගන්ථනියඤ්චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බං – ''ගන්ථනියඤ්චෙව නො ච ගන්ථො''ති. ධම්මායතනං සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථනියඤ්ච, සියා ගන්ථනියඤ්චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බං – ''ගන්ථො චෙව ගන්ථනියඤ්චා''තිපි, ''ගන්ථනියඤ්චෙව නො ච ගන්ථො''තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''ගන්ථා චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චා''ති, සියා ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බං – ''ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො''ති. ධම්මායතනං සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්ච, සියා ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බං – ''ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො''තිපි. දසායතනා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා. ද්වායතනා සියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා, සියා න වත්තබ්බා – ''ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා''තිපි, ''ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා''තිපි.

එකාදසායතනා නො ඔඝා...පෙ.... නො යොගා...පෙ.... නො නීවරණා. ධම්මායතනං සියා නීවරණං, සියා නො නීවරණං. දසායතනා නීවරණියා. ද්වායතනා සියා නීවරණියා, සියා අනීවරණියා. දසායතනා නීවරණවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා නීවරණසම්පයුත්තා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''නීවරණා චෙව නීවරණියා චා''ති, නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''නීවරණඤ්චෙව නීවරණියඤ්චා''ති , සියා නීවරණියඤ්චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බං – ''නීවරණියඤ්චෙව නො ච නීවරණ''න්ති. ධම්මායතනං සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණියඤ්ච, සියා නීවරණියඤ්චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බං – ''නීවරණඤ්චෙව නීවරණියඤ්චා''තිපි, ''නීවරණියඤ්චෙව නො ච නීවරණ''න්තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''නීවරණා චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්චා''ති, සියා නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බං – ''නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණ''න්ති. ධම්මායතනං සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්ච, සියා නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බං – ''නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණ''න්තිපි. දසායතනා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා. ද්වායතනා සියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා, සියා න වත්තබ්බා – ''නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා''තිපි, ''නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා''තිපි.

එකාදසායතනා නො පරාමාසා. ධම්මායතනං සියා පරාමාසො, සියා නො පරාමාසො. දසායතනා පරාමට්ඨා. ද්වායතනා සියා පරාමට්ඨා, සියා අපරාමට්ඨා. දසායතනා පරාමාසවිප්පයුත්තා. මනායතනං සියා පරාමාසසම්පයුත්තං,

සියා පරාමාසවිප්පයුත්තං. ධම්මායතනං සියා පරාමාසසම්පයුත්තං, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං – ''පරාමාසසම්පයුත්ත''න්තිපි, ''පරාමාසවිප්පයුත්ත''න්තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චා''ති, ''පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා''. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨඤ්චා''ති, සියා පරාමට්ඨඤ්චෙව නො ච පරාමාසො, සියා න වත්තබ්බං – ''පරාමට්ඨඤ්චෙව නො ච පරාමාසො''ති. ධම්මායතනං සියා පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨඤ්ච, සියා පරාමට්ඨඤ්චෙව නො ච පරාමාසො, සියා න වත්තබ්බං – ''පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨඤ්චා''තිපි, ''පරාමට්ඨඤ්චෙව නො ච පරාමාසො''තිපි. දසායතනා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා. ද්වායතනා සියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා , සියා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා, සියා න වත්තබ්බා – ''පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා''තිපි , ''පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා''තිපි.

දසායතනා අනාරම්මණා. මනායතනං සාරම්මණං. ධම්මායතනං සියා සාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං. මනායතනං චිත්තං. එකාදසායතනා නො චිත්තා. එකාදසායතනා අචෙතසිකා. ධම්මායතනං සියා චෙතසිකං, සියා අචෙතසිකං. දසායතනා චිත්තවිප්පයුත්තා. ධම්මායතනං සියා චිත්තසම්පයුත්තං, සියා චිත්තවිප්පයුත්තං. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''චිත්තෙන සම්පයුත්ත''න්තිපි , ''චිත්තෙන විප්පයුත්ත''න්තිපි. දසායතනා චිත්තවිසංසට්ඨා. ධම්මායතනං සියා චිත්තසංසට්ඨං, සියා චිත්තවිසංසට්ඨං. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''චිත්තෙන සංසට්ඨ''න්තිපි, ''චිත්තෙන විසංසට්ඨ''න්තිපි. ඡායතනා නො චිත්තසමුට්ඨානා. ඡායතනා සියා චිත්තසමුට්ඨානා, සියා නො චිත්තසමුට්ඨානා. එකාදසායතනා නො චිත්තසහභුනො. ධම්මායතනං සියා චිත්තසහභූ , සියා නො චිත්තසහභූ. එකාදසායතනා නො චිත්තානුපරිවත්තිනො. ධම්මායතනං සියා චිත්තානුපරිවත්ති, සියා නො චිත්තානුපරිවත්ති. එකාදසායතනා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. ධම්මායතනං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං. එකාදසායතනා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. ධම්මායතනං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ. එකාදසායතනා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. ධම්මායතනං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති.

ඡායතනා අජ්ඣත්තිකා. ඡායතනා බාහිරා. නවායතනා උපාදා. ද්වායතනා නො උපාදා. ධම්මායතනං සියා උපාදා, සියා නො උපාදා. පඤ්චායතනා උපාදින්නා. සද්දායතනං අනුපාදින්නං. ඡායතනා සියා උපාදින්නා, සියා අනුපාදින්නා. එකාදසායතනා නො උපාදානා. ධම්මායතනං සියා උපාදානං, සියා නො උපාදානං. දසායතනා උපාදානියා. ද්වායතනා සියා උපාදානියා, සියා අනුපාදානියා. දසායතනා උපාදානවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා උපාදානසම්පයුත්තා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානියා චා''ති, උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානියඤ්චා''ති, සියා උපාදානියඤ්චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බං – ''උපාදානියඤ්චෙව නො ච උපාදාන''න්ති. ධම්මායතනං සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානියඤ්ච, සියා උපාදානියඤ්චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බං – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානියඤ්චා''තිපි, ''උපාදානියඤ්චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''උපාදානියඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්චා''ති, සියා උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බං – ''උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදාන''න්ති. ධම්මායතනං සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්ච, සියා උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදානං , සියා න වත්තබ්බං – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. දසායතනා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා. ද්වායතනා සියා උපාදානසම්පයුත්තඋපාදානියා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා''තිපි, ''උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා''තිපි.

එකාදසායතනා නො කිලෙසා. ධම්මායතනං සියා කිලෙසො, සියා නො කිලෙසො. දසායතනා සංකිලෙසිකා. ද්වායතනා සියා සංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලෙසිකා. දසායතනා අසංකිලිට්ඨා. ද්වායතනා සියා සංකිලිට්ඨා, සියා අසංකිලිට්ඨා. දසායතනා කිලෙසවිප්පයුත්තා. ද්වායතනා සියා කිලෙසසම්පයුත්තා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තා. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා''ති, ''සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා''. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකඤ්චා''ති, සියා සංකිලෙසිකඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''සංකිලෙසිකඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''ති. ධම්මායතනං සියා කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකඤ්ච, සියා සංකිලෙසිකඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකඤ්චා''තිපි, ''සංකිලෙසිකඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. දසායතනා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලිට්ඨා චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්චා''ති, සියා සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''ති. ධම්මායතනං සියා කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්ච, සියා සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි.

දසායතනා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච න කිලෙසා''තිපි. මනායතනං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චා''ති , සියා කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''ති. ධම්මායතනං සියා කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්ච, සියා කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි.

දසායතනා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා. ද්වායතනා සියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා , සියා න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා’’තිපි, ‘‘කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා’’තිපි .

දසායතනා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. ද්වායතනා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. දසායතනා න භාවනාය පහාතබ්බා. ද්වායතනා සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බා. දසායතනා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වායතනා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. දසායතනා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වායතනා සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. දසායතනා අවිතක්කා. ද්වායතනා සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. දසායතනා අවිචාරා. ද්වායතනා සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. දසායතනා අප්පීතිකා. ද්වායතනා සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. දසායතනා න පීතිසහගතා. ද්වායතනා සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. දසායතනා න සුඛසහගතා. ද්වායතනා සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. දසායතනා න උපෙක්ඛාසහගතා. ද්වායතනා සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා.

දසායතනා කාමාවචරා. ද්වායතනා සියා කාමාවචරා, සියා න කාමාවචරා. දසායතනා න රූපාවචරා. ද්වායතනා සියා රූපාවචරා, සියා න රූපාවචරා. දසායතනා න අරූපාවචරා. ද්වායතනා සියා අරූපාවචරා, සියා න අරූපාවචරා. දසායතනා පරියාපන්නා. ද්වායතනා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා. දසායතනා අනිය්‍යානිකා. ද්වායතනා සියා නිය්‍යානිකා , සියා අනිය්‍යානිකා. දසායතනා අනියතා. ද්වායතනා සියා නියතා, සියා අනියතා. දසායතනා සඋත්තරා. ද්වායතනා සියා සඋත්තරා, සියා අනුත්තරා. දසායතනා අරණා. ද්වායතනා සියා සරණා, සියා අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

ආයතනවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

3. ධාතුවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

172. ඡ ධාතුයො – පථවීධාතු [පඨවීධාතු (සී. ස්‍යා.) එවමුපරිපි], ආපොධාතු, තෙජොධාතු, වායොධාතු, ආකාසධාතු, විඤ්ඤාණධාතු.

173. තත්ථ කතමා පථවීධාතු? පථවීධාතුද්වයං – අත්ථි අජ්ඣත්තිකා, අත්ථි බාහිරා. තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං කක්ඛළත්තං කක්ඛළභාවො අජ්ඣත්තං උපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං න්හාරු [නහාරු (සී.)] අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ජං [අට්ඨිමිඤ්ජා (සී.)] වක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසං අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං කක්ඛළත්තං කක්ඛළභාවො අජ්ඣත්තං උපාදින්නං – අයං වුච්චති 'අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු'.

තත්ථ කතමා බාහිරා පථවීධාතු? යං බාහිරං කක්ඛළං ඛරිගතං කක්ඛළත්තං කක්ඛළභාවො බහිද්ධා අනුපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – අයො ලොහං තිපු සීසං සජ්ඣං [සජ්ඣු (ස්‍යා.)] මුත්තා මණි වෙළුරියො සඞ්ඛො සිලා පවාළං රජතං ජාතරූපං ලොහිතඞ්කො [ලොහිතඞ්ගො (ස්‍යා. ක.), ලොහිතකො (?)] මසාරගල්ලං තිණං කට්ඨං සක්ඛරා කඨලං [කථලං (ක.)] භූමි පාසාණො පබ්බතො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි බාහිරං කක්ඛළං ඛරිගතං කක්ඛළත්තං කක්ඛළභාවො බහිද්ධා අනුපාදින්නං – අයං වුච්චති 'බාහිරා පථවීධාතු'. යා ච අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු යා ච බාහිරා පථවීධාතු, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති ''පථවීධාතු''.

174. තත්ථ කතමා ආපොධාතු? ආපොධාතුද්වයං – අත්ථි අජ්ඣත්තිකා, අත්ථි බාහිරා. තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං සිනෙහො සිනෙහගතං [ස්නෙහො ස්නෙහගතං (ස්‍යා.)] බන්ධනත්තං රූපස්ස අජ්ඣත්තං උපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්තං, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස අජ්ඣත්තං උපාදින්නං – අයං වුච්චති 'අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු'.

තත්ථ කතමා බාහිරා ආපොධාතු? යං බාහිරං ආපො ආපොගතං සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – මූලරසො ඛන්ධරසො තචරසො පත්තරසො පුප්ඵරසො ඵලරසො ඛීරං දධි සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ඵාණිතං භුම්මානි වා උදකානි අන්තලික්ඛානි වා, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි බාහිරං ආපො ආපොගතං සිනෙහො සිනෙහගතං බන්ධනත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදින්නං – අයං වුච්චති 'බාහිරා ආපොධාතු'. යා ච අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු යා ච බාහිරා ආපොධාතු, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති ''ආපොධාතු''.

175. තත්ථ කතමා තෙජොධාතු? තෙජොධාතුද්වයං – අත්ථි අජ්ඣත්තිකා, අත්ථි බාහිරා. තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං තෙජො තෙජොගතං උස්මා උස්මාගතං උසුමං උසුමගතං අජ්ඣත්තං උපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – යෙන ච සන්තප්පති යෙන ච ජීරීයති යෙන ච පරිඩය්හති යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡති, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං තෙජො තෙජොගතං උස්මා උස්මාගතං උසුමං උසුමගතං අජ්ඣත්තං උපාදින්නං – අයං වුච්චති 'අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු'.

තත්ථ කතමා බාහිරා තෙජොධාතු? යං බාහිරං තෙජො තෙජොගතං උස්මා උස්මාගතං උසුමං උසුමගතං බහිද්ධා අනුපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – කට්ඨග්ගි පලාලග්ගි [සකලිකග්ගි (සබ්බත්ථ)] තිණග්ගි ගොමයග්ගි ථුසග්ගි සඞ්කාරග්ගි ඉන්දග්ගි අග්ගිසන්තාපො සූරියසන්තාපො කට්ඨසන්නිචයසන්තාපො තිණසන්නිචයසන්තාපො ධඤ්ඤසන්නිචයසන්තාපො භණ්ඩසන්නිචයසන්තාපො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි බාහිරං තෙජො තෙජොගතං උස්මා උස්මාගතං උසුමං උසුමගතං බහිද්ධා අනුපාදින්නං – අයං වුච්චති 'බාහිරා තෙජොධාතු'. යා ච අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු යා ච බාහිරා තෙජොධාතු, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති ''තෙජොධාතු''.

176. තත්ථ කතමා වායොධාතු? වායොධාතුද්වයං – අත්ථි අජ්ඣත්තිකා, අත්ථි බාහිරා. තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තිකා වායොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං වායො වායොගතං ථම්භිතත්තං රූපස්ස අජ්ඣත්තං උපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – උද්ධඞ්ගමා වාතා අධොගමා වාතා කුච්ඡිසයා වාතා කොට්ඨාසයා [කොට්ඨසයා (සී. ස්‍යා.)] වාතා අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතා සත්ථකවාතා ඛුරකවාතා උප්පලකවාතා අස්සාසො පස්සාසො ඉති වා, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං වායො වායොගතං ථම්භිතත්තං රූපස්ස අජ්ඣත්තං උපාදින්නං – අයං වුච්චති 'අජ්ඣත්තිකා වායොධාතු'.

තත්ථ කතමා බාහිරා වායොධාතු? යං බාහිරං වායො වායොගතං ථම්භිතත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා

වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා කාළවාතා වෙරම්භවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලවණ්ටවාතා විධූපනවාතා, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි බාහිරං වායො වායොගතං ථම්භිතත්තං රූපස්ස බහිද්ධා අනුපාදින්නං – අයං වුච්චති 'බාහිරා වායොධාතු'. යා ච අජ්ඣත්තිකා වායොධාතු යා ච බාහිරා වායොධාතු, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති ''වායොධාතු''.

177. තත්ථ කතමා ආකාසධාතු? ආකාසධාතුද්වයං – අත්ථි අජ්ඣත්තිකා, අත්ථි බාහිරා. තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තිකා ආකාසධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආකාසො ආකාසගතං අඝං අඝගතං විවරො විවරගතං අසම්ඵුට්ඨං මංසලොහිතෙහි අජ්ඣත්තං උපාදින්නං, සෙය්‍යථීදං – කණ්ණච්ඡිද්දං නාසච්ඡිද්දං මුඛද්වාරං, යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං අජ්ඣොහරති, යත්ථ ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සන්තිට්ඨති, යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං අධොභාගං නික්ඛමති, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආකාසො ආකාසගතං අඝං අඝගතං විවරො විවරගතං අසම්ඵුට්ඨං මංසලොහිතෙහි අජ්ඣත්තං උපාදින්නං – අයං වුච්චති 'අජ්ඣත්තිකා ආකාසධාතු'.

තත්ථ කතමා බාහිරා ආකාසධාතු? යං බාහිරං ආකාසො ආකාසගතං අඝං අඝගතං විවරො විවරගතං අසම්ඵුට්ඨං චතූහි මහාභූතෙහි බහිද්ධා අනුපාදින්නං – අයං වුච්චති 'බාහිරා ආකාසධාතු'. යා ච අජ්ඣත්තිකා ආකාසධාතු යා ච බාහිරා ආකාසධාතු, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා – අයං වුච්චති ''ආකාසධාතු''.

178. තත්ථ කතමා විඤ්ඤාණධාතු? චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ''විඤ්ඤාණධාතු''.

ඉමා ඡ ධාතුයො.

179. අපරාපි ඡ ධාතුයො – සුඛධාතු, දුක්ඛධාතු, සොමනස්සධාතු, දොමනස්සධාතු, උපෙක්ඛාධාතු, අවිජ්ජාධාතු.

180. තත්ථ කතමා සුඛධාතු? යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''සුඛධාතු''.

තත්ථ කතමා දුක්ඛධාතු? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''දුක්ඛධාතු''.

තත්ථ කතමා සොමනස්සධාතු? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''සොමනස්සධාතු''.

තත්ථ කතමා දොමනස්සධාතු? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''දොමනස්සධාතු''.

තත්ථ කතමා උපෙක්ඛාධාතු? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛාධාතු''.

තත්ථ කතමා අවිජ්ජාධාතු? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො අසඞ්ගාහණා අපරියොගාහණා අසමපෙක්ඛනා අපච්චවෙක්ඛණා අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජාධාතු''.

ඉමා ඡ ධාතුයො.

181. අපරාපි ඡ ධාතුයො – කාමධාතු, බ්‍යාපාදධාතු, විහිංසාධාතු, නෙක්ඛම්මධාතු, අබ්‍යාපාදධාතු, අවිහිංසාධාතු.

182. තත්ථ කතමා කාමධාතු? කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො සඞ්කප්පො අප්පනා බ්‍යප්පනා චෙතසො අභිනිරොපනා මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති කාමධාතු. හෙට්ඨතො අවීචිනිරයං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ අන්තො කරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා ඛන්ධධාතුආයතනා රූපා [රූපං (ස්‍යා.)] වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං – අයං වුච්චති ''කාමධාතු''.

තත්ථ කතමා බ්‍යාපාදධාතු? බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො…පෙ.… මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ''බ්‍යාපාදධාතු''. දසසු වා ආඝාතවත්ථූසු චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ''බ්‍යාපාදධාතු''.

තත්ථ කතමා විහිංසාධාතු? විහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො...පෙ.... මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘විහිංසාධාතු’’. ඉධෙකච්චො පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා රජ්ජුයා වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන සත්තෙ විහෙඨෙති, යා එවරූපා හෙඨනා විහෙඨනා හිංසනා විහිංසනා රොසනා විරොසනා පරූපඝාතො – අයං වුච්චති ‘‘විහිංසාධාතු’’.

තත්ථ කතමා නෙක්ඛම්මධාතු? නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො...පෙ.... සම්මාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘නෙක්ඛම්මධාතු’’. සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා ‘‘නෙක්ඛම්මධාතු’’.

තත්ථ කතමා අබ්‍යාපාදධාතු? අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො...පෙ.... සම්මාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘අබ්‍යාපාදධාතු’’. යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘අබ්‍යාපාදධාතු’’.

තත්ථ කතමා අවිහිංසාධාතු? අවිහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො සඞ්කප්පො අප්පනා බ්‍යප්පනා චෙතසො අභිනිරොපනා සම්මාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘අවිහිංසාධාතු’’ . යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘අවිහිංසාධාතු’’.

ඉමා ඡ ධාතුයො.

ඉති ඉමානි තීණි ඡක්කානි තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා අට්ඨාරස ධාතුයො හොන්ති.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

183. අට්ඨාරස ධාතුයො – චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු, සද්දධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු , කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු.

184. තත්ථ කතමා චක්ඛුධාතු? යං චක්ඛු චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො...පෙ.... සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – අයං වුච්චති ‘‘චක්ඛුධාතු’’.

තත්ථ කතමා රූපධාතු? යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා...පෙ.... රූපධාතුපෙසා – අයං වුච්චති ‘‘රූපධාතු’’.

තත්ථ කතමා චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු? චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාචක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු’’.

තත්ථ කතමා සොතධාතු? යං සොතං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො...පෙ.... සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – අයං වුච්චති ‘‘සොතධාතු’’ .

තත්ථ කතමා සද්දධාතු? යො සද්දො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො...පෙ.... සද්දධාතුපෙසා – අයං වුච්චති ‘‘සද්දධාතු’’.

තත්ථ කතමා සොතවිඤ්ඤාණධාතු? සොතඤ්ච පටිච්ච සද්දෙ ච උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාසොතවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘සොතවිඤ්ඤාණධාතු’’.

තත්ථ කතමා ඝානධාතු? යං ඝානං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො...පෙ.... සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – අයං වුච්චති ‘‘ඝානධාතු’’.

තත්ථ කතමා ගන්ධධාතු? යො ගන්ධො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො...පෙ.... ගන්ධධාතුපෙසා – අයං වුච්චති ‘‘ගන්ධධාතු’’.

තත්ථ කතමා ඝානවිඤ්ඤාණධාතු? ඝානඤ්ච පටිච්ච ගන්ධෙ ච උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාඝානවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘ඝානවිඤ්ඤාණධාතු’’.

තත්ථ කතමා ජිව්හාධාතු? යා ජිව්හා චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො…පෙ…. සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – අයං වුච්චති ‘‘ජිව්හාධාතු’’.

තත්ථ කතමා රසධාතු? යො රසො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය අනිදස්සනො සප්පටිඝො…පෙ…. රසධාතුපෙසා – අයං වුච්චති ‘‘රසධාතු’’.

තත්ථ කතමා ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු? ජිව්හඤ්ච පටිච්ච රසෙ ච උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු’’.

තත්ථ කතමා කායධාතු? යො කායො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො…පෙ…. සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – අයං වුච්චති ‘‘කායධාතු’’.

තත්ථ කතමා ඵොට්ඨබ්බධාතු? පථවීධාතු…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බධාතුපෙසා – අයං වුච්චති ‘‘ඵොට්ඨබ්බධාතු’’.

තත්ථ කතමා කායවිඤ්ඤාණධාතු? කායඤ්ච පටිච්ච ඵොට්ඨබ්බෙ ච උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාකායවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘කායවිඤ්ඤාණධාතු’’.

තත්ථ කතමා මනොධාතු? චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධසමනන්තරා උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොධාතු; සොතවිඤ්ඤාණධාතුයා…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණධාතුයා…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතුයා…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණධාතුයා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධසමනන්තරා උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොධාතු සබ්බධම්මෙසු වා පන පඨමසමන්නාහාරො උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොධාතු – අයං වුච්චති ‘‘මනොධාතු’’.

තත්ථ කතමා ධම්මධාතු? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, යඤ්ච රූපං අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං, අසඞ්ඛතා ච ධාතු.

තත්ථ කතමො වෙදනාක්ඛන්ධො? එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො . දුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො. තිවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ…. එවං දසවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. එවං බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාක්ඛන්ධො’’.

තත්ථ කතමො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො? එකවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – ඵස්සසම්පයුත්තො. දුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි සහෙතුකො, අත්ථි අහෙතුකො. තිවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ…. එවං දසවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො…පෙ…. එවං බහුවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති ‘‘සඤ්ඤාක්ඛන්ධො’’.

තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො? එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – චිත්තසම්පයුත්තො. දුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි හෙතු, අත්ථි අහෙතු. තිවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අත්ථි කුසලො, අත්ථි අකුසලො, අත්ථි අබ්‍යාකතො…පෙ…. එවං දසවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො…පෙ…. එවං බහුවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො’’.

තත්ථ කතමං රූපං අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං? ඉත්ථින්ද්‍රියං…පෙ…. කබළීකාරො ආහාරො – ඉදං වුච්චති රූපං ‘‘අනිදස්සනඅප්පටිඝං ධම්මායතනපරියාපන්නං’’.

තත්ථ කතමා අසඞ්ඛතා ධාතු? රාගක්ඛයො, දොසක්ඛයො, මොහක්ඛයො – අයං වුච්චති ‘‘අසඞ්ඛතා ධාතු’’. අයං වුච්චති ‘‘ධම්මධාතු’’.

තත්ථ කතමා මනොවිඤ්ඤාණධාතු? චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධසමනන්තරා උප්පජ්ජති මනොධාතු, මනොධාතුයා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධසමනන්තරා උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු; සොතවිඤ්ඤාණධාතුයා…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණධාතුයා …පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතුයා…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණධාතුයා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධසමනන්තරා උප්පජ්ජති මනොධාතු, මනොධාතුයාපි උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධසමනන්තරා උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ ච උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො

මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘මනොවිඤ්ඤාණධාතු’’.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

අට්ඨාරස ධාතුයො – චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු, සද්දධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු.

186. අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

187. සොළස ධාතුයො අබ්‍යාකතා. ද්වෙ ධාතුයො සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. දස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි. පඤ්ච ධාතුයො අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. කායවිඤ්ඤාණධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. ධම්මධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි.

දස ධාතුයො නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. පඤ්ච ධාතුයො විපාකා. මනොධාතු සියා විපාකා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. ද්වෙ ධාතුයො සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

දස ධාතුයො උපාදින්නුපාදානියා. සද්දධාතු අනුපාදින්නුපාදානියා. පඤ්ච ධාතුයො සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

සොළස ධාතුයො අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. පන්නරස ධාතුයො අවිතක්කඅවිචාරා. මනොධාතු සවිතක්කසවිචාරා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. ධම්මධාතු සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සවිතක්කසවිචාරා’’තිපි, ‘‘අවිතක්කවිචාරමත්තා’’තිපි, ‘‘අවිතක්කඅවිචාරා’’තිපි. දස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘පීතිසහගතා’’තිපි, ‘‘සුඛසහගතා’’තිපි, ‘‘උපෙක්ඛාසහගතා’’තිපි . පඤ්ච ධාතුයො උපෙක්ඛාසහගතා. කායවිඤ්ඤාණධාතු න පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, න උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සුඛසහගතා’’ති. ද්වෙ ධාතුයො සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පීතිසහගතා’’තිපි, ‘‘සුඛසහගතා’’තිපි, ‘‘උපෙක්ඛාසහගතා’’තිපි.

සොළස ධාතුයො නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. ද්වෙ ධාතුයො සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. සොළස ධාතුයො නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සොළස ධාතුයො නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. ද්වෙ ධාතුයො සියා ආචයගාමිනො, සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. සොළස ධාතුයො නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා, සියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා.

සොළස ධාතුයො පරිත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා පරිත්තා, සියා මහග්ගතා, සියා අප්පමාණා. දස ධාතුයො අනාරම්මණා. ඡ ධාතුයො පරිත්තාරම්මණා. ද්වෙ ධාතුයො සියා පරිත්තාරම්මණා, සියා මහග්ගතාරම්මණා, සියා අප්පමාණාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරිත්තාරම්මණා’’තිපි, ‘‘මහග්ගතාරම්මණා’’තිපි, ‘‘අප්පමාණාරම්මණා’’තිපි. සොළස ධාතුයො මජ්ඣිමා. ද්වෙ ධාතුයො සියා හීනා, සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. සොළස ධාතුයො අනියතා. ද්වෙ ධාතුයො සියා මිච්ඡත්තනියතා, සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා.

දස ධාතුයො අනාරම්මණා. ඡ ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘මග්ගාරම්මණා’’තිපි, ‘‘මග්ගහෙතුකා’’තිපි, ‘‘මග්ගාධිපතිනො’’තිපි. ද්වෙ ධාතුයො සියා මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න

වත්තබ්බා – ‘‘මග්ගාරම්මණා’’තිපි, ‘‘මග්ගහෙතුකා’’තිපි, ‘‘මග්ගාධිපතිනො’’තිපි. දස ධාතුයො සියා උප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘අනුප්පන්නා’’ති. සද්දධාතු සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උප්පාදිනී’’ති. ඡ ධාතුයො සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. ධම්මධාතු සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනී, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උප්පන්නා’’තිපි, ‘‘අනුප්පන්නා’’තිපි, ‘‘උප්පාදිනී’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. ධම්මධාතු සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘අතීතා’’තිපි, ‘‘අනාගතා’’තිපි, ‘‘පච්චුප්පන්නා’’තිපි. දස ධාතුයො අනාරම්මණා. ඡ ධාතුයො පච්චුප්පන්නාරම්මණා. ද්වෙ ධාතුයො සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා , සියා න වත්තබ්බා – ‘‘අතීතාරම්මණා’’තිපි, ‘‘අනාගතාරම්මණා’’තිපි, ‘‘පච්චුප්පන්නාරම්මණා’’තිපි; සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා.

දස ධාතුයො අනාරම්මණා. ඡ ධාතුයො සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා. ද්වෙ ධාතුයො සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘අජ්ඣත්තාරම්මණා’’තිපි, ‘‘බහිද්ධාරම්මණා’’තිපි, ‘‘අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා’’තිපි. රූපධාතු සනිදස්සනසප්පටිඝා. නව ධාතුයො අනිදස්සනසප්පටිඝා. අට්ඨ ධාතුයො අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

188. සත්තරස ධාතුයො න හෙතු. ධම්මධාතු සියා හෙතු, සියා න හෙතු. සොළස ධාතුයො අහෙතුකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සහෙතුකා, සියා අහෙතුකා. සොළස ධාතුයො අහෙතුකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සහෙතුකා, සියා අහෙතුකා. සොළස ධාතුයො හෙතුවිප්පයුත්තා . ද්වෙ ධාතුයො සියා හෙතුසම්පයුත්තා, සියා හෙතුවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතු චෙව සහෙතුකා චා’’තිපි, ‘‘සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතු චෙව සහෙතුකා චා’’ති, සියා සහෙතුකා චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ’’ති. ධම්මධාතු සියා හෙතු චෙව සහෙතුකා ච, සියා සහෙතුකා චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතු චෙව සහෙතුකා චා’’තිපි, ‘‘සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ’’ති. ධම්මධාතු සියා හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තා ච, සියා හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. සොළස ධාතුයො න හෙතුඅහෙතුකා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා න හෙතුසහෙතුකා, සියා න හෙතුඅහෙතුකා. ධම්මධාතු සියා න හෙතුසහෙතුකා, සියා න හෙතුඅහෙතුකා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘න හෙතුසහෙතුකා’’තිපි, ‘‘න හෙතුඅහෙතුකා’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො සප්පච්චයා. ධම්මධාතු සියා සප්පච්චයා, සියා අප්පච්චයා. සත්තරස ධාතුයො සඞ්ඛතා. ධම්මධාතු සියා සඞ්ඛතා, සියා අසඞ්ඛතා. රූපධාතු සනිදස්සනා. සත්තරස ධාතුයො අනිදස්සනා. දස ධාතුයො සප්පටිඝා. අට්ඨ ධාතුයො අප්පටිඝා. දස ධාතුයො රූපා. සත්ත ධාතුයො අරූපා. ධම්මධාතු සියා රූපා, සියා අරූපා. සොළස ධාතුයො ලොකියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා; කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

සත්තරස ධාතුයො නො ආසවා. ධම්මධාතු සියා ආසවා, සියා නො ආසවා. සොළස ධාතුයො සාසවා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සාසවා, සියා අනාසවා. සොළස ධාතුයො ආසවවිප්පයුත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ආසවසම්පයුත්තා, සියා ආසවවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව සාසවා චා’’ති, ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවා’’. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවො චෙව සාසවා චා’’ති, සියා සාසවා චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවො’’ති. ධම්මධාතු සියා ආසවො චෙව සාසවා ච, සියා සාසවා චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවො චෙව සාසවා චා’’තිපි, ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවො’’තිපි.

සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවො’’ති. ධම්මධාතු සියා ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තා ච, සියා ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවො’’තිපි. සොළස ධාතුයො ආසවවිප්පයුත්තසාසවා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා , සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවවිප්පයුත්තසාසවා’’තිපි, ‘‘ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො නො සංයොජනා. ධම්මධාතු සියා සංයොජනං, සියා නො සංයොජනං. සොළස ධාතුයො සංයොජනියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සංයොජනියා, සියා අසංයොජනියා. සොළස ධාතුයො සංයොජනවිප්පයුත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සංයොජනසම්පයුත්තා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා’’ති, සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා –

‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියා චා’’ති, සියා සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජන’’න්ති. ධම්මධාතු සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියා ච, සියා සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජන’’න්තිපි. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජන’’න්ති. ධම්මධාතු සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා ච, සියා සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජන’’න්තිපි. සොළස ධාතුයො සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා’’තිපි, ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො නො ගන්ථා. ධම්මධාතු සියා ගන්ථො, සියා නො ගන්ථො. සොළස ධාතුයො ගන්ථනියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ගන්ථනියා, සියා අගන්ථනියා. සොළස ධාතුයො ගන්ථවිප්පයුත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ගන්ථසම්පයුත්තා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා’’ති, ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථනියා චා’’ති, සියා ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථො’’ති. ධම්මධාතු සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථනියා ච, සියා ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථනියා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථො’’තිපි. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථො’’ති. ධම්මධාතු සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා ච, සියා ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථො’’තිපි. සොළස ධාතුයො ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා’’තිපි, ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා. ධම්මධාතු සියා නීවරණං, සියා නො නීවරණං. සොළස ධාතුයො නීවරණියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා නීවරණියා, සියා අනීවරණියා. සොළස ධාතුයො නීවරණවිප්පයුත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා නීවරණසම්පයුත්තා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණියා චා’’ති, නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණියා චා’’ති, සියා නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණ’’න්ති. ධම්මධාතු සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණියා ච, සියා නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණං , සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණියා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණ’’න්තිපි. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණ’’න්ති. ධම්මධාතු සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තා ච, සියා නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණ’’න්තිපි. සොළස ධාතුයො නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා’’තිපි, ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො නො පරාමාසා. ධම්මධාතු සියා පරාමාසො, සියා නො පරාමාසො. සොළස ධාතුයො පරාමට්ඨා. ද්වෙ ධාතුයො සියා පරාමට්ඨා, සියා අපරාමට්ඨා. සොළස ධාතුයො පරාමාසවිප්පයුත්තා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා පරාමාසසම්පයුත්තා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තා. ධම්මධාතු සියා පරාමාසසම්පයුත්තා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසසම්පයුත්තා’’තිපි , ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තා’’තිපි. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චාති පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා’’. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨා චා’’ති, සියා පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසො’’ති. ධම්මධාතු සියා පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨා ච, සියා පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨා චා’’තිපි, ‘‘පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසො’’තිපි. සොළස ධාතුයො පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා. ද්වෙ ධාතුයො සියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා’’තිපි, ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා’’තිපි.

දස ධාතුයො අනාරම්මණා. සත්ත ධාතුයො සාරම්මණා. ධම්මධාතු සියා සාරම්මණා, සියා අනාරම්මණා. සත්ත ධාතුයො චිත්තා. එකාදස ධාතුයො නො චිත්තා. සත්තරස ධාතුයො අචෙතසිකා. ධම්මධාතු සියා චෙතසිකා, සියා

අචෙතසිකා. දස ධාතුයො චිත්තවිප්පයුත්තා. ධම්මධාතු සියා චිත්තසම්පයුත්තා, සියා චිත්තවිප්පයුත්තා. සත්ත ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘චිත්තෙන සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘චිත්තෙන විප්පයුත්තා’’තිපි. දස ධාතුයො චිත්තවිසංසට්ඨා. ධම්මධාතු සියා චිත්තසංසට්ඨා , සියා චිත්තවිසංසට්ඨා. සත්ත ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘චිත්තෙන සංසට්ඨා’’තිපි, ‘‘චිත්තෙන විසංසට්ඨා’’තිපි.

ද්වාදස ධාතුයො නො චිත්තසමුට්ඨානා. ඡ ධාතුයො සියා චිත්තසමුට්ඨානා, සියා නො චිත්තසමුට්ඨානා. සත්තරස ධාතුයො නො චිත්තසහභුනො. ධම්මධාතු සියා චිත්තසහභූ, සියා නො චිත්තසහභූ. සත්තරස ධාතුයො නො චිත්තානුපරිවත්තිනො. ධම්මධාතු සියා චිත්තානුපරිවත්තී, සියා නො චිත්තානුපරිවත්තී. සත්තරස ධාතුයො නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. ධම්මධාතු සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. සත්තරස ධාතුයො නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. ධම්මධාතු සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ. සත්තරස ධාතුයො නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. ධම්මධාතු සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තී, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තී. ද්වාදස ධාතුයො අජ්ඣත්තිකා. ඡ ධාතුයො බාහිරා.

නව ධාතුයො උපාදා. අට්ඨ ධාතුයො නො උපාදා. ධම්මධාතු සියා උපාදා, සියා නො උපාදා. දස ධාතුයො උපාදින්නා. සද්දධාතු අනුපාදින්නා. සත්තධාතුයො සියා උපාදින්නා, සියා අනුපාදින්නා. සත්තරස ධාතුයො නො උපාදානා. ධම්මධාතු සියා උපාදානං, සියා නො උපාදානං. සොළස ධාතුයො උපාදානියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා උපාදානියා, සියා අනුපාදානියා. සොළස ධාතුයො උපාදානවිප්පයුත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා උපාදානසම්පයුත්තා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානා චෙව උපාදානියා චා’’ති, ‘‘උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා’’. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානඤ්චෙව උපාදානියා චා’’ති, සියා උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානියා චෙව නො ච උපාදාන’’න්ති. ධම්මධාතු සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානියා ච, සියා උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානඤ්චෙව උපාදානියා චා’’තිපි, ‘‘උපාදානියා චෙව නො ච උපාදාන’’න්තිපි.

සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානා චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදාන’’න්ති. ධම්මධාතු සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තා ච, සියා උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදාන’’න්තිපි. සොළස ධාතුයො උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා’’තිපි, ‘‘උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා’’තිපි.

සත්තරස ධාතුයො නො කිලෙසා. ධම්මධාතු සියා කිලෙසා, සියා නො කිලෙසා. සොළස ධාතුයො සංකිලෙසිකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලෙසිකා. සොළස ධාතුයො අසංකිලිට්ඨා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සංකිලිට්ඨා, සියා අසංකිලිට්ඨා. සොළස ධාතුයො කිලෙසවිප්පයුත්තා. ද්වෙ ධාතුයො සියා කිලෙසසම්පයුත්තා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තා. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා’’ති, සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකා චා’’ති, සියා සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසො’’ති. ධම්මධාතු සියා කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකා ච, සියා සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකා චා’’තිපි, ‘‘සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසො’’තිපි.

සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසා චෙව සංකිලිට්ඨා චා’’තිපි, ‘‘සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨා චා’’ති, සියා සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසො’’ති. ධම්මධාතු සියා කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨා ච, සියා සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨා චා’’තිපි, ‘‘සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසො’’තිපි. සොළස ධාතුයො න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසා චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා’’තිපි. මනොවිඤ්ඤාණධාතු න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසො’’ති. ධම්මධාතු සියා කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා ච, සියා කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසො’’තිපි. සොළස ධාතුයො කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා’’තිපි, ‘‘කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා’’තිපි.

සොළස ධාතුයො න දස්සනෙන පහාතබ්බා. ද්වෙ ධාතුයො සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. සොළස ධාතුයො න භාවනාය පහාතබ්බා. ද්වෙ ධාතුයො සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා න භාවනාය

පහාතබ්බා. සොළස ධාතුයො න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. සොළස ධාතුයො න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා.

පන්නරස ධාතුයො අවිතක්කා. මනොධාතු සවිතක්කා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. පන්නරස ධාතුයො අවිචාරා. මනොධාතු සවිචාරා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. සොළස ධාතුයො අප්පීතිකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. සොළස ධාතුයො න පීතිසහගතා. ද්වෙ ධාතුයො සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. පන්නරස ධාතුයො න සුඛසහගතා. තිස්සො ධාතුයො සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. එකාදස ධාතුයො න උපෙක්ඛාසහගතා. පඤ්ච ධාතුයො උපෙක්ඛාසහගතා. ද්වෙ ධාතුයො සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා.

සොළස ධාතුයො කාමාවචරා. ද්වෙ ධාතුයො සියා කාමාවචරා, සියා න කාමාවචරා. සොළස ධාතුයො න රූපාවචරා. ද්වෙ ධාතුයො සියා රූපාවචරා, සියා න රූපාවචරා. සොළස ධාතුයො න අරූපාවචරා. ද්වෙ ධාතුයො සියා අරූපාවචරා, සියා න අරූපාවචරා. සොළස ධාතුයො පරියාපන්නා. ද්වෙ ධාතුයො සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා. සොළස ධාතුයො අනියානිකා. ද්වෙ ධාතුයො සියා නියානිකා, සියා අනියානිකා. සොළස ධාතුයො අනියතා. ද්වෙ ධාතුයො සියා නියතා, සියා අනියතා. සොළස ධාතුයො සඋත්තරා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සඋත්තරා, සියා අනුත්තරා. සොළස ධාතුයො අරණා. ද්වෙ ධාතුයො සියා සරණා, සියා අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

ධාතුවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

4. සච්චවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

189. චත්තාරි අරියසච්චානි – දුක්ඛං අරියසච්චං, දුක්ඛසමුදයං [දුක්ඛසමුදයො (ස්‍යා.)] අරියසච්චං, දුක්ඛනිරොධං [දුක්ඛනිරොධො (ස්‍යා.)] අරියසච්චං, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං.

1. දුක්ඛසච්චං

190. තත්ථ කතමං දුක්ඛං අරියසච්චං? ජාතිපි දුක්ඛා, ජරාපි දුක්ඛා, මරණම්පි දුක්ඛං, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසාපි දුක්ඛා, අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො, පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො, යං පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං, සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා.

191. තත්ථ කතමා ජාති? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො – අයං වුච්චති ‘‘ජාති’’.

192. තත්ථ කතමා ජරා? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො – අයං වුච්චති ‘‘ජරා’’.

193. තත්ථ කතමං මරණං? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හා තම්හා සත්තනිකායා චුති චවනතා භෙදො අන්තරධානං මච්චු මරණං කාලකිරියා ඛන්ධානං භෙදො කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්ද්‍රියස්සුපච්ඡෙදො – ඉදං වුච්චති ‘‘මරණං’’.

194. තත්ථ කතමො සොකො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො චෙතසො පරිජ්ඣායනා දොමනස්සං සොකසල්ලං – අයං වුච්චති ‘‘සොකො’’.

195. තත්ථ කතමො පරිදෙවො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්තං වාචා පලාපො විප්පලාපො ලාලප්පො ලාලප්පනා ලාලප්පිතත්තං [ලාලපො ලාලපනා ලාලපිතත්තං (ස්‍යා.)] – අයං වුච්චති ‘‘පරිදෙවො’’.

196. තත්ථ කතමං දුක්ඛං? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

197. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’.

198. තත්ථ කතමො උපායාසො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආයාසො උපායාසො ආයාසිතත්තං උපායාසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘උපායාසො’’.

199. තත්ථ කතමො අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො? ඉධ යස්ස තෙ හොන්ති අනිට්ඨා අකන්තා අමනාපා රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා, යෙ වා පනස්ස තෙ හොන්ති අනත්ථකාමා අහිතකාමා අඵාසුකකාමා අයොගක්ඛෙමකාමා; යා තෙහි සඞ්ගති සමාගමො සමොධානං මිස්සීභාවො – අයං වුච්චති ‘‘අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො’’.

200. තත්ථ කතමො පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො? ඉධ යස්ස තෙ හොන්ති ඉට්ඨා කන්තා මනාපා රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා, යෙ වා පනස්ස තෙ හොන්ති අත්ථකාමා හිතකාමා ඵාසුකකාමා යොගක්ඛෙමකාමා මාතා වා පිතා වා භාතා වා භගිනී වා මිත්තා වා අමච්චා වා ඤාතී වා සාලොහිතා වා; යා තෙහි අසඞ්ගති අසමාගමො අසමොධානං අමිස්සීභාවො – අයං වුච්චති ‘‘පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො’’.

201. තත්ථ කතමං යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං? ජාතිධම්මානං සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති – ‘‘අහො වත, මයං න ජාතිධම්මා අස්සාම; න ච, වත, නො ජාති ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති! න ඛො පනෙතං ඉච්ඡාය පත්තබ්බං. ඉදම්පි ‘‘යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං’’.

ජරාධම්මානං සත්තානං…පෙ…. බ්‍යාධිධම්මානං සත්තානං…පෙ…. මරණධම්මානං සත්තානං…පෙ…. සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මානං සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති – ‘‘අහො වත, මයං න සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මා අස්සාම; න ච, වත, නො සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා ආගච්ඡෙය්‍යු’’න්ති! න ඛො පනෙතං ඉච්ඡාය පත්තබ්බං. ඉදම්පි ‘‘යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං’’.

202. තත්ථ කතමෙ සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා? සෙය්‍යථිදං – රූපුපාදානක්ඛන්ධො, වෙදනුපාදානක්ඛන්ධො, සඤ්ඤුපාදානක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරුපාදානක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධො. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා’’.

ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං අරියසච්චං’’.

2. සමුදයසච්චං

203. තත්ථ කතමං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං? යායං තණ්හා පොනොභවිකා [පොනොබ්භවිකා (ස්‍යා. ක.)] නන්දිරාගසහගතා තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී, සෙය්‍යථිදං – කාමතණ්හා, භවතණ්හා, විභවතණ්හා.

සා ඛො පනෙසා තණ්හා කත්ථ උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, කත්ථ නිවිසමානා නිවිසති? යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං? චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සොතං ලොකෙ…පෙ…. ඝානං ලොකෙ… ජිව්හා ලොකෙ… කායො ලොකෙ… මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

රූපා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සද්දා ලොකෙ…පෙ…. ගන්ධා ලොකෙ… රසා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බා ලොකෙ… ධම්මා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සොතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… ජිව්හාවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… කායවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

චක්ඛුසම්ඵස්සො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සොතසම්ඵස්සො ලොකෙ…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සො ලොකෙ… ජිව්හාසම්ඵස්සො ලොකෙ… කායසම්ඵස්සො ලොකෙ… මනොසම්ඵස්සො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ…පෙ…. ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ… ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ… කායසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ… මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

රූපසඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සද්දසඤ්ඤා ලොකෙ…පෙ…. ගන්ධසඤ්ඤා ලොකෙ… රසසඤ්ඤා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා ලොකෙ… ධම්මසඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

රූපසඤ්චෙතනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සද්දසඤ්චෙතනා ලොකෙ…පෙ…. ගන්ධසඤ්චෙතනා ලොකෙ… රසසඤ්චෙතනා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බසඤ්චෙතනා ලොකෙ… ධම්මසඤ්චෙතනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

රූපතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සද්දතණ්හා ලොකෙ…පෙ…. ගන්ධතණ්හා ලොකෙ… රසතණ්හා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ලොකෙ…

ධම්මතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

රූපවිතක්කො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති . සද්දවිතක්කො ලොකෙ...පෙ.... ගන්ධවිතක්කො ලොකෙ... රසවිතක්කො ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බවිතක්කො ලොකෙ... ධම්මවිතක්කො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

රූපවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. සද්දවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති , එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. ගන්ධවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. රසවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. ඵොට්ඨබ්බවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති. ධම්මවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති.

ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං’’.

3. නිරොධසච්චං

204. තත්ථ කතමං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං? යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො.

සා ඛො පනෙසා තණ්හා කත්ථ පහීයමානා පහීයති, කත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති? යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං? චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. සොතං ලොකෙ...පෙ.... ඝානං ලොකෙ... ජිව්හා ලොකෙ... කායො ලොකෙ... මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

රූපා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. සද්දා ලොකෙ...පෙ.... ගන්ධා ලොකෙ... රසා ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බා ලොකෙ... ධම්මා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. සොතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ...පෙ.... ඝානවිඤ්ඤාණං ලොකෙ... ජිව්හාවිඤ්ඤාණං ලොකෙ... කායවිඤ්ඤාණං ලොකෙ... මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

චක්ඛුසම්ඵස්සො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. සොතසම්ඵස්සො ලොකෙ...පෙ.... ඝානසම්ඵස්සො ලොකෙ... ජිව්හාසම්ඵස්සො ලොකෙ... කායසම්ඵස්සො ලොකෙ... මනොසම්ඵස්සො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ...පෙ.... ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ... ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ... කායසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ... මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

රූපසඤ්ඤා ලොකෙ... සද්දසඤ්ඤා ලොකෙ... ගන්ධසඤ්ඤා ලොකෙ... රසසඤ්ඤා ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා ලොකෙ... ධම්මසඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

රූපසඤ්චෙතනා ලොකෙ... සද්දසඤ්චෙතනා ලොකෙ... ගන්ධසඤ්චෙතනා ලොකෙ... රසසඤ්චෙතනා ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බසඤ්චෙතනා ලොකෙ... ධම්මසඤ්චෙතනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

රූපතණ්හා ලොකෙ... සද්දතණ්හා ලොකෙ... ගන්ධතණ්හා ලොකෙ... රසතණ්හා ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ලොකෙ... ධම්මතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

රූපවිතක්කො ලොකෙ... සද්දවිතක්කො ලොකෙ... ගන්ධවිතක්කො ලොකෙ... රසවිතක්කො ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බවිතක්කො ලොකෙ... ධම්මවිතක්කො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

රූපවිචාරො ලොකෙ... සද්දවිචාරො ලොකෙ... ගන්ධවිචාරො ලොකෙ... රසවිචාරො ලොකෙ... ඵොට්ඨබ්බවිචාරො ලොකෙ... ධම්මවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

ඉදං වුච්චති ''දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං''.

4. මග්ගසච්චං

205. තත්ථ කතමං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං – අයං වුච්චති ''සම්මාදිට්ඨි''.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො, අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පො, අවිහිංසාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ''සම්මාසඞ්කප්පො''.

තත්ථ කතමා සම්මාවාචා? මුසාවාදා වෙරමණී, පිසුණාය වාචාය වෙරමණී, ඵරුසාය වාචාය වෙරමණී, සම්ඵප්පලාපා වෙරමණී – අයං වුච්චති ''සම්මාවාචා''.

තත්ථ කතමො සම්මාකම්මන්තො? පාණාතිපාතා වෙරමණී, අදින්නාදානා වෙරමණී, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී – අයං වුච්චති ''සම්මාකම්මන්තො''.

තත්ථ කතමො සම්මාආජීවො? ඉධ අරියසාවකො මිච්ඡාආජීවං පහාය සම්මාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති – අයං වුච්චති ''සම්මාආජීවො''.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති, වායමති, වීරියං ආරභති, චිත්තං පග්ගණ්හාති, පදහති. උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති, වායමති, වීරියං ආරභති, චිත්තං පග්ගණ්හාති, පදහති. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති, වායමති, වීරියං ආරභති, චිත්තං පග්ගණ්හාති, පදහති. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති, වායමති, වීරියං ආරභති, චිත්තං පග්ගණ්හාති, පදහති. අයං වුච්චති ''සම්මාවායාමො''.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. වෙදනාසු...පෙ.... චිත්තෙ...පෙ.... ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. අයං වුච්චති ''සම්මාසති''.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි, සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. විතක්කවිචාරානං වූපසමා, අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං, චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. පීතියා ච විරාගා, උපෙක්ඛකො ච විහරති, සතො ච සම්පජානො, සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති – ''උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී''ති, තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. සුඛස්ස ච පහානා, දුක්ඛස්ස ච පහානා, පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා, අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති ''සම්මාසමාධි''.

ඉදං වුච්චති ''දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං''.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

206. චත්තාරි සච්චානි – දුක්ඛං, දුක්ඛසමුදයො, දුක්ඛනිරොධො, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා.

තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා, සාසවා ච කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියyානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා, විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි.

තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? යො තක්කො විතක්කො…පෙ…. සම්මාසඞ්කප්පො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාවාචා? යා චතූහි වචීදුච්චරිතෙහි ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී [වෙරමණි (ක.) එවමුපරිපි] අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො සම්මාවාචා මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවාචා’’.

තත්ථ කතමො සම්මාකම්මන්තො? යා තීහි කායදුච්චරිතෙහි ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො සම්මාකම්මන්තො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාකම්මන්තො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාආජීවො? යා මිච්ඡා ආජීවා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො සම්මාආජීවො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාආජීවො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො [විරියාරම්භො (සී. ස්‍යා.)] …පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවායාමො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසති’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

207. තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා, සාසවා ච කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය ච, අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියyානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා, විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති – ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

208. තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා, සාසවා ච කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය ච, අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං, අවසෙසානඤ්ච අකුසලානං ධම්මානං පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

209. තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා ච අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා, සාසවා ච කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය ච, අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං, අවසෙසානඤ්ච අකුසලානං ධම්මානං, තිණ්ණඤ්ච කුසලමූලානං සාසවානං පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

210. තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා ච, අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? සාසවා කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය ච, අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං, අවසෙසානඤ්ච අකුසලානං ධම්මානං, තිණ්ණඤ්ච කුසලමූලානං සාසවානං, අවසෙසානඤ්ච සාසවානං කුසලානං ධම්මානං පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා, විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

211. චත්තාරි සච්චානි – දුක්ඛං, දුක්ඛසමුදයො, දුක්ඛනිරොධො, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා.

තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා, සාසවා ච කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා, විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ

විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? යො තක්කො විතක්කො...පෙ.... සම්මාසඞ්කප්පො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො...පෙ.... සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවායාමො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? යා සති අනුස්සති...පෙ.... සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසති’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති...පෙ.... සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

212. තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා ච, අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි , අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? සාසවා කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය ච, අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං, අවසෙසානඤ්ච අකුසලානං ධම්මානං, තිණ්ණඤ්ච කුසලමූලානං සාසවානං, අවසෙසානඤ්ච සාසවානං කුසලානං ධම්මානං පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා, විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’. අවසෙසා ධම්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සම්පයුත්තා.

213. චත්තාරි සච්චානි – දුක්ඛං, දුක්ඛසමුදයො, දුක්ඛනිරොධො, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා.

තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා, සාසවා ච කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය පහානං – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධො’’.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නියානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති...පෙ.... අවික්ඛෙපො හොති. අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’.

214. තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො? තණ්හා ච, අවසෙසා ච කිලෙසා, අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා, තීණි ච කුසලමූලානි සාසවානි, අවසෙසා ච සාසවා කුසලා ධම්මා – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛසමුදයො’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? සාසවා කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා, යෙ ච ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා, සබ්බඤ්ච රූපං – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො? තණ්හාය ච, අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං, අවසෙසානඤ්ච අකුසලානං ධම්මානං, තිණ්ණඤ්ච කුසලමූලානං සාසවානං, අවසෙසානඤ්ච සාසවානං කුසලානං ධම්මානං පහානං – අයං වුච්චති ''දුක්ඛනිරොධො''.

තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති...පෙ.... අවික්ඛෙපො හොති. අයං වුච්චති ''දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

215. චත්තාරි අරියසච්චානි – දුක්ඛං අරියසච්චං, දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං, දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං.

216. චතුන්නං අරියසච්චානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා...පෙ.... කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

217. සමුදයසච්චං අකුසලං. මග්ගසච්චං කුසලං. නිරොධසච්චං අබ්‍යාකතං. දුක්ඛසච්චං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං. ද්වෙ සච්චා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං – ''සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං – ''සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි. ද්වෙ සච්චා විපාකධම්මධම්මා. නිරොධසච්චං නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මං. දුක්ඛසච්චං සියා විපාකං, සියා විපාකධම්මධම්මං, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මං. සමුදයසච්චං අනුපාදින්නුපාදානියං. ද්වෙ සච්චා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදින්නුපාදානියං, සියා අනුපාදින්නුපාදානියං.

සමුදයසච්චං සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකං. ද්වෙ සච්චා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. දුක්ඛසච්චං සියා සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකං, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකං. සමුදයසච්චං සවිතක්කසවිචාරං. නිරොධසච්චං අවිතක්කඅවිචාරං. මග්ගසච්චං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. දුක්ඛසච්චං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං, සියා න වත්තබ්බං – ''සවිතක්කසවිචාර''න්තිපි, ''අවිතක්කවිචාරමත්ත''න්තිපි, ''අවිතක්කඅවිචාර''න්තිපි. ද්වෙ සච්චා සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං – ''පීතිසහගත''න්තිපි, ''සුඛසහගත''න්තිපි, ''උපෙක්ඛාසහගත''න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා පීතිසහගතං, සියා සුඛසහගතං, සියා උපෙක්ඛාසහගතං, සියා න වත්තබ්බං – ''පීතිසහගත''න්තිපි, ''සුඛසහගත''න්තිපි, ''උපෙක්ඛාසහගත''න්තිපි.

ද්වෙ සච්චා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. සමුදයසච්චං සියා දස්සනෙන පහාතබ්බං, සියා භාවනාය පහාතබ්බං. දුක්ඛසච්චං සියා දස්සනෙන පහාතබ්බං, සියා භාවනාය පහාතබ්බං, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බං. ද්වෙ සච්චා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සමුදයසච්චං සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකං, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකං . දුක්ඛසච්චං සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකං, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකං, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකං. සමුදයසච්චං ආචයගාමි. මග්ගසච්චං අපචයගාමි. නිරොධසච්චං නෙවාචයගාමිනාපචයගාමි. දුක්ඛසච්චං සියා ආචයගාමි, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමි. මග්ගසච්චං සෙක්ඛං. තීණි සච්චානි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. සමුදයසච්චං පරිත්තං . ද්වෙ සච්චා අප්පමාණා. දුක්ඛසච්චං සියා පරිත්තං, සියා මහග්ගතං. නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. මග්ගසච්චං අප්පමාණාරම්මණං. සමුදයසච්චං සියා පරිත්තාරම්මණං, සියා මහග්ගතාරම්මණං න අප්පමාණාරම්මණං, සියා න වත්තබ්බං – ''පරිත්තාරම්මණ''න්තිපි, ''මහග්ගතාරම්මණ''න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා පරිත්තාරම්මණං, සියා මහග්ගතාරම්මණං, සියා අප්පමාණාරම්මණං, සියා න වත්තබ්බං – ''පරිත්තාරම්මණ''න්තිපි, ''මහග්ගතාරම්මණ''න්තිපි, ''අප්පමාණාරම්මණ''න්තිපි.

සමුදයසච්චං හීනං. ද්වෙ සච්චා පණීතා. දුක්ඛසච්චං සියා හීනං, සියා මජ්ඣිමං. නිරොධසච්චං අනියතං. මග්ගසච්චං සම්මත්තනියතං. ද්වෙ සච්චා සියා මිච්ඡත්තනියතා, සියා අනියතා. නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ''මග්ගාරම්මණ''න්තිපි, ''මග්ගහෙතුක''න්තිපි, ''මග්ගාධිපතී''තිපි. මග්ගසච්චං න මග්ගාරම්මණං මග්ගහෙතුකං, සියා මග්ගාධිපති, සියා න වත්තබ්බං – ''මග්ගාධිපතී''ති. දුක්ඛසච්චං සියා මග්ගාරම්මණං න මග්ගහෙතුකං, සියා මග්ගාධිපති, සියා න වත්තබ්බං – ''මග්ගාරම්මණ''න්තිපි, ''මග්ගාධිපතී''තිපි. ද්වෙ සච්චා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, න වත්තබ්බා – ''උප්පාදිනො''ති. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං –

‘‘උප්පන්න’’න්තිපි, ‘‘අනුප්පන්න’’න්තිපි, ‘‘උප්පාදී’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා උප්පන්නං, සියා අනුප්පන්නං, සියා උප්පාදි. තීණි සච්චානි සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘අතීත’’න්තිපි, ‘‘අනාගත’’න්තිපි, ‘‘පච්චුප්පන්න’’න්තිපි. නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. මග්ගසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘අතීතාරම්මණ’’න්තිපි, ‘‘අනාගතාරම්මණ’’න්තිපි, ‘‘පච්චුප්පන්නාරම්මණ’’න්තිපි. ද්වෙ සච්චා සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘අතීතාරම්මණා’’තිපි, ‘‘අනාගතාරම්මණා’’තිපි, ‘‘පච්චුප්පන්නාරම්මණා’’තිපි. නිරොධසච්චං බහිද්ධා. තීණි සච්චානි සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. මග්ගසච්චං බහිද්ධාරම්මණං. සමුදයසච්චං සියා අජ්ඣත්තාරම්මණං, සියා බහිද්ධාරම්මණං, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණං. දුක්ඛසච්චං සියා අජ්ඣත්තාරම්මණං, සියා බහිද්ධාරම්මණං, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණං , සියා න වත්තබ්බං – ‘‘අජ්ඣත්තාරම්මණ’’න්තිපි, ‘‘බහිද්ධාරම්මණ’’න්තිපි, ‘‘අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණ’’න්තිපි. තීණි සච්චානි අනිදස්සනඅප්පටිඝා. දුක්ඛසච්චං සියා සනිදස්සනසප්පටිඝං, සියා අනිදස්සනසප්පටිඝං, සියා අනිදස්සනඅප්පටිඝං.

2. දුකං

218. සමුදයසච්චං හෙතු. නිරොධසච්චං න හෙතු. ද්වෙ සච්චා සියා හෙතූ, සියා න හෙතූ. ද්වෙ සච්චා සහෙතුකා. නිරොධසච්චං අහෙතුකං. දුක්ඛසච්චං සියා සහෙතුකං, සියා අහෙතුකං. ද්වෙ සච්චා හෙතුසම්පයුත්තා. නිරොධසච්චං හෙතුවිප්පයුත්තං. දුක්ඛසච්චං සියා හෙතුසම්පයුත්තං, සියා හෙතුවිප්පයුත්තං. සමුදයසච්චං හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්ච. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්චා’’තිපි, ‘‘සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. මග්ගසච්චං සියා හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්ච, සියා සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතු. දුක්ඛසච්චං සියා හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්ච, සියා සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘හෙතු චෙව සහෙතුකඤ්චා’’තිපි, ‘‘සහෙතුකඤ්චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. සමුදයසච්චං හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්ච. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි, ‘‘හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. මග්ගසච්චං සියා හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්ච, සියා හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතු. දුක්ඛසච්චං සියා හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්ච, සියා හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතු, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි, ‘‘හෙතුසම්පයුත්තඤ්චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. නිරොධසච්චං න හෙතුඅහෙතුකං. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘න හෙතුසහෙතුක’’න්තිපි, ‘‘න හෙතුඅහෙතුක’’න්තිපි. මග්ගසච්චං සියා න හෙතුසහෙතුකං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘න හෙතුසහෙතුක’’න්තිපි, ‘‘න හෙතුඅහෙතුක’’න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා න හෙතුසහෙතුකං, සියා න හෙතුඅහෙතුකං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘න හෙතුසහෙතුක’’න්තිපි, ‘‘න හෙතුඅහෙතුක’’න්තිපි.

තීණි සච්චානි සප්පච්චයා. නිරොධසච්චං අප්පච්චයං. තීණි සච්චානි සඞ්ඛතා. නිරොධසච්චං අසඞ්ඛතං. තීණි සච්චානි අනිදස්සනා. දුක්ඛසච්චං සියා සනිදස්සනං, සියා අනිදස්සනං. තීණි සච්චානි අප්පටිඝා. දුක්ඛසච්චං සියා සප්පටිඝං, සියා අප්පටිඝං. තීණි සච්චානි අරූපානි. දුක්ඛසච්චං සියා රූපං, සියා අරූපං. ද්වෙ සච්චා ලොකියා. ද්වෙ සච්චා ලොකුත්තරා; කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

සමුදයසච්චං ආසවො. ද්වෙ සච්චා නො ආසවා. දුක්ඛසච්චං සියා ආසවො, සියා නො ආසවො. ද්වෙ සච්චා සාසවා. ද්වෙ සච්චා අනාසවා . සමුදයසච්චං ආසවසම්පයුත්තං. ද්වෙ සච්චා ආසවවිප්පයුත්තා. දුක්ඛසච්චං සියා ආසවසම්පයුත්තං, සියා ආසවවිප්පයුත්තං. සමුදයසච්චං ආසවො චෙව සාසවඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව සාසවා චා’’තිපි, ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා ආසවො චෙව සාසවඤ්ච, සියා සාසවඤ්චෙව නො ච ආසවො. සමුදයසච්චං ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්ච , සියා ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි, ‘‘ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො’’තිපි. ද්වෙ සච්චා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘ආසවවිප්පයුත්තසාසව’’න්තිපි, ‘‘ආසවවිප්පයුත්තඅනාසව’’න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘ආසවවිප්පයුත්තසාසව’’න්තිපි, ‘‘ආසවවිප්පයුත්තඅනාසව’’න්තිපි.

සමුදයසච්චං සංයොජනං. ද්වෙ සච්චා නො සංයොජනා. දුක්ඛසච්චං සියා සංයොජනං, සියා නො සංයොජනං. ද්වෙ සච්චා සංයොජනියා. ද්වෙ සච්චා අසංයොජනියා. සමුදයසච්චං සංයොජනසම්පයුත්තං. ද්වෙ සච්චා සංයොජනවිප්පයුත්තා. දුක්ඛසච්චං සියා සංයොජනසම්පයුත්තං, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තං. සමුදයසච්චං සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනියඤ්ච, සියා සංයොජනියඤ්චෙව නො ච සංයොජනං. සමුදයසච්චං සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්ච, සියා සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජනං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජන’’න්තිපි . ද්වෙ සච්චා සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනිය’’න්තිපි, ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනිය’’න්තිපි.

දුක්ඛසච්චං සියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනිය’’න්තිපි, ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනිය’’න්තිපි.

සමුදයසච්චං ගන්ථො. ද්වෙ සච්චා නො ගන්ථා. දුක්ඛසච්චං සියා ගන්ථො, සියා නො ගන්ථො. ද්වෙ සච්චා ගන්ථනියා. ද්වෙ සච්චා අගන්ථනියා. ද්වෙ සච්චා ගන්ථවිප්පයුත්තා. ද්වෙ සච්චා සියා ගන්ථසම්පයුත්තා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තා. සමුදයසච්චං ගන්ථො චෙව ගන්ථනියඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථනියඤ්ච, සියා ගන්ථනියඤ්චෙව නො ච ගන්ථො. සමුදයසච්චං ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්ච , සියා න වත්තබ්බං – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො’’තිපි. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්ච, සියා ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො’’තිපි. ද්වෙ සච්චා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා. ද්වෙ සච්චා සියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා’’තිපි, ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා’’තිපි.

සමුදයසච්චං ඔඝො…පෙ…. යොගො…පෙ…. නීවරණං. ද්වෙ සච්චා නො නීවරණා. දුක්ඛසච්චං සියා නීවරණං, සියා නො නීවරණං. ද්වෙ සච්චා නීවරණියා ද්වෙ සච්චා අනීවරණියා. සමුදයසච්චං නීවරණසම්පයුත්තං. ද්වෙ සච්චා නීවරණවිප්පයුත්තා. දුක්ඛසච්චං සියා නීවරණසම්පයුත්තං, සියා නීවරණවිප්පයුත්තං. සමුදයසච්චං නීවරණඤ්චෙව නීවරණියඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණියා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණියඤ්ච, සියා නීවරණියඤ්චෙව නො ච නීවරණං. සමුදයසච්චං නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්ච, සියා නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්චා’’තිපි , ‘‘නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණ’’න්තිපි. ද්වෙ සච්චා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණිය’’න්තිපි, ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණිය’’න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණිය’’න්තිපි, ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණිය’’න්තිපි.

තීණි සච්චානි නො පරාමාසා. දුක්ඛසච්චං සියා පරාමාසො, සියා නො පරාමාසො. ද්වෙ සච්චා පරාමට්ඨා. ද්වෙ සච්චා අපරාමට්ඨා. ද්වෙ සච්චා පරාමාසවිප්පයුත්තා. සමුදයසච්චං සියා පරාමාසසම්පයුත්තං, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තං. දුක්ඛසච්චං සියා පරාමාසසම්පයුත්තං, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘පරාමාසසම්පයුත්ත’’න්තිපි, ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්ත’’න්තිපි. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ‘‘පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨඤ්චා’’ති, පරාමට්ඨඤ්චෙව නො ච පරාමාසො. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චා’’තිපි , ‘‘පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා’’තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා පරාමාසො චෙව පරාමට්ඨඤ්ච, සියා පරාමට්ඨඤ්චෙව නො ච පරාමාසො. ද්වෙ සච්චා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා. ද්වෙ සච්චා සියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා’’තිපි, ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා’’තිපි.

ද්වෙ සච්චා සාරම්මණා. නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. දුක්ඛසච්චං සියා සාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං. තීණි සච්චානි නො චිත්තා. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තං, සියා නො චිත්තං. ද්වෙ සච්චා චෙතසිකා. නිරොධසච්චං අචෙතසිකං. දුක්ඛසච්චං සියා චෙතසිකං, සියා අචෙතසිකං. ද්වෙ සච්චා චිත්තසම්පයුත්තා . නිරොධසච්චං චිත්තවිප්පයුත්තං. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසම්පයුත්තං, සියා චිත්තවිප්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘චිත්තෙන සම්පයුත්ත’’න්තිපි, ‘‘චිත්තෙන විප්පයුත්ත’’න්තිපි. ද්වෙ සච්චා චිත්තසංසට්ඨා. නිරොධසච්චං චිත්තවිසංසට්ඨං. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසංසට්ඨං, සියා චිත්තවිසංසට්ඨං, සියා න වත්තබ්බං – ‘‘චිත්තෙන සංසට්ඨ’’න්තිපි, ‘‘චිත්තෙන විසංසට්ඨ’’න්තිපි. ද්වෙ සච්චා චිත්තසමුට්ඨානා. නිරොධසච්චං නො චිත්තසමුට්ඨානං. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසමුට්ඨානං, සියා නො චිත්තසමුට්ඨානං. ද්වෙ සච්චා චිත්තසහභුනො. නිරොධසච්චං නො චිත්තසහභූ. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසහභූ, සියා නො චිත්තසහභූ. ද්වෙ සච්චා චිත්තානුපරිවත්තිනො. නිරොධසච්චං නො චිත්තානුපරිවත්ති. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තානුපරිවත්ති, සියා නො චිත්තානුපරිවත්ති. ද්වෙ සච්චා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. නිරොධසච්චං නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං . දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං. ද්වෙ සච්චා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. නිරොධසච්චං නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ. දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ. ද්වෙ සච්චා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. නිරොධසච්චං නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති . දුක්ඛසච්චං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති. තීණි සච්චානි බාහිරා. දුක්ඛසච්චං සියා අජ්ඣත්තං, සියා බාහිරං.

තීණි සච්චානි නො උපාදා. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදා, සියා නො උපාදා. තීණි සච්චානි අනුපාදින්නා. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදින්නං, සියා අනුපාදින්නං. සමුදයසච්චං උපාදානං. ද්වෙ සච්චා නො උපාදානා. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදානං, සියා නො උපාදානං. ද්වෙ සච්චා උපාදානියා. ද්වෙ සච්චා අනුපාදානියා. ද්වෙ සච්චා උපාදානවිප්පයුත්තා. ද්වෙ සච්චා

සියා උපාදානසම්පයුත්තා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තා. සමුදයසච්චං උපාදානඤ්චෙව උපාදානියඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානියා චා''තිපි, ''උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා''තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානියඤ්ච, සියා උපාදානියඤ්චෙව නො ච උපාදානං. සමුදයසච්චං සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්ච, සියා න වත්තබ්බං – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා''තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්ච, සියා උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදානං, සියා න වත්තබ්බං – ''උපාදානඤ්චෙව උපාදානසම්පයුත්තඤ්චා'' තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච උපාදාන''න්තිපි. ද්වෙ සච්චා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා. ද්වෙ සච්චා සියා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා''තිපි, ''උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා''තිපි.

සමුදයසච්චං කිලෙසො. ද්වෙ සච්චා නො කිලෙසා. දුක්ඛසච්චං සියා කිලෙසො, සියා නො කිලෙසො. ද්වෙ සච්චා සංකිලෙසිකා. ද්වෙ සච්චා අසංකිලෙසිකා. සමුදයසච්චං සංකිලිට්ඨං. ද්වෙ සච්චා අසංකිලිට්ඨා. දුක්ඛසච්චං සියා සංකිලිට්ඨං, සියා අසංකිලිට්ඨං. සමුදයසච්චං කිලෙසසම්පයුත්තං. ද්වෙ සච්චා කිලෙසවිප්පයුත්තා. දුක්ඛසච්චං සියා කිලෙසසම්පයුත්තං, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තං. සමුදයසච්චං කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා''තිපි, ''සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා කිලෙසො චෙව සංකිලෙසිකඤ්ච, සියා සංකිලෙසිකඤ්චෙව නො ච කිලෙසො. සමුදයසච්චං කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලිට්ඨා චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්ච, සියා සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. සමුදයසච්චං කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්ච. ද්වෙ සච්චා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්ච , සියා කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චා'' තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො''තිපි. ද්වෙ සච්චා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා. සමුදයසච්චං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසික''න්තිපි, ''කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසික''න්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකං, සියා න වත්තබ්බං – ''කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසික''න්තිපි, ''කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසික''න්තිපි.

ද්වෙ සච්චා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. ද්වෙ සච්චා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. ද්වෙ සච්චා න භාවනාය පහාතබ්බා. ද්වෙ සච්චා සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බා. ද්වෙ සච්චා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වෙ සච්චා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වෙ සච්චා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. ද්වෙ සච්චා සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සමුදයසච්චං සවිතක්කං. නිරොධසච්චං අවිතක්කං. ද්වෙ සච්චා සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. සමුදයසච්චං සවිචාරං. නිරොධසච්චං අවිචාරං. ද්වෙ සච්චා සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. නිරොධසච්චං අප්පීතිකං. තීණි සච්චානි සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. නිරොධසච්චං න පීතිසහගතං. තීණි සච්චානි සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. නිරොධසච්චං න සුඛසහගතං. තීණි සච්චානි සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. නිරොධසච්චං න උපෙක්ඛාසහගතං. තීණි සච්චානි සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා.

සමුදයසච්චං කාමාවචරං. ද්වෙ සච්චා න කාමාවචරා. දුක්ඛසච්චං සියා කාමාවචරං, සියා න කාමාවචරං. තීණි සච්චානි න රූපාවචරා. දුක්ඛසච්චං සියා රූපාවචරං, සියා න රූපාවචරං. තීණි සච්චානි න අරූපාවචරා. දුක්ඛසච්චං සියා අරූපාවචරං, සියා න අරූපාවචරං. ද්වෙ සච්චා පරියාපන්නා. ද්වෙ සච්චා අපරියාපන්නා. මග්ගසච්චං නිය්‍යානිකං. තීණි සච්චානි අනිය්‍යානිකා. මග්ගසච්චං නියතං. නිරොධසච්චං අනියතං. ද්වෙ සච්චා සියා නියතා, සියා අනියතා. ද්වෙ සච්චා සඋත්තරා. ද්වෙ සච්චා අනුත්තරා. සමුදයසච්චං සරණං. ද්වෙ සච්චා අරණා. දුක්ඛසච්චං සියා සරණං, සියා අරණන්ති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

සච්චවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

5. ඉන්ද්‍රියවිභඞ්ගො

1. අභිධම්මභාජනීයං

219. බාවීසතින්ද්‍රියානි – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සුඛින්ද්‍රියං, දුක්ඛින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං, දොමනස්සින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං , වීරියින්ද්‍රියං [විරියින්ද්‍රියං (සී. ස්‍යා.)], සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං.

220. තත්ථ කතමං චක්ඛුන්ද්‍රියං? යං චක්ඛු චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො…පෙ…. සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – ඉදං වුච්චති ‘‘චක්ඛුන්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං සොතින්ද්‍රියං…පෙ…. ඝානින්ද්‍රියං…පෙ…. ජිව්හින්ද්‍රියං…පෙ…. කායින්ද්‍රියං? යො කායො චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො…පෙ…. සුඤ්ඤො ගාමොපෙසො – ඉදං වුච්චති ‘‘කායින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං මනින්ද්‍රියං? එකවිධෙන මනින්ද්‍රියං – ඵස්සසම්පයුත්තං. දුවිධෙන මනින්ද්‍රියං – අත්ථි සහෙතුකං, අත්ථි අහෙතුකං. තිවිධෙන මනින්ද්‍රියං – අත්ථි කුසලං, අත්ථි අකුසලං, අත්ථි අබ්‍යාකතං. චතුබ්බිධෙන මනින්ද්‍රියං – අත්ථි කාමාවචරං, අත්ථි රූපාවචරං, අත්ථි අරූපාවචරං, අත්ථි අපරියාපන්නං. පඤ්චවිධෙන මනින්ද්‍රියං – අත්ථි සුඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි දුක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි සොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි දොමනස්සින්ද්‍රියසම්පයුත්තං, අත්ථි උපෙක්ඛින්ද්‍රියසම්පයුත්තං . ඡබ්බිධෙන මනින්ද්‍රියං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං. එවං ඡබ්බිධෙන මනින්ද්‍රියං.

සත්තවිධෙන මනින්ද්‍රියං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු. එවං සත්තවිධෙන මනින්ද්‍රියං.

අට්ඨවිධෙන මනින්ද්‍රියං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං අත්ථි සුඛසහගතං, අත්ථි දුක්ඛසහගතං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු. එවං අට්ඨවිධෙන මනින්ද්‍රියං.

නවවිධෙන මනින්ද්‍රියං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං නවවිධෙන මනින්ද්‍රියං.

දසවිධෙන මනින්ද්‍රියං – චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං අත්ථි සුඛසහගතං, අත්ථි දුක්ඛසහගතං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා. එවං දසවිධෙන මනින්ද්‍රියං…පෙ…. එවං බහුවිධෙන මනින්ද්‍රියං. ඉදං වුච්චති ‘‘මනින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං ඉත්ථින්ද්‍රියං? යං ඉත්ථියා ඉත්ථිලිඞ්ගං ඉත්ථිනිමිත්තං ඉත්ථිකුත්තං ඉත්ථාකප්පො ඉත්ථත්තං ඉත්ථිභාවො – ඉදං වුච්චති ‘‘ඉත්ථින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං පුරිසින්ද්‍රියං? යං පුරිසස්ස පුරිසලිඞ්ගං පුරිසනිමිත්තං පුරිසකුත්තං පුරිසාකප්පො පුරිසත්තං පුරිසභාවො – ඉදං වුච්චති ‘‘පුරිසින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං ජීවිතින්ද්‍රියං? ජීවිතින්ද්‍රියං දුවිධෙන – අත්ථි රූපජීවිතින්ද්‍රියං, අත්ථි අරූපජීවිතින්ද්‍රියං.

තත්ථ කතමං රූපජීවිතින්ද්‍රියං? යො තෙසං රූපීනං ධම්මානං ආයු ඨිති යපනා යාපනා ඉරියනා වත්තනා පාලනා ජීවිතං ජීවිතින්ද්‍රියං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපජීවිතින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං අරූපජීවිතින්ද්‍රියං? යො තෙසං අරූපීනං ධම්මානං ආයු ඨිති යපනා යාපනා ඉරියනා වත්තනා පාලනා ජීවිතං ජීවිතින්ද්‍රියං – ඉදං වුච්චති ‘‘අරූපජීවතින්ද්‍රියං’’. ඉදං වුච්චති ‘‘ජීවිතින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං සුඛින්ද්‍රියං? යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘සුඛින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛින්ද්‍රියං? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං සොමනස්සින්ද්‍රියං? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘සොමනස්සින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං දොමනස්සින්ද්‍රියං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං උපෙක්ඛින්ද්‍රියං? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං සද්ධින්ද්‍රියං? යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො සද්ධා සද්ධින්ද්‍රියං සද්ධාබලං – ඉදං වුච්චති ‘‘සද්ධින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං වීරියින්ද්‍රියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො නික්කමො පරක්කමො උය්‍යාමො වායාමො උස්සාහො උස්සොළ්හී ථාමො ධිති අසිථිලපරක්කමතා අනික්ඛිත්තඡන්දතා අනික්ඛිත්තධුරතා ධුරසම්පග්ගාහො වීරියං වීරියින්ද්‍රියං වීරියබලං – ඉදං වුච්චති ‘‘වීරියින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං සතින්ද්‍රියං? යා සති අනුස්සති පටිස්සති සති සරණතා ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුස්සනතා සති සතින්ද්‍රියං සතිබලං සම්මාසති – ඉදං වුච්චති ‘‘සතින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං සමාධින්ද්‍රියං? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි – ඉදං වුච්චති ‘‘සමාධින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං පඤ්ඤින්ද්‍රියං? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘පඤ්ඤින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං? යා තෙසං ධම්මානං අනඤ්ඤාතානං අදිට්ඨානං අප්පත්තානං අවිදිතානං අසච්ඡිකතානං සච්ඡිකිරියාය පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං’’.

තත්ථ කතමං අඤ්ඤින්ද්‍රියං? යා තෙසං ධම්මානං ඤාතානං දිට්ඨානං පත්තානං විදිතානං සච්ඡිකතානං සච්ඡිකිරියාය පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති අඤ්ඤින්ද්‍රියං.

තත්ථ කතමං අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං? යා තෙසං ධම්මානං අඤ්ඤාතාවීනං දිට්ඨානං පත්තානං විදිතානං සච්ඡිකතානං සච්ඡිකිරියාය පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං’’.

අභිධම්මභාජනීයං.

2. පඤ්හාපුච්ඡකං

221. බාවීසතින්ද්‍රියානි – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සුඛින්ද්‍රියං, දුක්ඛින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං, දොමනස්සින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං , අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං.

222. බාවීසතීනං ඉන්ද්‍රියානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

223. දසින්ද්‍රියා අබ්‍යාකතා. දොමනස්සින්ද්‍රියං අකුසලං. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං කුසලං. චත්තාරින්ද්‍රියා සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා.

ද්වාදසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි, ‘‘අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා’’තිපි. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. තීණින්ද්‍රියා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය

සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං – ''සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි , ''දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි, ''අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්ත''න්තිපි.

සත්තින්ද්‍රියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. තීණින්ද්‍රියා විපාකා. ද්වින්ද්‍රියා විපාකධම්මධම්මා. අඤ්ඤින්ද්‍රියං සියා විපාකං, සියා විපාකධම්මධම්මං. නවින්ද්‍රියා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. නවින්ද්‍රියා උපාදින්නුපාදානියා . දොමනස්සින්ද්‍රියං අනුපාදින්නුපාදානියං. තීණින්ද්‍රියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. නවින්ද්‍රියා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

නවින්ද්‍රියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකං. තීණින්ද්‍රියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. තීණින්ද්‍රියා සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. නවින්ද්‍රියා අවිතක්කඅවිචාරා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සවිතක්කසවිචාරං. උපෙක්ඛින්ද්‍රියං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. එකාදසින්ද්‍රියා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා.

එකාදසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''පීතිසහගතා''තිපි, ''සුඛසහගතා''තිපි, ''උපෙක්ඛාසහගතා''තිපි. සොමනස්සින්ද්‍රියං සියා පීතිසහගතං න සුඛසහගතං න උපෙක්ඛාසහගතං, සියා න වත්තබ්බං – ''පීතිසහගත''න්ති. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. චත්තාරින්ද්‍රියා සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා , සියා න වත්තබ්බා – ''පීතිසහගතා''තිපි, ''සුඛසහගතා''තිපි, ''උපෙක්ඛාසහගතා''තිපි.

පන්නරසින්ද්‍රියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සියා දස්සනෙන පහාතබ්බං, සියා භාවනාය පහාතබ්බං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. පන්නරසින්ද්‍රියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකං, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සියා නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා.

දසින්ද්‍රියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. දොමනස්සින්ද්‍රියං ආචයගාමි. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අපචයගාමි. අඤ්ඤින්ද්‍රියං සියා අපචයගාමි, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමි . නවින්ද්‍රියා සියා ආචයගාමිනො, සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. දසින්ද්‍රියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. ද්වින්ද්‍රියා සෙක්ඛා. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං අසෙක්ඛං. නවින්ද්‍රියා සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා, සියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා.

දසින්ද්‍රියා පරිත්තා. තීණින්ද්‍රියා අප්පමාණා. නවින්ද්‍රියා සියා පරිත්තා, සියා මහග්ගතා, සියා අප්පමාණා. සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. ද්වින්ද්‍රියා පරිත්තාරම්මණා. තීණින්ද්‍රියා අප්පමාණාරම්මණා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සියා පරිත්තාරම්මණං සියා මහග්ගතාරම්මණං, න අප්පමාණාරම්මණං, සියා න වත්තබ්බං – ''පරිත්තාරම්මණ''න්තිපි , ''මහග්ගතාරම්මණ''න්ති පි. නවින්ද්‍රියා සියා පරිත්තාරම්මණා, සියා මහග්ගතාරම්මණා, සියා අප්පමාණාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''පරිත්තාරම්මණා''තිපි, ''මහග්ගතාරම්මණා''තිපි, ''අප්පමාණාරම්මණා''තිපි.

නවින්ද්‍රියා මජ්ඣිමා. දොමනස්සින්ද්‍රියං හීනං. තීණින්ද්‍රියා පණීතා. තීණින්ද්‍රියා සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා හීනා, සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. දසින්ද්‍රියා අනියතා. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං සම්මත්තනියතං. චත්තාරින්ද්‍රියා සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සියා මිච්ඡත්තනියතං, සියා අනියතං . ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා මිච්ඡත්තනියතා, සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා. සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. චත්තාරින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''මග්ගාරම්මණා''තිපි, ''මග්ගහෙතුකා''තිපි, ''මග්ගාධිපතිනො''තිපි. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං න මග්ගාරම්මණං, සියා මග්ගහෙතුකං, සියා මග්ගාධිපති, සියා න වත්තබ්බං – ''මග්ගහෙතුක''න්තිපි, ''මග්ගාධිපතී''තිපි. අඤ්ඤින්ද්‍රියං න මග්ගාරම්මණං, සියා මග්ගහෙතුකං, සියා මග්ගාධිපති, සියා න වත්තබ්බං – ''මග්ගහෙතුක''න්තිපි, ''මග්ගාධිපතී''තිපි. නවින්ද්‍රියා සියා මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා – ''මග්ගාරම්මණා''තිපි, ''මග්ගහෙතුකා''තිපි, ''මග්ගාධිපතිනො''තිපි.

දසින්ද්‍රියා සියා උප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො, න වත්තබ්බා – ''අනුප්පන්නා''ති. ද්වින්ද්‍රියා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, න වත්තබ්බා – ''උප්පාදිනො''ති. දසින්ද්‍රියා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො ; සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. ද්වින්ද්‍රියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''අතීතාරම්මණා''තිපි, ''අනාගතාරම්මණා''තිපි , ''පච්චුප්පන්නාරම්මණා''තිපි. දසින්ද්‍රියා සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ''අතීතාරම්මණා''තිපි, ''අනාගතාරම්මණා''තිපි, ''පච්චුප්පන්නාරම්මණා''තිපි; සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. තීණින්ද්‍රියා බහිද්ධාරම්මණා. චත්තාරින්ද්‍රියා සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා, අට්ඨින්ද්‍රියා සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා

අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘අජ්ඣත්තාරම්මණා’’තිපි, ‘‘බහිද්ධාරම්මණා’’තිපි, ‘‘අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා’’තිපි. පඤ්චින්ද්‍රියා අනිදස්සනසප්පටිඝා. සත්තරසින්ද්‍රියා අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

224. චත්තාරින්ද්‍රියා හෙතූ. අට්ඨාරසින්ද්‍රියා න හෙතූ. සත්තින්ද්‍රියා සහෙතුකා. නවින්ද්‍රියා අහෙතුකා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සහෙතුකා, සියා අහෙතුකා. සත්තින්ද්‍රියා හෙතුසම්පයුත්තා. නවින්ද්‍රියා හෙතුවිප්පයුත්තා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා හෙතුසම්පයුත්තා, සියා හෙතුවිප්පයුත්තා. චත්තාරින්ද්‍රියා හෙතූ චෙව සහෙතුකා ච. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා’’තිපි, ‘‘සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා’’ති. සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා’’ති, සියා සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ’’ති.

චත්තාරින්ද්‍රියා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා ච . නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ’’තිපි. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’ති, ‘‘හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ’’. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ’’ති.

නවින්ද්‍රියා න හෙතූ අහෙතුකා. තීණින්ද්‍රියා න හෙතූ සහෙතුකා. චත්තාරින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘න හෙතූ සහෙතුකා’’තිපි, ‘‘න හෙතූ අහෙතුකා’’තිපි . ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා න හෙතූ සහෙතුකා, සියා න හෙතූ අහෙතුකා.

සප්පච්චයා. සඞ්ඛතා. අනිදස්සනා. පඤ්චින්ද්‍රියා සප්පටිඝා. සත්තරසින්ද්‍රියා අප්පටිඝා. සත්තින්ද්‍රියා රූපා. චුද්දසින්ද්‍රියා අරූපා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා රූපං, සියා අරූපං. දසින්ද්‍රියා ලොකියා. තීණින්ද්‍රියා ලොකුත්තරා. නවින්ද්‍රියා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා; කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

නො ආසවා. දසින්ද්‍රියා සාසවා. තීණින්ද්‍රියා අනාසවා. නවින්ද්‍රියා සියා සාසවා, සියා අනාසවා. පන්නරසින්ද්‍රියා ආසවවිප්පයුත්තා. දොමනස්සින්ද්‍රියං ආසවසම්පයුත්තං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා ආසවසම්පයුත්තා, සියා ආසවවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව සාසවා චා’’ති, ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවා’’. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව සාසවා චා’’තිපි, ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවා’’තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව සාසවා චා’’ති, සියා සාසවා චෙව නො ච ආසවා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සාසවා චෙව නො ච ආසවා’’ති.

පන්නරසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා’’තිපි. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘ආසවො චෙව ආසවසම්පයුත්තඤ්චා’’ති, ‘‘ආසවසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ආසවො’’. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා’’ති. නවින්ද්‍රියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා. තීණින්ද්‍රියා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘ආසවවිප්පයුත්තසාසව’’න්තිපි, ‘‘ආසවවිප්පයුත්තඅනාසව’’න්තිපි. තීණින්ද්‍රියා සියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා ආසවවිප්පයුත්තසාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ආසවවිප්පයුත්තසාසවා’’තිපි, ‘‘ආසවවිප්පයුත්තඅනාසවා’’තිපි.

නො සංයොජනා. දසින්ද්‍රියා සංයොජනියා. තීණින්ද්‍රියා අසංයොජනියා. නවින්ද්‍රියා සියා සංයොජනියා, සියා අසංයොජනියා. පන්නරසින්ද්‍රියා සංයොජනවිප්පයුත්තා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සංයොජනසම්පයුත්තං . ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සංයොජනසම්පයුත්තා , සියා සංයොජනවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා’’ති, සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා’’තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනියා චා’’ති, සියා සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනියා චෙව නො ච සංයොජනා’’ති.

පන්නරසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා’’තිපි. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘සංයොජනඤ්චෙව සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චා’’ති, සංයොජනසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච සංයොජනං. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනා චෙව සංයොජනසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනසම්පයුත්තා චෙව නො ච සංයොජනා’’ති.

නවින්ද්‍රියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා. තීණින්ද්‍රියා සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනිය’’න්තිපි, ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනිය’’න්තිපි. තීණින්ද්‍රියා සියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා, සියා සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා, සියා

සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තසංයොජනියා’’තිපි, ‘‘සංයොජනවිප්පයුත්තඅසංයොජනියා’’තිපි .

නො ගන්ථා. දසින්ද්‍රියා ගන්ථනියා. තීණින්ද්‍රියා අගන්ථනියා. නවින්ද්‍රියා සියා ගන්ථනියා, සියා අගන්ථනියා. පන්නරසින්ද්‍රියා ගන්ථවිප්පයුත්තා. දොමනස්සින්ද්‍රියං ගන්ථසම්පයුත්තං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා ගන්ථසම්පයුත්තා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා’’ති, ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා’’තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථනියා චා’’ති, සියා ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථනියා චෙව නො ච ගන්ථා’’ති.

පන්නරසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා’’තිපි. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘ගන්ථො චෙව ගන්ථසම්පයුත්ත’’ඤ්චාති, ගන්ථසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච ගන්ථො. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථා චෙව ගන්ථසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථසම්පයුත්තා චෙව නො ච ගන්ථා’’ති.

නවින්ද්‍රියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා. තීණින්ද්‍රියා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා . දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනිය’’න්තිපි, ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනිය’’න්තිපි. තීණින්ද්‍රියා සියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා, සියා ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තගන්ථනියා’’තිපි, ‘‘ගන්ථවිප්පයුත්තඅගන්ථනියා’’තිපි.

නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා. දසින්ද්‍රියා නීවරණියා. තීණින්ද්‍රියා අනීවරණියා. නවින්ද්‍රියා සියා නීවරණියා, සියා අනීවරණියා. පන්නරසින්ද්‍රියා නීවරණවිප්පයුත්තා. දොමනස්සින්ද්‍රියං නීවරණසම්පයුත්තං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා නීවරණසම්පයුත්තා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණියා චා’’ති, නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණියා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා’’තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණියා චා’’ති, සියා නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණියා චෙව නො ච නීවරණා’’ති.

පන්නරසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’තිපි, ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා’’තිපි. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘නීවරණඤ්චෙව නීවරණසම්පයුත්තඤ්චා’’ති, නීවරණසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච නීවරණං. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණා චෙව නීවරණසම්පයුත්තා චා’’ති, සියා නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණසම්පයුත්තා චෙව නො ච නීවරණා’’ති.

නවින්ද්‍රියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා. තීණින්ද්‍රියා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණිය’’න්තිපි, ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණිය’’න්තිපි. තීණින්ද්‍රියා සියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා, සියා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා . ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා , සියා නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තනීවරණියා’’තිපි, ‘‘නීවරණවිප්පයුත්තඅනීවරණියා’’තිපි.

නො පරාමාසා. දසින්ද්‍රියා පරාමට්ඨා. තීණින්ද්‍රියා අපරාමට්ඨා. නවින්ද්‍රියා සියා පරාමට්ඨා, සියා අපරාමට්ඨා. සොළසින්ද්‍රියා පරාමාසවිප්පයුත්තා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා පරාමාසසම්පයුත්තා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චා’’ති, පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චා’’තිපි, ‘‘පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා’’තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසා චෙව පරාමට්ඨා චා’’ති, සියා පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමට්ඨා චෙව නො ච පරාමාසා’’ති. දසින්ද්‍රියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා. තීණින්ද්‍රියා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා. තීණින්ද්‍රියා සියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා, සියා පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා, සියා න වත්තබ්බා – ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තපරාමට්ඨා’’තිපි, ‘‘පරාමාසවිප්පයුත්තඅපරාමට්ඨා’’තිපි.

සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. චුද්දසින්ද්‍රියා සාරම්මණා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා සාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං. එකවීසතින්ද්‍රියා නො චිත්තා. මනින්ද්‍රියං චිත්තං. තෙරසින්ද්‍රියා චෙතසිකා. අට්ඨින්ද්‍රියා අචෙතසිකා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චෙතසිකං, සියා අචෙතසිකං. තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තසම්පයුත්තා. සත්තින්ද්‍රියා චිත්තවිප්පයුත්තා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසම්පයුත්තං, සියා චිත්තවිප්පයුත්තං. මනින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘චිත්තෙන සම්පයුත්ත’’න්තිපි, ‘‘චිත්තෙන විප්පයුත්ත’’න්තිපි.

තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තසංසට්ඨා. සත්තින්ද්‍රියා චිත්තවිසංසට්ඨා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසංසට්ඨං, සියා චිත්තවිසංසට්ඨං. මනින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ‘‘චිත්තෙන සංසට්ඨ’’න්තිපි, ‘‘චිත්තෙන විසංසට්ඨ’’න්තිපි. තෙරසින්ද්‍රියා

චිත්තසමුට්ඨානා. අට්ඨින්ද්‍රියා නො චිත්තසමුට්ඨානා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසමුට්ඨානං, සියා නො චිත්තසමුට්ඨානං.

තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තසහභුනො. අට්ඨින්ද්‍රියා නො චිත්තසහභුනො. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසහභූ, සියා නො චිත්තසහභූ. තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තානුපරිවත්තිනො. අට්ඨින්ද්‍රියා නො චිත්තානුපරිවත්තිනො. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තානුපරිවත්ති, සියා නො චිත්තානුපරිවත්ති.

තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. අට්ඨින්ද්‍රියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානං. තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. අට්ඨින්ද්‍රියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ, සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ. තෙරසින්ද්‍රියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. අට්ඨින්ද්‍රියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති , සියා නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති. ඡ ඉන්ද්‍රියා අජ්ඣත්තිකා. සොළසින්ද්‍රියා බාහිරා.

සත්තින්ද්‍රියා උපාදා. චුද්දසින්ද්‍රියා නො උපාදා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා උපාදා, සියා නො උපාදා. නවින්ද්‍රියා උපාදින්නා. චත්තාරින්ද්‍රියා අනුපාදින්නා. නවින්ද්‍රියා සියා උපාදින්නා, සියා අනුපාදින්නා. නො උපාදානා. දසින්ද්‍රියා උපාදානියා. තීණින්ද්‍රියා අනුපාදානියා. නවින්ද්‍රියා සියා උපාදානියා, සියා අනුපාදානියා. සොළසින්ද්‍රියා උපාදානවිප්පයුත්තා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා උපාදානසම්පයුත්තා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානියා චා''ති, උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානියා චා''තිපි, ''උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා''තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානියා චා''ති, සියා උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා. දසින්ද්‍රියා සියා උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානියා චෙව නො ච උපාදානා''ති.

සොළසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා''තිපි. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානා චෙව උපාදානසම්පයුත්තා චා''ති, සියා උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානසම්පයුත්තා චෙව නො ච උපාදානා''ති. දසින්ද්‍රියා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා. තීණින්ද්‍රියා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා. තීණින්ද්‍රියා සියා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා, සියා උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා, සියා න වත්තබ්බා – ''උපාදානවිප්පයුත්තඋපාදානියා''තිපි, ''උපාදානවිප්පයුත්තඅනුපාදානියා''තිපි.

නො කිලෙසා. දසින්ද්‍රියා සංකිලෙසිකා. තීණින්ද්‍රියා අසංකිලෙසිකා. නවින්ද්‍රියා සියා සංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලෙසිකා. පන්නරසින්ද්‍රියා අසංකිලිට්ඨා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සංකිලිට්ඨං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සංකිලිට්ඨා, සියා අසංකිලිට්ඨා. පන්නරසින්ද්‍රියා කිලෙසවිප්පයුත්තා. දොමනස්සින්ද්‍රියං කිලෙසසම්පයුත්තං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා කිලෙසසම්පයුත්තා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තා. දසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා''ති, සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා. තීණින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා''තිපි, ''සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. නවින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලෙසිකා චා''ති, සියා සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා, සියා න වත්තබ්බා – ''සංකිලෙසිකා චෙව නො ච කිලෙසා''ති.

පන්නරසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලිට්ඨා චා''තිපි, ''සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව සංකිලිට්ඨඤ්චා''ති, සංකිලිට්ඨඤ්චෙව නො ච කිලෙසො. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව සංකිලිට්ඨා චා''ති, සියා සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා, සියා න වත්තබ්බා – ''සංකිලිට්ඨා චෙව නො ච කිලෙසා''ති.

පන්නරසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා''තිපි. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසො චෙව කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චා''ති, කිලෙසසම්පයුත්තඤ්චෙව නො ච කිලෙසො. ඡ ඉන්ද්‍රියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසා චෙව කිලෙසසම්පයුත්තා චා''ති, සියා කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා, සියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසසම්පයුත්තා චෙව නො ච කිලෙසා''ති. නවින්ද්‍රියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා. තීණින්ද්‍රියා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා. දොමනස්සින්ද්‍රියං න වත්තබ්බං – ''කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසික''න්තිපි, ''කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසික''න්තිපි. තීණින්ද්‍රියා සියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා, සියා කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා, සියා න වත්තබ්බා – ''කිලෙසවිප්පයුත්තසංකිලෙසිකා''තිපි, ''කිලෙසවිප්පයුත්තඅසංකිලෙසිකා''තිපි.

පන්නරසින්ද්‍රියා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. සත්තින්ද්‍රියා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බා, සියා න දස්සනෙන පහාතබ්බා. පන්නරසින්ද්‍රියා න භාවනාය පහාතබ්බා. සත්තින්ද්‍රියා සියා භාවනාය පහාතබ්බා, සියා න භාවනාය පහාතබ්බා. පන්නරසින්ද්‍රියා න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. සත්තින්ද්‍රියා සියා දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, සියා න

දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. පන්නරසින්ද්‍රියා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සත්තින්ද්‍රියා සියා භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා , සියා න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා.

නවින්ද්‍රියා අවිතක්කා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සවිතක්කං. ද්වාදසින්ද්‍රියා සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. නවින්ද්‍රියා අවිචාරා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සවිචාරං. ද්වාදසින්ද්‍රියා සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. එකාදසින්ද්‍රියා අප්පීතිකා. එකාදසින්ද්‍රියා සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. එකාදසින්ද්‍රියා න පීතිසහගතා. එකාදසින්ද්‍රියා සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. ද්වාදසින්ද්‍රියා න සුඛසහගතා. දසින්ද්‍රියා සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. ද්වාදසින්ද්‍රියා න උපෙක්ඛාසහගතා. දසින්ද්‍රියා සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා.

දසින්ද්‍රියා කාමාවචරා. තීණින්ද්‍රියා න කාමාවචරා. නවින්ද්‍රියා සියා කාමාවචරා, සියා න කාමාවචරා. තෙරසින්ද්‍රියා න රූපාවචරා. නවින්ද්‍රියා සියා රූපාවචරා, සියා න රූපාවචරා. චුද්දසින්ද්‍රියා න අරූපාවචරා. අට්ඨින්ද්‍රියා සියා අරූපාවචරා, සියා න අරූපාවචරා. දසින්ද්‍රියා පරියාපන්නා. තීණින්ද්‍රියා අපරියාපන්නා. නවින්ද්‍රියා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා. එකාදසින්ද්‍රියා අනියාානිකා. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං නියාානිකං. දසින්ද්‍රියා සියා නියාානිකා, සියා අනියාානිකා. දසින්ද්‍රියා අනියතා. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං නියතං. එකාදසින්ද්‍රියා සියා නියතා, සියා අනියතා. දසින්ද්‍රියා සඋත්තරා. තීණින්ද්‍රියා අනුත්තරා. නවින්ද්‍රියා සියා සඋත්තරා, සියා අනුත්තරා. පන්නරසින්ද්‍රියා අරණා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සරණං. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සරණා, සියා අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

ඉන්ද්‍රියවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

6. පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

225. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

226. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජා''.

තත්ථ කතමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො, කායසඞ්ඛාරො, වචීසඞ්ඛාරො, චිත්තසඞ්ඛාරො.

තත්ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො? කුසලා චෙතනා කාමාවචරා රූපාවචරා දානමයා සීලමයා භාවනාමයා – අයං වුච්චති ''පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො? අකුසලා චෙතනා කාමාවචරා – අයං වුච්චති ''අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො? කුසලා චෙතනා අරූපාවචරා – අයං වුච්චති ''ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමො කායසඞ්ඛාරො? කායසඤ්චෙතනා කායසඞ්ඛාරො, වචීසඤ්චෙතනා වචීසඞ්ඛාරො, මනොසඤ්චෙතනා චිත්තසඞ්ඛාරො. ඉමෙ වුච්චන්ති ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''.

227. තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණං – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං''.

228. තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං'' . තත්ථ කතමං රූපං? චත්තාරො මහාභූතා, චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං''.

229. තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං? චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජිව්හායතනං, කායායතනං, මනායතනං – ඉදං වුච්චති ''නාමරූපපච්චයා සළායතනං''.

230. තත්ථ කතමො සළායතනපච්චයා ඵස්සො? චක්ඛුසම්ඵස්සො සොතසම්ඵස්සො ඝානසම්ඵස්සො ජිව්හාසම්ඵස්සො කායසම්ඵස්සො මනොසම්ඵස්සො – අයං වුච්චති ''සළායතනපච්චයා ඵස්සො''.

231. තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා – අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''.

232. තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා? රූපතණ්හා, සද්දතණ්හා, ගන්ධතණ්හා, රසතණ්හා, ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, ධම්මතණ්හා – අයං වුච්චති ''වෙදනාපච්චයා තණ්හා''.

233. තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං? කාමුපාදානං, දිට්ඨුපාදානං, සීලබ්බතුපාදානං, අත්තවාදුපාදානං – ඉදං වුච්චති ''තණ්හාපච්චයා උපාදානං''.

234. තත්ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො? භවො දුවිධෙන – අත්ථි කම්මභවො, අත්ථි උපපත්තිභවො. තත්ථ කතමො කම්මභවො? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො – අයං වුච්චති ''කම්මභවො''. සබ්බම්පි භවගාමිකම්මං කම්මභවො.

තත්ථ කතමො උපපත්තිභවො? කාමභවො, රූපභවො, අරූපභවො, සඤ්ඤාභවො, අසඤ්ඤාභවො, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො, එකවොකාරභවො, චතුවොකාරභවො, පඤ්චවොකාරභවො – අයං වුච්චති ''උපපත්තිභවො''. ඉති අයඤ්ච කම්මභවො, අයඤ්ච උපපත්තිභවො. අයං වුච්චති ''උපාදානපච්චයා භවො''.

235. තත්ථ කතමා භවපච්චයා ජාති? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති, ඛන්ධානං පාතුභාවො , ආයතනානං පටිලාභො – අයං වුච්චති ‘‘භවපච්චයා ජාති’’.

236. තත්ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං? අත්ථි ජරා, අත්ථි මරණං. තත්ථ කතමා ජරා? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො – අයං වුච්චති ‘‘ජරා’’.

තත්ථ කතමං මරණං? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හා තම්හා සත්තනිකායා චුති චවනතා භෙදො අන්තරධානං මච්චු මරණං කාලකිරියා [කාලංකිරියා (ක.)] ඛන්ධානං භෙදො කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්ද්‍රියස්සුපච්ඡෙදො – ඉදං වුච්චති ‘‘මරණං’’. ඉති අයඤ්ච ජරා, ඉදඤ්ච මරණං. ඉදං වුච්චති ‘‘ජාතිපච්චයා ජරාමරණං’’.

237. තත්ථ කතමො සොකො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො චෙතසො පරිජ්ඣායනා දොමනස්සං සොකසල්ලං – අයං වුච්චති ‘‘සොකො’’.

238. තත්ථ කතමො පරිදෙවො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස , රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්තං වාචා පලාපො විප්පලාපො ලාලප්පො ලාලප්පනා ලාලප්පිතත්තං – අයං වුච්චති පරිදෙවො’’.

239. තත්ථ කතමං දුක්ඛං? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’.

240. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං, චෙතසිකං දුක්ඛං, චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’.

241. තත්ථ කතමො උපායාසො? ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආයාසො උපායාසො ආයාසිතත්තං උපායාසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘උපායාසො’’.

242. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති’’ති.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

1. පච්චයචතුක්කං

243. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

පච්චයචතුක්කං.

2. හෙතුචතුක්කං

244. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං , නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

හෙතුචතුක්කං.

3. සම්පයුත්තචතුක්කං

245. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං , නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා

වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

සම්පයුත්තචතුක්කං.

4. අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං

246. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි නාමං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං.

මාතිකා

247. සඞ්ඛාරපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. විඤ්ඤාණපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. නාමපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. ඡට්ඨායතනපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. ඵස්සපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. වෙදනාපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. තණ්හාපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. උපාදානපච්චයා අවිජ්ජා…පෙ…. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

මාතිකා.

5. පච්චයචතුක්කං

248. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

249. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං [චෙතයිතත්තං (සී. ක.)] – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං’’.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා? යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා’’.

තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පතිට්ඨාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො [විපරියෙසග්ගාහො (බහූසු)] – ඉදං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයා උපාදානං’’.

තත්ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා උපාදානං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘උපාදානපච්චයා භවො’’.

තත්ථ කතමා භවපච්චයා ජාති? යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො – අයං වුච්චති ‘‘භවපච්චයා ජාති’’.

තත්ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං? අත්ථි ජරා, අත්ථි මරණං. තත්ථ කතමා ජරා? යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි – අයං වුච්චති ‘‘ජරා’’. තත්ථ කතමං මරණං? යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං – ඉදං වුච්චති ‘‘මරණං’’. ඉති අයඤ්ච ජරා, ඉදඤ්ච මරණං. ඉදං වුච්චති ‘‘ජාතිපච්චයා ජරාමරණං’’.

එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

250. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

251. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං’’.

නාමපච්චයා ඵස්සොති. තත්ථ කතමං නාමං? ඨපෙත්වා ඵස්සං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’.

තත්ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඵස්සො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං , නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති , ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

253. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං’’.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

254. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

255. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො , යං වා

පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං’’.

නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං? චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජිව්හායතනං, කායායතනං, මනායතනං – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතනං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

පච්චයචතුක්කං.

6. හෙතුචතුක්කං

256. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං . එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

257. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා’’.

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා? යො රාගො සාරාගො…පෙ…. චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා’’.

තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

258. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

259. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං ? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං’’.

නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකොති. තත්ථ කතමං නාමං? ඨපෙත්වා ඵස්සං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’.

තත්ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

260. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

261. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං’’.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

262. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං , ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

263. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං’’.

නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො , සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං? චක්ඛායතනං , සොතායතනං, ඝානායතනං , ජිව්හායතනං, කායායතනං, මනායතනං – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා’’.

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා? යො රාගො සාරාගො…පෙ…. චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා’’.

තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

හෙතුචතුක්කං.

7. සම්පයුත්තචතුක්කං

තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

265. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං’’.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා’’.

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා? යො රාගො සාරාගො…පෙ…. චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා’’.

තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං’’ …පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

266. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා , වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

267. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං’’.

නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තොති. තත්ථ කතමං නාමං? ඨපෙත්වා ඵස්සං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’.

තත්ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

268. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

269. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං …පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං''.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''නාමරූපං''.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං''.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

270. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

271. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජා''.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො''.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං''.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං''.

නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''නාමරූපං''.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං? චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජිව්හායතනං, කායායතනං, මනායතනං – ඉදං වුච්චති ''නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං''.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

සම්පයුත්තචතුක්කං.

8. අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං

272. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

273. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

තත්ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං’’.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං’’.

තත්ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො , සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමං ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා? යො රාගො සාරාගො…පෙ…. චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා’’.

තත්ථ කතමා තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා’’.

තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයා උපාදානං’’.

තත්ථ කතමා උපාදානපච්චයාපි තණ්හා? යො රාගො…පෙ…. චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘උපාදානපච්චයාපි තණ්හා’’.

තත්ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා උපාදානං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘උපාදානපච්චයා භවො’’.

තත්ථ කතමා භවපච්චයා ජාති? යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො – අයං වුච්චති ‘‘භවපච්චයා ජාති’’.

තත්ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං? අත්ථි ජරා, අත්ථි මරණං. තත්ථ කතමා ජරා? යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි – අයං වුච්චති ‘‘ජරා’’. තත්ථ කතමං මරණං? යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං – ඉදං වුච්චති ‘‘මරණං’’. ඉති අයඤ්ච ජරා, ඉදඤ්ච මරණං. ඉදං වුච්චති ‘‘ජාතිපච්චයා ජරාමරණං’’.

එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

274. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි නාමං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං , උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

275. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං’’.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං’’.

නාමපච්චයා ඵස්සොති. තත්ථ කතමං නාමං? ඨපෙත්වා ඵස්සං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’.

තත්ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘නාමපච්චයා ඵස්සො’’ .

තත්ථ කතමං ඵස්සපච්චයාපි නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයාපි නාමං’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

276. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං,

උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

277. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසමූලං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජා''.

තත්ථ කතමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො.

තත්ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා''.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං''.

තත්ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො , කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං''.

නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො , සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''නාමරූපං''.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං''.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''නාමරූපං''.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං''.

තත්ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''නාමං''. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ''රූපං''. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං''.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො''.

තත්ථ කතමං ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

278. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා; තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයාපි තණ්හා; උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

279. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’.

තත්ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති නාමං. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං’’.

නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං’’.

නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති. අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං? චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජිව්හායතනං, කායායතනං, මනායතනං – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතනං’’.

තත්ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං? අත්ථි නාමං, අත්ථි රූපං. තත්ථ කතමං නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ‘‘නාමං’’. තත්ථ කතමං රූපං? චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං – ඉදං වුච්චති ‘‘රූපං’’. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං. ඉදං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං’’.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමං ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං.

9. අකුසලනිද්දෙසො

280. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

281. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො…පෙ…..

තත්ථ කතමො තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

282. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

283. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති අවිජ්ජා…පෙ…..

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

284. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං , ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා , තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

285. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

286. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පටිඝං, පටිඝපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

287. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමං වෙදනාපච්චයා පටිඝං? යො චිත්තස්ස ආඝාතො…පෙ…. චණ්ඩික්කං අසුරොපො [අසුලොපො (සයා.)] අනත්තමනතා චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා පටිඝං’’ .

තත්ථ කතමො පටිඝපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘පටිඝපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

288. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ , තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා විචිකිච්ඡා, විචිකිච්ඡාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

289. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා විචිකිච්ඡා? යා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්විධාපථො [ද්වෙධාපථො (සී. සයා.)] සංසයො අනෙකංසග්ගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහණා [අපරියොගාහනා (සී. සයා. ක.)] ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා විචිකිච්ඡා’’.

තත්ථ කතමො විචිකිච්ඡාපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා විචිකිච්ඡං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘විචිකිච්ඡාපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

290. කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං උද්ධච්චසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා උද්ධච්චං, උද්ධච්චපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

291. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමං වෙදනාපච්චයා උද්ධච්චං? යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා උද්ධච්චං’’.

තත්ථ කතමො උද්ධච්චපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘උද්ධච්චපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

10. කුසලනිද්දෙසො

292. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

293. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො, අමොහො.

තත්ථ කතමො අලොභො? යො අලොභො අලුබ්භනා අලුබ්භිතත්තං අසාරාගො අසාරජ්ජනා අසාරජ්ජිතත්තං අනභිජ්ඣා අලොභො කුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අලොභො’’.

තත්ථ කතමො අදොසො? යො අදොසො අදුස්සනා අදුස්සිතත්තං අබ්‍යාපාදො අබ්‍යාපජ්ජො අදොසො කුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අදොසො’’.

තත්ථ කතමො අමොහො? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අමොහො’’. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘කුසලමූලා’’.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං…පෙ…. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං…පෙ…. නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං…පෙ…. ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො…පෙ…. ඵස්සපච්චයා වෙදනා…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො? යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා පසාදො’’.

තත්ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

294. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං , විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

295. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො.

තත්ථ කතමො අලොභො? යො අලොභො අලුබ්භනා අලුබ්භිතත්තං අසාරාගො අසාරජ්ජනා අසාරජ්ජිතත්තං අනභිජ්ඣා අලොභො කුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අලොභො’’.

තත්ථ කතමො අදොසො? යො අදොසො අදුස්සනා අදුස්සිතත්තං අබ්‍යාපාදො අබ්‍යාපජ්ජො අදොසො කුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අදොසො’’. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘කුසලමූලා’’.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

296. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

297. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො, අමොහො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කුසලමූලා''.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො''…පෙ…. අයං වුච්චති – ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො''.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

299. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කුසලමූලා''.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

300. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං [පඨවීකසිණං (සී. ස්‍යා.)], තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං , විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

301. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො, අමොහො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කුසලමූලා''.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො''…පෙ…. තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

302. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

303. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො, අමොහො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කුසලමූලා''.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො''…පෙ…. අයං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො''.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''...පෙ.... තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

304. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

305. තත්ථ කතමෙ කුසලමූලා? අලොභො, අදොසො, අමොහො.

තත්ථ කතමො අලොභො...පෙ.... අදොසො...පෙ.... අමොහො? යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ''අමොහො''. ඉමෙ වුච්චන්ති ''කුසලමූලා''.

තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො''...පෙ.... අයං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො''.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො? යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො – අයං වුච්චති ''වෙදනාපච්චයා පසාදො''.

තත්ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ''පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො''.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ''අධිමොක්ඛපච්චයා භවො''...පෙ.... අයං වුච්චති ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණං''.

එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතීති. එවමෙතෙසං ධම්මානං සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ''එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී''ති.

කුසලනිද්දෙසො.

11. අබ්‍යාකතනිද්දෙසො

306. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

307. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''සඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං...පෙ.... තජ්ජාචක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං''.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො , සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං''.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං...පෙ.... තජ්ජාචක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං''.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා වෙදනං, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

308. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

309. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

310. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි සඞ්ඛාරො; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං; නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමං; ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං; ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයාපි ඵස්සො; වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

311. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං…පෙ.… කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති සුඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

312. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරො’’…පෙ.… අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා වෙදනං, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

313. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා සද්දාරම්මණා වා ගන්ධාරම්මණා වා රසාරම්මණා වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

314. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

315. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණා වා සද්දාරම්මණා වා ගන්ධාරම්මණා වා රසාරම්මණා වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

316. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

317. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා සද්දාරම්මණා වා ගන්ධාරම්මණා වා රසාරම්මණා වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

318. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

319. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ

සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

320. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''සඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ.… තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං''…පෙ.… අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො? යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො – අයං වුච්චති ''වෙදනාපච්චයා පසාදො''.

තත්ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො ? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ''පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො''.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ''අධිමොක්ඛපච්චයා භවො''…පෙ.… තෙන වුච්චති ''එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

321. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ.… අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං , ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො , භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

322. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ.… චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ.… අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

තස්සෙව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ.… චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

323. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ.… අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො , භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

324. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං…පෙ.… සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං…පෙ.… ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං…පෙ.… ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං…පෙ.… කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති දුක්ඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

325. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාකායවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා වෙදනං, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

326. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා සද්දාරම්මණා වා ගන්ධාරම්මණා වා රසාරම්මණා වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

327. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං , වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

328. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

329. තත්ථ කතමො සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරො’’.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

330. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ මනොධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

331. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා

සසඞ්ඛාරෙන...පෙ.... සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා...පෙ.... සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණා වා...පෙ.... ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

332. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

333. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අරූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා...පෙ.... චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං , විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අබ්‍යාකතනිද්දෙසො.

12. අවිජ්ජාමූලකකුසලනිද්දෙසො

334. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා...පෙ.... ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

335. තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො’’...පෙ.... අයං වුච්චති ‘‘ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො? යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො – අයං වුච්චති ‘‘වෙදනාපච්චයා පසාදො’’.

තත්ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ‘‘පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො’’.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘අධිමොක්ඛපච්චයා භවො’’...පෙ.... තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

336. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

337. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

338. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

339. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

340. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි …පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

341. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

342. කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා , වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො , අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

අවිජ්ජාමූලකකුසලනිද්දෙසො.

13. කුසලමූලකවිපාකනිද්දෙසො

343. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

344. තත්ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති.

345. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං…පෙ.… කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති සුඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං…පෙ…. මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො , සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා

ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා , වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

346. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

347. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං . එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

348. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

තස්සෙව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං , ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො , භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

349. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

කුසලමූලකවිපාකනිද්දෙසො.

14. අකුසලමූලකවිපාකනිද්දෙසො

350. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

351. තත්ථ කතමො අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො’’…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො

හොතී''ති.

352. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං…පෙ.… කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති දුක්ඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං…පෙ…. මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

353. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො , ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති , ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

354. තත්ථ කතමො අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො? යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති ''අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො''.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං''.

තත්ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං''.

තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං''.

තත්ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො? යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං – අයං වුච්චති ''ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො''.

තත්ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා? යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – අයං වුච්චති ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''.

තත්ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො? යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා – අයං වුච්චති ''වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො''.

තත්ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො? ඨපෙත්වා අධිමොක්ඛං, වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ''අධිමොක්ඛපච්චයා භවො''.

තත්ථ කතමා භවපච්චයා ජාති? යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො – අයං වුච්චති ''භවපච්චයා ජාති''.

තත්ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං? අත්ථි ජරා, අත්ථි මරණං. තත්ථ කතමා ජරා? යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි – අයං වුච්චති ජරා. තත්ථ කතමං මරණං? යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං – ඉදං වුච්චති ''මරණං''. ඉති අයඤ්ච ජරා, ඉදඤ්ච මරණං. ඉදං වුච්චති ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණං''.

එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති.

අකුසලමූලකවිපාකනිද්දෙසො.

අභිධම්මභාජනීයං.

පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගො [පච්චයාකාරවිභඞ්ගො (සී. ස්‍යා.)] නිට්ඨිතො.

7. සතිපට්ඨානවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

355. චත්තාරො සතිපට්ඨානා – ඉධ භික්ඛු අජ්ඣත්තං කායෙ කායානුපස්සී විහරති බහිද්ධා කායෙ කායානුපස්සී විහරති අජ්ඣත්තබහිද්ධා කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, අජ්ඣත්තං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති බහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති අජ්ඣත්තබහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, අජ්ඣත්තං චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති බහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති අජ්ඣත්තබහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති බහිද්ධා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති අජ්ඣත්තබහිද්ධා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.

1. කායානුපස්සනානිද්දෙසො

356. කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තං කායෙ කායානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු අජ්ඣත්තං කායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තචපරියන්තං පූරං නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛති – ‘‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං න්හාරු [නහාරු (සී.)] අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ජං [අට්ඨිමිඤ්ජා (සී.)] වක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසං අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්ත’’න්ති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා බහිද්ධා කායෙ චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු බහිද්ධා කායෙ කායානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු බහිද්ධා කායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තචපරියන්තං පූරං නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛති – ‘‘අත්ථිස්ස කායෙ කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං න්හාරු අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ජං වක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසං අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්ත’’න්ති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා කායෙ චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා කායෙ කායානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා කායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තචපරියන්තං පූරං නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛති – ‘‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං න්හාරු අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ජං වක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසං අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්ත’’න්ති. එවං භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.

357. අනුපස්සීති. තත්ථ කතමා අනුපස්සනා? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අනුපස්සනා’’. ඉමාය අනුපස්සනාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘අනුපස්සී’’ති.

358. විහරතීති. ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

359. ආතාපීති. තත්ථ කතමො ආතාපො [කතමං ආතාපං (සබ්බත්ථ)]? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ‘‘ආතාපො’’. ඉමිනා ආතාපෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘ආතාපී’’ති.

360. සම්පජානොති . තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්පජඤ්ඤං’’. ඉමිනා සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘සම්පජානො’’ති.

361. සතිමාති. තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘සතිමා’’ති.

362. විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති. තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙව කායො ලොකො. පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො. අයං වුච්චති ‘‘ලොකො’’. තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො…පෙ….

චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣා’’. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’. ඉති අයඤ්ච අභිජ්ඣා ඉදඤ්ච දොමනස්සං ඉමම්හි ලොකෙ විනීතා හොන්ති පටිවිනීතා සන්තා සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස’’න්ති.

කායානුපස්සනානිද්දෙසො.

2. වෙදනානුපස්සනානිද්දෙසො

363. කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘සුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘දුක්ඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, සාමිසං වා සුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘සාමිසං සුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා සුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘නිරාමිසං සුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, සාමිසං වා දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘සාමිසං දුක්ඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘නිරාමිසං දුක්ඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, සාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘සාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානො ‘‘නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයාමී’’ති පජානාති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා බහිද්ධා වෙදනාසු චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු බහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සුඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘සුඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘දුක්ඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, සාමිසං වා සුඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘සාමිසං සුඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා සුඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘නිරාමිසං සුඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, සාමිසං වා දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘සාමිසං දුක්ඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා දුක්ඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘නිරාමිසං දුක්ඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, සාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘සාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානං ‘‘නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයතී’’ති පජානාති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වෙදනාසු චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සුඛං වෙදනං ‘‘සුඛා වෙදනා’’ති පජානාති, දුක්ඛං වෙදනං ‘‘දුක්ඛා වෙදනා’’ති පජානාති, අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං ‘‘අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා’’ති පජානාති, සාමිසං වා සුඛං වෙදනං ‘‘සාමිසා සුඛා වෙදනා’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා සුඛං වෙදනං ‘‘නිරාමිසා සුඛා වෙදනා’’ති පජානාති, සාමිසං වා දුක්ඛං වෙදනං ‘‘සාමිසා දුක්ඛා වෙදනා’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා දුක්ඛං වෙදනං ‘‘නිරාමිසා දුක්ඛා වෙදනා’’ති පජානාති, සාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං ‘‘සාමිසා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා’’ති පජානාති, නිරාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං ‘‘නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා’’ති පජානාති. එවං භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.

364. අනුපස්සීති …පෙ.… විහරතීති…පෙ.… ආතාපීති…පෙ.… සම්පජානොති…පෙ.… සතිමාති…පෙ.… විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති. තත්ථ කතමො ලොකො? සායෙව වෙදනා ලොකො. පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො. අයං වුච්චති ‘‘ලොකො’’. තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො…පෙ.… චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣා’’. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’. ඉති අයඤ්ච අභිජ්ඣා ඉදඤ්ච දොමනස්සං ඉමම්හි ලොකෙ විනීතා හොන්ති පටිවිනීතා සන්තා සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස’’න්ති.

වෙදනානුපස්සනානිද්දෙසො.

3. චිත්තානුපස්සනානිද්දෙසො

365. කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තං චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සරාගං වා චිත්තං ‘‘සරාගං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතරාගං වා චිත්තං ‘‘වීතරාගං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, සදොසං වා චිත්තං ‘‘සදොසං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතදොසං වා චිත්තං ‘‘වීතදොසං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, සමොහං වා චිත්තං ‘‘සමොහං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතමොහං වා චිත්තං ‘‘වීතමොහං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, සංඛිත්තං වා චිත්තං ‘‘සංඛිත්තං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, වික්ඛිත්තං වා චිත්තං ‘‘වික්ඛිත්තං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, මහග්ගතං වා චිත්තං

‘‘මහග්ගතං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, අමහග්ගතං වා චිත්තං ‘‘අමහග්ගතං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, සඋත්තරං වා චිත්තං ‘‘සඋත්තරං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, අනුත්තරං වා චිත්තං ‘‘අනුත්තරං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, සමාහිතං වා චිත්තං ‘‘සමාහිතං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, අසමාහිතං වා චිත්තං ‘‘අසමාහිතං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, විමුත්තං වා චිත්තං ‘‘විමුත්තං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති, අවිමුත්තං වා චිත්තං ‘‘අවිමුත්තං මෙ චිත්ත’’න්ති පජානාති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා බහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු බහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සරාගං වාස්ස චිත්තං ‘‘සරාගමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතරාගං වාස්ස චිත්තං ‘‘වීතරාගමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, සදොසං වාස්ස චිත්තං ‘‘සදොසමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතදොසං වාස්ස චිත්තං ‘‘වීතදොසමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, සමොහං වාස්ස චිත්තං ‘‘සමොහමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතමොහං වාස්ස චිත්තං ‘‘වීතමොහමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, සංඛිත්තං වාස්ස චිත්තං ‘‘සංඛිත්තමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, වික්ඛිත්තං වාස්ස චිත්තං ‘‘වික්ඛිත්තමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, මහග්ගතං වාස්ස චිත්තං ‘‘මහග්ගතමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, අමහග්ගතං වාස්ස චිත්තං ‘‘අමහග්ගතමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, සඋත්තරං වාස්ස චිත්තං ‘‘සඋත්තරමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, අනුත්තරං වාස්ස චිත්තං ‘‘අනුත්තරමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, සමාහිතං වාස්ස චිත්තං ‘‘සමාහිතමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, අසමාහිතං වාස්ස චිත්තං ‘‘අසමාහිතමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, විමුත්තං වාස්ස චිත්තං ‘‘විමුත්තමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති, අවිමුත්තං වාස්ස චිත්තං ‘‘අවිමුත්තමස්ස චිත්ත’’න්ති පජානාති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සරාගං වා චිත්තං ‘‘සරාගං චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතරාගං වා චිත්තං ‘‘වීතරාගං චිත්ත’’න්ති පජානාති, සදොසං වා චිත්තං ‘‘සදොසං චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතදොසං වා චිත්තං ‘‘වීතදොසං චිත්ත’’න්ති පජානාති, සමොහං වා චිත්තං ‘‘සමොහං චිත්ත’’න්ති පජානාති, වීතමොහං වා චිත්තං ‘‘වීතමොහං චිත්ත’’න්ති පජානාති, සංඛිත්තං වා චිත්තං ‘‘සංඛිත්තං චිත්ත’’න්ති පජානාති, වික්ඛිත්තං වා චිත්තං ‘‘වික්ඛිත්තං චිත්ත’’න්ති පජානාති, මහග්ගතං වා චිත්තං ‘‘මහග්ගතං චිත්ත’’න්ති පජානාති, අමහග්ගතං වා චිත්තං ‘‘අමහග්ගතං චිත්ත’’න්ති පජානාති, සඋත්තරං වා චිත්තං ‘‘සඋත්තරං චිත්ත’’න්ති පජානාති, අනුත්තරං වා චිත්තං ‘‘අනුත්තරං චිත්ත’’න්ති පජානාති , සමාහිතං වා චිත්තං ‘‘සමාහිතං චිත්ත’’න්ති පජානාති, අසමාහිතං වා චිත්තං ‘‘අසමාහිතං චිත්ත’’න්ති පජානාති, විමුත්තං වා චිත්තං ‘‘විමුත්තං චිත්ත’’න්ති පජානාති, අවිමුත්තං වා චිත්තං ‘‘අවිමුත්තං චිත්ත’’න්ති පජානාති. එවං භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.

366. අනුපස්සීති…පෙ.… විහරතීති…පෙ.… ආතාපීති…පෙ.… සම්පජානොති…පෙ.… සතිමාති…පෙ.… විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති. තත්ථ කතමො ලොකො? තංයෙව චිත්තං ලොකො. පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො – තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො…පෙ.… චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣා’’. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’. ඉති අයඤ්ච අභිජ්ඣා ඉදඤ්ච දොමනස්සං ඉමම්හි ලොකෙ විනීතා හොන්ති පටිවිනීතා සන්තා සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස’’න්ති.

චිත්තානුපස්සනානිද්දෙසො.

4. ධම්මානුපස්සනානිද්දෙසො

367. කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සන්තං වා අජ්ඣත්තං කාමච්ඡන්දං ‘‘අත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං කාමච්ඡන්දො’’ති පජානාති, අසන්තං වා අජ්ඣත්තං කාමච්ඡන්දං ‘‘නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං කාමච්ඡන්දො’’ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස පහානං හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච පහීනස්ස කාමච්ඡන්දස්ස ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති. සන්තං වා අජ්ඣත්තං බ්‍යාපාදං…පෙ.… සන්තං වා අජ්ඣත්තං ථිනමිද්ධං [ථීනමිද්ධං (සී. ස්‍යා.)] …පෙ.… සන්තං වා අජ්ඣත්තං උද්ධච්චකුක්කුච්චං…පෙ.… සන්තං වා අජ්ඣත්තං විචිකිච්ඡං ‘‘අත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං විචිකිච්ඡා’’ති පජානාති, අසන්තං වා අජ්ඣත්තං විචිකිච්ඡං ‘‘නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං විචිකිච්ඡා’’ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නාය විචිකිච්ඡාය උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නාය විචිකිච්ඡාය පහානං හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච පහීනාය විචිකිච්ඡාය ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති.

සන්තං වා අජ්ඣත්තං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ‘‘අත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’ති පජානාති, අසන්තං වා අජ්ඣත්තං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ‘‘නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය පාරිපූරී හොති තඤ්ච පජානාති, සන්තං වා අජ්ඣත්තං ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං…

පෙ.... සන්තං වා අජ්ඣත්තං වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං [විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං (සී.ස්‍යා.)] ...පෙ.... සන්තං වා අජ්ඣත්තං පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ...පෙ.... සන්තං වා අජ්ඣත්තං පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා අජ්ඣත්තං සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා අජ්ඣත්තං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''අත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, අසන්තං වා අජ්ඣත්තං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය පාරිපූරී හොති තඤ්ච පජානාති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා බහිද්ධා ධම්මෙසු චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු බහිද්ධා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සන්තං වාස්ස කාමච්ඡන්දං ''අත්ථිස්ස කාමච්ඡන්දො''ති පජානාති, අසන්තං වාස්ස කාමච්ඡන්දං ''නත්ථිස්ස කාමච්ඡන්දො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති , යථා ච උප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස පහානං හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච පහීනස්ස කාමච්ඡන්දස්ස ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති. සන්තං වාස්ස බ්‍යාපාදං...පෙ.... සන්තං වාස්ස ථිනමිද්ධං...පෙ.... සන්තං වාස්ස උද්ධච්චකුක්කුච්චං...පෙ.... සන්තං වාස්ස විචිකිච්ඡං ''අත්ථිස්ස විචිකිච්ඡා''ති පජානාති, අසන්තං වාස්ස විචිකිච්ඡං ''නත්ථිස්ස විචිකිච්ඡා''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නාය විචිකිච්ඡාය උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නාය විචිකිච්ඡාය පහානං හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච පහීනාය විචිකිච්ඡාය ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති.

සන්තං වාස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''අත්ථිස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, අසන්තං වාස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''නත්ථිස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය පාරිපූරී හොති තඤ්ච පජානාති. සන්තං වාස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වාස්ස වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වාස්ස පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වාස්ස පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වාස්ස සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වාස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''අත්ථිස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, අසන්තං වාස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''නත්ථිස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය පාරිපූරී හොති තඤ්ච පජානාති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං ආසෙවිත්වා භාවෙත්වා බහුලීකරිත්වා ස්වාවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා ධම්මෙසු චිත්තං උපසංහරති.

කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු සන්තං වා කාමච්ඡන්දං ''අත්ථි කාමච්ඡන්දො''ති පජානාති, අසන්තං වා කාමච්ඡන්දං ''නත්ථි කාමච්ඡන්දො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස පහානං හොති තඤ්ච පජානාති , යථා ච පහීනස්ස කාමච්ඡන්දස්ස ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති. සන්තං වා බ්‍යාපාදං...පෙ.... සන්තං වා ථිනමිද්ධං...පෙ.... සන්තං වා උද්ධච්චකුක්කුච්චං...පෙ.... සන්තං වා විචිකිච්ඡං ''අත්ථි විචිකිච්ඡා''ති පජානාති, අසන්තං වා විචිකිච්ඡං ''නත්ථි විචිකිච්ඡා''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නාය විචිකිච්ඡාය උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නාය විචිකිච්ඡාය පහානං හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච පහීනාය විචිකිච්ඡාය ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති.

සන්තං වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''අත්ථි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, අසන්තං වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''නත්ථි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය පාරිපූරී හොති තඤ්ච පජානාති. සන්තං වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං...පෙ.... සන්තං වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''අත්ථි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, අසන්තං වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං ''නත්ථි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''ති පජානාති, යථා ච අනුප්පන්නස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, යථා ච උප්පන්නස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය පාරිපූරී හොති තඤ්ච පජානාති. එවං භික්ඛු අජ්ඣත්තබහිද්ධා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.

368. අනුපස්සීති. තත්ථ කතමා අනුපස්සනා? යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති අනුපස්සනා. ඉමාය අනුපස්සනාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ''අනුපස්සී''ති.

369. විහරතීති. ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

370. ආතාපීති. තත්ථ කතමො ආතාපො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ‘‘ආතාපො’’. ඉමිනා ආතාපෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘ආතාපී’’ති.

371. සම්පජානොති . තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්පජඤ්ඤං’’. ඉමිනා සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘සම්පජානො’’ති.

372. සතිමාති . තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘සතිමා’’ති.

373. විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති. තත්ථ කතමො ලොකො? තෙව ධම්මා ලොකො. පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො. අයං වුච්චති ‘‘ලොකො’’. තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො…පෙ…. චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣා’’. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’. ඉති අයඤ්ච අභිජ්ඣා ඉදඤ්ච දොමනස්සං ඉමම්හි ලොකෙ විනීතා හොන්ති පටිවිනීතා සන්තා සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස’’න්ති.

ධම්මානුපස්සනානිද්දෙසො.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

374. චත්තාරො සතිපට්ඨානා – ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති.

375. කථඤ්ච භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං කායෙ කායානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

376. කථඤ්ච භික්ඛු වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති සතිපට්ඨානං. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

377. කථඤ්ච භික්ඛු චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

378. කථඤ්ච භික්ඛු ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

379. තත්ථ කතමං සතිපට්ඨානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

380. චත්තාරො සතිපට්ඨානා – ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති.

381. කථඤ්ච භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං කායෙ කායානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

382. කථඤ්ච භික්ඛු වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

383. කථඤ්ච භික්ඛු චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

384. කථඤ්ච භික්ඛු ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

385. තත්ථ කතමං සතිපට්ඨානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සතිපට්ඨානං’’. අවසෙසා ධම්මා සතිපට්ඨානසම්පයුත්තා.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

386. චත්තාරො සතිපට්ඨානා – ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.

387. චතුන්නං සතිපට්ඨානානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

388. සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. සියා විපාකා සියා විපාකධම්මධම්මා. අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා. අප්පමාණා. අප්පමාණාරම්මණා. පණීතා. සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා. න මග්ගාරම්මණා , සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනොතිපි. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. බහිද්ධාරම්මණා. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

389. න හෙතූ. සහෙතුකා. හෙතුසම්පයුත්තා. න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව සහෙතුකා චාති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චාති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ. න හෙතූ සහෙතුකා.

සප්පච්චයා. සඞ්ඛතා. අනිදස්සනා. අප්පටිඝා. අරූපා. ලොකුත්තරා. කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා. නො ආසවා. අනාසවා. ආසවවිප්පයුත්තා. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවාචාතිපි, සාසවා චෙව නො ච ආසවාතිපි. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තාචාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවවිප්පයුත්තා. අනාසවා. නො සංයොජනා…පෙ…. නො ගන්ථා…පෙ…. නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ.… නො නීවරණා…පෙ…. නො පරාමාසා…පෙ…. සාරම්මණා. නො චිත්තා. චෙතසිකා. චිත්තසම්පයුත්තා. චිත්තසංසට්ඨා. චිත්තසමුට්ඨානා. චිත්තසහභුනො. චිත්තානුපරිවත්තිනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. බාහිරා. නො උපාදා. අනුපාදින්නා . නො උපාදානා…පෙ…. නො කිලෙසා…පෙ…. න දස්සනෙන පහාතබ්බා, න භාවනාය පහාතබ්බා. න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා.

සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා . සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා. න කාමාවචරා. න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා. අපරියාපන්නා. සියා නිය්‍යානිකා, සියා අනිය්‍යානිකා. සියා නියතා, සියා අනියතා. අනුත්තරා. අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

සතිපට්ඨානවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

8. සම්මප්පධානවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

390. චත්තාරො සම්මප්පධානා – ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

391. කථඤ්ච භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? තත්ථ කතමෙ අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා? තීණි අකුසලමූලානි – ලොභො, දොසො, මොහො. තදෙකට්ඨා ච කිලෙසා. තංසම්පයුත්තො වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසමුට්ඨානං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා’’. ඉති ඉමෙසං අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

392. ඡන්දං ජනෙතීති. තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා [ඡන්දීකතා (ස්‍යා.)] කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ‘‘ඡන්දො’’. ඉමං ඡන්දං ජනෙති සඤ්ජනෙති උට්ඨපෙති සමුට්ඨපෙති [උට්ඨාපෙති සමුට්ඨාපෙති (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙති. තෙන වුච්චති ‘‘ඡන්දං ජනෙතී’’ති.

393. වායමතීති. තත්ථ කතමො වායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ‘‘වායාමො’’. ඉමිනා වායාමෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වායමතී’’ති.

394. වීරියං ආරභතීති. තත්ථ කතමං වීරියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ‘‘වීරියං’’. ඉමං වීරියං ආරභති සමාරභති ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘වීරියං ආරභතී’’ති.

395. චිත්තං පග්ගණ්හාතීති. තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉමං චිත්තං පග්ගණ්හාති සම්පග්ගණ්හාති උපත්ථම්භෙති පච්චුපත්ථම්භෙති. තෙන වුච්චති ‘‘චිත්තං පග්ගණ්හාතී’’ති.

396. පදහතීති. තත්ථ කතමං පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ‘‘පධානං’’. ඉමිනා පධානෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘පදහතී’’ති.

397. කථඤ්ච භික්ඛු උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? තත්ථ කතමෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා? තීණි අකුසලමූලානි – ලොභො, දොසො, මොහො. තදෙකට්ඨා ච කිලෙසා. තංසම්පයුත්තො වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසමුට්ඨානං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා’’. ඉති ඉමෙසං උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

398. ඡන්දං ජනෙතීති. තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ‘‘ඡන්දො’’. ඉමං ඡන්දං ජනෙති සඤ්ජනෙති උට්ඨපෙති සමුට්ඨපෙති නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙති. තෙන වුච්චති ‘‘ඡන්දං ජනෙතී’’ති.

399. වායමතීති. තත්ථ කතමො වායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ‘‘වායාමො’’. ඉමිනා වායාමෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වායමතී’’ති.

400. වීරියං ආරභතීති. තත්ථ කතමං වීරියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ‘‘වීරියං’’. ඉමං වීරියං ආරභති සමාරභති ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘වීරියං ආරභතී’’ති.

401. චිත්තං පග්ගණ්හාතීති. තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉමං චිත්තං පග්ගණ්හාති සම්පග්ගණ්හාති උපත්ථම්භෙති පච්චුපත්ථම්භෙති. තෙන වුච්චති ‘‘චිත්තං පග්ගණ්හාතී’’ති.

402. පදහතීති. තත්ථ කතමං පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො...පෙ.... සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ‘‘පධානං’’. ඉමිනා පධානෙන උපෙතො හොති...පෙ.... සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘පදහතී’’ති.

403. කථඤ්ච භික්ඛු අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? තත්ථ කතමෙ අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා? තීණි කුසලමූලානි – අලොභො, අදොසො, අමොහො. තංසම්පයුත්තො වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො. තංසමුට්ඨානං කායකම්මං, වචීකම්මං, මනොකම්මං – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා’’. ඉති ඉමෙසං අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

404. ඡන්දං ජනෙතීති...පෙ.... වායමතීති...පෙ.... වීරියං ආරභතීති...පෙ.... චිත්තං පග්ගණ්හාතීති...පෙ.... පදහතීති. තත්ථ කතමං පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො ...පෙ.... සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ‘‘පධානං’’. ඉමිනා පධානෙන උපෙතො හොති...පෙ.... සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘පදහතී’’ති.

405. කථඤ්ච භික්ඛු උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? තත්ථ කතමෙ උප්පන්නා කුසලා ධම්මා? තීණි කුසලමූලානි – අලොභො, අදොසො, අමොහො. තංසම්පයුත්තො වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො , තංසමුට්ඨානං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘උප්පන්නා කුසලා ධම්මා’’. ඉති ඉමෙසං උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

406. ඨිතියාති. යා ඨිති සො අසම්මොසො, යො අසම්මොසො සො භියොභාවො , යො භියොභාවො තං වෙපුල්ලං, යං වෙපුල්ලං සා භාවනා, යා භාවනා සා පාරිපූරී.

407. ඡන්දං ජනෙතීති...පෙ.... වායමතීති...පෙ.... වීරියං ආරභතීති...පෙ.... චිත්තං පග්ගණ්හාතීති...පෙ.... පදහතීති. තත්ථ කතමං පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො...පෙ.... සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ‘‘පධානං’’. ඉමිනා පධානෙන උපෙතො හොති...පෙ.... සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘පදහතී’’ති.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

408. චත්තාරො සම්මප්පධානා – ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

409. කථඤ්ච භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

410. ඡන්දං ජනෙතීති. තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ‘‘ඡන්දො’’. ඉමං ඡන්දං ජනෙති සඤ්ජනෙති උට්ඨපෙති සමුට්ඨපෙති නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙති. තෙන වුච්චති ‘‘ඡන්දං ජනෙතී’’ති.

411. වායමතීති. තත්ථ කතමො වායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො...පෙ.... සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘වායාමො’’. ඉමිනා වායාමෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වායමතී’’ති.

412. වීරියං ආරභතීති. තත්ථ කතමං වීරියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො...පෙ.... සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘වීරියං’’. ඉමං වීරියං ආරභති සමාරභති ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘වීරියං ආරභතී’’ති.

413. චිත්තං පග්ගණ්හාතීති. තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉමං චිත්තං පග්ගණ්හාති සම්පග්ගණ්හාති උපත්ථම්භෙති පච්චුපත්ථම්භෙති. තෙන වුච්චති ‘‘චිත්තං පග්ගණ්හාතී’’ති.

414. පදහතීති. තත්ථ කතමං සම්මප්පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්මප්පධානං’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මප්පධානසම්පයුත්තා.

415. කථඤ්ච භික්ඛු උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

416. ඡන්දං ජනෙතීති…පෙ…. වායමතීති…පෙ…. වීරියං ආරභතීති…පෙ…. චිත්තං පග්ගණ්හාතීති…පෙ…. පදහතීති. තත්ථ කතමං සම්මප්පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්මප්පධානං’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මප්පධානසම්පයුත්තා.

417. කථඤ්ච භික්ඛු අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

418. ඡන්දං ජනෙතීති…පෙ…. වායමතීති…පෙ…. වීරියං ආරභතීති…පෙ…. චිත්තං පග්ගණ්හාතීති…පෙ…. පදහතීති. තත්ථ කතමං සම්මප්පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො …පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්මප්පධානං’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මප්පධානසම්පයුත්තා.

419. කථඤ්ච භික්ඛු උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

420. ඨිතියාති . යා ඨිති සො අසම්මොසො, යො අසම්මොසො සො භිය්‍යොභාවො, යො භිය්‍යොභාවො තං වෙපුල්ලං, යං වෙපුල්ලං සා භාවනා, යා භාවනා සා පාරිපූරී.

421. ඡන්දං ජනෙතීති. තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ‘‘ඡන්දො’’. ඉමං ඡන්දං ජනෙති සඤ්ජනෙති උට්ඨපෙති සමුට්ඨපෙති නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙති. තෙන වුච්චති ‘‘ඡන්දං ජනෙතී’’ති.

422. වායමතීති. තත්ථ කතමො වායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘වායාමො’’. ඉමිනා වායාමෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වායමතී’’ති.

423. වීරියං ආරභතීති. තත්ථ කතමං වීරියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘වීරියං’’. ඉමං වීරියං ආරභති සමාරභති ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘වීරියං ආරභතී’’ති.

424. චිත්තං පග්ගණ්හාතීති. තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉමං චිත්තං පග්ගණ්හාති සම්පග්ගණ්හාති උපත්ථම්භෙති පච්චුපත්ථම්භෙති. තෙන වුච්චති ‘‘චිත්තං පග්ගණ්හාතී’’ති.

425. පදහතීති. තත්ථ කතමං සම්මප්පධානං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්මප්පධානං’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මප්පධානසම්පයුත්තා.

426. තත්ථ කතමං සම්මප්පධානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යො තස්මිං සමයෙ චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්මප්පධානං’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මප්පධානසම්පයුත්තා.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

427. චත්තාරො සම්මප්පධානා – ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය…පෙ…. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය…පෙ…. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

428. චතුන්නං සම්මප්පධානානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

429. කුසලායෙව . සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. විපාකධම්මධම්මා . අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. අපචයගාමිනො. සෙක්ඛා. අප්පමාණා. අප්පමාණාරම්මණා. පණීතා. සම්මත්තනියතා. න මග්ගාරම්මණා. මග්ගහෙතුකා. සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා මග්ගාධිපතිනොති. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, න වත්තබ්බා උප්පාදිනොති. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. බහිද්ධාරම්මණා. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

430. න හෙතූ. සහෙතුකා. හෙතුසම්පයුත්තා. න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව සහෙතුකා චාති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චාති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ. න හෙතූ සහෙතුකා. සප්පච්චයා. සඞ්ඛතා. අනිදස්සනා. අප්පටිඝා. අරූපා . ලොකුත්තරා. කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා. නො ආසවා. අනාසවා. ආසවවිප්පයුත්තා. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවා චාතිපි, සාසවා චෙව නො ච ආසවාතිපි. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවවිප්පයුත්තා. අනාසවා. නො සංයොජනා…පෙ…. නො ගන්ථා…පෙ…. නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා…පෙ…. නො පරාමාසා…පෙ…. සාරම්මණා. නො චිත්තා. චෙතසිකා. චිත්තසම්පයුත්තා. චිත්තසංසට්ඨා. චිත්තසමුට්ඨානා. චිත්තසහභුනො. චිත්තානුපරිවත්තිනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. බාහිරා. නො උපාදා. අනුපාදින්නා. නො උපාදානා…පෙ…. නො කිලෙසා…පෙ…. න දස්සනෙන පහාතබ්බා. න භාවනාය පහාතබ්බා. න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා . සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා. න කාමාවචරා. න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා. අපරියාපන්නා. නිය්‍යානිකා. නියතා. අනුත්තරා. අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

සම්මප්පධානවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

9. ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

431. චත්තාරො ඉද්ධිපාදා – ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

1. ඡන්දිද්ධිපාදො

432. කථඤ්ච භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? ඡන්දං චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං [චිත්තස්ස එකග්ගතං (සී. ස්‍යා.)] – අයං වුච්චති ''ඡන්දසමාධි''. සො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. ඉමෙ වුච්චන්ති ''පධානසඞ්ඛාරා''. ඉති අයඤ්ච ඡන්දසමාධි, ඉමෙ ච පධානසඞ්ඛාරා. තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං [සඞ්ඛං (සී.)] ගච්ඡති.

433. තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ''ඡන්දො''.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි – අයං වුච්චති ''සමාධි''.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො නික්කමො පරක්කමො උය්‍යාමො වායාමො උස්සාහො උස්සොළ්හී ථාමො ඨිති අසිථිලපරක්කමතා අනික්ඛිත්තඡන්දතා අනික්ඛිත්තධුරතා ධුරසම්පග්ගාහො වීරියං වීරියින්ද්‍රියං වීරියබලං සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ''පධානසඞ්ඛාරො''. ඉති ඉමිනා ච ඡන්දෙන, ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ''ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො''ති.

434. ඉද්ධීති. යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

''ඉද්ධිපාදො''ති. තථාභූතස්ස වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

''ඉද්ධිපාදං භාවෙතී''ති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ''ඉද්ධිපාදං භාවෙතී''ති.

2. වීරියිද්ධිපාදො

435. කථඤ්ච භික්ඛු වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? වීරියං චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං – අයං වුච්චති ''වීරියසමාධි''. සො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය…පෙ.… අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය…පෙ.… උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. ඉමෙ වුච්චන්ති ''පධානසඞ්ඛාරා''. ඉති අයඤ්ච වීරියසමාධි, ඉමෙ ච පධානසඞ්ඛාරා; තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති.

436. තත්ථ කතමං වීරියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ.… සම්මාවායාමො – ඉදං වුච්චති ''වීරියං''.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි – අයං වුච්චති ''සමාධි''.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ.… සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ''පධානසඞ්ඛාරො''. ඉති ඉමිනා ච වීරියෙන, ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති…පෙ.…

සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති.

437. ඉද්ධීති. යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති. තථාභූතස්ස වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

3. චිත්තිද්ධිපාදො

438. කථඤ්ච භික්ඛු චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? චිත්තං චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං – අයං වුච්චති ‘‘චිත්තසමාධි’’. සො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය…පෙ…. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය…පෙ…. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘පධානසඞ්ඛාරා’’. ඉති අයඤ්ච චිත්තසමාධි, ඉමෙ ච පධානසඞ්ඛාරා; තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති.

439. තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි – අයං වුච්චති ‘‘සමාධි’’.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ‘‘පධානසඞ්ඛාරො’’. ඉති ඉමිනා ච චිත්තෙන, ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති.

440. ඉද්ධීති . යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති. තථාභූතස්ස වෙදනාක්ඛන්ධො…පෙ…. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

4. වීමංසිද්ධිපාදො

441. කථඤ්ච භික්ඛු වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? වීමංසං චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං – අයං වුච්චති ‘‘වීමංසාසමාධි’’. සො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය…පෙ…. අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය…පෙ…. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘පධානසඞ්ඛාරා’’. ඉති අයඤ්ච වීමංසාසමාධි, ඉමෙ ච පධානසඞ්ඛාරා; තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති.

442. තත්ථ කතමා වීමංසා? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘වීමංසා’’.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි – අයං වුච්චති ‘‘සමාධි’’.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො …පෙ…. සම්මාවායාමො – අයං වුච්චති ‘‘පධානසඞ්ඛාරො’’. ඉති ඉමාය ච වීමංසාය, ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති.

443. ඉද්ධීති. යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති . තථාභූතස්ස වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණඛන්ධො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

444. චත්තාරො ඉද්ධිපාදා – ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

1. ඡන්දිද්ධිපාදො

445. කථඤ්ච භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

446. තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ‘‘ඡන්දො’’.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සමාධි’’.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘පධානසඞ්ඛාරො’’. ඉති ඉමිනා ච ඡන්දෙන, ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති.

447. ඉද්ධීති . යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති . තථාභූතස්ස ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

2. වීරියිද්ධිපාදො

448. කථඤ්ච භික්ඛු වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

449. තත්ථ කතමං වීරියං? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – ඉදං වුච්චති ‘‘වීරියං’’.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සමාධි’’.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘පධානසඞ්ඛාරො’’. ඉති ඉමිනා ච වීරියෙන , ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති.

450. ඉද්ධීති. යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති. තථාභූතස ඵස්සො…පෙ.… පග්ගාහො අවික්ඛෙපො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

3. චිත්තිද්ධිපාදො

451. කථඤ්ච භික්ඛු චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

452. තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ.… තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ.… සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සමාධි’’.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ.… සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘පධානසඞ්ඛාරො’’. ඉති ඉමිනා ච චිත්තෙන , ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති…පෙ.… සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘චිත්තසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති.

453. ඉද්ධීති. යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති. තථාභූතස්ස ඵස්සො…පෙ.… පග්ගාහො අවික්ඛෙපො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

4. වීමංසිද්ධිපාදො

454. කථඤ්ච භික්ඛු වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

455. තත්ථ කතමා වීමංසා? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ.… අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘වීමංසා’’.

තත්ථ කතමො සමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති…පෙ.… සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සමාධි’’.

තත්ථ කතමො පධානසඞ්ඛාරො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ.… සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘පධානසඞ්ඛාරො’’. ඉති ඉමාය ච වීමංසාය, ඉමිනා ච සමාධිනා, ඉමිනා ච පධානසඞ්ඛාරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො’’ති

456. ඉද්ධීති. යා තෙසං ධම්මානං ඉද්ධි සමිද්ධි ඉජ්ඣනා සමිජ්ඣනා ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

ඉද්ධිපාදොති. තථාභූතස්ස ඵස්සො…පෙ.… පග්ගාහො අවික්ඛෙපො.

ඉද්ධිපාදං භාවෙතීති. තෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘ඉද්ධිපාදං භාවෙතී’’ති.

457. චත්තාරො ඉද්ධිපාදා – ඡන්දිද්ධිපාදො, වීරියිද්ධිපාදො, චිත්තිද්ධිපාදො, වීමංසිද්ධිපාදො.

458. තත්ථ කතමො ඡන්දිද්ධිපාදො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යො තස්මිං සමයෙ ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො – අයං වුච්චති ‘‘ඡන්දිද්ධිපාදො’’. අවසෙසා ධම්මා ඡන්දිද්ධිපාදසම්පයුත්තා.

459. තත්ථ කතමො වීරියිද්ධිපාදො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යො තස්මිං සමයෙ චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘වීරියිද්ධිපාදො’’. අවසෙසා ධම්මා වීරියිද්ධිපාදසම්පයුත්තා.

460. තත්ථ කතමො චිත්තිද්ධිපාදො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි …පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යං තස්මිං සමයෙ චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – අයං වුච්චති ‘‘චිත්තිද්ධිපාදො’’. අවසෙසා ධම්මා චිත්තිද්ධිපාදසම්පයුත්තා.

461. තත්ථ කතමො වීමංසිද්ධිපාදො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යා තස්මිං සමයෙ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘වීමංසිද්ධිපාදො’’. අවසෙසා ධම්මා වීමංසිද්ධිපාදසම්පයුත්තා.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

462. චත්තාරො ඉද්ධිපාදා – ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරියසමාධි…පෙ…. චිත්තසමාධි…පෙ…. වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති.

463. චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

464. කුසලායෙව. සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. විපාකධම්මධම්මා. අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා , සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. අපචයගාමිනො. සෙක්ඛා. අප්පමාණා. අප්පමාණාරම්මණා. පණීතා. සම්මත්තනියතා. න මග්ගාරම්මණා, මග්ගහෙතුකා, න මග්ගාධිපතිනො. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, න වත්තබ්බා උප්පාදිනොති. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි , පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. බහිද්ධාරම්මණා. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

465. වීමංසිද්ධිපාදො හෙතු, තයො ඉද්ධිපාදා න හෙතූ. සහෙතුකා. හෙතුසම්පයුත්තා. වීමංසිද්ධිපාදො හෙතු චෙව සහෙතුකො ච, තයො ඉද්ධිපාදා න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව සහෙතුකා චාති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. වීමංසිද්ධිපාදො හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො ච, තයො ඉද්ධිපාදා න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චාති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ. තයො ඉද්ධිපාදා න හෙතූ සහෙතුකා, වීමංසිද්ධිපාදො න වත්තබ්බො න හෙතු සහෙතුකොතිපි, න හෙතු අහෙතුකොතිපි. සප්පච්චයා. සඞ්ඛතා. අනිදස්සනා. අප්පටිඝා. අරූපා. ලොකුත්තරා. කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා. නො ආසවා. අනාසවා. ආසවවිප්පයුත්තා. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවා චාතිපි, සාසවා චෙව නො ච ආසවාතිපි. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවවිප්පයුත්තා. අනාසවා.

නො සංයොජනා…පෙ…. නො ගන්ථා…පෙ…. නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා…පෙ…. නො පරාමාසා…පෙ…. සාරම්මණා. තයො ඉද්ධිපාදා නො චිත්තා, චිත්තිද්ධිපාදො චිත්තං. තයො ඉද්ධිපාදා චෙතසිකා, චිත්තිද්ධිපාදො අචෙතසිකො. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසම්පයුත්තා, චිත්තිද්ධිපාදො න වත්තබ්බො චිත්තෙන සම්පයුත්තොතිපි, චිත්තෙන විප්පයුත්තොතිපි. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසංසට්ඨා, චිත්තිද්ධිපාදො න වත්තබ්බො

චිත්තෙන සංසට්ඨයොතිපි, චිත්තෙන විසංසට්ඨයොතිපි. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසමුට්ඨානා, චිත්තිද්ධිපාදො නො චිත්තසමුට්ඨානො . තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසහභුනො, චිත්තිද්ධිපාදො නො චිත්තසහභූ. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තානුපරිවත්තිනො , චිත්තිද්ධිපාදො නො චිත්තානුපරිවත්ති. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා, චිත්තිද්ධිපාදො නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානො. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො, චිත්තිද්ධිපාදො නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභූ. තයො ඉද්ධිපාදා චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො, චිත්තිද්ධිපාදො නො චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්ති.

තයො ඉද්ධිපාදා බාහිරා, චිත්තිද්ධිපාදො අජ්ඣත්තිකො. නො උපාදා. අනුපාදින්නා. නො උපාදානා…පෙ…. නො කිලෙසා…පෙ…. න දස්සනෙන පහාතබ්බා. න භාවනාය පහාතබ්බා. න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා . සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා. න කාමාවචරා . න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා. අපරියාපන්නා. නියානිකා. නියතා. අනුත්තරා. අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

10. බොජ්ඣඞ්ගවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

466. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

467. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ භික්ඛු සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො, චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා හොති අනුස්සරිතා – අයං වුච්චති ‘‘සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

සො තථා සතො විහරන්තො තං ධම්මං පඤ්ඤාය පවිචිනති පවිචරති පරිවීමංසමාපජ්ජති – අයං වුච්චති ‘‘ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තස්ස තං ධම්මං පඤ්ඤාය පවිචිනතො පවිචරතො පරිවීමංසමාපජ්ජතො ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනං – අයං වුච්චති ‘‘වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

ආරද්ධවීරියස්ස උප්පජ්ජති පීති නිරාමිසා – අයං වුච්චති ‘‘පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

පීතිමනස්ස කායොපි පස්සම්භති, චිත්තම්පි පස්සම්භති – අයං වුච්චති ‘‘පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

පස්සද්ධකායස්ස සුඛිනො චිත්තං සමාධියති – අයං වුච්චති ‘‘සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’ .

සො තථා සමාහිතං චිත්තං සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා හොති – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

468. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

469. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු සති, අත්ථි බහිද්ධා ධම්මෙසු සති. යදපි අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු සති තදපි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි බහිද්ධා ධම්මෙසු සති තදපි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

තත්ථ කතමො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු පවිචයො, අත්ථි බහිද්ධා ධම්මෙසු පවිචයො. යදපි අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු පවිචයො තදපි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි බහිද්ධා ධම්මෙසු පවිචයො තදපි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

තත්ථ කතමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි කායිකං වීරියං, අත්ථි චෙතසිකං වීරියං. යදපි කායිකං වීරියං තදපි වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි චෙතසිකං වීරියං තදපි වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති .

තත්ථ කතමො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි සවිතක්කසවිචාරා පීති, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරා පීති. යදපි සවිතක්කසවිචාරා පීති තදපි පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි අවිතක්කඅවිචාරා පීති තදපි පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

තත්ථ කතමො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි කායපස්සද්ධි [කායප්පස්සද්ධි (සයා. ක.)], අත්ථි චිත්තපස්සද්ධි [චිත්තප්පස්සද්ධි (සයා. ක.)]. යදපි කායපස්සද්ධි තදපි පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි චිත්තපස්සද්ධි තදපි පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

තත්ථ කතමො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි සවිතක්කො සවිචාරො සමාධි, අත්ථි අවිතක්කො අවිචාරො සමාධි. යදපි සවිතක්කො සවිචාරො සමාධි තදපි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි අවිතක්කො අවිචාරො සමාධි තදපි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

තත්ථ කතමො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො? අත්ථි අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු උපෙක්ඛා, අත්ථි බහිද්ධා ධම්මෙසු උපෙක්ඛා. යදපි අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු උපෙක්ඛා තදපි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය

නිබ්බානාය සංවත්තති. යදපි බහිද්ධා ධම්මෙසු උපෙක්ඛා තදපි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති.

470. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

471. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ භික්ඛු සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති…පෙ…. වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති… පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති… පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති… සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති… උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

472. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

473. තත්ථ කතමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා හොන්ති – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

474. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තත්ථ කතමො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තත්ථ කතමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තත්ථ කතමො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා පීති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං [ඔදග්ගං (සී.) ධ. ස. 9] අත්තමනතා චිත්තස්ස පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො – අයං වුච්චති ‘‘පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තත්ථ කතමො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා වෙදනාක්ඛන්ධස්ස සඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස පස්සද්ධි පටිප්පස්සද්ධි පස්සම්භනා පටිප්පස්සම්භනා පටිප්පස්සම්භිතත්තං පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො – අයං වුච්චති ‘‘පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තත්ථ කතමො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා චිත්තස්ස ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’.

තත්ථ කතමො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’. ඉමෙ වුච්චන්ති සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා. අවසෙසා ධම්මා සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි සම්පයුත්තා.

475. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

476. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො’’. අවසෙසා ධම්මා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යා තස්මිං සමයෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''. අවසෙසා ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා.

477. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

478. තත්ථ කතමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි …පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති – ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා හොන්ති – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

479. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ''සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො''…පෙ…..

තත්ථ කතමො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො? යා උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො''. ඉමෙ වුච්චන්ති ''සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා''. අවසෙසා ධම්මා සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි සම්පයුත්තා.

480. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො…පෙ…. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

481. තත්ථ කතමො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යා තස්මිං සමයෙ සති අනුස්සති සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ''සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො''. අවසෙසා ධම්මා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා …පෙ…. අවසෙසා ධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, යා තස්මිං සමයෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො'' . අවසෙසා ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

482. සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො.

483. සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

484. සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො; ඡ බොජ්ඣඞ්ගා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා. අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො න පීතිසහගතො, සුඛසහගතො, න උපෙක්ඛාසහගතො; ඡ බොජ්ඣඞ්ගා සියා

පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා. අප්පමාණා. අප්පමාණාරම්මණා. පණීතා. සියා සම්මත්තනියතා , සියා අනියතා. න මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො; සියා න වත්තබ්බා මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනොතිපි. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. බහිද්ධාරම්මණා. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

485. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො හෙතු, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා හෙතුසම්පයුත්තා. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො හෙතු චෙව සහෙතුකො ච, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව සහෙතුකා චාති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තො ච, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චාති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ. ඡ බොජ්ඣඞ්ගා න හෙතූ සහෙතුකා, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො න වත්තබ්බො න හෙතුසහෙතුකොතිපි, න හෙතුඅහෙතුකොතිපි. සප්පච්චයා. සඞ්ඛතා. අනිදස්සනා. අප්පටිඝා. අරූපා. ලොකුත්තරා. කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා. නො ආසවා. අනාසවා ආසවවිප්පයුත්තා. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවා චාතිපි, සාසවා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවවිප්පයුත්තා. අනාසවා. නො සංයොජනා… පෙ…. නො ගන්ථා…පෙ…. නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා…පෙ…. නො පරාමාසා…පෙ. … සාරම්මණා. නො චිත්තා. චෙතසිකා. චිත්තසම්පයුත්තා. චිත්තසංසට්ඨා . චිත්තසමුට්ඨානා. චිත්තසහභුනො. චිත්තානුපරිවත්තිනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. බාහිරා. නො උපාදා. අනුපාදින්නා. නො උපාදානා…පෙ…. නො කිලෙසා… පෙ…. න දස්සනෙන පහාතබ්බා. න භාවනාය පහාතබ්බා. න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා.

පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො අප්පීතිකො, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො න පීතිසහගතො, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සුඛසහගතො, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො න උපෙක්ඛාසහගතො, ඡ බොජ්ඣඞ්ගා සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා. න කාමාවචරා. න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා. අපරියාපන්නා. සියා නිය්‍යානිකා, සියා අනිය්‍යානිකා. සියා නියතා, සියා අනියතා. අනුත්තරා. අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

බොජ්ඣඞ්ගවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

11. මග්ගඞ්ගවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

486. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

487. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො, අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පො, අවිහිංසාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාවාචා? මුසාවාදා වෙරමණී, පිසුණාය වාචාය වෙරමණී, ඵරුසාය වාචාය වෙරමණී, සම්ඵප්පලාපා වෙරමණී – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවාචා’’.

තත්ථ කතමො සම්මාකම්මන්තො? පාණාතිපාතා වෙරමණී, අදින්නාදානා වෙරමණී, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාකම්මන්තො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාආජීවො? ඉධ අරියසාවකො මිච්ඡාආජීවං පහාය සම්මාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාආජීවො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවායාමො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසති’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’.

488. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

489. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? ඉධ භික්ඛු සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං, සම්මාසඞ්කප්පං භාවෙති…පෙ.… සම්මාවාචං භාවෙති…පෙ.… සම්මාකම්මන්තං භාවෙති…පෙ.… සම්මාආජීවං භාවෙති…පෙ.… සම්මාවායාමං භාවෙති…පෙ.… සම්මාසතිං භාවෙති…පෙ.… සම්මාසමාධිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

490. අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

491. තත්ථ කතමො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි.

492. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? යො තක්කො විතක්කො සඞ්කප්පො අප්පනා බ්‍යප්පනා චෙතසො අභිනිරොපනා සම්මාසඞ්කප්පො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාවාචා? යා චතූහි වචීදුච්චරිතෙහි ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො සම්මාවාචා මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවාචා’’.

තත්ථ කතමො සම්මාකම්මන්තො? යා තීහි කායදුච්චරිතෙහි ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො සම්මාකම්මන්තො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාකම්මන්තො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාආජීවො? යා මිච්ඡාආජීවා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො සම්මාආජීවො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාආජීවො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවායාමො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසති’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’. අයං වුච්චති ‘‘අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො’’. අවසෙසා ධම්මා අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සම්පයුත්තා.

493. පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

494. තත්ථ කතමො පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

495. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසඞ්කප්පො? යො තක්කො විතක්කො…පෙ…. සම්මාසඞ්කප්පො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසඞ්කප්පො’’.

තත්ථ කතමො සම්මාවායාමො? යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාවායාමො’’.

තත්ථ කතමා සම්මාසති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසති’’.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? යා චිත්තස්ස ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’. අයං වුච්චති ‘‘පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො’’. අවසෙසා ධම්මා පඤ්චඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සම්පයුත්තා.

496. පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

497. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යා තස්මිං සමයෙ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මාදිට්ඨියා සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සම්මාසඞ්කප්පෙන සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සම්මාවායාමෙන සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සම්මාසතියා සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, යා තස්මිං සමයෙ චිත්තස්ස ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මාසමාධිනා සම්පයුත්තා.

498. අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි.

499. තත්ථ කතමො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති ‘‘අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො’’. අවසෙසා ධම්මා අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සම්පයුත්තා.

500. පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

501. තත්ථ කතමො පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො හොති – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි. අයං වුච්චති ‘‘පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො’’. අවසෙසා ධම්මා පඤ්චඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සම්පයුත්තා.

502. පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගො – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

503. තත්ථ කතමා සම්මාදිට්ඨි? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, යා තස්මිං සමයෙ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මාදිට්ඨියා සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සම්මාසඞ්කප්පෙන සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සම්මාවායාමෙන සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා සම්මාසතියා සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමො සම්මාසමාධි? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, යා තස්මිං සමයෙ චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං – අයං වුච්චති ‘‘සම්මාසමාධි’’. අවසෙසා ධම්මා සම්මාසමාධිනා සම්පයුත්තා.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

504. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි.

505. අට්ඨන්නං මග්ගඞ්ගානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

506. සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. සම්මාසඞ්කප්පො සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො; සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා , සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා. අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. සම්මාසඞ්කප්පො අවිතක්කවිචාරමත්තො; සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සම්මාසඞ්කප්පො පීතිසහගතො, සුඛසහගතො, න උපෙක්ඛාසහගතො; සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා. අප්පමාණා. අප්පමාණාරම්මණා. පණීතා. සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා. න මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො; සියා න වත්තබ්බා මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනොතිපි. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. බහිද්ධාරම්මණා. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

507. සම්මාදිට්ඨි හෙතු, සත්ත මග්ගඞ්ගා න හෙතූ. සහෙතුකා. හෙතුසම්පයුත්තා. සම්මාදිට්ඨි හෙතු චෙව සහෙතුකා ච, සත්ත මග්ගඞ්ගා න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව සහෙතුකා චාති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. සම්මාදිට්ඨි හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තා ච, සත්ත මග්ගඞ්ගා න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චාති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ. සත්ත මග්ගඞ්ගා න හෙතූ සහෙතුකා, සම්මාදිට්ඨි න වත්තබ්බා න හෙතු සහෙතුකාතිපි, න හෙතු අහෙතුකාතිපි.

සප්පච්චයා . සඞ්ඛතා. අනිදස්සනා. අප්පටිඝා. අරූපා. ලොකුත්තරා. කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

නො ආසවා. අනාසවා. ආසවවිප්පයුත්තා. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවා චාතිපි, සාසවා චෙව නො ච ආසවාතිපි. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවවිප්පයුත්තා. අනාසවා.

නො සංයොජනා…පෙ…. නො ගන්ථා…පෙ…. නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා…පෙ…. නො පරාමාසා…පෙ…. සාරම්මණා. නො චිත්තා. චෙතසිකා. චිත්තසම්පයුත්තා. චිත්තසංසට්ඨා. චිත්තසමුට්ඨානා. චිත්තසහභුනො. චිත්තානුපරිවත්තිනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො. බාහිරා. නො උපාදා. අනුපාදින්නා.

නො උපාදානා…පෙ…. නො කිලෙසා…පෙ…. න දස්සනෙන පහාතබ්බා. න භාවනාය පහාතබ්බා. න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සම්මාසඞ්කප්පො අවිතක්කො, සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. සම්මාසඞ්කප්පො සවිචාරො, සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. සම්මාසඞ්කප්පො සප්පීතිකො , සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. සම්මාසඞ්කප්පො පීතිසහගතො, සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. සම්මාසඞ්කප්පො සුඛසහගතො, සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. සම්මාසඞ්කප්පො න උපෙක්ඛාසහගතො, සත්ත මග්ගඞ්ගා සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා. න කාමාවචරා. න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා. අපරියාපන්නා. සියා නිය්‍යානිකා, සියා අනිය්‍යානිකා. සියා නියතා, සියා අනියතා. අනුත්තරා. අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

මග්ගඞ්ගවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

12. ඣානවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

508. ඉධ භික්ඛු පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති, ආචාරගොචරසම්පන්නො, අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී, සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ පුබ්බරත්තාපරරත්තං ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො සාතච්චං නෙපක්කං බොධිපක්ඛිකානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො. සො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොති, ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්පජානකාරී හොති, සමිඤ්ජිතෙ [සම්මිඤ්ජිතෙ (සී. ස්‍යා.)] පසාරිතෙ සම්පජානකාරී හොති, සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ සම්පජානකාරී හොති, අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ සම්පජානකාරී හොති, උච්චාරපස්සාවකම්මෙ සම්පජානකාරී හොති, ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී හොති. සො විවිත්තං සෙනාසනං භජති අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලං පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසං විජනවාතං මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකං [මනුස්සරාහසෙය්‍යකං (සී. ස්‍යා.)] පටිසල්ලානසාරුප්පං. සො අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා. සො අභිජ්ඣං ලොකෙ පහාය විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා විහරති, අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙති. බ්‍යාපාදපදොසං පහාය අබ්‍යාපන්නචිත්තො විහරති සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී, බ්‍යාපාදපදොසා චිත්තං පරිසොධෙති. ථිනමිද්ධං පහාය විගතථිනමිද්ධො විහරති ආලොකසඤ්ඤී සතො සම්පජානො, ථිනමිද්ධා චිත්තං පරිසොධෙති. උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහාය අනුද්ධතො විහරති අජ්ඣත්තං වූපසන්තචිත්තො , උද්ධච්චකුක්කුච්චා චිත්තං පරිසොධෙති. විචිකිච්ඡං පහාය තිණ්ණවිචිකිච්ඡො විහරති අකථංකථී කුසලෙසු ධම්මෙසු, විචිකිච්ඡාය චිත්තං පරිසොධෙති. සො ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ පහාය චෙතසො උපක්කිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති – ''උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී''ති තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ''අනන්තො ආකාසො''ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති; සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ''අනන්තං විඤ්ඤාණ''න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති; සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ''නත්ථි කිඤ්චී''ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති; සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති.

මාතිකා

509. ''ඉධා''ති ඉමිස්සා දිට්ඨියා, ඉමිස්සා ඛන්තියා, ඉමිස්සා රුචියා, ඉමස්මිං ආදායෙ, ඉමස්මිං ධම්මෙ, ඉමස්මිං විනයෙ, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ, ඉමස්මිං පාවචනෙ, ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ, ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ. තෙන වුච්චති ''ඉධා''ති.

510. ''භික්ඛූ''ති සමඤ්ඤාය භික්ඛු, පටිඤ්ඤාය භික්ඛු, භික්ඛතීති භික්ඛු, භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාචරියං අජ්ඣුපගතොති භික්ඛු, භින්නපටධරොති භික්ඛු, භින්දති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති භික්ඛු, භින්නත්තා පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං භික්ඛු, ඔධිසො කිලෙසානං පහානා භික්ඛු, අනොධිසො කිලෙසානං පහානා භික්ඛු, සෙක්ඛො භික්ඛු, අසෙක්ඛො භික්ඛු, නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛො භික්ඛු, අග්ගො භික්ඛු, භද්‍රො භික්ඛු, මණ්ඩො භික්ඛු, සාරො භික්ඛු, සමග්ගෙන සඞ්ඝෙන ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන අකුප්පෙන ඨානාරහෙන උපසම්පන්නො භික්ඛු.

511. ''පාතිමොක්ඛ''න්ති සීලං පතිට්ඨා ආදි චරණං සංයමො සංවරො මොක්ඛං පාමොක්ඛං කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා. සංවරොති. කායිකො අවීතික්කමො, වාචසිකො අවීතික්කමො , කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො. සංවුතොති. ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො''ති.

512. ''විහරතී''ති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

513. ''ආචාරගොචරසම්පන්නො''ති අත්ථි ආචාරො, අත්ථි අනාචාරො.

තත්ථ කතමො අනාචාරො? කායිකො වීතික්කමො, වාචසිකො වීතික්කමො, කායිකවාචසිකො වීතික්කමො – අයං වුච්චති ''අනාචාරො''. සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං අනාචාරො. ඉධෙකච්චො වෙළුදානෙන වා පත්තදානෙන වා පුප්ඵදානෙන වා ඵලදානෙන වා සිනානදානෙන වා දන්තකට්ඨදානෙන වා චාටුකම්‍යතාය වා මුග්ගසූප්‍යතාය

[මුග්ගසූප්‍යතාය (සී.)] වා පාරිභටයතාය වා ජඞ්ඝපෙසනිකෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති – අයං වුච්චති ‘‘අනාචාරො’’.

තත්ථ කතමො ආචාරො? කායිකො අවීතික්කමො, වාචසිකො අවීතික්කමො, කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො – අයං වුච්චති ‘‘ආචාරො’’ . සබ්බොපි සීලසංවරො ආචාරො. ඉධෙකච්චො න වෙළුදානෙන න පත්තදානෙන න පුප්ඵදානෙන න ඵලදානෙන න සිනානදානෙන න දන්තකට්ඨදානෙන න චාටුකම්‍යතාය න මුග්ගසූප්‍යතාය න පාරිභටයතාය න ජඞ්ඝපෙසනිකෙන න අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති – අයං වුච්චති ‘‘ආචාරො’’.

514. ‘‘ගොචරො’’ති අත්ථි ගොචරො, අත්ථි අගොචරො.

තත්ථ කතමො අගොචරො? ඉධෙකච්චො වෙසියාගොචරො වා හොති විධවාගොචරො වා ථුල්ලකුමාරිගොචරො වා පණ්ඩකගොචරො වා භික්ඛුනිගොචරො වා පානාගාරගොචරො වා, සංසට්ඨො විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන ; යානි වා පන තානි කුලානි අස්සද්ධානි අප්පසන්නානි අනොපානභූතානි අක්කොසකපරිභාසකානි අනත්ථකාමානි අහිතකාමානි අඵාසුකකාමානි අයොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං භික්ඛුනීනං උපාසකානං උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරුපාසති – අයං වුච්චති ‘‘අගොචරො’’.

තත්ථ කතමො ගොචරො? ඉධෙකච්චො න වෙසියාගොචරො හොති න විධවාගොචරො න ථුල්ලකුමාරිගොචරො න පණ්ඩකගොචරො න භික්ඛුනිගොචරො න පානාගාරගොචරො, අසංසට්ඨො විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන; යානි වා පන තානි කුලානි සද්ධානි පසන්නානි ඔපානභූතානි කාසාවපජ්ජොතානි ඉසිවාතපටිවාතානි අත්ථකාමානි හිතකාමානි ඵාසුකකාමානි යොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං භික්ඛුනීනං උපාසකානං උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරුපාසති – අයං වුච්චති ‘‘ගොචරො’’. ඉති ඉමිනා ච ආචාරෙන ඉමිනා ච ගොචරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘ආචාරගොචරසම්පන්නො’’ති.

515. ‘‘අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී’’ති තත්ථ කතමෙ අණුමත්තා වජ්ජා? යානි තානි වජ්ජානි අප්පමත්තකානි ඔරමත්තකානි ලහුසානි ලහුසම්මතානි සංයමකරණීයානි සංවරකරණීයානි චිත්තුප්පාදකරණීයානි මනසිකාරපටිබද්ධානි – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අණුමත්තා වජ්ජා’’. ඉති ඉමෙසු අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු වජ්ජදස්සාවී ච හොති භයදස්සාවී ච ආදීනවදස්සාවී ච නිස්සරණදස්සාවී ච. තෙන වුච්චති ‘‘අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී’’ති.

516. ‘‘සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූ’’ති තත්ථ කතමා සික්ඛා? චතස්සො සික්ඛා – භික්ඛූනං භික්ඛුසික්ඛා, භික්ඛුනීනං භික්ඛුනිසික්ඛා, උපාසකානං උපාසකසික්ඛා, උපාසිකානං උපාසිකසික්ඛා. ඉමා වුච්චන්ති ‘‘සික්ඛායො’’. ඉති ඉමාසු සික්ඛාසු සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං සමාදාය වත්තති. තෙන වුච්චති ‘‘සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූ’’ති.

517. ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො’’ති අත්ථි ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, අත්ථි අගුත්තද්වාරතා.

තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා? ඉධෙකච්චො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. යා ඉමෙසං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං අගුත්ති අගොපනා අනාරක්ඛො අසංවරො – අයං වුච්චති ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා’’.

තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා? ඉධෙකච්චො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. ඤත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. යා ඉමෙසං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං ගුත්ති ගොපනා ආරක්ඛො සංවරො – අයං වුච්චති ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා’’. ඉමාය ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාය උපෙතො හොති සමුපෙතො…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො’’ති.

518. ‘‘භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ’’ති අත්ථි භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, අත්ථි භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා.

තත්ථ කතමා භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා? ඉධෙකච්චො අප්පටිසඞ්ඛා අයොනිසො ආහාරං ආහාරෙති දවාය මදාය මණ්ඩනාය විභූසනාය. යා තත්ථ අසන්තුට්ඨිතා අමත්තඤ්ඤුතා අප්පටිසඞ්ඛා භොජනෙ – අයං වුච්චති ‘‘භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා’’ති.

තත්ථ කතමා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා? ඉධෙකච්චො පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති – ‘‘නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය, යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය, ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසු විහාරො චා’’ති. යා තත්ථ සන්තුට්ඨිතා මත්තඤ්ඤුතා පටිසඞ්ඛා භොජනෙ – අයං වුච්චති ‘‘භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා’’. ඉමාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ’’ති.

519. කථඤ්ච භික්ඛු පුබ්බරත්තාපරරත්තං ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො හොති? ඉධ භික්ඛු දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා පඨමයාමං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා මජ්ඣිමයාමං දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං කප්පෙති පාදෙ පාදං [පාදෙන පාදං (ස්‍යා.)] අච්චාධාය සතො සම්පජානො උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වා, රත්තියා පච්ඡිමයාමං පච්චුට්ඨාය චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති. එවං භික්ඛු පුබ්බරත්තාපරරත්තං ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො.

520. ‘‘සාතච්ච’’න්ති. යො චෙතසිකො වීරියාරම්භො…පෙ…. සම්මාවායාමො.

521. ‘‘නෙපක්ක’’න්ති. යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි.

522. ‘‘බොධිපක්ඛිකානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො’’ති. තත්ථ කතමෙ බොධිපක්ඛිකා ධම්මා? සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො . ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘බොධිපක්ඛිකා ධම්මා’’. ඉති තෙ බොධිපක්ඛිකෙ ධම්මෙ ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තෙන වුච්චති ‘‘බොධිපක්ඛිකානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො’’ති.

523. කථඤ්ච භික්ඛු අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොති, ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්පජානකාරී හොති, සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ සම්පජානකාරී හොති, සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ සම්පජානකාරී හොති, අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ සම්පජානකාරී හොති , උච්චාරපස්සාවකම්මෙ සම්පජානකාරී හොති; ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී හොති? ඉධ භික්ඛු සතො සම්පජානො අභික්කමති, සතො සම්පජානො පටික්කමති, සතො සම්පජානො ආලොකෙති, සතො සම්පජානො විලොකෙති, සතො සම්පජානො සමිඤ්ජෙති, සතො සම්පජානො පසාරෙති, සතො සම්පජානකාරී හොති, සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ සතො සම්පජානකාරී හොති, අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ සතො සම්පජානකාරී හොති, උච්චාරපස්සාවකම්මෙ සතො සම්පජානකාරී හොති, ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සතො සම්පජානකාරී හොතීති.

524. තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති පටිස්සති සති සරණතා ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුසනතා සති සතින්ද්‍රියං සතිබලං සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’.

525. ‘‘සම්පජානො’’ති තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙභබ්‍යා චින්තා උපපරික්ඛා භූරීමෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔභාසො පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්පජඤ්ඤං’’. ඉති ඉමාය ච සතියා ඉමිනා ච සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. එවං භික්ඛු සතො සම්පජානො අභික්කමති, සතො සම්පජානො පටික්කමති, සතො සම්පජානො ආලොකෙති, සතො සම්පජානො විලොකෙති, සතො සම්පජානො සමිඤ්ජෙති, සතො සම්පජානො පසාරෙති, සතො සම්පජානකාරී හොති, සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ සතො සම්පජානකාරී හොති, අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ සතො සම්පජානකාරී හොති, උච්චාරපස්සාවකම්මෙ සතො සම්පජානකාරී හොති, ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී හොති.

526. ‘‘විවිත්ත’’න්ති සන්තිකෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි. තෙන තං විවිත්තං. දූරෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි. තෙන තං විවිත්තං.

527. ‘‘සෙනාසන’’න්ති මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨම්පි සෙනාසනං, භිසිපි සෙනාසනං, බිබ්බොහනම්පි [බිම්බොහනම්පි (සී. ස්‍යා.)] සෙනාසනං, විහාරොපි සෙනාසනං, අඩ්ඪයොගොපි සෙනාසනං, පාසාදොපි සෙනාසනං,

අට්ටොපි සෙනාසනං, මාළොපි සෙනාසනං, ලෙණම්පි සෙනාසනං, ගුහාපි සෙනාසනං, රුක්ඛමූලම්පි සෙනාසනං, වෙළුගුම්බොපි සෙනාසනං. යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්ති සබ්බමෙතං සෙනාසනං.

528. ‘‘විවිත්තං සෙනාසනං භජතී’’ති ඉමං විවිත්තං සෙනාසනං භජති සම්භජති සෙවති නිසෙවති සංසෙවති. තෙන වුච්චති ‘‘විවිත්තං සෙනාසනං භජතී’’ති.

529. ‘‘අරඤ්ඤ’’න්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤං.

530. ‘‘රුක්ඛමූල’’න්ති රුක්ඛමූලංයෙව රුක්ඛමූලං. පබ්බතොයෙව පබ්බතො. කන්දරායෙව කන්දරා. ගිරිගුහායෙව ගිරිගුහා. සුසානංයෙව සුසානං. අබ්භොකාසොයෙව අබ්භොකාසො. පලාලපුඤ්ජොයෙව පලාලපුඤ්ජො.

531. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති වනසණ්ඩානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති භීසනකානමෙතං [හිංසනකානමෙතං (සී. ස්‍යා.)] සෙනාසනානං අධිවචනං. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති සලොමහංසානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති පරියන්තානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති න මනුස්සූපචාරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං. ‘‘වනපත්ථ’’න්ති දුරභිසම්භවානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං.

532. ‘‘අප්පසද්ද’’න්ති සන්තිකෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි. තෙන තං අප්පසද්දං. දූරෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි. තෙන තං අප්පසද්දං.

533. ‘‘අප්පනිග්ඝොස’’න්ති යදෙව තං අප්පසද්දං තදෙව තං අප්පනිග්ඝොසං. යදෙව තං අප්පනිග්ඝොසං තදෙව තං විජනවාතං. යදෙව තං විජනවාතං තදෙව තං මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකං. යදෙව තං මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකං තදෙව තං පටිසල්ලානසාරුප්පං.

534. ‘‘අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා’’ති අරඤ්ඤගතො වා හොති රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා.

535. ‘‘නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා’’ති නිසින්නො හොති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා.

536. ‘‘උජුං කායං පණිධායා’’ති උජුකො හොති කායො ඨිතො පණිහිතො.

537. ‘‘පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’’ති තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති පටිස්සති…පෙ.… සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’. අයං සති උපට්ඨිතා හොති සුපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා. තෙන වුච්චති ‘‘පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’’ති.

538. ‘‘අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා’’ති තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො…පෙ.… චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣා’’.

තත්ථ කතමො ලොකො? පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ලොකො – අයං වුච්චති ‘‘ලොකො’’. අයං අභිජ්ඣා ඉමම්හි ලොකෙ සන්තා හොති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තිකතා. තෙන වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා’’ති.

539. ‘‘විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා’’ති තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ.… තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං විගතාභිජ්ඣං හොති. තෙන වුච්චති ‘‘විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා’’ති.

540. ‘‘විහරතී’’ති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

541. ‘‘අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා? යො රාගො සාරාගො…පෙ.… චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣා’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ.… තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමාය අභිජ්ඣාය සොධෙති විසොධෙති පරිසොධෙති මොචෙති විමොචෙති පරිමොචෙති. තෙන වුච්චති ‘‘අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති.

542. ‘‘බ්‍යාපාදපදොසං පහායා’’ති අත්ථි බ්‍යාපාදො, අත්ථි පදොසො.

තත්ථ කතමො බ්‍යාපාදො? යො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං [දූසනා දූසිතත්තං (ස්‍යා.)] බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදො’’.

තත්ථ කතමො පදොසො? යො බ්‍යාපාදො සො පදොසො, යො පදොසො සො බ්‍යාපාදො. ඉති අයඤ්ච බ්‍යාපාදො අයඤ්ච පදොසො සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදපදොසං පහාය’’ති.

543. ‘‘අබ්‍යාපන්නචිත්තො’’ති තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං අබ්‍යාපන්නං හොති. තෙන වුච්චති ‘‘අබ්‍යාපන්නචිත්තො’’ති.

544. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

545. ‘‘බ්‍යාපාදපදොසා චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති. අත්ථි බ්‍යාපාදො අත්ථි පදොසො.

තත්ථ කතමො බ්‍යාපාදො? යො චිත්තස්ස ආඝාතො…පෙ…. චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදො’’.

තත්ථ කතමො පදොසො? යො බ්‍යාපාදො සො පදොසො, යො පදොසො සො බ්‍යාපාදො.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමම්හා බ්‍යාපාදපදොසා සොධෙති විසොධෙති පරිසොධෙති මොචෙති විමොචෙති පරිමොචෙති. තෙන වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදපදොසා චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති.

546. ‘‘ථිනමිද්ධං පහාය’’ති අත්ථි ථිනං [ථීනං (සී. ස්‍යා.)], අත්ථි මිද්ධං.

තත්ථ කතමං ථිනං? යා චිත්තස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා ලීනං ලීයනා ලීයිතත්තං ථිනං ථියනා ථියිතත්තං [ථීයනා ථීයිතත්තං (සී. ස්‍යා.)] චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘ථිනං’’.

තත්ථ කතමං මිද්ධං? යා කායස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔනාහො පරියොනාහො අන්තොසමොරොධො මිද්ධං සුප්පං පචලායිකා සුප්පං සුප්පනා සුප්පිතත්තං – ඉදං වුච්චති ‘‘මිද්ධං’’. ඉති ඉදඤ්ච ථිනං ඉදඤ්ච මිද්ධං සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘ථිනමිද්ධං පහාය’’ති.

547. ‘‘විගතථිනමිද්ධො’’ති. තස්ස ථිනමිද්ධස්ස චත්තත්තා වන්තත්තා මුත්තත්තා පහීනත්තා පටිනිස්සට්ඨත්තා පහීනපටිනිස්සට්ඨත්තා. තෙන වුච්චති ‘‘විගතථිනමිද්ධො’’ති.

548. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

549. ‘‘ආලොකසඤ්ඤී’’ති. තත්ථ කතමා සඤ්ඤා? යා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘සඤ්ඤා’’. අයං සඤ්ඤා ආලොකා හොති විවටා පරිසුද්ධා පරියොදාතා. තෙන වුච්චති ‘‘ආලොකසඤ්ඤී’’ති.

550. ‘‘සතො සම්පජානො’’ති. තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති …පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’.

තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්පජඤ්ඤං’’. ඉති ඉමාය ච සතියා ඉමිනා ච සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘සතො සම්පජානො’’ති.

551. ‘‘ථිනමිද්ධා චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති. අත්ථි ථිනං, අත්ථි මිද්ධං.

තත්ථ කතමං ථිනං…පෙ…. ඉදං වුච්චති ‘‘ථිනං’’.

තත්ථ කතමං මිද්ධං…පෙ…. ඉදං වුච්චති ‘‘මිද්ධං’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං…පෙ…. ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමම්හා ථිනමිද්ධා සොධෙති විසොධෙති පරිසොධෙති මොචෙති විමොචෙති පරිමොචෙති. තෙන වුච්චති ‘‘ථිනමිද්ධා චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති.

552. ‘‘උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහායා’’ති අත්ථි උද්ධච්චං, අත්ථි කුක්කුච්චං.

තත්ථ කතමං උද්ධච්චං? යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘උද්ධච්චං’’.

තත්ථ කතමං කුක්කුච්චං? අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතා, කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතා, අවජ්ජෙ වජ්ජසඤ්ඤිතා, වජ්ජෙ අවජ්ජසඤ්ඤිතා, යං එවරූපං කුක්කුච්චං කුක්කුච්චායනා කුක්කුච්චායිතත්තං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො – ඉදං වුච්චති ‘‘කුක්කුච්චං’’. ඉති ඉදඤ්ච උද්ධච්චං ඉදඤ්ච කුක්කුච්චං සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහායා’’ති.

553. ‘‘අනුද්ධතො’’ති තස්ස උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස චත්තත්තා වන්තත්තා මුත්තත්තා පහීනත්තා පටිනිස්සට්ඨත්තා පහීනපටිනිස්සට්ඨත්තා. තෙන වුච්චති ‘‘අනුද්ධතො’’ති.

554. ‘‘විහරතී’’ති …පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

555. ‘‘වූපසන්තචිත්තො’’ති . තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං අජ්ඣත්තං සන්තං හොති සමිතං වූපසන්තං. තෙන වුච්චති ‘‘අජ්ඣත්තං වූපසන්තචිත්තො’’ති.

556. ‘‘උද්ධච්චකුක්කුච්චා චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති අත්ථි උද්ධච්චං, අත්ථි කුක්කුච්චං.

තත්ථ කතමං උද්ධච්චං? යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘උද්ධච්චං’’.

තත්ථ කතමං කුක්කුච්චං…පෙ…. ඉදං වුච්චති ‘‘කුක්කුච්චං’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං…පෙ…. ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමම්හා උද්ධච්චකුක්කුච්චා සොධෙති විසොධෙති පරිසොධෙති මොචෙති විමොචෙති පරිමොචෙති. තෙන වුච්චති ‘‘උද්ධච්චකුක්කුච්චා චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති.

557. ‘‘විචිකිච්ඡං පහායා’’ති, තත්ථ කතමා විචිකිච්ඡා? යා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්වෙධාපථො සංසයො අනෙකංසග්ගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහණා ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො – අයං වුච්චති ‘‘විචිකිච්ඡා’’. අයං විචිකිච්ඡා සන්තා හොති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘විචිකිච්ඡං පහායා’’ති.

558. ‘‘තිණ්ණවිචිකිච්ඡො’’ති, ඉමං විචිකිච්ඡං තිණ්ණො හොති උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො පාරඞ්ගතො පාරමනුප්පත්තො. තෙන වුච්චති ‘‘තිණ්ණවිචිකිච්ඡො’’ති.

559. ‘‘අකථංකථී කුසලෙසු ධම්මෙසූ’’ති ඉමාය විචිකිච්ඡාය කුසලෙසු ධම්මෙසු න කඞ්ඛති න විචිකිච්ඡති අකථංකථී හොති නික්කථංකථී විකථංකථො. තෙන වුච්චති ‘‘අකථංකථී කුසලෙසු ධම්මෙසූ’’ති.

560. ‘‘විචිකිච්ඡාය චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති, තත්ථ කතමා විචිකිච්ඡා? යා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො – අයං වුච්චති ‘‘විචිකිච්ඡා’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමාය විචිකිච්ඡාය සොධෙති විසොධෙති පරිසොධෙති මොචෙති විමොචෙති පරිමොචෙති. තෙන වුච්චති ‘‘විචිකිච්ඡාය චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති.

561. ‘‘ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ පහායා’’ති ඉමෙ පඤ්ච නීවරණා සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ පහායා’’ති.

562. ‘‘චෙතසො උපක්කිලෙසෙ’’ති ඉමෙ පඤ්ච නීවරණා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා.

563. ''පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ''ති ඉමෙහි පඤ්චහි නීවරණෙහි අනුප්පන්නා චෙව පඤ්ඤා න උප්පජ්ජති උප්පන්නා ච පඤ්ඤා නිරුජ්ඣති. තෙන වුච්චති ''පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ''ති.

564. ''විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහී''ති තත්ථ කතමෙ කාමා? ඡන්දො කාමො, රාගො කාමො, ඡන්දරාගො කාමො, සඞ්කප්පො කාමො, රාගො කාමො, සඞ්කප්පරාගො කාමො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කාමා''.

තත්ථ කතමෙ අකුසලා ධම්මා? කාමච්ඡන්දො, බ්‍යාපාදො, ථිනං, මිද්ධං, උද්ධච්චං, කුක්කුච්චං, විචිකිච්ඡා – ඉමෙ වුච්චන්ති ''අකුසලා ධම්මා''. ඉති ඉමෙහි ච කාමෙහි ඉමෙහි ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි විවිත්තො හොති. තෙන වුච්චති ''විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහී''ති.

565. ''සවිතක්කං සවිචාර''න්ති අත්ථි විතක්කො, අත්ථි විචාරො.

තත්ථ කතමො විතක්කො? යො තක්කො විතක්කො සඞ්කප්පො අප්පනා බ්‍යප්පනා චෙතසො අභිනිරොපනා සම්මාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ''විතක්කො''.

තත්ථ කතමො විචාරො? යො චාරො විචාරො අනුවිචාරො උපවිචාරො චිත්තස්ස අනුසන්ධනතා අනුපෙක්ඛනතා – අයං වුච්චති විචාරො. ඉති ඉමිනා ච විතක්කෙන ඉමිනා ච විචාරෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ''සවිතක්කං සවිචාර''න්ති.

566. ''විවෙකජ''න්ති විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා – තෙ ඉමස්මිං විවෙකෙ ජාතා හොන්ති සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා. තෙන වුච්චති ''විවෙකජ''න්ති.

567. ''පීතිසුඛ''න්ති අත්ථි පීති, අත්ථි සුඛං.

තත්ථ කතමා පීති? යා පීති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ''පීති''.

තත්ථ කතමං සුඛං? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ''සුඛං''. ඉදං සුඛං ඉමාය පීතියා සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ''පීතිසුඛ''න්ති.

568. ''පඨම''න්ති ගණනානුපුබ්බතා [ගණනානුපුබ්බතො (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] පඨමං. ඉදං පඨමං සමාපජ්ජතීති පඨමං.

569. ''ඣාන''න්ති විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා.

570. ''උපසම්පජ්ජා''ති යො පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

571. ''විහරතී''ති …පෙ…. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

572. ''විතක්කවිචාරානං වූපසමා''ති, අත්ථි විතක්කො, අත්ථි විචාරො.

තත්ථ කතමො විතක්කො? යො තක්කො විතක්කො…පෙ…. සම්මාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ''විතක්කො''.

තත්ථ කතමො විචාරො? යො චාරො විචාරො අනුවිචාරො උපවිචාරො චිත්තස්ස අනුසන්ධනතා අනුපෙක්ඛනතා – අයං වුච්චති ''විචාරො''. ඉති අයඤ්ච විතක්කො අයඤ්ච විචාරො සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ''විතක්කවිචාරානං වූපසමා''ති.

573. ''අජ්ඣත්ත''න්ති යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං.

574. ''සම්පසාදන''න්ති යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො.

575. ''චෙතසො එකොදිභාව''න්ති යා චිත්තස්ස ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධි.

576. ''අවිතක්කං අවිචාර''න්ති අත්ථි විතක්කො, අත්ථි විචාරො.

තත්ථ කතමො විතක්කො? යො තක්කො විතක්කො…පෙ…. සම්මාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘විතක්කො’’.

තත්ථ කතමො විචාරො? යො චාරො අනුචාරො විචාරො අනුවිචාරො උපවිචාරො චිත්තස්ස අනුසන්ධනතා අනුපෙක්ඛනතා – අයං වුච්චති ‘‘විචාරො’’. ඉති අයඤ්ච විතක්කො අයඤ්ච විචාරො සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘අවිතක්කං අවිචාර’’න්ති.

577. ‘‘සමාධිජ’’න්ති සම්පසාදො පීතිසුඛං – තෙ ඉමස්මිං සමාධිම්හි ජාතා හොන්ති සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා. තෙන වුච්චති ‘‘සමාධිජ’’න්ති.

578. ‘‘පීතිසුඛ’’න්ති අත්ථි පීති, අත්ථි සුඛං.

තත්ථ කතමා පීති…පෙ…. අයං වුච්චති ‘‘පීති’’.

තත්ථ කතමං සුඛං…පෙ…. ඉදං වුච්චති ‘‘සුඛං’’. ඉදං සුඛං ඉමාය පීතියා සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ‘‘පීතිසුඛ’’න්ති.

579. ‘‘දුතිය’’න්ති ගණනානුපුබ්බතා දුතියං. ඉදං දුතියං සමාපජ්ජතීති දුතියං.

580. ‘‘ඣාන’’න්ති සම්පසාදො, පීතිසුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා.

581. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො දුතියස්ස ඣානස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

582. ‘‘විහරතී’’ති …පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

583. ‘‘පීතියා ච විරාගා’’ති තත්ථ කතමා පීති? යා පීති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘පීති’’. අයං පීති සන්තා හොති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තිකතා. තෙන වුච්චති ‘‘පීතියා ච විරාගා’’ති.

584. ‘‘උපෙක්ඛකො’’ති තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? යා උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛා’’. ඉමාය උපෙක්ඛාය උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛකො’’ති.

585. ‘‘විහරතී’’ති …පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

586. ‘‘සතො ච සම්පජානො’’ති තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’.

තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘සම්පජඤ්ඤං’’. ඉති ඉමාය ච සතියා ඉමිනා ච සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති ‘‘සතො ච සම්පජානො’’ති.

587. ‘‘සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතී’’ති තත්ථ කතමං සුඛං? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘සුඛං’’.

තත්ථ කතමො කායො? සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අයං වුච්චති ‘‘කායො’’. ඉදං සුඛං ඉමිනා කායෙන පටිසංවෙදෙති. තෙන වුච්චති ‘‘සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතී’’ති.

588. ‘‘යං තං අරියා ආචික්ඛන්තී’’ති තත්ථ කතමෙ අරියා? අරියා වුච්චන්ති බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච. තෙ ඉමං ආචික්ඛන්ති දෙසෙන්ති පඤ්ඤපෙන්ති [පඤ්ඤාපෙන්ති (සී. ස්‍යා.)] පට්ඨපෙන්ති විවරන්ති විභජන්ති උත්තානිං කරොන්ති පකාසෙන්ති. තෙන වුච්චති ‘‘යං තං අරියා ආචික්ඛන්තී’’ති.

589. ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? යා උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛා’’.

තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’.

තත්ථ කතමං සුඛං? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘සුඛං’’. ඉති ඉමාය ච උපෙක්ඛාය ඉමාය ච සතියා ඉමිනා ච සුඛෙන සමන්නාගතො ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති.

590. ‘‘තතිය’’න්ති ගණනානුපුබ්බතා තතියං. ඉදං තතියං සමාපජ්ජතීති තතියං.

591. ‘‘ඣාන’’න්ති උපෙක්ඛා, සති, සම්පජඤ්ඤං, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා.

592. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො තතියස්ස ඣානස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

593. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

594. ‘‘සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා’’ති, අත්ථි සුඛං, අත්ථි දුක්ඛං.

තත්ථ කතමං සුඛං? යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘සුඛං’’.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං? යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දුක්ඛං’’. ඉති ඉදඤ්ච සුඛං ඉදඤ්ච දුක්ඛං සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා’’ති.

595. ‘‘පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා’’ති අත්ථි සොමනස්සං, අත්ථි දොමනස්සං.

තත්ථ කතමං සොමනස්සං? යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘සොමනස්සං’’.

තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉදං වුච්චති ‘‘දොමනස්සං’’. ඉති ඉදඤ්ච සොමනස්සං ඉදඤ්ච දොමනස්සං පුබ්බෙව සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා’’ති.

596. ‘‘අදුක්ඛමසුඛ’’න්ති යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. තෙන වුච්චති ‘‘අදුක්ඛමසුඛ’’න්ති.

597. ‘‘උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි’’න්ති, තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? යා උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛා’’.

තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති ‘‘සති’’. අයං සති ඉමාය උපෙක්ඛාය විවටා හොති පරිසුද්ධා පරියොදාතා. තෙන වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි’’න්ති.

598. ‘‘චතුත්ථ’’න්ති ගණනානුපුබ්බතා චතුත්ථං, ඉදං චතුත්ථං සමාපජ්ජතීති චතුත්ථං.

599. ‘‘ඣාන’’න්ති උපෙක්ඛා, සති, චිත්තස්සෙකග්ගතා.

600. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො චතුත්ථස්ස ඣානස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

601. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

602. ‘‘සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා’’ති තත්ථ කතමා රූපසඤ්ඤා? රූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘රූපසඤ්ඤායො’’. ඉමා රූපසඤ්ඤායො අතික්කන්තො හොති වීතික්කන්තො සමතික්කන්තො. තෙන වුච්චති ‘‘සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා’’ති.

603. ‘‘පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා’’ති තත්ථ කතමා පටිඝසඤ්ඤා? රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා – ඉමා වුච්චන්ති පටිඝසඤ්ඤායො. ඉමා පටිඝසඤ්ඤායො සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. තෙන වුච්චති ‘‘පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා’’ති.

604. ‘‘නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා’’ති තත්ථ කතමා නානත්තසඤ්ඤා? අසමාපන්නස්ස මනොධාතු සමඞ්ගිස්ස වා මනොවිඤ්ඤාණධාතු සමඞ්ගිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘නානත්තසඤ්ඤායො’’. ඉමා නානත්තසඤ්ඤායො න මනසි කරොති. තෙන වුච්චති ‘‘නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා’’ති.

605. ‘‘අනන්තො ආකාසො’’ති, තත්ථ කතමො ආකාසො? යො ආකාසො ආකාසගතං අඝං අඝගතං විවරො විවරගතං අසම්ඵුට්ඨං චතූහි මහාභූතෙහි – අයං වුච්චති ‘‘ආකාසො’’. තස්මිං ආකාසෙ චිත්තං ඨපෙති සණ්ඨපෙති අනන්තං ඵරති. තෙන වුච්චති ‘‘අනන්තො ආකාසො’’ති.

606. ‘‘ආකාසානඤ්චායතන’’න්ති ආකාසානඤ්චායතනං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා.

607. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො ආකාසානඤ්චායතනස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

608. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

609. ‘‘සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මා’’ති ඉමං ආකාසානඤ්චායතනං අතික්කන්තො හොති වීතික්කන්තො සමතික්කන්තො. තෙන වුච්චති ‘‘සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මා’’ති.

610. ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’’න්ති තංයෙව ආකාසං විඤ්ඤාණෙන ඵුට්ඨං මනසි කරොති අනන්තං ඵරති. තෙන වුච්චති ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’’න්ති.

611. ‘‘විඤ්ඤාණඤ්චායතන’’න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා.

612. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො විඤ්ඤාණඤ්චායතනස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

613. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

614. ‘‘සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්මා’’ති ඉමං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං අතික්කන්තො හොති වීතික්කන්තො සමතික්කන්තො. තෙන වුච්චති ‘‘සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්මා’’ති.

615. ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති තංයෙව විඤ්ඤාණං භාවෙති විභාවෙති අන්තරභාවෙති, ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති පස්සති. තෙන වුච්චති ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති.

616. ‘‘ආකිඤ්චඤ්ඤායතන’’න්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා.

617. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

618. ‘‘විහරතී’’ති …පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

619. ‘‘සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්මා’’ති ඉමං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං අතික්කන්තො හොති වීතික්කන්තො සමතික්කන්තො. තෙන වුච්චති ‘‘සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්මා’’ති.

‘‘නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී’’ති තංයෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසි කරොති සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙති. තෙන වුච්චති ‘‘නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී’’ති [අයං පාඨො මාතිකායං නත්ථි, නිද්දෙසෙ පන සබ්බපොත්ථකෙසු දිස්සති].

620. ‘‘නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන’’න්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා.

621. ‘‘උපසම්පජ්ජා’’ති යො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා.

622. ‘‘විහරතී’’ති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

1. රූපාවචරකුසලං

623. චත්තාරි ඣානානි – පඨමං ඣානං, දුතියං ඣානං, තතියං ඣානං, චතුත්ථං ඣානං.

624. තත්ථ කතමං පඨමං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි… පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං දුතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා… පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං , තස්මිං සමයෙ තිවඞ්ගිකං ඣානං හොති – පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘දුතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං තතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘තතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං චතුත්ථං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සුඛස්ස ච පහානා…පෙ.… චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

චතුක්කං.

625. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිතක්කං විචාරමත්තං විවෙකජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ චතුරඞ්ගිකං ඣානං හොති – විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘දුතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ තිවඞ්ගිකං ඣානං හොති – පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘තතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඤ්චමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

පඤ්චකං.

2. අරූපාවචරකුසලං

626. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

3. ලොකුත්තරකුසලං

627. චත්තාරි ඣානානි – පඨමං ඣානං, දුතියං ඣානං, තතියං ඣානං, චතුත්ථං ඣානං.

628. තත්ථ කතමං පඨමං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං දුතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ තිවඞ්ගිකං ඣානං හොති – පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘දුතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං තතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා පීතියා ච විරාගා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘තතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං චතුත්ථං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා සුඛස්ස ච පහානා …පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

චතුක්කං.

629. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිතක්කං විචාරමත්තං විවෙකජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ චතුරඞ්ගිකං ඣානං හොති විචාරො පීති සුඛං චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘දුතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ තිවඞ්ගිකං ඣානං හොති – පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘තතියං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා පීතියා ච විරාගා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඤ්චමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

පඤ්චකං.

4. රූපාවචරවිපාකා

630. චත්තාරි ඣානානි – පඨමං ඣානං, දුතියං ඣානං, තතියං ඣානං, චතුත්ථං ඣානං.

631. තත්ථ කතමං පඨමං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං දුතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං…පෙ…. පඨමං ඣානං…පෙ…. පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඤ්චමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා…පෙ…..

5. අරූපාවචරවිපාකා

632. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

6. ලොකුත්තරවිපාකා

633. චත්තාරි ඣානානි – පඨමං ඣානං, දුතියං ඣානං, තතියං ඣානං, චතුත්ථං ඣානං.

634. තත්ථ කතමං පඨමං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං දුතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං …පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං…පෙ…. පඨමං ඣානං…පෙ…. පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඤ්චමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

7. රූපාරූපාවචරකිරියා

635. චත්තාරි ඣානානි – පඨමං ඣානං, දුතියං ඣානං, තතියං ඣානං, චතුත්ථං ඣානං.

636. තත්ථ කතමං පඨමං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ පඤ්චඞ්ගිකං ඣානං හොති – විතක්කො, විචාරො, පීති, සුඛං, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඨමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං දුතියං ඣානං? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…

පෙ.... චතුත්ථං ඣානං...පෙ.... පඨමං ඣානං...පෙ.... පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘පඤ්චමං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තා.

637. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ අරූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා...පෙ.... චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති – උපෙක්ඛා, චිත්තස්සෙකග්ගතා. ඉදං වුච්චති ‘‘චතුත්ථං ඣානං’’. අවසෙසා ධම්මා ඣානසම්පයුත්තාති.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

638. චත්තාරි ඣානානි – ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.... විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.... පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති – ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.... සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

639. චතුන්නං ඣානානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා...පෙ.... කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

640. සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. තීණි ඣානානි – එත්ථුප්පන්නං සුඛං වෙදනං ඨපෙත්වා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, චතුත්ථං ඣානං – එත්ථුප්පන්නං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං ඨපෙත්වා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං. සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා. පඨමං ඣානං – එත්ථුප්පන්නෙ විතක්කවිචාරෙ ඨපෙත්වා සවිතක්කං සවිචාරං, තීණි ඣානානි අවිතක්කඅවිචාරා. ද්වෙ ඣානානි – එත්ථුප්පන්නං පීතිං ඨපෙත්වා පීතිසහගතා, තීණි ඣානානි – එත්ථුප්පන්නං සුඛං ඨපෙත්වා සුඛසහගතා, චතුත්ථං ඣානං – එත්ථුප්පන්නං උපෙක්ඛං ඨපෙත්වා උපෙක්ඛාසහගතං. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා ආචයගාමිනො, සියා අපචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො. සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා, සියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. සියා මහග්ගතා, සියා අප්පමාණා. තීණි ඣානානි න වත්තබ්බා පරිත්තාරම්මණාතිපි, මහග්ගතාරම්මණාතිපි, සියා අප්පමාණාරම්මණා , සියා න වත්තබ්බා අප්පමාණාරම්මණාති; චතුත්ථං ඣානං සියා පරිත්තාරම්මණං, සියා මහග්ගතාරම්මණං, සියා අප්පමාණාරම්මණං; සියා න වත්තබ්බං පරිත්තාරම්මණන්තිපි, මහග්ගතාරම්මණන්තිපි, අප්පමාණාරම්මණන්තිපි . සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා. තීණි ඣානානි න මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනොතිපි; චතුත්ථං ඣානං සියා මග්ගාරම්මණං, සියා මග්ගහෙතුකං, සියා මග්ගාධිපති, සියා න වත්තබ්බං මග්ගාරම්මණන්තිපි, මග්ගහෙතුකන්තිපි මග්ගාධිපතීතිපි. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. තීණි ඣානානි න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි; චතුත්ථං ඣානං සියා අතීතාරම්මණං, සියා අනාගතාරම්මණං, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණං, සියා න වත්තබ්බං අතීතාරම්මණන්තිපි, අනාගතාරම්මණන්තිපි, පච්චුප්පන්නාරමණන්තිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. තීණි ඣානානි බහිද්ධාරම්මණා, චතුත්ථං ඣානං සියා අජ්ඣත්තාරම්මණං, සියා බහිද්ධාරම්මණං, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණං, සියා න වත්තබ්බං අජ්ඣත්තාරම්මණන්තිපි, බහිද්ධාරම්මණන්තිපි, අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණන්තිපි. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

641. න හෙතූ, සහෙතුකා, හෙතුසම්පයුත්තා, න වත්තබ්බා ‘‘හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා’’ති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ, න වත්තබ්බා ‘‘හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා’’ති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ, න හෙතූ සහෙතුකා.

සප්පච්චයා, සඞ්ඛතා, අනිදස්සනා, අප්පටිඝා, අරූපා , සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා, කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

නො ආසවා, සියා සාසවා, සියා අනාසවා, ආසවවිප්පයුත්තා, න වත්තබ්බා ''ආසවා චෙව සාසවා චා''ති, සියා සාසවා චෙව නො ච ආසවා, සියා න වත්තබ්බා ''සාසවා චෙව නො ච ආසවා''ති. න වත්තබ්බා ''ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාති''පි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. සියා ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තා අනාසවා.

නො සංයොජනා...පෙ.... නො ගන්ථා...පෙ.... නො ඔඝා...පෙ.... නො යොගා...පෙ.... නො නීවරණා...පෙ. ... නො පරාමාසා...පෙ.... සාරම්මණා, නො චිත්තා, චෙතසිකා, චිත්තසම්පයුත්තා, චිත්තසංසට්ඨා, චිත්තසමුට්ඨානා, චිත්තසහභුනො, චිත්තානුපරිවත්තිනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො, බාහිරා, නො උපාදා, සියා උපාදින්නා, සියා අනුපාදින්නා.

නො උපාදානා...පෙ.... නො කිලෙසා...පෙ.... න දස්සනෙන පහාතබ්බා, න භාවනාය පහාතබ්බා, න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. පඨමං ඣානං – එත්ථුප්පන්නං විතක්කං ඨපෙත්වා සවිතක්කං, තීණි ඣානානි අවිතක්කා. පඨමං ඣානං – එත්ථුප්පන්නං විචාරං ඨපෙත්වා සවිචාරං, තීණි ඣානානි අවිචාරා. ද්වෙ ඣානානි – එත්ථුප්පන්නං පීතිං ඨපෙත්වා සප්පීතිකා, ද්වෙ ඣානානි අප්පීතිකා. ද්වෙ ඣානානි – එත්ථුප්පන්නං පීතිං ඨපෙත්වා පීතිසහගතා, ද්වෙ ඣානානි න පීතිසහගතා. තීණි ඣානානි – එත්ථුප්පන්නං සුඛං ඨපෙත්වා සුඛසහගතා, චතුත්ථං ඣානං න සුඛසහගතං. චතුත්ථං ඣානං – එත්ථුප්පන්නං උපෙක්ඛං ඨපෙත්වා උපෙක්ඛාසහගතං, තීණි ඣානානි උපෙක්ඛාසහගතා, න කාමාවචරා, සියා රූපාවචරා, සියා න රූපාවචරා, තීණි ඣානානි න අරූපාවචරා, චතුත්ථං ඣානං සියා අරූපාවචරං, සියා න අරූපාවචරං, සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා, සියා නියානිකා, සියා අනියානිකා, සියා නියතා, සියා අනියතා, සියා සඋත්තරා, සියා අනුත්තරා, අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

ඣානවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

13. අප්පමඤ්ඤාවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

642. චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො – ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං [චතුත්ථිං (සී.)]. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන [අබ්‍යාපජ්ඣෙන (සී. ස්‍යා.)] ඵරිත්වා විහරති. කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං කරුණාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති. මුදිතාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මුදිතාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති. උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති.

1. මෙත්තා

643. කථඤ්ච භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං පියං මනාපං දිස්වා මෙත්තායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ මෙත්තාය ඵරති.

තත්ථ කතමා මෙත්තා? යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මෙත්තා''.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''චිත්තං''. ඉදං චිත්තං ඉමාය මෙත්තාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ''මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා''ති.

644. ''එකං දිස''න්ති පුරත්ථිමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං උත්තරං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උද්ධං වා අධො වා තිරියං වා විදිසං වා.

645. ''ඵරිත්වා''ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

646. ''විහරතී''ති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

647. ''තථා දුතිය''න්ති යථෙව එකං දිසං තථා දුතියං දිසං තථා තතියං දිසං තථා චතුත්ථං දිසං තථා උද්ධං තථා අධො තථා තිරියං තථා විදිසං.

648. ''සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක''න්ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං. පරියාදායවචනමෙතං – ''සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක''න්ති.

649. ''මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා''ති තත්ථ කතමා මෙත්තා? යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මෙත්තා''.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ.… තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''චිත්තං''. ඉදං චිත්තං ඉමාය මෙත්තාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ''මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා''ති.

650. ''විපුලෙනා''ති යං විපුලං තං මහග්ගතං, යං මහග්ගතං තං අප්පමාණං, යං අප්පමාණං සො අවෙරො, යො අවෙරො සො අබ්‍යාපජ්ජො [අබ්‍යාපජ්ඣො (සී. ස්‍යා.)].

651. ''ඵරිත්වා''ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

652. ''විහරතී''ති…පෙ.… තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

2. කරුණා

653. කථඤ්ච භික්ඛු කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං දුග්ගතං දුරුපෙතං දිස්වා කරුණායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ කරුණාය ඵරති.

තත්ථ කතමා කරුණා? යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමාය කරුණාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ‘‘කරුණාසහගතෙන චෙතසා’’ති.

654. ‘‘එකං දිස’’න්ති පුරත්ථිමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං උත්තරං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උද්ධං වා අධො වා තිරියං වා විදිසං වා.

655. ‘‘ඵරිත්වා’’ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

656. ‘‘විහරතී’’ති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

657. ‘‘තථා දුතිය’’න්ති යථෙව එකං දිසං තථා දුතියං දිසං තථා තතියං දිසං තථා චතුත්ථං දිසං තථා උද්ධං තථා අධො තථා තිරියං තථා විදිසං.

658. ‘‘සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක’’න්ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං. පරියාදායවචනමෙතං – ‘‘සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක’’න්ති.

659. ‘‘කරුණාසහගතෙන චෙතසා’’ති තත්ථ කතමා කරුණා? යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමාය කරුණාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ‘‘කරුණාසහගතෙන චෙතසා’’ති.

660. ‘‘විපුලෙනා’’ති යං විපුලං තං මහග්ගතං, යං මහග්ගතං තං අප්පමාණං, යං අප්පමාණං සො අවෙරො, යො අවෙරො සො අබ්‍යාපජ්ජො.

661. ‘‘ඵරිත්වා’’ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

662. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

3. මුදිතා

663. කථඤ්ච භික්ඛු මුදිතාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං පියං මනාපං දිස්වා මුදිතො අස්ස, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ මුදිතාය ඵරති.

තත්ථ කතමා මුදිතා? යා සත්තෙසු මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මුදිතා’’.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘චිත්තං’’. ඉදං චිත්තං ඉමාය මුදිතාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ‘‘මුදිතාසහගතෙන චෙතසා’’ති.

664. ‘‘එකං දිස’’න්ති පුරත්ථිමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං උත්තරං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උද්ධං වා අධො වා තිරියං වා විදිසං වා.

665. ‘‘ඵරිත්වා’’ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

666. ‘‘විහරතී’’ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ‘‘විහරතී’’ති.

667. ‘‘තථා දුතිය’’න්ති යථෙව එකං දිසං තථා දුතියං දිසං තථා තතියං දිසං තථා චතුත්ථං දිසං තථා උද්ධං තථා අධො තථා තිරියං තථා විදිසං.

668. ''සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක''න්ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං. පරියාදායවචනමෙතං – ''සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක''න්ති.

669. ''මුදිතාසහගතෙන චෙතසා''ති තත්ථ කතමා මුදිතා? යා සත්තෙසු මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''චිත්තං''. ඉදං චිත්තං ඉමාය මුදිතාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ''මුදිතාසහගතෙන චෙතසා''ති.

670. ''විපුලෙනා''ති යං විපුලං තං මහග්ගතං, යං මහග්ගතං තං අප්පමාණං, යං අප්පමාණං සො අවෙරො, යො අවෙරො සො අබ්‍යාපජ්ජො.

671. ''ඵරිත්වා''ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

672. ''විහරතී''ති …පෙ…. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

4. උපෙක්ඛා

673. කථඤ්ච භික්ඛු උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං නෙව මනාපං න අමනාපං දිස්වා උපෙක්ඛකො අස්ස, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ උපෙක්ඛාය ඵරති.

තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? යා සත්තෙසු උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා උපෙක්ඛායිතත්තං උපෙක්ඛාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛා''.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''චිත්තං''. ඉදං චිත්තං ඉමාය උපෙක්ඛාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ''උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා''ති.

674. ''එකං දිස''න්ති පුරත්ථිමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං උත්තරං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උද්ධං වා අධො වා තිරියං වා විදිසං වා.

675. ''ඵරිත්වා''ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

676. ''විහරතී''ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

677. ''තථා දුතිය''න්ති යථෙව එකං දිසං තථා දුතියං දිසං තථා තතියං දිසං තථා චතුත්ථං දිසං තථා උද්ධං තථා අධො තථා තිරියං තථා විදිසං.

678. ''සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක''න්ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං. පරියාදායවචනමෙතං – ''සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොක''න්ති.

679. ''උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා''ති, තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? යා සත්තෙසු උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා උපෙක්ඛායිතත්තං උපෙක්ඛාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛා''.

තත්ථ කතමං චිත්තං? යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ''චිත්තං''. ඉදං චිත්තං ඉමාය උපෙක්ඛාය සහගතං හොති සහජාතං සංසට්ඨං සම්පයුත්තං. තෙන වුච්චති ''උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා''ති.

680. ''විපුලෙනා''ති යං විපුලං තං මහග්ගතං, යං මහග්ගතං තං අප්පමාණං, යං අප්පමාණං සො අවෙරො, යො අවෙරො සො අබ්‍යාපජ්ජො.

681. ''ඵරිත්වා''ති ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා.

682. ''විහරතී''ති…පෙ…. තෙන වුච්චති ''විහරතී''ති.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

683. චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො – මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා.

684. තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං , යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ.… දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

685. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිතක්කං විචාරමත්තං විවෙකජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

686. තත්ථ කතමා කරුණා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා කරුණා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා කරුණා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

687. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිතක්කං විචාරමත්තං විවෙකජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''කරුණා''. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

688. තත්ථ කතමා මුදිතා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මුදිතා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායතනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මුදිතා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

689. ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිතක්කං විචාරමත්තං විවෙකජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති පීතියා ච විරාගා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මුදිතා''. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

690. තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති උපෙක්ඛාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා උපෙක්ඛායිතත්තං උපෙක්ඛාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''උපෙක්ඛා''. අවසෙසා ධම්මා උපෙක්ඛාය සම්පයුත්තා.

691. චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො – මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා.

692. තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මෙත්තා''. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ. … දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං , තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. පඨමං ඣානං…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''මෙත්තා''. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

693. තත්ථ කතමා කරුණා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ''කරුණා''. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා කරුණා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ. … දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. පඨමං ඣානං…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති කරුණාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘කරුණා’’. අවසෙසා ධම්මා කරුණාය සම්පයුත්තා.

694. තත්ථ කතමා මුදිතා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මුදිතා’’. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මුදිතා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. පඨමං ඣානං…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මුදිතාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මුදිතා මුදිතායනා මුදිතායිතත්තං මුදිතාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මුදිතා’’. අවසෙසා ධම්මා මුදිතාය සම්පයුත්තා.

695. තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති උපෙක්ඛාසහගතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති උපෙක්ඛාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා උපෙක්ඛායිතත්තං උපෙක්ඛාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛා’’. අවසෙසා ධම්මා උපෙක්ඛාය සම්පයුත්තා.

696. චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො – මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා.

697. තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමා මෙත්තා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. පඨමං ඣානං…පෙ…. දුතියං ඣානං…පෙ…. තතියං ඣානං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙත්තාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘මෙත්තා’’. අවසෙසා ධම්මා මෙත්තාය සම්පයුත්තා.

698. තත්ථ කතමා කරුණා…පෙ…. තත්ථ කතමා මුදිතා…පෙ…. තත්ථ කතමා උපෙක්ඛා? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති උපෙක්ඛාසහගතං, යා තස්මිං සමයෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා උපෙක්ඛායිතත්තං උපෙක්ඛාචෙතොවිමුත්ති – අයං වුච්චති ‘‘උපෙක්ඛා’’. අවසෙසා ධම්මා උපෙක්ඛාය සම්පයුත්තා.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

699. චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො – ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති; කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං කරුණාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති; මුදිතාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මුදිතාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන

අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති; උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති.

700. චතුන්නං අප්පමඤ්ඤානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

701. සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, උපෙක්ඛා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා. අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා; උපෙක්ඛා අවිතක්කඅවිචාරා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, න උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න වත්තබ්බා පීතිසහගතාති; උපෙක්ඛා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. සියා ආචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො, නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා, මහග්ගතා, න වත්තබ්බා පරිත්තාරම්මණාතිපි, මහග්ගතාරම්මණාතිපි, අප්පමාණාරම්මණාතිපි. මජ්ඣිමා, අනියතා, න වත්තබ්බා මග්ගාරම්මණාතිපි, මග්ගහෙතුකාතිපි , මග්ගාධිපතිනොතිපි. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනො. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. න වත්තබ්බා අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා, බහිද්ධාරම්මණා, අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

702. මෙත්තා හෙතු, තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො න හෙතූ, සහෙතුකා, හෙතුසම්පයුත්තා. මෙත්තා හෙතු චෙව සහෙතුකා ච; තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව සහෙතුකා චාති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ. මෙත්තා හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තා ච; තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො න වත්තබ්බා හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චාති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො න හෙතූ සහෙතුකා; මෙත්තා න වත්තබ්බා න හෙතු සහෙතුකාතිපි, න හෙතු අහෙතුකාතිපි.

සප්පච්චයා, සඞ්ඛතා, අනිදස්සනා, අප්පටිඝා, අරූපා, ලොකියා, කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා, නො ආසවා, සාසවා, ආසවවිප්පයුත්තා , න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවා චාති, සාසවා චෙව නො ච ආසවා, න වත්තබ්බා ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා.

නො සංයොජනා…පෙ…. නො ගන්ථා…පෙ…. නො ඔඝා…පෙ…. නො යොගා…පෙ…. නො නීවරණා…පෙ.… නො පරාමාසා …පෙ…. සාරම්මණා, නො චිත්තා, චෙතසිකා, චිත්තසම්පයුත්තා, චිත්තසංසට්ඨා, චිත්තසමුට්ඨානා, චිත්තසහභුනො, චිත්තානුපරිවත්තිනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො, බාහිරා, නො උපාදා, සියා උපාදින්නා, සියා අනුපාදින්නා.

නො උපාදානා…පෙ…. නො කිලෙසා…පෙ…. න දස්සනෙන පහාතබ්බා, න භාවනාය පහාතබ්බා, න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා; උපෙක්ඛා අවිතක්කා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා; උපෙක්ඛා අවිචාරා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා; උපෙක්ඛා අප්පීතිකා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා; උපෙක්ඛා න පීතිසහගතා. තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො සුඛසහගතා, උපෙක්ඛා න සුඛසහගතා. උපෙක්ඛා උපෙක්ඛාසහගතා, තිස්සො අප්පමඤ්ඤායො න උපෙක්ඛාසහගතා, න කාමාවචරා, රූපාවචරා, න අරූපාවචරා, පරියාපන්නා, අනිය්‍යානිකා, අනියතා, සඋත්තරා, අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

අප්පමඤ්ඤාවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

14. සික්ඛාපදවිභඞ්ගො

1. අභිධම්මභාජනීයං

703 . පඤ්ච සික්ඛාපදානි – පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං, අදින්නාදානා වෙරමණී සික්ඛාපදං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං, මුසාවාදා වෙරමණී සික්ඛාපදං, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං.

704. තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – ඉදං වුච්චති ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’ .

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා.

705. තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – ඉදං වුච්චති ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’.

706. තත්ථ කතමං අදින්නාදානා වෙරමණී සික්ඛාපදං…පෙ…. කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං…පෙ…. මුසාවාදා වෙරමණී සික්ඛාපදං…පෙ…. සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ‘‘සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං, යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – ඉදං වුච්චති ‘‘සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ‘‘සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං’’.

තත්ථ කතමං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං

ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා.

707. තත්ථ කතමං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස , යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''.

708. පඤ්ච සික්ඛාපදානි – පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං, අදින්නාදානා වෙරමණී සික්ඛාපදං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං , මුසාවාදා වෙරමණී සික්ඛාපදං, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං.

709. තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං… වීරියාධිපතෙය්‍යං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීරියාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ''පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං… වීරියාධිපතෙය්‍යං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීරියාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්තං – ඉදං වුච්චති ''පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා.

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං… වීරියාධිපතෙය්‍යං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීරියාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං … පණීතං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ''පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං''.

තත්ථ කතමං පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං… වීරියාධිපතෙය්‍යං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීරියාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ''පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා…පෙ…. ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ''පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං''.

710. තත්ථ කතමං අදින්නාදානා වෙරමණී සික්ඛාපදං…පෙ…. කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං…පෙ…. මුසාවාදා වෙරමණී සික්ඛාපදං…පෙ…. සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං

කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං… වීරියාධිපතෙය්‍යං … චිත්තාධිපතෙය්‍යං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීරියාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීමංසාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා …පෙ…. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා…පෙ…. ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''.

711. තත්ථ කතමං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරෙ කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං… වීරියාධිපතෙය්‍යං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං… ඡන්දාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… වීරියාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං… පණීතං… චිත්තාධිපතෙය්‍යං හීනං… මජ්ඣිමං පණීතං සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමන්තස්ස, යා තස්මිං සමයෙ සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''. අවසෙසා ධම්මා වෙරමණියා සම්පයුත්තා…පෙ…. අවසෙසා ධම්මා චෙතනාය සම්පයුත්තා…පෙ…. ඵස්සො…පෙ…. පග්ගාහො අවික්ඛෙපො – ඉදං වුච්චති ''සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං''.

712. කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා.

කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා.

713. කතමෙ ධම්මා සික්ඛා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති…පෙ…. අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති…පෙ…. ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා සික්ඛා.

අභිධම්මභාජනීයං.

2. පඤ්හාපුච්ඡකං

714. පඤ්ච සික්ඛාපදානි – පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං, අදින්නාදානා වෙරමණී සික්ඛාපදං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී සික්ඛාපදං, මුසාවාදා වෙරමණී සික්ඛාපදං, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා වෙරමණී සික්ඛාපදං.

715. පඤ්චන්නං සික්ඛාපදානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

716. කුසලායෙව. සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, විපාකධම්මධම්මා, අනුපාදින්නුපාදානියා, අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සවිතක්කසවිචාරා, සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා.

නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, ආචයගාමිනො , නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා, පරිත්තා, පරිත්තාරම්මණා, මජ්ඣිමා, අනියතා, න වත්තබ්බා මග්ගාරම්මණාතිපි, මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනොතිපි. සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා , න වත්තබ්බා උප්පාදිනොති, සියා අතීතා,

සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා, පච්චුප්පන්නාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා, බහිද්ධාරම්මණා, අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

717. න හෙතූ සහෙතුකා, හෙතුසම්පයුත්තා. න වත්තබ්බා ''හෙතූ චෙව සහෙතුකා චා''ති, සහෙතුකා චෙව න ච හෙතූ, න වත්තබ්බා ''හෙතූ චෙව හෙතුසම්පයුත්තා චා''ති, හෙතුසම්පයුත්තා චෙව න ච හෙතූ, න හෙතූ සහෙතුකා, සප්පච්චයා, සඞ්ඛතා, අනිදස්සනා, අප්පටිඝා, අරූපා, ලොකියා, කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

නො ආසවා, සාසවා, ආසවවිප්පයුත්තා, න වත්තබ්බා ''ආසවා චෙව සාසවා චා''ති, සාසවා චෙව නො ච ආසවා, න වත්තබ්බා ''ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චා''තිපි, ''ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවා''තිපි. ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා, නො සංයොජනා…පෙ.… නො ගන්ථා…පෙ.… නො ඔඝා…පෙ.… නො යොගා…පෙ.… නො නීවරණා…පෙ.… නො පරාමාසා…පෙ.… සාරම්මණා, නො චිත්තා, චෙතසිකා, චිත්තසම්පයුත්තා, චිත්තසංසට්ඨා , චිත්තසමුට්ඨානා, චිත්තසහභුනො, චිත්තානුපරිවත්තිනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො , බාහිරා, නො උපාදා, අනුපාදින්නා, නො උපාදානා…පෙ.… නො කිලෙසා.

න දස්සනෙන පහාතබ්බා, න භාවනාය පහාතබ්බා, න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා, න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, සවිතක්කා, සවිචාරා, සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා, සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා, කාමාවචරා, න රූපාවචරා, න අරූපාවචරා, පරියාපන්නා, අනිය්‍යානිකා, අනියතා, සඋත්තරා, අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

සික්ඛාපදවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

15. පටිසම්භිදාවිභඞ්ගො

1. සුත්තන්තභාජනීයං

1. සඞ්ගහවාරො

718. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා [පටිභාණපටිසම්භිදා (ස්‍යා.) එවමුපරිපි]. අත්ථෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මෙ ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයං සඞ්ගහවාරො.

2. සච්චවාරො

719. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. දුක්ඛෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා , දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයං සච්චවාරො.

3. හෙතුවාරො

720. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයං හෙතුවාරො.

4. ධම්මවාරො

721. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. යෙ ධම්මා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා, ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා; යම්හා ධම්මා තෙ ධම්මා ජාතා භූතා සඤ්ජාතා නිබ්බත්තා අභිනිබ්බත්තා පාතුභූතා, තෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා; තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා; ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයං ධම්මවාරො.

5. පටිච්චසමුප්පාදවාරො

722. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. ජරාමරණෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ජරාමරණසමුදයෙ ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, ජරාමරණනිරොධෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

723. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. ජාතියා ඤාණං…පෙ…. භවෙ ඤාණං…පෙ…. උපාදානෙ ඤාණං…පෙ…. තණ්හාය ඤාණං…පෙ…. වෙදනාය ඤාණං…පෙ.… ඵස්සෙ ඤාණං…පෙ…. සළායතනෙ ඤාණං…පෙ…. නාමරූපෙ ඤාණං…පෙ…. විඤ්ඤාණෙ ඤාණං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, සඞ්ඛාරසමුදයෙ ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, සඞ්ඛාරනිරොධෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයං පටිච්චසමුප්පාදවාරො.

6. පරියත්තිවාරො

724. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

තත්ථ කතමා ධම්මපටිසම්භිදා? ඉධ භික්ඛු ධම්මං ජානාති – සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. අයං වුච්චති ‘‘ධම්මපටිසම්භිදා’’. සො තස්ස තස්සෙව භාසිතස්ස අත්ථං ජානාති – ‘‘අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථො, අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථො’’ති. අයං වුච්චති ‘‘අත්ථපටිසම්භිදා’’. තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයං පරියත්තිවාරො.

සුත්තන්තභාජනීයං.

2. අභිධම්මභාජනීයං

1. කුසලවාරො

725. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ , තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති, ඉමෙ ධම්මා කුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

726. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

727. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

728. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

729. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

2. අකුසලවාරො

730. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො

හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අකුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

731. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං…පෙ…. සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තං…පෙ…. දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තං…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතං උද්ධච්චසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අකුසලා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. තෙසං විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

3. විපාකවාරො

732. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා .

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, උපෙක්ඛා හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

733. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං…පෙ.… කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති සුඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, සුඛං හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, සුඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති , යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

734. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, විතක්කො හොති, විචාරො හොති, උපෙක්ඛා හොති , චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

735. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා

පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, විතක්කො හොති, විචාරො හොති, පීති හොති, සුඛං හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, සොමනස්සින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා . ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ''ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

736. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, විතක්කො හොති, විචාරො හොති, උපෙක්ඛා හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ''ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

737. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ''ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

738. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා . තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පථවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ''ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

739. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ''ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

740. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව

ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

741. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං…පෙ…. සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති දුක්ඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, දුක්ඛං හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, දුක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

742. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති , වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, විතක්කො හොති, විචාරො හොති, උපෙක්ඛා හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

4. කිරියවාරො

743. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ මනොධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, විතක්කො හොති, විචාරො හොති, උපෙක්ඛා හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා . යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

744. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණා වා…පෙ…. ධම්මාරම්මණා වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති, වෙදනා හොති, සඤ්ඤා හොති, චෙතනා හොති, චිත්තං හොති, විතක්කො හොති, විචාරො හොති, උපෙක්ඛා හොති, චිත්තස්සෙකග්ගතා හොති, වීරියින්ද්‍රියං හොති , සමාධින්ද්‍රියං හොති, මනින්ද්‍රියං හොති, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං හොති, යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරූපිනො ධම්මා. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

745. තිස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන…පෙ…. රූපාවචරං ඣානං භාවෙති…පෙ…. අරූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං…පෙ…. සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති…පෙ…. අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා. ඉමෙසු ධම්මෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා. යාය නිරුත්තියා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤත්ති හොති තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා. යෙන ඤාණෙන තානි ඤාණානි ජානාති – ‘‘ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී’’ති, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

746. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. තිස්සො පටිසම්භිදා කාමාවචරකුසලතො චතූසු ඤාණසම්පයුත්තෙසු චිත්තුප්පාදෙසු, කිරියතො චතූසු ඤාණසම්පයුත්තෙසු චිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජන්ති. අත්ථපටිසම්භිදා එතෙසු චෙව උප්පජ්ජති, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු ච උප්පජ්ජති.

අභිධම්මභාජනීයං.

3. පඤ්හාපුච්ඡකං

747. චතස්සො පටිසම්භිදා – අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා.

748. චතුන්නං පටිසම්භිදානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. කති සරණා, කති අරණා?

1. තිකං

749. සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. තිස්සො පටිසම්භිදා සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. තිස්සො පටිසම්භිදා අනුපාදින්නුපාදානියා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. තිස්සො පටිසම්භිදා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, සියා අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකා.

තිස්සො පටිසම්භිදා සවිතක්කසවිචාරා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සියා පීතිසහගතා, සියා සුඛසහගතා, සියා උපෙක්ඛාසහගතා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා. නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා.

තිස්සො පටිසම්භිදා සියා ආචයගාමිනො, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො; අත්ථපටිසම්භිදා සියා ආචයගාමිනී , සියා අපචයගාමිනී, සියා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී.

තිස්සො පටිසම්භිදා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා, අත්ථපටිසම්භිදා සියා සෙක්ඛා, සියා අසෙක්ඛා , සියා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා. තිස්සො පටිසම්භිදා පරිත්තා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා පරිත්තා, සියා අප්පමාණා. නිරුත්තිපටිසම්භිදා පරිත්තාරම්මණා; තිස්සො පටිසම්භිදා සියා පරිත්තාරම්මණා, සියා මහග්ගතාරම්මණා, සියා අප්පමාණාරම්මණා.

තිස්සො පටිසම්භිදා මජ්ඣිමා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා මජ්ඣිමා, සියා පණීතා. තිස්සො පටිසම්භිදා අනියතා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා සම්මත්තනියතා, සියා අනියතා. නිරුත්තිපටිසම්භිදා න වත්තබ්බා – මග්ගාරම්මණාතිපි, මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනීතිපි; අත්ථපටිසම්භිදා න මග්ගාරම්මණා, සියා මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනී, සියා න වත්තබ්බා මග්ගහෙතුකාතිපි, මග්ගාධිපතිනීතිපි; ද්වෙ පටිසම්භිදා සියා මග්ගාරම්මණා, න මග්ගහෙතුකා, සියා මග්ගාධිපතිනො, සියා න වත්තබ්බා මග්ගාරම්මණාතිපි, මග්ගාධිපතිනොතිපි.

තිස්සො පටිසම්භිදා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, න වත්තබ්බා උප්පාදිනොති; අත්ථපටිසම්භිදා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, සියා උප්පාදිනී. සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා. නිරුත්තිපටිසම්භිදා පච්චුප්පන්නාරම්මණා; ද්වෙ පටිසම්භිදා සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා ; අත්ථපටිසම්භිදා සියා අතීතාරම්මණා, සියා අනාගතාරම්මණා, සියා පච්චුප්පන්නාරම්මණා, සියා න වත්තබ්බා

අතීතාරම්මණාතිපි, අනාගතාරම්මණාතිපි, පච්චුප්පන්නාරම්මණාතිපි. සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා. නිරුත්තිපටිසම්භිදා බහිද්ධාරම්මණා; තිස්සො පටිසම්භිදා සියා අජ්ඣත්තාරම්මණා, සියා බහිද්ධාරම්මණා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා. අනිදස්සනඅප්පටිඝා.

2. දුකං

750. හෙතු, සහෙතුකා, හෙතුසම්පයුත්තා, හෙතු චෙව සහෙතුකා ච, හෙතු චෙව හෙතුසම්පයුත්තා ච, න වත්තබ්බා න හෙතු සහෙතුකාතිපි, නහෙතුඅහෙතුකාතිපි.

සප්පච්චයා , සඞ්ඛතා, අනිදස්සනා, අප්පටිඝා, අරූපා, තිස්සො පටිසම්භිදා ලොකියා, අත්ථපටිසම්භිදා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා, කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

නො ආසවා. තිස්සො පටිසම්භිදා සාසවා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා සාසවා, සියා අනාසවා. ආසවවිප්පයුත්තා. තිස්සො පටිසම්භිදා න වත්තබ්බා ආසවා චෙව සාසවා චාති, සාසවා චෙව නො ච ආසවා; අත්ථපටිසම්භිදා න වත්තබ්බා ආසවො [ආසවා (සී.) ධාතුවිභඞ්ගෙ පන පාඨනානත්තං නත්ථි] චෙව සාසවා චාති, සියා සාසවා චෙව නො ච ආසවො [ආසවා (සී.) ධාතුවිභඞ්ගෙ පන පාඨනානත්තං නත්ථි], සියා න වත්තබ්බා සාසවා චෙව නො ච ආසවාති. න වත්තබ්බා ආසවා චෙව ආසවසම්පයුත්තා චාතිපි, ආසවසම්පයුත්තා චෙව නො ච ආසවාතිපි. තිස්සො පටිසම්භිදා ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා, සියා ආසවවිප්පයුත්තා අනාසවා.

නො සංයොජනා…පෙ.… නො ගන්ථා…පෙ.… නො ඔඝා…පෙ.… නො යොගා…පෙ.… නො නීවරණා…පෙ.… නො පරාමාසා…පෙ.… සාරම්මණා. නො චිත්තා, චෙතසිකා, චිත්තසම්පයුත්තා, චිත්තසංසට්ඨා, චිත්තසමුට්ඨානා, චිත්තසහභුනො, චිත්තානුපරිවත්තිනො. චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානා, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානසහභුනො, චිත්තසංසට්ඨසමුට්ඨානානුපරිවත්තිනො, බාහිරා, නො උපාදා, අනුපාදින්නා.

නො උපාදානා…පෙ.… නො කිලෙසා…පෙ.… න දස්සනෙන පහාතබ්බා. න භාවනාය පහාතබ්බා. න දස්සනෙන පහාතබ්බහෙතුකා. න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා. තිස්සො පටිසම්භිදා සවිතක්කා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා සවිතක්කා, සියා අවිතක්කා. තිස්සො පටිසම්භිදා සවිචාරා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා සවිචාරා, සියා අවිචාරා. සියා සප්පීතිකා, සියා අප්පීතිකා. සියා පීතිසහගතා, සියා න පීතිසහගතා. සියා සුඛසහගතා, සියා න සුඛසහගතා. සියා උපෙක්ඛාසහගතා, සියා න උපෙක්ඛාසහගතා. තිස්සො පටිසම්භිදා කාමාවචරා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා කාමාවචරා, සියා න කාමාවචරා. න රූපාවචරා. න අරූපාවචරා . තිස්සො පටිසම්භිදා පරියාපන්නා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා. තිස්සො පටිසම්භිදා අනිය්‍යානිකා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා නිය්‍යානිකා, සියා අනිය්‍යානිකා. තිස්සො පටිසම්භිදා අනියතා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා නියතා , සියා අනියතා. තිස්සො පටිසම්භිදා සඋත්තරා; අත්ථපටිසම්භිදා සියා සඋත්තරා , සියා අනුත්තරා. අරණාති.

පඤ්හාපුච්ඡකං.

පටිසම්භිදාවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

16. ඤාණවිභඞ්ගො

1. එකකමාතිකා

751. එකවිධෙන ඤාණවත්ථු – පඤ්ච විඤ්ඤාණා න හෙතු, අහෙතුකා, හෙතුවිප්පයුත්තා, සප්පච්චයා, සඞ්ඛතා, අරූපා, ලොකියා, සාසවා, සංයොජනියා, ගන්ථනියා, ඔඝනියා, යොගනියා, නීවරණියා, පරාමට්ඨා, උපාදානියා, සංකිලෙසිකා, අබ්‍යාකතා, සාරම්මණා, අචෙතසිකා, විපාකා, උපාදින්නුපාදානියා, අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා, න සවිතක්කසවිචාරා, න අවිතක්කවිචාරමත්තා, අවිතක්කඅවිචාරා, න පීතිසහගතා, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බා, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකා, නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනො, නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා , පරිත්තා, කාමාවචරා, න රූපාවචරා, න අරූපාවචරා, පරියාපන්නා, නො අපරියාපන්නා, අනියතා, අනිය්‍යානිකා,

උප්පන්නවත්ථුකා උප්පන්නාරම්මණා,

(3) පුරෙජාතවත්ථුකා පුරෙජාතාරම්මණා

(4) අජ්ඣත්තිකවත්ථුකා බාහිරාරම්මණා

(5) අසම්භින්නවත්ථුකා අසම්භින්නාරම්මණා

(6) නානාවත්ථුකා නානාරම්මණා

(7) න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං පච්චනුභොන්ති

(8) න අසමන්නාහාරා උප්පජ්ජන්ති

(9) න අමනසිකාරා උප්පජ්ජන්ති

(10) න අබ්බොකිණ්ණා උප්පජ්ජන්ති

(11) න අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජන්ති

(12) න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමනන්තරා උප්පජ්ජන්ති

(13) පඤ්ච විඤ්ඤාණා අනාභොගා

(14) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි [කිඤ්චි (සී. ක.)] ධම්මං පටිවිජානාති අඤ්ඤත්‍ර අභිනිපාතමත්තා

(15) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති

(16) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති

(17) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති

(18) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙති

(19) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙති

(20) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කුසලාකුසලං ධම්මං සමාදියති

(21) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කුසලාකුසලං ධම්මං සමාදියති

(22) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සමාපජ්ජති න වුට්ඨාති

(23) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න සමාපජ්ජති න වුට්ඨාති

(24) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න චවති න උප්පජ්ජති

(25) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න චවති න උප්පජ්ජති

(26) පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පස්සති

(27) පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පස්සති, යාථාවකවත්ථුවිභාවනා පඤ්ඤා

එවං එකවිධෙන ඤාණවත්ථු.

2. දුකමාතිකා

752. දුවිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) ලොකියා පඤ්ඤා, ලොකුත්තරා පඤ්ඤා

(2) කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා පඤ්ඤා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා පඤ්ඤා

(3) සාසවා පඤ්ඤා , අනාසවා පඤ්ඤා

(4) ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා පඤ්ඤා, ආසවවිප්පයුත්තා අනාසවා පඤ්ඤා

(5) සංයොජනියා පඤ්ඤා, අසංයොජනියා පඤ්ඤා

(6) සංයොජනවිප්පයුත්තා සංයොජනියා පඤ්ඤා, සංයොජනවිප්පයුත්තා අසංයොජනියා පඤ්ඤා

(7) ගන්ථනියා පඤ්ඤා, අගන්ථනියා පඤ්ඤා

(8) ගන්ථවිප්පයුත්තා ගන්ථනියා පඤ්ඤා, ගන්ථවිප්පයුත්තා අගන්ථනියා පඤ්ඤා

(9) ඔඝනියා පඤ්ඤා, අනොඝනියා පඤ්ඤා

(10) ඔඝවිප්පයුත්තා ඔඝනියා පඤ්ඤා, ඔඝවිප්පයුත්තා අනොඝනියා පඤ්ඤා

(11) යොගනියා පඤ්ඤා, අයොගනියා පඤ්ඤා

(12) යොගවිප්පයුත්තා යොගනියා පඤ්ඤා, යොගවිප්පයුත්තා අයොගනියා පඤ්ඤා

(13) නීවරණියා පඤ්ඤා, අනීවරණියා පඤ්ඤා

(14) නීවරණවිප්පයුත්තා නීවරණියා පඤ්ඤා, නීවරණවිප්පයුත්තා අනීවරණියා පඤ්ඤා

(15) පරාමට්ඨා පඤ්ඤා, අපරාමට්ඨා පඤ්ඤා

(16) පරාමාසවිප්පයුත්තා පරාමට්ඨා පඤ්ඤා, පරාමාසවිප්පයුත්තා අපරාමට්ඨා පඤ්ඤා

(17) උපාදින්නා පඤ්ඤා, අනුපාදින්නා පඤ්ඤා

(18) උපාදානියා පඤ්ඤා, අනුපාදානියා පඤ්ඤා

(19) උපාදානවිප්පයුත්තා උපාදානියා පඤ්ඤා, උපාදානවිප්පයුත්තා අනුපාදානියා පඤ්ඤා

(20) සංකිලෙසිකා පඤ්ඤා, අසංකිලෙසිකා පඤ්ඤා

(21) කිලෙසවිප්පයුත්තා සංකිලෙසිකා පඤ්ඤා, කිලෙසවිප්පයුත්තා අසංකිලෙසිකා පඤ්ඤා

(22) සවිතක්කා පඤ්ඤා, අවිතක්කා පඤ්ඤා

(23) සවිචාරා පඤ්ඤා, අවිචාරා පඤ්ඤා

(24) සප්පීතිකා පඤ්ඤා, අප්පීතිකා පඤ්ඤා

(25) පීතිසහගතා පඤ්ඤා, න පීතිසහගතා පඤ්ඤා

(26) සුඛසහගතා පඤ්ඤා, න සුඛසහගතා පඤ්ඤා

(27) උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා, න උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා

(28) කාමාවචරා පඤ්ඤා , න කාමාවචරා පඤ්ඤා

(29) රූපාවචරා පඤ්ඤා, න රූපාවචරා පඤ්ඤා

(30) අරූපාවචරා පඤ්ඤා, න අරූපාවචරා පඤ්ඤා

(31) පරියාපන්නා පඤ්ඤා, අපරියාපන්නා පඤ්ඤා

(32) නියයානිකා පඤ්ඤා, අනියයානිකා පඤ්ඤා

(33) නියතා පඤ්ඤා, අනියතා පඤ්ඤා

(34) සඋත්තරා පඤ්ඤා , අනුත්තරා පඤ්ඤා

(35) අත්ථජාපිකා පඤ්ඤා, ජාපිතත්ථා පඤ්ඤා

එවං දුවිධෙන ඤාණවත්ථු.

3. තිකමාතිකා

753. තිවිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) චින්තාමයා පඤ්ඤා, සුතමයා පඤ්ඤා, භාවනාමයා පඤ්ඤා

(2) දානමයා පඤ්ඤා, සීලමයා පඤ්ඤා, භාවනාමයා පඤ්ඤා

(3) අධිසීලෙ පඤ්ඤා, අධිචිත්තෙ පඤ්ඤා, අධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤා

(4) ආයකොසල්ලං, අපායකොසල්ලං, උපායකොසල්ලං

(5) විපාකා පඤ්ඤා, විපාකධම්මධම්මා පඤ්ඤා, නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා පඤ්ඤා

(6) උපාදින්නුපාදානියා පඤ්ඤා, අනුපාදින්නුපාදානියා පඤ්ඤා, අනුපාදින්නඅනුපාදානියා පඤ්ඤා

(7) සවිතක්කසවිචාරා පඤ්ඤා, අවිතක්කවිචාරමත්තා පඤ්ඤා, අවිතක්කඅවිචාරා පඤ්ඤා

(8) පීතිසහගතා පඤ්ඤා, සුඛසහගතා පඤ්ඤා, උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා

(9) ආචයගාමිනී පඤ්ඤා, අපචයගාමිනී පඤ්ඤා, නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී පඤ්ඤා

(10) සෙක්ඛා පඤ්ඤා, අසෙක්ඛා පඤ්ඤා, නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා පඤ්ඤා

(11) පරිත්තා පඤ්ඤා, මහග්ගතා පඤ්ඤා, අප්පමාණා පඤ්ඤා

(12) පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා, මහග්ගතාරම්මණා පඤ්ඤා, අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා

(13) මග්ගාරම්මණා පඤ්ඤා, මග්ගහෙතුකා පඤ්ඤා, මග්ගාධිපතිනී පඤ්ඤා

(14) උප්පන්නා පඤ්ඤා , අනුප්පන්නා පඤ්ඤා, උප්පාදිනී පඤ්ඤා

(15) අතීතා පඤ්ඤා, අනාගතා පඤ්ඤා, පච්චුප්පන්නා පඤ්ඤා

(16) අතීතාරම්මණා පඤ්ඤා, අනාගතාරම්මණා පඤ්ඤා, පච්චුප්පන්නාරම්මණා පඤ්ඤා

(17) අජ්ඣත්තා පඤ්ඤා, බහිද්ධා පඤ්ඤා, අජ්ඣත්තබහිද්ධා පඤ්ඤා

(18) අජ්ඣත්තාරම්මණා පඤ්ඤා, බහිද්ධාරම්මණා පඤ්ඤා, අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා පඤ්ඤා

(19) සවිතක්කසවිචාරා පඤ්ඤා අත්ථි විපාකා, අත්ථි විපාකධම්මධම්මා, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා

(20) අත්ථි උපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියා

(21) අත්ථි පීතිසහගතා, අත්ථි සුඛසහගතා, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතා

(22) අත්ථි ආචයගාමිනී, අත්ථි අපචයගාමිනී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී

(23) අත්ථි සෙක්ඛා, අත්ථි අසෙක්ඛා, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා

(24) අත්ථි පරිත්තා, අත්ථි මහග්ගතා, අත්ථි අප්පමාණා

(25) අත්ථි පරිත්තාරම්මණා, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණා, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණා

(26) අත්ථි මග්ගාරම්මණා, අත්ථි මග්ගහෙතුකා, අත්ථි මග්ගාධිපතිනී

(27) අත්ථි උප්පන්නා, අත්ථි අනුප්පන්නා, අත්ථි උප්පාදිනී

(28) අත්ථි අතීතා, අත්ථි අනාගතා , අත්ථි පච්චුප්පන්නා

(29) අත්ථි අතීතාරම්මණා, අත්ථි අනාගතාරම්මණා, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණා

(30) අත්ථි අජ්ඣත්තා, අත්ථි බහිද්ධා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධා

(31) අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණා, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා

(32) අවිතක්කවිචාරමත්තා පඤ්ඤා අත්ථි විපාකා, අත්ථි විපාකධම්මධම්මා, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා

(33) අත්ථි උපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියා

(34) අත්ථි ආචයගාමිනී, අත්ථි අපචයගාමිනී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී

(35) අත්ථි සෙක්ඛා, අත්ථි අසෙක්ඛා, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා

(36) අත්ථි උප්පන්නා, අත්ථි අනුප්පන්නා, අත්ථි උප්පාදිනී

(37) අත්ථි අතීතා, අත්ථි අනාගතා, අත්ථි පච්චුප්පන්නා

(38) අත්ථි අජ්ඣත්තා, අත්ථි බහිද්ධා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධා

(39) අවිතක්කඅවිචාරා පඤ්ඤා අත්ථි විපාකා, අත්ථි විපාකධම්මධම්මා, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා

(40) අත්ථි උපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුප්පාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුප්පාදින්නඅනුපාදානියා

(41) අත්ථි පීතිසහගතා, අත්ථි සුඛසහගතා, අත්ථි උපෙක්ඛාසහගතා

(42) අත්ථි ආචයගාමිනී, අත්ථි අපචයගාමිනී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී

(43) අත්ථි සෙක්ඛා, අත්ථි අසෙක්ඛා, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා

(44) අත්ථි පරිත්තාරම්මණා, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණා, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණා

(45) අත්ථි මග්ගාරම්මණා, අත්ථි මග්ගහෙතුකා, අත්ථි මග්ගාධිපතිනී

(46) අත්ථි උප්පන්නා, අත්ථි අනුප්පන්නා, අත්ථි උප්පාදිනී

(47) අත්ථි අතීතා, අත්ථි අනාගතා, අත්ථි පච්චුප්පන්නා

(48) අත්ථි අතීතාරම්මණා, අත්ථි අනාගතාරම්මණා, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණා

(49) අත්ථි අජ්ඣත්තා, අත්ථි බහිද්ධා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධා

(50) අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණා, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා

(51) පීතිසහගතා පඤ්ඤා සුඛසහගතා පඤ්ඤා අත්ථි විපාකා, අත්ථි විපාකධම්මධම්මා, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා

(52) අත්ථි උපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියා

(53) අත්ථි සවිතක්කසවිචාරා, අත්ථි අවිතක්කවිචාරමත්තා, අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරා

(54) අත්ථි ආචයගාමිනී, අත්ථි අපචයගාමිනී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී

(55) අත්ථි සෙක්ඛා, අත්ථි අසෙක්ඛා, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා

(56) අත්ථි පරිත්තා, අත්ථි මහග්ගතා, අත්ථි අප්පමාණා

(57) අත්ථි පරිත්තාරම්මණා, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණා, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණා

(58) අත්ථි මග්ගාරම්මණා , අත්ථි මග්ගහෙතුකා, අත්ථි මග්ගාධිපතිනී

(59) අත්ථි උප්පන්නා, අත්ථි අනුප්පන්නා, අත්ථි උප්පාදිනී

(60) අත්ථි අතීතා, අත්ථි අනාගතා, අත්ථි පච්චුප්පන්නා

(61) අත්ථි අතීතාරම්මණා, අත්ථි අනාගතාරම්මණා, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණා

(62) අත්ථි අජ්ඣතා, අත්ථි බහිද්ධා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධා

(63) අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණා, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා

(64) උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා අත්ථි විපාකා, අත්ථි විපාකධම්මධම්මා, අත්ථි නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා

(65) අත්ථි උපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නුපාදානියා, අත්ථි අනුපාදින්නඅනුපාදානියා

(66) අත්ථි ආචයගාමිනී, අත්ථි අපචයගාමිනී, අත්ථි නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී

(67) අත්ථි සෙක්ඛා, අත්ථි අසෙක්ඛා, අත්ථි නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා

(68) අත්ථි පරිත්තා, අත්ථි මහග්ගතා, අත්ථි අප්පමාණා

(69) අත්ථි පරිත්තාරම්මණා, අත්ථි මහග්ගතාරම්මණා, අත්ථි අප්පමාණාරම්මණා

(70) අත්ථි මග්ගාරම්මණා, අත්ථි මග්ගහෙතුකා, අත්ථි මග්ගාධිපතිනී

(71) අත්ථි උප්පන්නා, අත්ථි අනුප්පන්නා, අත්ථි උප්පාදිනී

(72) අත්ථි අතීතා, අත්ථි අනාගතා, අත්ථි පච්චුප්පන්නා

(73) අත්ථි අතීතාරම්මණා, අත්ථි අනාගතාරම්මණා, අත්ථි පච්චුප්පන්නාරම්මණා

(74) අත්ථි අජ්ඣත්තා, අත්ථි බහිද්ධා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධා

(75) අත්ථි අජ්ඣත්තාරම්මණා, අත්ථි බහිද්ධාරම්මණා, අත්ථි අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා

එවං තිවිධෙන ඤාණවත්ථු.

4. චතුක්කමාතිකා

754. චතුබ්බිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) කම්මස්සකතඤාණං, සච්චානුලොමිකං ඤාණං, මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං, ඵලසමඞ්ගිස්ස ඤාණං

(2) දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං

(3) කාමාවචරා පඤ්ඤා, රූපාවචරා පඤ්ඤා, අරූපාවචරා පඤ්ඤා, අපරියාපන්නා පඤ්ඤා

(4) ධම්මෙ ඤාණං, අන්වයෙ ඤාණං, පරියෙ [පරිච්චෙ (සබ්බත්ථ) පස්ස දීඝනිකායෙ] ඤාණං, සම්මුතිඤාණං [සම්මතිඤාණං (ස්‍යා.) පස්ස දීඝනිකායෙ]

(5) අත්ථි පඤ්ඤා ආචයාය නො අපචයාය, අත්ථි පඤ්ඤා අපචයාය නො ආචයාය, අත්ථි පඤ්ඤා ආචයාය චෙව අපචයාය ච, අත්ථි පඤ්ඤා නෙවාචයාය නො අපචයාය

(6) අත්ථි පඤ්ඤා නිබ්බිදාය නො පටිවෙධාය, අත්ථි පඤ්ඤා පටිවෙධාය නො නිබ්බිදාය, අත්ථි පඤ්ඤා නිබ්බිදාය චෙව පටිවෙධාය ච, අත්ථි පඤ්ඤා නෙව නිබ්බිදාය නො පටිවෙධාය

(7) හානභාගිනී පඤ්ඤා, ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා, විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා, නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා

(8) චතස්සො පටිසම්භිදා

(9) චතස්සො පටිපදා

(10) චත්තාරි ආරම්මණානි

(11) ජරාමරණෙ ඤාණං, ජරාමරණසමුදයෙ ඤාණං, ජරාමරණනිරොධෙ ඤාණං, ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං

(12-21) ජාතියා ඤාණං…පෙ…. භවෙ ඤාණං…පෙ…. උපාදානෙ ඤාණං…පෙ…. තණ්හාය ඤාණං…පෙ…. වෙදනාය ඤාණං…පෙ…. ඵස්සෙ ඤාණං…පෙ…. සළායතනෙ ඤාණං…පෙ…. නාමරූපෙ ඤාණං…පෙ…. විඤ්ඤාණෙ ඤාණං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං, සඞ්ඛාරසමුදයෙ ඤාණං, සඞ්ඛාරනිරොධෙ ඤාණං, සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං. එවං චතුබ්බිධෙන ඤාණවත්ථු.

5. පඤ්චකමාතිකා

755. පඤ්චවිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි (2) පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි

එවං පඤ්චවිධෙන ඤාණවත්ථු.

6. ඡක්කමාතිකා

756. ඡබ්බිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) ඡසු අභිඤ්ඤාසු පඤ්ඤා

එවං ඡබ්බිධෙන ඤාණවත්ථු.

7. සත්තකමාතිකා

757. සත්තවිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි

එවං සත්තවිධෙන ඤාණවත්ථු.

8. අට්ඨකමාතිකා

758. අට්ඨවිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) චතූසු මග්ගෙසු, චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා

එවං අට්ඨවිධෙන ඤාණවත්ථු.

9. නවකමාතිකා

759. නවවිධෙන ඤාණවත්ථු –

(1) නවසු අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීසු පඤ්ඤා

එවං නවවිධෙන ඤාණවත්ථු.

10. දසකමාතිකා

760.දසවිධෙන ඤාණවත්ථු – දස තථාගතස්ස තථාගතබලානි යෙහි බලෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. කතමානි දස?

(1) ඉධ තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති .

(2) පුන චපරං තථාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(3) පුන චපරං තථාගතො සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(4) පුන චපරං තථාගතො අනෙකධාතු නානාධාතුලොකං [අනෙකධාතුං නානාධාතුං ලොකං (සයා.) ම. නි. 1.148] යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො අනෙකධාතු නානාධාතුලොකං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස

තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(5) පුන චපරං තථාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(6) පුන චපරං තථාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති , ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(7) පුන චපරං තථාගතො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(8) පුන චපරං තථාගතො පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(9) පුන චපරං තථාගතො සත්තානං චුතූපපාතං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො සත්තානං චුතූපපාතං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

(10) පුන චපරං තථාගතො ආසවානං ඛයං යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො ආසවානං ඛයං යථාභූතං පජානාති, ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. ඉමානි දස තථාගතස්ස තථාගතබලානි, යෙහි බලෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති.

එවං දසවිධෙන ඤාණවත්ථු.

මාතිකා

1. එකකනිද්දෙසො

761. පඤ්ච විඤ්ඤාණා න හෙතුමෙව, අහෙතුකමෙව, හෙතුවිප්පයුත්තමෙව, සප්පච්චයමෙව, සඞ්ඛතමෙව, අරූපමෙව, ලොකියමෙව, සාසවමෙව, සංයොජනියමෙව, ගන්ථනියමෙව, ඔඝනියමෙව, යොගනියමෙව, නීවරණියමෙව, පරාමට්ඨමෙව, උපාදානියමෙව, සංකිලෙසිකමෙව, අබ්‍යාකතමෙව, සාරම්මණමෙව, අචෙතසිකමෙව, විපාකමෙව, උපාදින්නුපාදානියමෙව, අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකමෙව, න සවිතක්කසවිචාරමෙව, න අවිතක්කවිචාරමත්තමෙව, අවිතක්කඅවිචාරමෙව, න පීතිසහගතමෙව, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බමෙව, නෙව දස්සනෙන න භාවනාය පහාතබ්බහෙතුකමෙව, නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිමෙව, නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛමෙව, පරිත්තමෙව, කාමාවචරමෙව, න රූපාවචරමෙව, න අරූපාවචරමෙව, පරියාපන්නමෙව, නො අපරියාපන්නමෙව, අනියතමෙව, අනියානිකමෙව, උප්පන්නං මනොවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව, අනිච්චමෙව, ජරාභිභූතමෙව.

762. පඤ්ච විඤ්ඤාණා උප්පන්නවත්ථුකා, උප්පන්නාරම්මණාති උප්පන්නස්මිං වත්ථුස්මිං උප්පන්නෙ ආරම්මණෙ උප්පජ්ජන්ති.

පුරෙජාතවත්ථුකා, පුරෙජාතාරම්මණාති පුරෙජාතස්මිං වත්ථුස්මිං පුරෙජාතෙ ආරම්මණෙ උප්පජ්ජන්ති.

අජ්ඣත්තිකවත්ථුකා , බාහිරාරම්මණාති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං වත්ථු අජ්ඣත්තිකා ආරම්මණා බාහිරා.

අසම්භින්නවත්ථුකා, අසම්භින්නාරම්මණාති අසම්භින්නස්මිං වත්ථුස්මිං අසම්භින්නෙ ආරම්මණෙ උප්පජ්ජන්ති.

නානාවත්ථුකා, නානාරම්මණාති අඤ්ඤං චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස වත්ථු ච ආරම්මණඤ්ච, අඤ්ඤං සොතවිඤ්ඤාණස්ස වත්ථු ච ආරම්මණඤ්ච, අඤ්ඤං ඝානවිඤ්ඤාණස්ස වත්ථු ච ආරම්මණඤ්ච, අඤ්ඤං ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස වත්ථු ච ආරම්මණඤ්ච, අඤ්ඤං කායවිඤ්ඤාණස්ස වත්ථු ච ආරම්මණඤ්ච.

763. න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං පච්චනුභොන්තීති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං සොතවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, සොතවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං ඝානවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, ඝානවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං කායවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, කායවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. සොතවිඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි කායවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. කායවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං සොතවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, සොතවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි කායවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. කායවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං ඝානවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, ඝානවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි කායවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති. කායවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති, ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරවිසයම්පි කායවිඤ්ඤාණං න පච්චනුභොති.

764. න අසමන්නාහාරා උප්පජ්ජන්තීති සමන්නාහරන්තස්ස උප්පජ්ජන්ති.

න අමනසිකාරා උප්පජ්ජන්තීති මනසිකරොන්තස්ස උප්පජ්ජන්ති.

න අබ්බොකිණ්ණා උප්පජ්ජන්තීති න පටිපාටියා උප්පජ්ජන්ති.

න අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජන්තීති න එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජන්ති.

765. න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමනන්තරා උප්පජ්ජන්තීති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා සොතවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, සොතවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා ඝානවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, ඝානවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා ජිව්හාවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා කායවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, කායවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. සොතවිඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස…පෙ…. කායවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි කායවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. කායවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා සොතවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, සොතවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි කායවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. කායවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා ඝානවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, ඝානවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි කායවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති. කායවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරා ජිව්හාවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති, ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්ස උප්පන්නසමනන්තරාපි කායවිඤ්ඤාණං න උප්පජ්ජති.

766. පඤ්ච විඤ්ඤාණා අනාභොගාති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං නත්ථි ආවට්ටනා වා ආභොගො වා සමන්නාහාරො වා මනසිකාරො වා.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති.

අඤ්ඤත්‍ර අභිනිපාතමත්තාති අඤ්ඤත්‍ර ආපාතමත්තා.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති – ගමනං වා ඨානං වා නිසජ්ජං වා සෙය්‍යං වා.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න කඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති – ගමනං වා ඨානං වා නිසජ්ජං වා සෙය්‍යං වා.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙති.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න කායකම්මං න වචීකම්මං පට්ඨපෙති.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කුසලාකුසලං ධම්මං සමාදියතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කුසලාකුසලං ධම්මං සමාදියති.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කුසලාකුසලං ධම්මං සමාදියතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න කුසලාකුසලං ධම්මං සමාදියති.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සමාපජ්ජති න වුට්ඨාතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සමාපජ්ජති න වුට්ඨාති.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න සමාපජ්ජති න වුට්ඨාතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න සමාපජ්ජති න වුට්ඨාති.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න චවති න උප්පජ්ජතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න චවති න උප්පජ්ජති.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න චවති න උප්පජ්ජතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න චවති න උප්පජ්ජති.

පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පස්සතීති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පස්සති.

පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පස්සතීති පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරා මනොධාතුයාපි න සුපති න පටිබුජ්ඣති න සුපිනං පස්සති. එවං යාථාවකවත්ථුවිභාවනා පඤ්ඤා.

එවං එකවිධෙන ඤාණවත්ථු.

එකකං.

2. දුකනිද්දෙසො

767. (1) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ලොකියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා ලොකුත්තරා පඤ්ඤා.

(2) සබ්බාව පඤ්ඤා කෙනචි විඤ්ඤෙය්‍යා, කෙනචි න විඤ්ඤෙය්‍යා.

(3) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා සාසවා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනාසවා පඤ්ඤා.

(4) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ආසවවිප්පයුත්තා සාසවා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා ආසවවිප්පයුත්තා අනාසවා පඤ්ඤා.

(5) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා සංයොජනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අසංයොජනියා පඤ්ඤා.

(6) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා සංයොජනවිප්පයුත්තා සංයොජනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා සංයොජනවිප්පයුත්තා අසංයොජනියා පඤ්ඤා.

(7) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ගන්ථනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අගන්ථනියා පඤ්ඤා.

(8) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ගන්ථවිප්පයුත්තා ගන්ථනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා ගන්ථවිප්පයුත්තා අගන්ථනියා පඤ්ඤා.

(9) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ඕඝනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනොඝනියා පඤ්ඤා.

(10) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ඕඝවිප්පයුත්තා ඕඝනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා ඕඝවිප්පයුත්තා අනොඝනියා පඤ්ඤා.

(11) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා යොගනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අයොගනියා පඤ්ඤා.

(12) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා යොගවිප්පයුත්තා යොගනියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා යොගවිප්පයුත්තා අයොගනියා පඤ්ඤා.

(13) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා නීවරණියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනීවරණියා පඤ්ඤා.

(14) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා නීවරණවිප්පයුත්තා නීවරණියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා නීවරණවිප්පයුත්තා අනීවරණියා පඤ්ඤා.

(15) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා පරාමට්ඨා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අපරාමට්ඨා පඤ්ඤා.

(16) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා පරාමාසවිප්පයුත්තා පරාමට්ඨා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා පරාමාසවිප්පයුත්තා අපරාමට්ඨා පඤ්ඤා.

(17) තීසු භූමීසු විපාකෙ පඤ්ඤා උපාදින්නා පඤ්ඤා, තීසු භූමීසු කුසලෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනුපාදින්නා පඤ්ඤා.

(18) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා උපාදානියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනුපාදානියා පඤ්ඤා.

(19) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා උපාදානවිප්පයුත්තා උපාදානියා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා උපාදානවිප්පයුත්තා අනුපාදානියා පඤ්ඤා.

(20) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා සංකිලෙසිකා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අසංකිලෙසිකා පඤ්ඤා.

(21) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා කිලෙසවිප්පයුත්තා සංකිලෙසිකා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා කිලෙසවිප්පයුත්තා අසංකිලෙසිකා පඤ්ඤා.

(22) විතක්කසම්පයුත්තා පඤ්ඤා සවිතක්කා පඤ්ඤා, විතක්කවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා අවිතක්කා පඤ්ඤා.

(23) විචාරසම්පයුත්තා පඤ්ඤා සවිචාරා පඤ්ඤා, විචාරවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා අවිචාරා පඤ්ඤා.

(24) පීතිසම්පයුත්තා පඤ්ඤා සප්පීතිකා පඤ්ඤා, පීතිවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා අප්පීතිකා පඤ්ඤා.

(25) පීතිසම්පයුත්තා පඤ්ඤා පීතිසහගතා පඤ්ඤා, පීතිවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා න පීතිසහගතා පඤ්ඤා.

(26) සුඛසම්පයුත්තා පඤ්ඤා සුඛසහගතා පඤ්ඤා, සුඛවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා න සුඛසහගතා පඤ්ඤා.

(27) උපෙක්ඛාසම්පයුත්තා පඤ්ඤා උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා, උපෙක්ඛාවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා න උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා.

(28) කාමාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා කාමාවචරා පඤ්ඤා, රූපාවචරා පඤ්ඤා අරූපාවචරා පඤ්ඤා, අපරියාපන්නා පඤ්ඤා න කාමාවචරා පඤ්ඤා.

(29) රූපාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා රූපාවචරා පඤ්ඤා, කාමාවචරා පඤ්ඤා අරූපාවචරා පඤ්ඤා අපරියාපන්නා පඤ්ඤා න රූපාවචරා පඤ්ඤා.

(30) අරූපාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා අරූපාවචරා පඤ්ඤා, කාමාවචරා පඤ්ඤා රූපාවචරා පඤ්ඤා අපරියාපන්නා පඤ්ඤා න අරූපාවචරා පඤ්ඤා.

(31) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා පරියාපන්නා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අපරියාපන්නා පඤ්ඤා.

(32) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා නියාානිකා පඤ්ඤා, තීසු භූමීසු කුසලෙ චතූසු භූමීසු විපාකෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා අනියාානිකා පඤ්ඤා.

(33) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා නියතා පඤ්ඤා, තීසු භූමීසු කුසලෙ චතූසු භූමීසු විපාකෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා අනියතා පඤ්ඤා.

(34) තීසු භූමීසු කුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා සඋත්තරා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනුත්තරා පඤ්ඤා.

(35) තත්ථ කතමා අත්ථජාපිකා පඤ්ඤා?

චතූසු භූමීසු කුසලෙ අරහතො අභිඤ්ඤං උප්පාදෙන්තස්ස සමාපත්තිං උප්පාදෙන්තස්ස කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා අත්ථජාපිකා පඤ්ඤා, චතූසු භූමීසු විපාකෙ අරහතො උප්පන්නාය අභිඤ්ඤාය උප්පන්නාය සමාපත්තියා කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා ජාපිතත්ථා පඤ්ඤා.

එවං දුවිධෙන ඤාණවත්ථු.

දුකං.

3. තිකනිද්දෙසො

768. (1. ක) තත්ථ කතමා චින්තාමයා පඤ්ඤා?

යොගවිහිතෙසු වා කම්මායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා සිප්පායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා විජ්ජාට්ඨානෙසු කම්මස්සකතං වා සච්චානුලොමිකං වා රූපං අනිච්චන්ති වා වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති වා, යං එවරූපිං අනුලොමිකං ඛන්තිං දිට්ඨිං රුචිං මුදිං පෙක්ඛං ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං පරතො අස්සුත්වා පටිලභති – අයං වුච්චති ‘‘චින්තාමයා පඤ්ඤා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා සුතමයා පඤ්ඤා? යොගවිහිතෙසු වා කම්මායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා සිප්පායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා විජ්ජාට්ඨානෙසු කම්මස්සකතං වා සච්චානුලොමිකං වා රූපං අනිච්චන්ති වා වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති වා, යං එවරූපිං අනුලොමිකං ඛන්තිං දිට්ඨිං රුචිං මුදිං පෙක්ඛං ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං පරතො සුත්වා පටිලභති – අයං වුච්චති ‘‘සුතමයා පඤ්ඤා’’.

(ග) සබ්බාපි සමාපන්නස්ස පඤ්ඤා භාවනාමයා පඤ්ඤා.

769. (2. ක) තත්ථ කතමා දානමයා පඤ්ඤා? දානං ආරබ්භ දානාධිගච්ඡ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ. … අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘දානමයා පඤ්ඤා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා සීලමයා පඤ්ඤා? සීලං ආරබ්භ සීලාධිගච්ඡ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘සීලමයා පඤ්ඤා’’.

(ග) සබ්බාපි සමාපන්නස්ස පඤ්ඤා භාවනාමයා පඤ්ඤා.

770. (3. ක) තත්ථ කතමා අධිසීලෙ පඤ්ඤා? පාතිමොක්ඛසංවරං සංවරන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අධිසීලෙ පඤ්ඤා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා අධිචිත්තෙ පඤ්ඤා? රූපාවචරාරූපාවචරසමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අධිචිත්තෙ පඤ්ඤා’’.

(ග) තත්ථ කතමා අධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤා? චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා – අයං වුච්චති ‘‘අධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤා’’.

771. (4. ක) තත්ථ කතමං ආයකොසල්ලං? ‘‘ඉමෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව අකුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච අකුසලා ධම්මා පහීයන්ති. ඉමෙ වා පනිමෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තන්තී’’ති – යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘ආයකොසල්ලං’’.

(ඛ) තත්ථ කතමං අපායකොසල්ලං? “ඉමෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති. ඉමෙ වා පනිමෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච අකුසලා ධම්මා භියොභාවාය වෙපුල්ලාය සංවත්තන්තී”ති – යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති “අපායකොසල්ලං”.

(ග) සබ්බාපි තත්‍රුපායා පඤ්ඤා උපායකොසල්ලං.

772. (5. ක) චතූසු භූමීසු විපාකෙ පඤ්ඤා විපාකා පඤ්ඤා.

(ඛ) චතූසු භූමීසු කුසලෙ පඤ්ඤා විපාකධම්මධම්මා පඤ්ඤා.

(ග) තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා පඤ්ඤා.

773. (6. ක) තීසු භූමීසු විපාකෙ පඤ්ඤා උපාදින්නුපාදානියා පඤ්ඤා.

(ඛ) තීසු භූමීසු කුසලෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා අනුපාදින්නුපාදානියා පඤ්ඤා.

(ග) චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා පඤ්ඤා.

774. (7. ක) විතක්කවිචාරසම්පයුත්තා පඤ්ඤා සවිතක්කසවිචාරා පඤ්ඤා.

(ඛ) විතක්කවිප්පයුත්තා විචාරසම්පයුත්තා පඤ්ඤා අවිතක්කවිචාරමත්තා පඤ්ඤා.

(ග) විතක්කවිචාරවිප්පයුත්තා පඤ්ඤා අවිතක්කඅවිචාරා පඤ්ඤා.

775. (8. ක) පීතිසම්පයුත්තා පඤ්ඤා පීතිසහගතා පඤ්ඤා.

(ඛ) සුඛසම්පයුත්තා පඤ්ඤා සුඛසහගතා පඤ්ඤා.

(ග) උපෙක්ඛාසම්පයුත්තා පඤ්ඤා උපෙක්ඛාසහගතා පඤ්ඤා.

776. (9. ක) තීසු භූමීසු කුසලෙ පඤ්ඤා ආචයගාමිනී පඤ්ඤා.

(ඛ) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා අපචයගාමිනී පඤ්ඤා.

(ග) චතූසු භූමීසු විපාකෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා නෙවාචයගාමිනාපචයගාමිනී පඤ්ඤා.

777. (10. ක) චතූසු මග්ගෙසු තීසු ඵලෙසු පඤ්ඤා සෙක්ඛා පඤ්ඤා.

(ඛ) උපරිට්ඨිමා [උපරිට්ඨිමෙ (ස්‍යා.), උපරිට්ඨිමං (ක.)] අරහත්තඵලෙ පඤ්ඤා අසෙක්ඛා පඤ්ඤා.

(ග) තීසු භූමීසු කුසලෙ තීසු භූමීසු විපාකෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛා පඤ්ඤා.

778. (11. ක) කාමාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා පරිත්තා පඤ්ඤා.

(ඛ) රූපාවචරාරූපාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා මහග්ගතා පඤ්ඤා.

(ග) චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අප්පමාණා පඤ්ඤා.

779. (12. ක) තත්ථ කතමා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා? පරිත්තෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති “පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා”.

780. (ඛ) තත්ථ කතමා මහග්ගතාරම්මණා පඤ්ඤා? මහග්ගතෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති “මහග්ගතාරම්මණා පඤ්ඤා”.

781. (ග) තත්ථ කතමා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා? අප්පමාණෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

782. (13. ක) තත්ථ කතමා මග්ගාරම්මණා පඤ්ඤා? අරියමග්ගං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ.… අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘මග්ගාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

(ඛ) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා මග්ගහෙතුකා පඤ්ඤා.

783. (ග) තත්ථ කතමා මග්ගාධිපතිනී පඤ්ඤා? අරියමග්ගං අධිපතිං කරිත්වා යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘මග්ගාධිපතිනී පඤ්ඤා’’.

784. (14) චතූසු භූමීසු විපාකෙ පඤ්ඤා සියා උප්පන්නා, සියා උප්පාදිනී, න වත්තබ්බා අනුප්පන්නාති. චතූසු භූමීසු කුසලෙ තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා සියා උප්පන්නා, සියා අනුප්පන්නා, න වත්තබ්බා උප්පාදිනීති.

785. (15) සබ්බාව පඤ්ඤා සියා අතීතා, සියා අනාගතා, සියා පච්චුප්පන්නා.

786. (16. ක) තත්ථ කතමා අතීතාරම්මණා පඤ්ඤා? අතීතෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අතීතාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

787. (ඛ) තත්ථ කතමා අනාගතාරම්මණා පඤ්ඤා? අනාගතෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අනාගතාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

788. (ග) තත්ථ කතමා පච්චුප්පන්නාරම්මණා පඤ්ඤා? පච්චුප්පන්නෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා …පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘පච්චුප්පන්නාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

789. (17) සබ්බාව පඤ්ඤා සියා අජ්ඣත්තා, සියා බහිද්ධා, සියා අජ්ඣත්තබහිද්ධා.

790. (18. ක) තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තාරම්මණා පඤ්ඤා? අජ්ඣත්තෙ ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අජ්ඣත්තාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

791. (ඛ) තත්ථ කතමා බහිද්ධාරම්මණා පඤ්ඤා? බහිද්ධාධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ.… අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘බහිද්ධාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

792. (ග) තත්ථ කතමා අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා පඤ්ඤා? අජ්ඣත්තබහිද්ධා ධම්මෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘අජ්ඣත්තබහිද්ධාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

එවං තිවිධෙන ඤාණවත්ථු.

තිකං.

4. චතුක්කනිද්දෙසො

793. (1. ක) තත්ථ කතමං කම්මස්සකතඤාණං? ‘‘අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨං, අත්ථි හුතං, අත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, අත්ථි අයං ලොකො, අත්ථි පරො ලොකො, අත්ථි මාතා, අත්ථි පිතා, අත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, අත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මාපටිපන්නා යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී’’ති – යා එවරූපා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘කම්මස්සකතඤාණං’’. ඨපෙත්වා සච්චානුලොමිකං ඤාණං, සබ්බාපි සාසවා කුසලා පඤ්ඤා කම්මස්සකතඤාණං.

(ඛ) තත්ථ කතමං සච්චානුලොමිකං ඤාණං? ‘‘රූපං අනිච්ච’’න්ති වා වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… ‘‘විඤ්ඤාණං අනිච්ච’’න්ති වා යා එවරූපී අනුලොමිකා ඛන්ති දිට්ඨි රුචි මුදි පෙක්ඛා ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්ති – ඉදං වුච්චති ‘‘සච්චානුලොමිකං ඤාණං’’.

(ග) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං.

(ඝ) චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා ඵලසමඞ්ගිස්ස ඤාණං.

794. (2) මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං දුක්ඛෙපෙතං ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙපෙතං ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙපෙතං ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදායපෙතං ඤාණං.

(ක) තත්ථ කතමං දුක්ඛෙ ඤාණං? දුක්ඛං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''දුක්ඛෙ ඤාණං''.

(ඛ-ඝ) දුක්ඛසමුදයං ආරබ්භ...පෙ.... දුක්ඛනිරොධං ආරබ්භ...පෙ.... දුක්ඛනිරොධගාමිනිං පටිපදං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං''.

795. (3) කාමාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා කාමාවචරා පඤ්ඤා, රූපාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා රූපාවචරා පඤ්ඤා, අරූපාවචරකුසලාබ්‍යාකතෙ පඤ්ඤා අරූපාවචරා පඤ්ඤා, චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා අපරියාපන්නා පඤ්ඤා.

796. (4. ක) තත්ථ කතමං ධම්මෙ ඤාණං? චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා ධම්මෙ ඤාණං.

(ඛ) සො ඉමිනා ධම්මෙන ඤාතෙන දිට්ඨෙන පත්තෙන විදිතෙන පරියොගාළ්හෙන අතීතානාගතෙන නයං නෙති. ''යෙ හි කෙචි අතීතමද්ධානං සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා දුක්ඛං අබ්භඤ්ඤංසු [අබ්භඤ්ඤිංසු (ස්‍යා.) එවමුපරිපි], දුක්ඛසමුදයං අබ්භඤ්ඤංසු, දුක්ඛනිරොධං අබ්භඤ්ඤංසු, දුක්ඛනිරොධගාමිනිං පටිපදං අබ්භඤ්ඤංසු, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛං අබ්භඤ්ඤංසු, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛසමුදයං අබ්භඤ්ඤංසු, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛනිරොධං අබ්භඤ්ඤංසු, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛනිරොධගාමිනිං පටිපදං අබ්භඤ්ඤංසු. යෙ හි කෙචි අනාගතමද්ධානං සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා දුක්ඛං අභිජානිස්සන්ති, දුක්ඛසමුදයං අභිජානිස්සන්ති, දුක්ඛනිරොධං අභිජානිස්සන්ති, දුක්ඛනිරොධගාමිනිං පටිපදං අභිජානිස්සන්ති, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛං අභිජානිස්සන්ති, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛසමුදයං අභිජානිස්සන්ති, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛනිරොධං අභිජානිස්සන්ති, ඉමඤ්ඤෙව තෙ දුක්ඛනිරොධගාමිනිං පටිපදං අභිජානිස්සන්තී''ති – යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''අන්වයෙ ඤාණං''.

(ග) තත්ථ කතමං පරියෙ ඤාණං? ඉධ භික්ඛු පරසත්තානං පරපුග්ගලානං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාති. සරාගං වා චිත්තං ''සරාගං චිත්ත''න්ති පජානාති, වීතරාගං වා චිත්තං ''වීතරාගං චිත්ත''න්ති පජානාති, සදොසං වා චිත්තං ''සදොසං චිත්ත''න්ති පජානාති, වීතදොසං වා චිත්තං ''වීතදොසං චිත්ත''න්ති පජානාති, සමොහං වා චිත්තං ''සමොහං චිත්ත''න්ති පජානාති, වීතමොහං වා චිත්තං ''වීතමොහං චිත්ත''න්ති පජානාති , සංඛිත්තං වා චිත්තං ''සංඛිත්තං චිත්ත''න්ති පජානාති, වික්ඛිත්තං වා චිත්තං ''වික්ඛිත්තං චිත්ත''න්ති පජානාති, මහග්ගතං වා චිත්තං ''මහග්ගතං චිත්ත''න්ති පජානාති, අමහග්ගතං වා චිත්තං ''අමහග්ගතං චිත්ත''න්ති පජානාති, සඋත්තරං වා චිත්තං ''සඋත්තරං චිත්ත''න්ති පජානාති, අනුත්තරං වා චිත්තං ''අනුත්තරං චිත්ත''න්ති පජානාති, සමාහිතං වා චිත්තං ''සමාහිතං චිත්ත''න්ති පජානාති, අසමාහිතං වා චිත්තං ''අසමාහිතං චිත්ත''න්ති පජානාති, විමුත්තං වා චිත්තං ''විමුත්තං චිත්ත''න්ති පජානාති, අවිමුත්තං වා චිත්තං ''අවිමුත්තං චිත්ත''න්ති පජානාතීති – යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''පරියෙ ඤාණං''.

(ඝ) ඨපෙත්වා ධම්මෙ ඤාණං අන්වයෙ ඤාණං පරියෙ ඤාණං, අවසෙසා පඤ්ඤා සම්මුතිඤාණං.

797. (5. ක) තත්ථ කතමා පඤ්ඤා ආචයාය නො අපචයාය? කාමාවචරකුසලෙ පඤ්ඤා ආචයාය නො අපචයාය.

(ඛ) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා අපචයාය නො ආචයාය.

(ග) රූපාවචරාරූපාවචරකුසලෙ පඤ්ඤා ආචයාය චෙව අපචයාය ච.

(ඝ) අවසෙසා පඤ්ඤා නෙව ආචයාය නො අපචයාය.

798. (6. ක) තත්ථ කතමා පඤ්ඤා නිබ්බිදාය නො පටිවෙධාය? යාය පඤ්ඤාය කාමෙසු වීතරාගො හොති, න ච අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣති න ච සච්චානි – අයං වුච්චති ''පඤ්ඤා නිබ්බිදාය නො පටිවෙධාය''.

(ඛ) ස්වෙව පඤ්ඤාය කාමෙසු වීතරාගො සමානො අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣති න ච සච්චානි – අයං වුච්චති ''පඤ්ඤා පටිවෙධාය නො නිබ්බිදාය''.

(ග) චතූසු මග්ගෙසු පඤ්ඤා නිබ්බිදාය චෙව පටිවෙධාය ච.

(ඝ) අවසෙසා පඤ්ඤා නෙව නිබ්බිදාය නො පටිවෙධාය.

799. (7. ක) තත්ථ කතමා හානභාගිනී පඤ්ඤා? පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා.

(ඛ) තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා.

(ග) අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා.

(ඝ) නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා. දුතියස්ස ඣානස්ස ලාභිං විතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. උපෙක්ඛාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා. තතියස්ස ඣානස්ස ලාභිං පීතිසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. අදුක්ඛමසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා. චතුත්ථස්ස ඣානස්ස ලාභිං උපෙක්ඛාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. ආකාසානඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා. ආකාසානඤ්චායතනස්ස ලාභිං රූපසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා. විඤ්ඤාණඤ්චායතනස්ස ලාභිං ආකාසානඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභිං විඤ්ඤාණඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා.

800. (8) තත්ථ කතමා චතස්සො පටිසම්භිදා? අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදා. අත්ථෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මෙ ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා . ඉමා චතස්සො පටිසම්භිදා.

801. (9) තත්ථ කතමා චතස්සො පටිපදා? දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා.

(ක) තත්ථ කතමා දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? කිච්ඡෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස දන්ධං තණ්ඨානං අභිජානන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? කිච්ඡෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පං තණ්ඨානං අභිජානන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා’’.

(ග) තත්ථ කතමා සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? අකිච්ඡෙන අකසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස දන්ධං තණ්ඨානං අභිජානන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා’’.

(ඝ) තත්ථ කතමා සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා? අකිච්ඡෙන අකසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පං තණ්ඨානං අභිජානන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා’’. ඉමා චතස්සො පටිපදා.

802. (10) තත්ථ කතමානි චත්තාරි ආරම්මණානි? පරිත්තා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා, පරිත්තා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා, අප්පමාණා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා, අප්පමාණා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා.

(ක) තත්ථ කතමා පරිත්තා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා? සමාධිස්ස න නිකාමලාභිස්ස ආරම්මණං ථොකං ඵරන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ‘‘පරිත්තා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා පරිත්තා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා? සමාධිස්ස න නිකාමලාභිස්ස ආරම්මණං විපුලං ඵරන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ''පරිත්තා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා''.

(ග) තත්ථ කතමා අප්පමාණා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා? සමාධිස්ස නිකාමලාභිස්ස ආරම්මණං ථොකං ඵරන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ''අප්පමාණා පරිත්තාරම්මණා පඤ්ඤා''.

(ඝ) තත්ථ කතමා අප්පමාණා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා? සමාධිස්ස නිකාමලාභිස්ස ආරම්මණං විපුලං ඵරන්තස්ස යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – අයං වුච්චති ''අප්පමාණා අප්පමාණාරම්මණා පඤ්ඤා''. ඉමානි චත්තාරි ආරම්මණානි.

(11) මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං ජරාමරණෙපෙතං ඤාණං, ජරාමරණසමුදයෙපෙතං ඤාණං, ජරාමරණනිරොධෙපෙතං ඤාණං, ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදායපෙතං ඤාණං.

(ක) තත්ථ කතමං ජරාමරණෙ ඤාණං? ජරාමරණං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''ජරාමරණෙ ඤාණං''.

(ඛ-ඝ) ජරාමරණසමුදයං ආරබ්භ…පෙ…. ජරාමරණනිරොධං ආරබ්භ…පෙ…. ජරාමරණනිරොධගාමිනිං පටිපදං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''ජරාමරණනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං''.

803. (12-21) ධම්මසමඞ්ගිස්ස ඤාණං ජාතියාපෙතං ඤාණං…පෙ…. භවෙපෙතං ඤාණං…පෙ…. උපාදානෙපෙතං ඤාණං…පෙ…. තණ්හායපෙතං ඤාණං…පෙ…. වෙදනායපෙතං ඤාණං…පෙ…. ඵස්සෙපෙතං ඤාණං…පෙ…. සළායතනෙපෙතං ඤාණං…පෙ…. නාමරූපෙපෙතං ඤාණං…පෙ…. විඤ්ඤාණෙපෙතං ඤාණං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙසුපෙතං ඤාණං, සඞ්ඛාරසමුදයෙපෙතං ඤාණං, සඞ්ඛාරනිරොධෙපෙතං ඤාණං, සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනියා පටිපදායපෙතං ඤාණං.

තත්ථ කතමං සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං? සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං''.

සඞ්ඛාරසමුදයං ආරබ්භ…පෙ…. සඞ්ඛාරනිරොධං ආරබ්භ…පෙ…. සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනිං පටිපදං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ''සඞ්ඛාරනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං. එවං චතුබ්බිධෙන ඤාණවත්ථු.

චතුක්කං.

5. පඤ්චකනිද්දෙසො

804. (1) තත්ථ කතමො පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි? පීතිඵරණතා, සුඛඵරණතා, චෙතොඵරණතා, ආලොකඵරණතා, පච්චවෙක්ඛණානිමිත්තං. ද්වීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා පීතිඵරණතා. තීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා සුඛඵරණතා. පරචිත්තෙ ඤාණං චෙතොඵරණතා. දිබ්බචක්ඛු ආලොකඵරණතා. තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතස්ස පච්චවෙක්ඛණාඤාණං පච්චවෙක්ඛණානිමිත්තං. අයං වුච්චති පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි.

(2) තත්ථ කතමො පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි? ''අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකො''ති පච්චත්තඤ්ඤෙව ඤාණං උප්පජ්ජති. ''අයං සමාධි අරියො නිරාමිසො''ති පච්චත්තඤ්ඤෙව ඤාණං උප්පජ්ජති. ''අයං සමාධි අකාපුරිසසෙවිතො''ති පච්චත්තඤ්ඤෙව ඤාණං උප්පජ්ජති. ''අයං සමාධි සන්තො පණීතො පටිප්පස්සද්ධලද්ධො එකොදිභාවාධිගතො න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතො''ති පච්චත්තඤ්ඤෙව ඤාණං උප්පජ්ජති. සො ඛො පනාහං ඉමං සමාධිං සතො සමාපජ්ජාමි සතො වුට්ඨහාමී''ති පච්චත්තඤ්ඤෙව ඤාණං උප්පජ්ජති. අයං පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි. එවං පඤ්චවිධෙන ඤාණවත්ථු.

පඤ්චකං.

6. ඡක්කනිද්දෙසො

805. තත්ථ කතමා ඡසු අභිඤ්ඤාසු පඤ්ඤා? ඉද්ධිවිධෙ ඤාණං, සොතධාතුවිසුද්ධියා ඤාණං, පරචිත්තෙ ඤාණං, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියා ඤාණං, සත්තානං චුතූපපාතෙ ඤාණං, ආසවානං ඛයෙ ඤාණං – ඉමා ඡසු අභිඤ්ඤාසු

පඤ්ඤා. එවං ඡබ්බිධෙන ඤාණවත්ථු.

ඡක්කං.

7. සත්තකනිද්දෙසො

806. තත්ථ කතමානි සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි? ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඤාණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති ඤාණං, අතීතම්පි අද්ධානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඤාණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති ඤාණං, අනාගතම්පි අද්ධානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඤාණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති ඤාණං. යම්පිස්ස තං ධම්මට්ඨිතිඤාණං තම්පි ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති ඤාණං; භවපච්චයා ජාතීති ඤාණං…පෙ…. උපාදානපච්චයා භවොති ඤාණං…පෙ…. තණ්හාපච්චයා උපාදානන්ති ඤාණං…පෙ…. වෙදනාපච්චයා තණ්හාති ඤාණං…පෙ…. ඵස්සපච්චයා වෙදනාති ඤාණං…පෙ…. සළායතනපච්චයා ඵස්සොති ඤාණං…පෙ…. නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති ඤාණං…පෙ…. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති ඤාණං…පෙ…. සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති ඤාණං…පෙ…. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති ඤාණං, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඞ්ඛාරාති ඤාණං, අතීතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති ඤාණං, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඞ්ඛාරාති ඤාණං, අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති ඤාණං, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඞ්ඛාරාති ඤාණං. යම්පිස්ස තං ධම්මට්ඨිතිඤාණං තම්පි ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති ඤාණං. ඉමානි සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි. එවං සත්තවිධෙන ඤාණවත්ථු.

සත්තකං.

8. අට්ඨකනිද්දෙසො

807. තත්ථ කතමා චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා? සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්ඤා, සොතාපත්තිඵලෙ පඤ්ඤා , සකදාගාමිමග්ගෙ පඤ්ඤා, සකදාගාමිඵලෙ පඤ්ඤා, අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්ඤා, අනාගාමිඵලෙ පඤ්ඤා, අරහත්තමග්ගෙ පඤ්ඤා, අරහත්තඵලෙ පඤ්ඤා – ඉමා චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ඵලෙසු පඤ්ඤා. එවං අට්ඨවිධෙන ඤාණවත්ථු.

අට්ඨකං.

9. නවකනිද්දෙසො

808. තත්ථ කතමා නවසු අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීසු පඤ්ඤා? පඨමජ්ඣානසමාපත්තියා පඤ්ඤා, දුතියජ්ඣානසමාපත්තියා පඤ්ඤා, තතියජ්ඣානසමාපත්තියා පඤ්ඤා, චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්තියා පඤ්ඤා, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා පඤ්ඤා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා පඤ්ඤා, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පඤ්ඤා, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පඤ්ඤා, සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තියා වුට්ඨිතස්ස පච්චවෙක්ඛණාඤාණං – ඉමා නවසු අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීසු පඤ්ඤා. එවං නවවිධෙන ඤාණවත්ථු.

නවකං.

10. දසකනිද්දෙසො

809. (1) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො ‘‘අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුථුජ්ජනො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුථුජ්ජනො කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි ධම්මං අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුථුජ්ජනො කඤ්චි ධම්මං අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති පජානාති. ‘‘ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුථුජ්ජනො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී’’ති පජානාති.

අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො පිතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය…පෙ…. අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය…පෙ…. පදුට්ඨෙන චිත්තෙන තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය…පෙ…. සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය…

පෙ.... අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය...පෙ.... අට්ඨමං භවං නිබ්බත්තෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුථුජ්ජනො අට්ඨමං භවං නිබ්බත්තෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති.

''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං එකිස්සා ලොකධාතුයා එකො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ රාජානො චක්කවත්තී [චක්කවත්ති (සී. ස්‍යා.)] අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං එකිස්සා ලොකධාතුයා එකො රාජා චක්කවත්ති උප්පජ්ජෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති.

''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං ඉත්ථී අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුරිසො අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං ඉත්ථී රාජා අස්ස චක්කවත්තී, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුරිසො රාජා අස්ස චක්කවත්තී, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං ඉත්ථී සක්කත්තං කරෙය්‍ය, මාරත්තං කරෙය්‍ය, බ්‍රහ්මත්තං කරෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුරිසො සක්කත්තං කරෙය්‍ය, මාරත්තං කරෙය්‍ය, බ්‍රහ්මත්තං කරෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති.

''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං කායදුච්චරිතස්ස ඉට්ඨො කන්තො මනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං කායදුච්චරිතස්ස අනිට්ඨො අකන්තො අමනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං වචීදුච්චරිතස්ස...පෙ.... යං මනොදුච්චරිතස්ස ඉට්ඨො කන්තො මනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං වචීදුච්චරිතස්ස...පෙ.... යං මනොදුච්චරිතස්ස අනිට්ඨො අකන්තො අමනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති.

''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං කායසුචරිතස්ස අනිට්ඨො අකන්තො අමනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං කායසුචරිතස්ස ඉට්ඨො කන්තො මනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං වචීසුචරිතස්ස...පෙ.... යං මනොසුචරිතස්ස අනිට්ඨො අකන්තො අමනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං වචීසුචරිතස්ස...පෙ.... යං මනොසුචරිතස්ස ඉට්ඨො කන්තො මනාපො විපාකො නිබ්බත්තෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති.

''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං කායදුච්චරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං කායදුච්චරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං වචීදුච්චරිතසමඞ්ගී...පෙ.... යං මනොදුච්චරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං වචීදුච්චරිතසමඞ්ගී...පෙ.... යං මනොදුච්චරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති.

''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං කායසුචරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං කායසුචරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං වචීසුචරිතසමඞ්ගී...පෙ.... යං මනොසුචරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං වචීසුචරිතසමඞ්ගී ...පෙ.... යං මනොසුචරිතසමඞ්ගී තන්නිදානං තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''ති පජානාති. ''යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතූ පච්චයා උපාදාය තං තං ඨානං, යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතූ අප්පච්චයා උපාදාය තං තං අට්ඨාන''න්ති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං ඤාණං.

810. (2) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො පජානාති – ''අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි උපධිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි කාලසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි පයොගසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති.

‘‘අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි උපධිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි කාලවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි පයොගවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති.

‘‘අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි උපධිවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි කාලවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි පයොගවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති.

‘‘අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි උපධිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි කාලසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි පයොගසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති’’ති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං ඤාණං.

811. (3) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො ‘‘අයං මග්ගො අයං පටිපදා නිරයගාමී’’ති [නිරයගාමිනීති (ස්‍යා.)] පජානාති, ‘‘අයං මග්ගො අයං පටිපදා තිරච්ඡානයොනිගාමී’’ති [තිරච්ඡානගාමිනීති (ස්‍යා.) එවමුපරිපි. අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] පජානාති, ‘‘අයං මග්ගො අයං පටිපදා පෙත්තිවිසයගාමී’’ති පජානාති, ‘‘අයං මග්ගො අයං පටිපදා මනුස්සලොකගාමී’’ති පජානාති, ‘‘අයං මග්ගො අයං පටිපදා දෙවලොකගාමී’’ති පජානාති, ‘‘අයං මග්ගො අයං පටිපදා නිබ්බානගාමී’’ති පජානාතීති . යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං ඤාණං.

812. (4) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස අනෙකධාතුනානාධාතුලොකං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො ඛන්ධනානත්තං පජානාති, ආයතනනානත්තං පජානාති, ධාතුනානත්තං පජානාති, අනෙකධාතුනානාධාතුලොකනානත්තං පජානාතීති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස අනෙකධාතුනානාධාතුලොකං යථාභූතං ඤාණං.

813. (5) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො පජානාති – ‘‘සන්ති සත්තා හීනාධිමුත්තිකා, සන්ති සත්තා පණීතාධිමුත්තිකා. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති. පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති.

‘‘අතීතම්පි අද්ධානං හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිංසු භජිංසු පයිරුපාසිංසු, පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිංසු භජිංසු පයිරුපාසිංසු.

‘‘අනාගතම්පි අද්ධානං හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිස්සන්ති භජිස්සන්ති පයිරුපාසිස්සන්ති, පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිස්සන්ති භජිස්සන්ති පයිරුපාසිස්සන්තී’’ති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං ඤාණං.

814. (6) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො සත්තානං ආසයං පජානාති, අනුසයං පජානාති, චරිතං පජානාති, අධිමුත්තිං පජානාති, අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ පජානාති.

815. කතමො ච සත්තානං ආසයො? ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අන්තවා ලොකො’’ති වා, ‘‘අනන්තවා ලොකො’’ති වා, ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්ති වා, ‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති වා, ‘‘හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ඉති භවදිට්ඨිසන්නිස්සිතා වා සත්තා හොන්ති විභවදිට්ඨිසන්නිස්සිතා වා. එතෙ වා පන උභො අන්තෙ අනුපගම්ම ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අනුලොමිකා ඛන්ති පටිලද්ධා හොති යථාභූතං ඤාණං. අයං සත්තානං ආසයො.

816. කතමො ච සත්තානං අනුසයො? සත්තානුසයා – කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො, මානානුසයො, දිට්ඨානුසයො, විචිකිච්ඡානුසයො, භවරාගානුසයො, අවිජ්ජානුසයො. යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං එත්ථ සත්තානං රාගානුසයො අනුසෙති. යං ලොකෙ අප්පියරූපං අසාතරූපං එත්ථ සත්තානං පටිඝානුසයො අනුසෙති. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු අවිජ්ජානුපතිතා. තදෙකට්ඨො මානො ච දිට්ඨි ච විචිකිච්ඡා ච දට්ඨබ්බා. අයං සත්තානං අනුසයො.

817. කතමඤ්ච සත්තානං චරිතං? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො , ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො, පරිත්තභූමකො වා මහාභූමකො වා – ඉදං සත්තානං චරිතං.

818. කතමා ච සත්තානං අධිමුත්ති? සන්ති සත්තා හීනාධිමුත්තිකා, සන්ති සත්තා පණීතාධිමුත්තිකා. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති. පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්ති.

අතීතම්පි අද්ධානං හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිංසු භජිංසු පයිරුපාසිංසු. පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිංසු භජිංසු පයිරුපාසිංසු.

අනාගතම්පි අද්ධානං හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිස්සන්ති භජිස්සන්ති පයිරුපාසිස්සන්ති. පණීතාධිමුත්තිකා සත්තා පණීතාධිමුත්තිකෙ සත්තෙ සෙවිස්සන්ති භජිස්සන්ති පයිරුපාසිස්සන්ති. අයං සත්තානං අධිමුත්ති.

819. කතමෙ තෙ සත්තා මහාරජක්ඛා? දස කිලෙසවත්ථූනි – ලොභො, දොසො, මොහො, මානො, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, ථිනං, උද්ධච්චං, අහිරිකං, අනොත්තප්පං. යෙසං සත්තානං ඉමානි දස කිලෙසවත්ථූනි ආසෙවිතානි භාවිතානි බහුලීකතානි උස්සදගතානි, ඉමෙ තෙ සත්තා මහාරජක්ඛා.

820. කතමෙ තෙ සත්තා අප්පරජක්ඛා? යෙසං සත්තානං ඉමානි දස කිලෙසවත්ථූනි අනාසෙවිතානි අභාවිතානි අබහුලීකතානි අනුස්සදගතානි, ඉමෙ තෙ සත්තා අප්පරජක්ඛා.

821. කතමෙ තෙ සත්තා මුදින්ද්‍රියා? පඤ්චින්ද්‍රියානි – සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං. යෙසං සත්තානං ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි අනාසෙවිතානි අභාවිතානි අබහුලීකතානි අනුස්සදගතානි, ඉමෙ තෙ සත්තා මුදින්ද්‍රියා.

822. කතමෙ තෙ සත්තා තික්ඛින්ද්‍රියා? යෙසං සත්තානං ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ආසෙවිතානි භාවිතානි බහුලීකතානි උස්සදගතානි, ඉමෙ තෙ සත්තා තික්ඛින්ද්‍රියා.

823. කතමෙ තෙ සත්තා ද්වාකාරා? යෙ තෙ සත්තා පාපාසයා පාපානුසයා පාපචරිතා පාපාධිමුත්තිකා මහාරජක්ඛා මුදින්ද්‍රියා, ඉමෙ තෙ සත්තා ද්වාකාරා.

824. කතමෙ තෙ සත්තා ස්වාකාරා? යෙ තෙ සත්තා කල්‍යාණාසයා කල්‍යාණචරිතා කල්‍යාණාධිමුත්තිකා අප්පරජක්ඛා තික්ඛින්ද්‍රියා, ඉමෙ තෙ සත්තා ස්වාකාරා.

825. කතමෙ තෙ සත්තා දුවිඤ්ඤාපයා? යෙ ච තෙ සත්තා ද්වාකාරා, තෙව තෙ සත්තා දුවිඤ්ඤාපයා. යෙ ච තෙ සත්තා ස්වාකාරා, තෙව තෙ සත්තා සුවිඤ්ඤාපයා.

826. කතමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා? යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා.

827. කතමෙ තෙ සත්තා භබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා න කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා න විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා සද්ධා ඡන්දිකා පඤ්ඤවන්තො භබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බාති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං ඤාණං.

828. (7) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං යථාභූතං ඤාණං? ඣායීති. චත්තාරො ඣායී. අත්ථෙකච්චො ඣායී සම්පත්තියෙව [සම්පත්තියෙව (ක.)] සමානං විපත්තීති පච්චෙති, අත්ථෙකච්චො ඣායී විපත්තිංයෙව [විපත්තියෙව (ක.)] සමානං සම්පත්තීති පච්චෙති, අත්ථෙකච්චො ඣායී සම්පත්තියෙව සමානං සම්පත්තීති පච්චෙති, අත්ථෙකච්චො ඣායී විපත්තියෙව සමානං විපත්තීති පච්චෙති – ඉමෙ චත්තාරො ඣායී.

අපරෙපි චත්තාරො ඣායී. අත්ථෙකච්චො ඣායී දන්ධං සමාපජ්ජති ඛිප්පං වුට්ඨාති, අත්ථෙකච්චො ඣායී ඛිප්පං සමාපජ්ජති දන්ධං වුට්ඨාති, අත්ථෙකච්චො ඣායී දන්ධං සමාපජ්ජති දන්ධං වුට්ඨාති, අත්ථෙකච්චො ඣායී ඛිප්පං සමාපජ්ජති ඛිප්පං වුට්ඨාති – ඉමෙ චත්තාරො ඣායී.

අපරෙපි චත්තාරො ඣායී. අත්ථෙකච්චො ඣායී සමාධිස්මිං සමාධිකුසලො හොති, න සමාධිස්මිං සමාපත්තිකුසලො; අත්ථෙකච්චො ඣායී සමාධිස්මිං සමාපත්තිකුසලො හොති, න සමාධිස්මිං සමාධිකුසලො; අත්ථෙකච්චො ඣායී සමාධිස්මිං සමාධිකුසලො ච හොති, සමාධිස්මිං සමාපත්තිකුසලො ච; අත්ථෙකච්චො ඣායී නෙව සමාධිස්මිං සමාධිකුසලො හොති, න සමාධිස්මිං සමාපත්තිකුසලො – ඉමෙ චත්තාරො ඣායී.

‘‘ඣාන’’න්ති . චත්තාරි ඣානානි – පඨමං ඣානං, දුතියං ඣානං, තතියං ඣානං, චතුත්ථං ඣානං.

‘‘විමොක්ඛො’’ති. අට්ඨ විමොක්ඛා. රූපී රූපානි පස්සති – අයං පඨමො විමොක්ඛො.

අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සති – අයං දුතියො විමොක්ඛො.

සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොති – අයං තතියො විමොක්ඛො.

සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ‘‘අනන්තො ආකාසො’’ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං චතුත්ථො විමොක්ඛො.

සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’’න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං පඤ්චමො විමොක්ඛො.

සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං ඡට්ඨො විමොක්ඛො.

සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං සත්තමො විමොක්ඛො.

සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං අට්ඨමො විමොක්ඛො.

‘‘සමාධී’’ති. තයො සමාධී – සවිතක්කසවිචාරො සමාධි, අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධි, අවිතක්කඅවිචාරො සමාධි.

‘‘සමාපත්තී’’ති . නව අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තියො – පඨමජ්ඣානසමාපත්ති, දුතියජ්ඣානසමාපත්ති, තතියජ්ඣානසමාපත්ති, චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති, සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති.

‘‘සංකිලෙස’’න්ති හානභාගියො ධම්මො. ‘‘වොදාන’’න්ති විසෙසභාගියො ධම්මො. ‘‘වුට්ඨාන’’න්ති. වොදානම්පි වුට්ඨානං, තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨානන්ති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං ඤාණං.

829. (8) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස පුබ්බෙනිවාසානුස්සති යථාභූතං ඤාණං ? ඉධ තථාගතො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථිදං – එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො තිස්සොපි ජාතියො චතස්සොපි ජාතියො පඤ්චපි ජාතියො දසපි ජාතියො වීසම්පි ජාතියො තිංසම්පි ජාතියො චත්තාලීසම්පි ජාතියො පඤ්ඤාසම්පි ජාතියො ජාතිසතම්පි ජාතිසහස්සම්පි ජාතිසතසහස්සම්පි අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ ‘‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං; තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො’’ති. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරතීති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස පුබ්බෙනිවාසානුස්සති යථාභූතං ඤාණං.

830. (9) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සත්තානං චුතූපපාතං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති – ‘‘ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං

උපපන්නා''ති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාතීති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස සත්තානං චුතූපපාතං යථාභූතං ඤාණං.

831. (10) තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ආසවානං ඛයං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතීති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි – ඉදං තථාගතස්ස ආසවානං ඛයං යථාභූතං ඤාණන්ති.

දසකං.

ඤාණවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

17. ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ගො

1. එකකමාතිකා

832. (1)ජාතිමදො (2)ගොත්තමදො (3)ආරොග්‍යමදො (4)යොබ්බනමදො (5)ජීවිතමදො (6)ලාභමදො (7)සක්කාරමදො (8) ගරුකාරමදො (9) පුරෙක්ඛාරමදො (10) පරිවාරමදො (11) භොගමදො (12) වණ්ණමදො (13) සුතමදො (14) පටිභානමදො (15) රත්තඤ්ඤුමදො (16) පිණ්ඩපාතිකමදො (17) අනවඤ්ඤාතමදො (18) ඉරියාපථමදො (19) ඉද්ධිමදො (20) යසමදො (21) සීලමදො (22) ඣානමදො (23) සිප්පමදො (24) ආරොහමදො (25) පරිණාහමදො (26) සණ්ඨානමදො (27) පාරිපූරිමදො (28)මදො (29) පමාදො (30) ථම්භො (31) සාරම්භො (32) අත්‍රිච්ඡතා (33)මහිච්ඡතා (34) පාපිච්ඡතා (35) සිඞ්ගං (36) තින්තිණං (37) චාපල්‍යං (38)අසභාගවුත්ති (39) අරති (40) තන්දී (41) විජම්භිතා (42) භත්තසම්මදො (43) චෙතසො ච ලීනත්තං [චෙතසො ලීනත්තං (ස්‍යා.)] (44) කුහනා (45) ලපනා (46) නෙමිත්තිකතා (47)නිප්පෙසිකතා (48) ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා [නිජිගිංසනතා (සී.), ජිගිංසනතා (ස්‍යා.)] (49) සෙය්‍යොහමස්මීති මානො (50) සදිසොහමස්මීති මානො (51) හීනො හමස්මීති මානො (52) සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො (53) සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මීති මානො (54) සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මීති මානො (55) සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො (56) සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති මානො (57) සදිසස්ස හීනොහමස්මීති මානො (58) හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො (59) හීනස්ස සදිසොහමස්මීති මානො (60) හීනස්ස හීනොහමස්මීති මානො (61) මානො (62) අතිමානො (63) මානාතිමානො (64) ඔමානො (65)අධිමානො (66) අස්මිමානො (67) මිච්ඡාමානො (68) ඤාතිවිතක්කො (69)ජනපදවිතක්කො (70) අමරවිතක්කො (71) පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො (72) ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො (73) අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො

එකකං.

2. දුකමාතිකා

833. (1) කොධො ච උපනාහො ච (2) මක්ඛො ච පළාසො [පලාසො (සී. ස්‍යා.)] ච (3) ඉස්සා ච මච්ඡරියඤ්ච (4) මායා ච සාඨෙය්‍යඤ්ච (5) අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච (6) භවදිට්ඨි ච විභවදිට්ඨි ච (7) සස්සතදිට්ඨි ච උච්ඡෙදදිට්ඨි ච (8) අන්තවාදිට්ඨි ච අනන්තවාදිට්ඨි ච (9) පුබ්බන්තානුදිට්ඨි ච අපරන්තානුදිට්ඨි ච (10) අහිරිකඤ්ච අනොත්තප්පඤ්ච (11) දොවචස්සතා ච පාපමිත්තතා ච (12) අනජ්ජවො ච අමද්දවො ච (13) අක්ඛන්ති ච අසොරච්චඤ්ච (14) අසාඛල්‍යඤ්ච අප්පටිසන්ථාරො ච (15)ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා ච භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා ච (16) මුට්ඨස්සච්චඤ්ච අසම්පජඤ්ඤඤ්ච (17) සීලවිපත්ති ච දිට්ඨිවිපත්ති ච (18) අජ්ඣත්තසංයොජනඤ්ච බහිද්ධාසංයොජනඤ්ච

දුකං.

3. තිකමාතිකා

834. (1) තීණි අකුසලමූලානි (2) තයො අකුසලවිතක්කා (3) තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා (4) තිස්සො අකුසලධාතුයො (5) තීණි දුච්චරිතානි (6) තයො ආසවා (7) තීණි සංයොජනානි (8) තිස්සො තණ්හා (9) අපරාපි තිස්සො තණ්හා (10) අපරාපි තිස්සො තණ්හා (11) තිස්සො එසනා (12) තිස්සො විධා (13) තීණි භයානි (14)තීණි තමානි (15) තීණි තිත්ථායතනානි (16) තයො කිඤ්චනා (17) තීණි අඞ්ගණානි (18) තීණි මලානි (19) තීණි විසමානි (20) අපරානිපි තීණි විසමානි (21) තයො අග්ගී (22) තයො කසාවා (23) අපරෙපි තයො කසාවා (24)අස්සාදදිට්ඨි, අත්තානුදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි (25) අරති, විහෙසා, අධම්මචරියා (26)දොවචස්සතා, පාපමිත්තතා, නානත්තසඤ්ඤා (27) උද්ධච්චං, කොසජ්ජං, පමාදො (28) අසන්තුට්ඨිතා, අසම්පජඤ්ඤතා, මහිච්ඡතා (29) අහිරිකං, අනොත්තප්පං, පමාදො (30)අනාදරියං, දොවචස්සතා, පාපමිත්තතා (31) අස්සද්ධියං, අවදඤ්ඤුතා, කොසජ්ජං (32) උද්ධච්චං, අසංවරො, දුස්සීල්‍යං (33) අරියානං අදස්සනකම්‍යතා, සද්ධම්මං අසොතුකම්‍යතා, උපාරම්භචිත්තතා (34) මුට්ඨස්සච්චං, අසම්පජඤ්ඤං, චෙතසො වික්ඛෙපො (35)අයොනිසො මනසිකාරො, කුම්මග්ගසෙවනා, චෙතසො ච ලීනත්තං

තිකං.

4. චතුක්කමාතිකා

835. (1) චත්තාරො ආසවා (2) චත්තාරො ගන්ථා (3) චත්තාරො ඔඝා (4) චත්තාරො යොගා (5) චත්තාරි උපාදානානි (6) චත්තාරො තණ්හුප්පාදා (7) චත්තාරි අගතිගමනානි (8) චත්තාරො විපරියාසා [විපරියෙසා (සී. ස්‍යා. ක.)] (9) චත්තාරො අනරියවොහාරා (10) අපරෙපි චත්තාරො අනරියවොහාරා (11) චත්තාරි දුච්චරිතානි (12) අපරානිපි චත්තාරි දුච්චරිතානි (13)චත්තාරි භයානි (14) අපරානිපි චත්තාරි භයානි (15) චතස්සො දිට්ඨියො

චතුක්කං.

5. පඤ්චකමාතිකා

836. (1) පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි (2) පඤ්චුද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි (3) පඤ්ච මච්ඡරියානි (4) පඤ්ච සඞ්ගා (5) පඤ්ච සල්ලා (6) පඤ්ච චෙතොඛිලා (7)පඤ්ච චෙතසොවිනිබන්ධා [චෙතසොවිනිබද්ධා (ක.)] (8) පඤ්ච නීවරණානි (9) පඤ්ච කම්මානි ආනන්තරිකානි (10) පඤ්ච දිට්ඨියො (11) පඤ්ච වෙරා (12) පඤ්ච බ්‍යසනා (13) පඤ්ච අක්ඛන්තියා ආදීනවා (14) පඤ්ච භයානි (15) පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා

පඤ්චකං.

6. ඡක්කමාතිකා

837. (1) ඡ විවාදමූලානි (2) ඡ ඡන්දරාගා (3) ඡ විරොධවත්ථූනි (4) ඡ තණ්හාකායා (5) ඡ අගාරවා (6) ඡ පරිහානියා ධම්මා (7) අපරෙපි ඡ පරිහානියා ධම්මා (8) ඡ සොමනස්සුපවිචාරා (9) ඡ දොමනස්සුපවිචාරා (10) ඡ උපෙක්ඛුපවිචාරා (11) ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි (12) ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි (13) ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා (14) ඡ දිට්ඨියො

ඡක්කං.

7. සත්තකමාතිකා

838. (1) සත්ත අනුසයා (2) සත්ත සංයොජනානි (3) සත්ත පරියුට්ඨානානි (4)සත්ත අසද්ධම්මා (5) සත්ත දුච්චරිතානි (6) සත්ත මානා (7) සත්ත දිට්ඨියො

සත්තකං.

8. අට්ඨකමාතිකා

839. (1) අට්ඨ කිලෙසවත්ථූනි (2) අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි (3) අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු චිත්තස්ස පටිඝාතො (4) අට්ඨ අනරියවොහාරා (5) අට්ඨ මිච්ඡත්තා (6) අට්ඨ පුරිසදොසා (7) අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා (8) අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා

අට්ඨකං.

9. නවකමාතිකා

840. (1) නව ආඝාතවත්ථූනි (2) නව පුරිසමලානි (3) නවවිධා මානා (4)නව තණ්හාමූලකා ධම්මා (5) නව ඉඤ්ජිතානි (6) නව මඤ්ඤිතානි (7) නව ඵන්දිතානි (8) නව පපඤ්චිතානි (9) නව සඞ්ඛතානි

නවකං.

10. දසකමාතිකා

841. (1) දස කිලෙසවත්ථූනි (2) දස ආඝාතවත්ථූනි (3) දස අකුසලකම්මපථා (4) දස සංයොජනානි (5) දස මිච්ඡත්තා (6) දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි (7) දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි

දසකං.

842. අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය, අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්ස උපාදාය, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. ඉති අතීතානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි, අනාගතානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි, පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා අට්ඨ තණ්හාවිචරිතසතං හොති. යානි ච ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි බ්‍රහ්මජාලෙ වෙය්‍යාකරණෙ වුත්තානි භගවතා.

මාතිකා.

1. එකකනිද්දෙසො

(1) ජාතිමදො

843. තත්ථ කතමො ජාතිමදො? ජාතිං පටිච්ච මදො මජ්ජනා මජ්ජිතත්තං මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො [උණ්ණති උණ්ණාමො (සයා. ක.) ධ. ස. 1121] ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ''ජාතිමදො''.

(2-27) ගොත්තමදාදී

844. තත්ථ කතමො ගොත්තමදො? ගොත්තං පටිච්ච…පෙ…. ආරොග්‍යං පටිච්ච…පෙ…. යොබ්බනං පටිච්ච…පෙ…. ජීවිතං පටිච්ච…පෙ…. ලාභං පටිච්ච…පෙ…. සක්කාරං පටිච්ච…පෙ…. ගරුකාරං පටිච්ච…පෙ…. පුරෙක්ඛාරං පටිච්ච…පෙ…. පරිවාරං පටිච්ච…පෙ…. භොගං පටිච්ච…පෙ…. වණ්ණං පටිච්ච…පෙ…. සුතං පටිච්ච…පෙ…. පටිභානං පටිච්ච…පෙ…. රත්තඤ්ඤුතං පටිච්ච…පෙ…. පිණ්ඩපාතිකත්තං පටිච්ච…පෙ…. අනවඤ්ඤාතං පටිච්ච…පෙ…. ඉරියාපථං පටිච්ච…පෙ…. ඉද්ධිං පටිච්ච…පෙ…. යසං පටිච්ච…පෙ…. සීලං පටිච්ච…පෙ…. ඣානං පටිච්ච…පෙ…. සිප්පං පටිච්ච…පෙ…. ආරොහං පටිච්ච…පෙ…. පරිණාහං පටිච්ච…පෙ…. සණ්ඨානං පටිච්ච…පෙ…. පාරිපූරිං පටිච්ච මදො මජ්ජනා මජ්ජිතත්තං මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ''පාරිපූරිමදො''.

(28) මදො

845. තත්ථ කතමො මදො? යො මදො මජ්ජනා මජ්ජිතත්තං මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ''මදො''.

(29) පමාදො

846. තත්ථ කතමො පමාදො? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො, යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං – අයං වුච්චති ''පමාදො''.

(30) ථම්භො

847. තත්ථ කතමො ථම්භො? යො ථම්භො ථම්භනා ථම්භිතත්තං කක්ඛළියං ඵාරුසියං උජුචිත්තතා අමුදුතා – අයං වුච්චති ''ථම්භො''.

(31) සාරම්භො

848. තත්ථ කතමො සාරම්භො? යො සාරම්භො පටිසාරම්භො සාරම්භනා පටිසාරම්භනා පටිසාරම්භිතත්තං – අයං වුච්චති ''සාරම්භො''.

(32) අත්‍රිච්ඡතා

849. තත්ථ කතමා අත්‍රිච්ඡතා? ඉතරීතරචීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි පඤ්චහි වා කාමගුණෙහි අසන්තුට්ඨස්ස භිය්‍යොකම්‍යතා , යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා අත්‍රිච්ඡතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''අත්‍රිච්ඡතා''.

(33) මහිච්ඡතා

850. තත්ථ කතමා මහිච්ඡතා? ඉතරීතරචීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි පඤ්චහි වා කාමගුණෙහි අසන්තුට්ඨස්ස භිය්‍යොකම්‍යතා, යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා මහිච්ඡතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''මහිච්ඡතා''.

(34) පාපිච්ඡතා

851. තත්ථ කතමා පාපිච්ඡතා? ඉධෙකච්චො අස්සද්ධො සමානො ''සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ''ති ඉච්ඡති, දුස්සීලො සමානො ''සීලවාති මං ජනො ජානාතූ''ති ඉච්ඡති, අප්පස්සුතො සමානො ''බහුස්සුතොති මං ජනො ජානාතූ''ති ඉච්ඡති, සඞ්ගණිකාරාමො සමානො ''පවිවිත්තොති මං ජනො ජානාතූ''ති ඉච්ඡති, කුසීතො සමානො

‘‘ආරද්ධවීරියොති මං ජනො ජානාතූ’’ති ඉච්ඡති, මුට්ඨස්සතී සමානො ‘‘උපට්ඨිතස්සතීති මං ජනො ජානාතූ’’ති ඉච්ඡති, අසමාහිතො සමානො ‘‘සමාහිතොති මං ජනො ජානාතූ’’ති ඉච්ඡති, දුප්පඤ්ඤො සමානො ‘‘පඤ්ඤවාති මං ජනො ජානාතූ’’ති ඉච්ඡති, අඛීණාසවො සමානො ‘‘ඛීණාසවොති මං ජනො ජානාතූ’’ති ඉච්ඡති – යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා පාපිච්ඡතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘පාපිච්ඡතා’’.

(35) සිඞ්ගං

852. තත්ථ කතමං සිඞ්ගං? යං සිඞ්ගං සිඞ්ගාරතා චාතුරතා චාතුරියං පරික්ඛත්තතා පාරික්ඛත්තියං – ඉදං වුච්චති ‘‘සිඞ්ගං’’.

(36) තින්තිණං

853. තත්ථ කතමං තින්තිණං? යං තින්තිණං තින්තිණායනා තින්තිණායිතත්තං ලොලුප්පං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පායිතත්තං පුච්ඡඤ්ජිකතා සාධුකම්‍යතා – ඉදං වුච්චති ‘‘තින්තිණං’’.

(37) චාපල්‍යං

854. තත්ථ කතමං චාපල්‍යං? චීවරමණ්ඩනා පත්තමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස බාහිරානං වා පරික්ඛාරානං මණ්ඩනා විභූසනා කෙළනා පරිකෙළනා ගිද්ධිකතා ගිද්ධිකත්තං චපලතා චාපල්‍යං – ඉදං වුච්චති ‘‘චාපල්‍යං’’.

(38) අසභාගවුත්ති

855. තත්ථ කතමං අසභාගවුත්ති? මාතරි වා පිතරි වා ජෙට්ඨෙ වා භාතරි වා ආචරියෙසු වා උපජ්ඣායෙ වා බුද්ධෙ වා සාවකෙසු වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු ගරුට්ඨානියෙසු විප්පටිකුලග්ගාහිතා විපච්චනීකසාතතා අනාදරියං අනාදරියතා අගාරවතා අප්පතිස්සවතා – අයං වුච්චති ‘‘අසභාගවුත්ති’’.

(39) අරති

856. තත්ථ කතමා අරති? පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති අරතිතා අනභිරති අනභිරමණා උක්කණ්ඨිතා පරිතස්සිතා – අයං වුච්චති ‘‘අරති’’.

(40) තන්දී

857. තත්ථ කතමා තන්දී? යා තන්දී තන්දියනා තන්දිමනකතා ආලස්‍යං ආලස්‍යායනා ආලස්‍යායිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘තන්දී’’.

(41) විජම්භිතා

858. තත්ථ කතමා විජම්භිතා? යා කායස්ස ජම්භනා විජම්භනා ආනමනා විනමනා සන්නමනා පණමනා බ්‍යාධියකං – අයං වුච්චති ‘‘විජම්භිතා’’.

(42) භත්තසම්මදො

859. තත්ථ කතමො භත්තසම්මදො? යා භුත්තාවිස්ස භත්තමුච්ඡා භත්තකිලමථො භත්තපරිළාහො කායදුට්ඨුල්ලං – අයං වුච්චති ‘‘භත්තසම්මදො’’.

(43) චෙතසො ච ලීනත්තං

860. තත්ථ කතමං චෙතසො ච ලීනත්තං? යා චිත්තස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා ලීනං ලීයනා ලීයිතත්තං ථිනං ථියනා ථියිතත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘චෙතසො ච ලීනත්තං’’.

(44) කුහනා

861. තත්ථ කතමා කුහනා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙන [පච්චයපටිසෙධනසඞ්ඛාතෙන (සී.)] වා සාමන්තජප්පිතෙන වා ඉරියාපථස්ස වා අඨපනා

[ආඨපනා (ක.)] ඨපනා සණ්ඨපනා භාකුටිතා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘කුහනා’’.

(45) ලපනා

862. තත්ථ කතමා ලපනා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පරෙසං ආලපනා ලපනා සල්ලපනා උල්ලපනා සමුල්ලපනා උන්නහනා සමුන්නහනා උක්කාචනා සමුක්කාචනා අනුප්පියභාණිතා චාටුකම්‍යතා මුග්ගසූප්‍යතා පාරිභට්‍යතා – අයං වුච්චති ‘‘ලපනා’’.

(46) නෙමිත්තිකතා

863. තත්ථ කතමා නෙමිත්තිකතා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යං පරෙසං නිමිත්තං නිමිත්තකම්මං ඔභාසො ඔභාසකම්මං සාමන්තජප්පා පරිකථා – අයං වුච්චති ‘‘නෙමිත්තිකතා’’.

(47) නිප්පෙසිකතා

864. තත්ථ කතමා නිප්පෙසිකතා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පරෙසං අක්කොසනා වම්භනා ගරහණා උක්ඛෙපනා සමුක්ඛෙපනා ඛිපනා සඞ්ඛිපනා පාපනා සම්පාපනා අවණ්ණහාරිකා පරපිට්ඨිමංසිකතා – අයං වුච්චති ‘‘නිප්පෙසිකතා’’.

(48) ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා

865. තත්ථ කතමා ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො ඉතො ලද්ධං ආමිසං අමුත්‍ර හරති අමුත්‍ර වා ලද්ධං ආමිසං ඉධ ආහරති, යා එවරූපා ආමිසස්ස එට්ඨි ගවෙට්ඨි පරියෙට්ඨි එසනා ගවෙසනා පරියෙසනා – අයං වුච්චති ‘‘ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා’’.

(49) සෙය්‍යොහමස්මීති මානො

866. තත්ථ කතමො සෙය්‍යොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන [විජ්ජට්ඨානෙන (ස්‍යා.)] වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා මානං ජප්පෙති, යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘සෙය්‍යොහමස්මීති මානො’’.

(50) සදිසොහමස්මීති මානො

867. තත්ථ කතමො සදිසොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා මානං ජප්පෙති, යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘සදිසොහමස්මීති මානො’’.

(51) හීනොහමස්මීති මානො

868. තත්ථ කතමො හීනොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා ඔමානං ජප්පෙති, යො එවරූපො ඔමානො ඔමඤ්ඤනා ඔමඤ්ඤිතත්තං හීළනා ඔහීළනා ඔහීළිතත්තං අත්තුඤ්ඤා අත්තවඤ්ඤා අත්තපරිභවො – අයං වුච්චති ‘‘හීනොහමස්මීති මානො’’.

(52) සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො

869. තත්ථ කතමො සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො සෙය්‍යො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සෙය්‍යං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය මානං ජප්පෙති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො’’.

(53) සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මීති මානො

870. තත්ථ කතමො සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො සෙය්‍යො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය මානං ජප්පෙති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මීති මානො’’.

(54) සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මීති මානො

871. තත්ථ කතමො සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො සෙය්‍යො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි හීනං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය ඔමානං ජප්පෙති. යො එවරූපො ඔමානො ඔමඤ්ඤනා ඔමඤ්ඤිතත්තං හීළනා ඔහීළනා ඔහීළිතත්තං අත්තුඤ්ඤා අත්තවඤ්ඤා අත්තපරිභවො – අයං වුච්චති ‘‘සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මීති මානො’’.

(55) සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො

872. තත්ථ කතමො සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො සදිසො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සෙය්‍යං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය මානං ජප්පෙති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං…පෙ…. කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො’’.

(56) සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති මානො

873. තත්ථ කතමො සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො සදිසො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය මානං ජප්පෙති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති මානො’’.

(57) සදිසස්ස හීනොහමස්මීති මානො

874. තත්ථ කතමො සදිසස්ස හීනොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො සදිසො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි හීනං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය ඔමානං ජප්පෙති. යො එවරූපො ඔමානො ඔමඤ්ඤනා ඔමඤ්ඤිතත්තං හීළනා ඔහීළනා ඔහීළිතත්තං අත්තුඤ්ඤා අත්තවඤ්ඤා අත්තපරිභවො – අයං වුච්චති ‘‘සදිසස්ස හීනොහමස්මීති මානො’’.

(58) හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො

875. තත්ථ කතමො හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො හීනො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සෙය්‍යං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය මානං ජප්පෙති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො’’.

(59) හීනස්ස සදිසොහමස්මීති මානො

876. තත්ථ කතමො හීනස්ස සදිසොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො හීනො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය මානං ජප්පෙති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘හීනස්ස සදිසොහමස්මීති මානො’’.

(60) හීනස්ස හීනොහමස්මීති මානො

877. තත්ථ කතමො හීනස්ස හීනොහමස්මීති මානො? ඉධෙකච්චො හීනො හොති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති; සො තං නිස්සාය ඔමානං

ජප්පෙති. යො එවරූපො ඔමානො ඔමඤ්ඤනා ඔමඤ්ඤිතත්තං හීළනා ඔහීළනා ඔහීළිතත්තං අත්තුඤ්ඤා අත්තවඤ්ඤා අත්තපරිභවො – අයං වුච්චති ‘‘හීනස්ස හීනොහමස්මීති මානො’’.

(61) මානො

878. තත්ථ කතමො මානො? යො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘මානො’’.

(62) අතිමානො

879. තත්ථ කතමො අතිමානො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පරෙහි අත්තානං අතිමඤ්ඤති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘අතිමානො’’.

(63) මානාතිමානො

880. තත්ථ කතමො මානාතිමානො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා…පෙ…. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා පුබ්බකාලං පරෙහි සදිසං අත්තානං දහති, අපරකාලං අත්තානං සෙය්‍යං දහති. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘මානාතිමානො’’.

(64) ඔමානො

881. තත්ථ කතමො ඔමානො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා ඔමානං ජප්පෙති. යො එවරූපො ඔමානො ඔමඤ්ඤනා ඔමඤ්ඤිතත්තං හීළනා ඔහීළනා ඔහීළිතත්තං අත්තුඤ්ඤා අත්තවඤ්ඤා අත්තපරිභවො – අයං වුච්චති ‘‘ඔමානො’’.

(65) අධිමානො

882. තත්ථ කතමො අධිමානො? අප්පත්තෙ පත්තසඤ්ඤිතා, අකතෙ කතසඤ්ඤිතා, අනධිගතෙ අධිගතසඤ්ඤිතා, අසච්ඡිකතෙ සච්ඡිකතසඤ්ඤිතා, යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘අධිමානො’’.

(66) අස්මිමානො

883. තත්ථ කතමො අස්මිමානො? රූපං අස්මීති මානො, අස්මීති ඡන්දො , අස්මීති අනුසයො, වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා…පෙ…. සඞ්ඛාරා…පෙ…. විඤ්ඤාණං අස්මීති මානො, අස්මීති ඡන්දො, අස්මීති අනුසයො, යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘අස්මිමානො’’.

(67) මිච්ඡාමානො

884. තත්ථ කතමො මිච්ඡාමානො? ඉධෙකච්චො පාපකෙන වා කම්මායතනෙන පාපකෙන වා සිප්පායතනෙන පාපකෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන පාපකෙන වා සුතෙන පාපකෙන වා පටිභානෙන පාපකෙන වා සීලෙන පාපකෙන වා වතෙන පාපකෙන වා සීලබ්බතෙන පාපිකාය වා දිට්ඨියා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා මානං ජප්පෙති, යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘මිච්ඡාමානො’’.

(68) ඤාතිවිතක්කො

885. තත්ථ කතමො ඤාතිවිතක්කො? ඤාතකෙ ආරබ්භ ගෙහසිතො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘ඤාතිවිතක්කො’’.

(69) ජනපදවිතක්කො

886. තත්ථ කතමො ජනපදවිතක්කො? ජනපදං ආරබ්භ ගෙහසිතො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති "ජනපදවිතක්කො".

(70) අමරවිතක්කො

887. තත්ථ කතමො අමරවිතක්කො? දුක්කරකාරිතාපටිසංයුත්තො වා දිට්ඨිගතපටිසංයුත්තො වා ගෙහසිතො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති "අමරවිතක්කො".

(71) පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො

888. තත්ථ කතමො පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො? ඉධෙකච්චො ගිහීහි සංසට්ඨො විහරති සහනන්දී සහසොකී, සුඛිතෙසු සුඛිතො, දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛිතො, උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තනා වා යොගං ආපජ්ජති. යො තත්ථ ගෙහසිතො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති "පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො".

(72) ලාභාදිපටිසංයුත්තො විතක්කො

889. තත්ථ කතමො ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො? ලාභසක්කාරසිලොකං ආරබ්භ ගෙහසිතො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති "ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො".

(73) අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො

890. තත්ථ කතමො අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො? ඉධෙකච්චො ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වත්ථුනා මා මං පරෙ අවජානිංසූති. යො තත්ථ ගෙහසිතො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති "අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො".

එකකං.

2. දුකනිද්දෙසො

(1) කොධො ච උපනාහො ච

891. (ක) තත්ථ කතමො කොධො? යො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති "කොධො".

(ඛ) තත්ථ කතමො උපනාහො? පුබ්බකාලං කොධො, අපරකාලං උපනාහො. යො එවරූපො උපනාහො උපනය්හනා උපනය්හිතත්තං අට්ඨපනා ඨපනා සණ්ඨපනා අනුසංසන්දනා අනුප්පබන්ධනා දළ්හීකම්මං කොධස්ස – අයං වුච්චති "උපනාහො".

(2) මක්ඛො ච පළාසො ච

892. (ක) තත්ථ කතමො මක්ඛො? යො මක්ඛො මක්ඛායනා මක්ඛායිතත්තං [මක්ඛියනා මක්ඛියිතත්තං (සී. ක.)] නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං – අයං වුච්චති "මක්ඛො".

(ඛ) තත්ථ කතමො පළාසො? යො පළාසො පළාසායනා [පලාසායනා පලාසායිතත්තං (ස්‍යා.)] පළාසාහාරො විවාදට්ඨානං යුගග්ගාහො අප්පටිනිස්සග්ගො – අයං වුච්චති "පළාසො".

(3) ඉස්සා ච මච්ඡරියඤ්ච

893. (ක) තත්ථ කතමා ඉස්සා? යා පරලාභසක්කාරගරුකාරමානනවන්දනපූජනාසු ඉස්සා ඉස්සායනා ඉස්සායිතත්තං උසූයා උසූයනා උසූයිතත්තං – අයං වුච්චති "ඉස්සා".

(ඛ) තත්ථ කතමං මච්ඡරියං? පඤ්ච මච්ඡරියානි – ආවාසමච්ඡරියං, කුලමච්ඡරියං, ලාභමච්ඡරියං, වණ්ණමච්ඡරියං, ධම්මමච්ඡරියං. යං එවරූපං මච්ඡෙරං මච්ඡරායනා මච්ඡරායිතත්තං වෙවිච්ඡං කදරියං කටුකඤ්චුකතා අග්ගහිතත්තං [පග්ගහිතත්තං (සී. ක.) ධ. ස. 1127] චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති "මච්ඡරියං".

(4) මායා ච සාඨෙය්‍යඤ්ච

894. (ක) තත්ථ කතමා මායා? ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා, වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා, මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා තස්ස පටිච්ඡාදනහෙතු පාපිකං ඉච්ඡං පණිදහති. ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති ඉච්ඡති. ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති සඞ්කප්පෙති. ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති වාචං භාසති. ‘‘මා මං ජඤ්ඤා’’ති කායෙන පරක්කමති. යා එවරූපා මායා මායාවිතා අච්චාසරා වඤ්චනා නිකති විකිරණා පරිහරණා ගූහනා පරිගූහනා ඡාදනා පටිච්ඡාදනා අනුත්තානීකම්මං අනාවිකම්මං වොච්ඡාදනා පාපකිරියා – අයං වුච්චති ‘‘මායා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමං සාඨෙය්‍යං? ඉධෙකච්චො සඨො හොති පරිසඨො. යං තත්ථ සඨං සඨතා සාඨෙය්‍යං කක්කරතා කක්කරියං [කක්ඛළතා කක්ඛළියං (ස්‍යා.)] පරික්ඛත්තතා පාරික්ඛත්තියං – ඉදං වුච්චති ‘‘සාඨෙය්‍යං’’.

(5) අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච

895. (ක) තත්ථ කතමා අවිජ්ජා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා භවතණ්හා? යො භවෙසු භවච්ඡන්දො භවරාගො භවනන්දී භවතණ්හා භවසිනෙහො භවපරිළාහො භවමුච්ඡා භවජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ‘‘භවතණ්හා’’.

(6) භවදිට්ඨි ච විභවදිට්ඨි ච

896. (ක) තත්ථ කතමා භවදිට්ඨි? ‘‘භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චා’’ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘භවදිට්ඨි’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා විභවදිට්ඨි? ‘‘න භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චා’’ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති විභවදිට්ඨි.

(7) සස්සතදිට්ඨි ච උච්ඡෙදදිට්ඨි ච

897. (ක) තත්ථ කතමා සස්සතදිට්ඨි? ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ.… විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘සස්සතදිට්ඨි’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා උච්ඡෙදදිට්ඨි? ‘‘උච්ඡිජ්ජිස්සති අත්තා ච ලොකො චා’’ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘උච්ඡෙදදිට්ඨි’’.

(8) අන්තවාදිට්ඨි ච අනන්තවාදිට්ඨි ච

898. (ක) තත්ථ කතමා අන්තවාදිට්ඨි? ‘‘අන්තවා අත්තා ච ලොකො චා’’ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘අන්තවාදිට්ඨි’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා අනන්තවාදිට්ඨි? ‘‘අනන්තවා අත්තා ච ලොකො චා’’ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘අනන්තවාදිට්ඨි’’.

(9) පුබ්බන්තානුදිට්ඨි ච අපරන්තානුදිට්ඨි ච

899. (ක) තත්ථ කතමා පුබ්බන්තානුදිට්ඨි? පුබ්බන්තං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘පුබ්බන්තානුදිට්ඨි’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා අපරන්තානුදිට්ඨි? අපරන්තං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘අපරන්තානුදිට්ඨි’’.

(10) අහිරිකඤ්ච අනොත්තප්පඤ්ච

900. (ක) තත්ථ කතමං අහිරිකං? යං න හිරීයති හිරියිතබ්බෙන, න හිරීයති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති ‘‘අහිරිකං’’.

(ඛ) තත්ථ කතමං අනොත්තප්පං? යං න ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙන න ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති “අනොත්තප්පං”.

(11) දොවචස්සතා ච පාපමිත්තතා ච

901. (ක) තත්ථ කතමා දොවචස්සතා? සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ දොවචස්සායං දොවචස්සියං දොවචස්සතා විප්පටිකුලග්ගාහිතා විපච්චනීකසාතතා අනාදරියං අනාදරතා අගාරවතා අප්පතිස්සවතා – අයං වුච්චති “දොවචස්සතා”.

(ඛ) තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා, යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති සම්පවඞ්කතා – අයං වුච්චති “පාපමිත්තතා”.

(12) අනජ්ජවො ච අමද්දවො ච

902. (ක) තත්ථ කතමො අනජ්ජවො? යො අනජ්ජවො අනජ්ජවතා ජිම්හතා වඞ්කතා කුටිලතා – අයං වුච්චති “අනජ්ජවො”.

(ඛ) තත්ථ කතමො අමද්දවො ? යා අමුදුතා අමද්දවතා කක්ඛළියං ඵාරුසියං කක්ඛළතා කඨිනතා [කඨිනතා (ස්‍යා. ක.)] උජුචිත්තතා අමුදුතා – අයං වුච්චති “අමද්දවො”.

(13) අක්ඛන්ති ච අසොරච්චඤ්ච

903. (ක) තත්ථ කතමා අක්ඛන්ති? යා අක්ඛන්ති අක්ඛමනතා අනධිවාසනතා චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති “අක්ඛන්ති”.

(ඛ) තත්ථ කතමං අසොරච්චං? කායිකො වීතික්කමො වාචසිකො වීතික්කමො කායිකවාචසිකො වීතික්කමො – ඉදං වුච්චති “අසොරච්චං”. සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං අසොරච්චං.

(14) අසාඛල්‍යඤ්ච අප්පටිසන්ථාරො ච

904. (ක) තත්ථ කතමං අසාඛල්‍යං? යා සා වාචා කණ්ඩකා කක්කසා පරකටුකා පරාභිසජ්ජනී කොධසාමන්තා අසමාධිසංවත්තනිකා තථාරූපිං වාචං භාසිතා හොති. යා තත්ථ අසණ්හවාචතා අසඛිලවාචතා ඵරුසවාචතා – ඉදං වුච්චති “අසාඛල්‍යං”.

(ඛ) තත්ථ කතමො අප්පටිසන්ථාරො [අප්පටිසන්ධාරො (ක.)]? ද්වෙ පටිසන්ථාරා – ආමිසපටිසන්ථාරො ච ධම්මපටිසන්ථාරො ච. ඉධෙකච්චො අප්පටිසන්ථාරකො හොති ආමිසපටිසන්ථාරෙන වා ධම්මපටිසන්ථාරෙන වා – අයං වුච්චති “අප්පටිසන්ථාරො”.

(15) ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා ච භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා ච

905. (ක) තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා? ඉධෙකච්චො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති . යා ඉමෙසං ඡන්නං ඉන්ද්‍රියානං අගුත්ති අගොපනා අනාරක්ඛො අසංවරො – අයං වුච්චති “ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා”.

(ඛ) තත්ථ කතමා භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා? ඉධෙකච්චො අප්පටිසඞ්ඛා අයොනිසො ආහාරං ආහාරෙති දවාය මදාය මණ්ඩනාය විභූසනාය. යා තත්ථ අසන්තුට්ඨිතා අමත්තඤ්ඤුතා අප්පටිසඞ්ඛා භොජනෙ – අයං වුච්චති “භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා.”

(16) මුට්ඨස්සච්චඤ්ච අසම්පජඤ්ඤඤ්ච

906. (ක) තත්ථ කතමං මුට්ඨස්සච්චං? යා අස්සති අනනුස්සති අප්පටිස්සති අස්සති අස්සරණතා අධාරණතා පිලාපනතා සම්මුසනතා – ඉදං වුච්චති “මුට්ඨස්සච්චං”.

(ඛ) තත්ථ කතමං අසම්පජඤ්ඤං? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – ඉදං වුච්චති “අසම්පජඤ්ඤං”.

(17) සීලවිපත්ති ච දිට්ඨිවිපත්ති ච

907. (ක) තත්ථ කතමා සීලවිපත්ති? යො කායිකො වීතික්කමො වාචසිකො වීතික්කමො කායිකවාචසිකො වීතික්කමො – අයං වුච්චති “සීලවිපත්ති”. සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං සීලවිපත්ති.

(ඛ) තත්ථ කතමා දිට්ඨිවිපත්ති? “නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං…පෙ…. යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී”ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති “දිට්ඨිවිපත්ති”. සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපත්ති.

(18) අජ්ඣත්තසංයොජනඤ්ච බහිද්ධාසංයොජනඤ්ච

908. (ක) තත්ථ කතමං අජ්ඣත්තසංයොජනං? පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි – අජ්ඣත්තසංයොජනං. (ඛ) පඤ්චුද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි – බහිද්ධාසංයොජනං.

දුකං.

3. තිකනිද්දෙසො

(1) තීණි අකුසලමූලානි

909. තත්ථ කතමානි තීණි අකුසලමූලානි? ලොභො, දොසො, මොහො.

(ක) තත්ථ කතමො ලොභො? යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අජ්ඣොසානං ගෙධො පලිගෙධො සඞ්ගො පඞ්කො එජා මායා ජනිකා සඤ්ජනනී සිබ්බිනී ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සොතං විසටා [විසදා (සී. ක.) ධ. ස. 1141] ආයූහනී [ආයූහිනී (ක.)] දුතියා පණිධි භවනෙත්ති වනං වනථො සන්ථවො [සන්ධවො (ක.)] සිනෙහො අපෙක්ඛා පටිබන්ධු ආසා ආසීසනා ආසීසිතත්තං [ආසිංසනා ආසිංසිතත්තං (සී. ස්‍යා.)] රූපාසා සද්දාසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොට්ඨබ්බාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා අභිජප්පා ජප්පනා ජප්පිතත්තං ලොලුප්පං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පායිතත්තං පුච්ඡඤ්ජිකතා සාධුකම්‍යතා අධම්මරාගො විසමලොභො නිකන්ති නිකාමනා පත්ථනා පිහනා සම්පත්ථනා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා අරූපතණ්හා නිරොධතණ්හා සද්දතණ්හා රූපතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔඝො යොගො ගන්ථො උපාදානං ආවරණං නීවරණං ඡදනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො අනුසයො පරියුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡං දුක්ඛමූලං දුක්ඛනිදානං දුක්ඛප්පභවො මාරපාසො මාරබළිසං මාරවිසයො තණ්හානදී තණ්හාජාලං තණ්හාගද්දුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති “ලොභො”.

(ඛ) තත්ථ කතමො දොසො? “අනත්ථං මෙ අචරී”ති ආඝාතො ජායති, “අනත්ථං මෙ චරතී”ති ආඝාතො ජායති, “අනත්ථං මෙ චරිස්සතී”ති ආඝාතො ජායති, “පියස්ස මෙ මනාපස්ස අනත්ථං අචරි”…පෙ…. අනත්ථං චරති…පෙ…. “අනත්ථං චරිස්සතී”ති ආඝාතො ජායති, “අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස අත්ථං අචරි”…පෙ…. අත්ථං චරති…පෙ…. “අත්ථං චරිස්සතී”ති ආඝාතො ජායති, අට්ඨානෙ වා පන ආඝාතො ජායති. යො එවරූපො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති “දොසො”.

(ග) තත්ථ කතමො මොහො? දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං, අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං, යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති “මොහො”. ඉමානි තීණි අකුසලමූලානි.

(2) තයො අකුසලවිතක්කා

910. තත්ථ කතමෙ තයො අකුසලවිතක්කා? කාමවිතක්කො, බ්‍යාපාදවිතක්කො, විහිංසාවිතක්කො.

(ක) තත්ථ කතමො කාමවිතක්කො? කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති “කාමවිතක්කො”.

(ඛ) තත්ථ කතමො බ්‍යාපාදවිතක්කො? බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදවිතක්කො’’.

(ග) තත්ථ කතමො විහිංසාවිතක්කො? විහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘විහිංසාවිතක්කො’’. ඉමෙ තයො අකුසලවිතක්කා.

(3) තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා

911. තත්ථ කතමා තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා? කාමසඤ්ඤා, බ්‍යාපාදසඤ්ඤා, විහිංසාසඤ්ඤා.

(ක) තත්ථ කතමා කාමසඤ්ඤා? කාමපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘කාමසඤ්ඤා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා බ්‍යාපාදසඤ්ඤා? බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදසඤ්ඤා’’.

(ග) තත්ථ කතමා විහිංසාසඤ්ඤා? විහිංසාපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – අයං වුච්චති ‘‘විහිංසාසඤ්ඤා’’. ඉමා තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා.

(4) තිස්සො අකුසලධාතුයො

912. තත්ථ කතමා තිස්සො අකුසලධාතුයො? කාමධාතු, බ්‍යාපාදධාතු, විහිංසාධාතු.

තත්ථ කතමා කාමධාතු? කාමවිතක්කො කාමධාතු. බ්‍යාපාදවිතක්කො බ්‍යාපාදධාතු. විහිංසාවිතක්කො විහිංසාධාතු.

(ක) තත්ථ කතමො කාමවිතක්කො? කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘කාමවිතක්කො’’.

(ඛ) තත්ථ කතමො බ්‍යාපාදවිතක්කො ? බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍යාපාදවිතක්කො’’.

(ග) තත්ථ කතමො විහිංසාවිතක්කො? විහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො – අයං වුච්චති ‘‘විහිංසාවිතක්කො’’. ඉමා තිස්සො අකුසලධාතුයො.

(5) තීණි දුච්චරිතානි

913. තත්ථ කතමානි තීණි දුච්චරිතානි? කායදුච්චරිතං, වචීදුච්චරිතං, මනොදුච්චරිතං.

(ක) තත්ථ කතමං කායදුච්චරිතං? පාණාතිපාතො, අදින්නාදානං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො – ඉදං වුච්චති ‘‘කායදුච්චරිතං’’.

(ඛ) තත්ථ කතමං වචීදුච්චරිතං? මුසාවාදො, පිසුණා වාචා, ඵරුසා වාචා, සම්ඵප්පලාපො – ඉදං වුච්චති ‘‘වචීදුච්චරිතං’’.

(ග) තත්ථ කතමං මනොදුච්චරිතං? අභිජ්ඣා , බ්‍යාපාදො, මිච්ඡාදිට්ඨි – ඉදං වුච්චති ‘‘මනොදුච්චරිතං’’.

(ක-ග) තත්ථ කතමං කායදුච්චරිතං? අකුසලං කායකම්මං කායදුච්චරිතං, අකුසලං වචීකම්මං වචීදුච්චරිතං, අකුසලං මනොකම්මං මනොදුච්චරිතං.

තත්ථ කතමං අකුසලං කායකම්මං? අකුසලා කායසඤ්චෙතනා අකුසලං කායකම්මං, අකුසලා වචීසඤ්චෙතනා අකුසලං වචීකම්මං, අකුසලා මනොසඤ්චෙතනා අකුසලං මනොකම්මං. ඉමානි තීණි දුච්චරිතානි.

(6) තයො ආසවා

914. තත්ථ කතමෙ තයො ආසවා? කාමාසවො, භවාසවො, අවිජ්ජාසවො.

(ක) තත්ථ කතමො කාමාසවො? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ''කාමාසවො''.

(ඛ) තත්ථ කතමො භවාසවො? යො භවෙසු භවච්ඡන්දො…පෙ…. භවජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ''භවාසවො''.

(ග) තත්ථ කතමො අවිජ්ජාසවො? දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ''අවිජ්ජාසවො''. ඉමෙ තයො ආසවා.

(7) තීණි සංයොජනානි

915. තත්ථ කතමානි තීණි සංයොජනානි? සක්කායදිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාසො.

(ක) තත්ථ කතමා සක්කායදිට්ඨි? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො, සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො – රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං. වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… පෙ…. සඞ්ඛාරෙ…පෙ…. විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ''සක්කායදිට්ඨි''.

(ඛ) තත්ථ කතමා විචිකිච්ඡා? සත්ථරි කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති, ධම්මෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති, සඞ්ඝෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති, සික්ඛාය කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති, පුබ්බන්තෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති, අපරන්තෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති, පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති , ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති. යා එවරූපා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං ථම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො – අයං වුච්චති ''විචිකිච්ඡා''.

(ග) තත්ථ කතමො සීලබ්බතපරාමාසො? ''ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි සීලබ්බතෙන සුද්ධී''ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ''සීලබ්බතපරාමාසො''. ඉමානි තීණි සංයොජනානි.

(8) තිස්සො තණ්හා

916. තත්ථ කතමා තිස්සො තණ්හා? කාමතණ්හා, භවතණ්හා, විභවතණ්හා.

තත්ථ කතමා භවතණ්හා? භවදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''භවතණ්හා''.

තත්ථ කතමා විභවතණ්හා? උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''විභවතණ්හා''. අවසෙසා තණ්හා කාමතණ්හා.

තත්ථ කතමා කාමතණ්හා? කාමධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''කාමතණ්හා''.

( ) [(තත්ථ කතමා භවතණ්හා)] රූපධාතුඅරූපධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''භවතණ්හා''.

( ) [(තත්ථ කතමා විභවතණ්හා) (?)] උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''විභවතණ්හා''. ඉමා තිස්සො තණ්හා.

(9) අපරාපි තිස්සො තණ්හා

917. තත්ථ කතමා අපරාපි තිස්සො තණ්හා? කාමතණ්හා, රූපතණ්හා, අරූපතණ්හා.

(ක) තත්ථ කතමා කාමතණ්හා? කාමධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''කාමතණ්හා''.

(ඛ) තත්ථ කතමා රූපතණ්හා? රූපධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''රූපතණ්හා''.

(ග) තත්ථ කතමා අරූපතණ්හා? අරූපධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ''අරූපතණ්හා''. ඉමා තිස්සො තණ්හා.

(10) අපරාපි තිස්සො තණ්හා

918. තත්ථ කතමා අපරාපි තිස්සො තණ්හා? රූපතණ්හා, අරූපතණ්හා, නිරොධතණ්හා.

(ක) තත්ථ කතමා රූපතණ්හා? රූපධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘රූපතණ්හා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා අරූපතණ්හා? අරූපධාතුපටිසංයුත්තො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘අරූපතණ්හා’’.

(ග) තත්ථ කතමා නිරොධතණ්හා? උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති ‘‘නිරොධතණ්හා’’. ඉමා තිස්සො තණ්හා.

(11) තිස්සො එසනා

919. තත්ථ කතමා තිස්සො එසනා? කාමෙසනා, භවෙසනා, බ්‍රහ්මචරියෙසනා.

(ක) තත්ථ කතමා කාමෙසනා? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො…පෙ…. කාමජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ‘‘කාමෙසනා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා භවෙසනා? යො භවෙසු භවච්ඡන්දො…පෙ…. භවජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ‘‘භවෙසනා’’.

(ග) තත්ථ කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා? ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති – වා…පෙ…. ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍රහ්මචරියෙසනා’’.

(ක) තත්ථ කතමා කාමෙසනා, කාමරාගො, තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං – අයං වුච්චති ‘‘කාමෙසනා’’.

(ඛ) තත්ථ කතමා භවෙසනා, භවරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං – අයං වුච්චති ‘‘භවෙසනා’’.

(ග) තත්ථ කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා, අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං – අයං වුච්චති ‘‘බ්‍රහ්මචරියෙසනා’’. ඉමා තිස්සො එසනා.

(12) තිස්සො විධා

920. තත්ථ කතමා තිස්සො විධා? ‘‘සෙය්‍යොහමස්මී’’ති විධා, ‘‘සදිසොහමස්මී’’ති විධා, ‘‘හීනොහමස්මී’’ති විධා – ඉමා තිස්සො විධා.

(13) තීණි භයානි

921. තත්ථ කතමානි තීණි භයානි? ජාතිභයං, ජරාභයං, මරණභයං.

(ක) තත්ථ කතමං ජාතිභයං? ජාතිං පටිච්ච භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උත්‍රාසො – ඉදං වුච්චති ‘‘ජාතිභයං’’.

(ඛ) තත්ථ කතමං ජරාභයං? ජරං පටිච්ච භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උත්‍රාසො – ඉදං වුච්චති ‘‘ජරාභයං’’.

(ග) තත්ථ කතමං මරණභයං? මරණං පටිච්ච භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උත්‍රාසො – ඉදං වුච්චති ‘‘මරණභයං’’. ඉමානි තීණි භයානි.

(14) තීණි තමානි

922. තත්ථ කතමානි තීණි තමානි? අතීතං වා අද්ධානං ආරබ්භ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, අනාගතං වා අද්ධානං ආරබ්භ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, එතරහි වා පච්චුප්පන්නං අද්ධානං ආරබ්භ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති – ඉමානි තීණි තමානි.

(15) තීණි තිත්ථායතනානි

923. තත්ථ කතමානි තීණි තිත්ථායතනානි? ඉධෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨී – ''යං කිඤ්චායං පුරිසපුග්ගලො පටිසංවෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සබ්බං තං පුබ්බෙ කතහෙතූ''ති; ඉධ පනෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨී – ''යං කිඤ්චායං පුරිසපුග්ගලො පටිසංවෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සබ්බං තං ඉස්සරනිම්මානහෙතූ''ති; ඉධ පනෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨී – ''යං කිඤ්චායං පුරිසපුග්ගලො පටිසංවෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සබ්බං තං අහෙතු අප්පච්චයා''ති – ඉමානි තීණි තිත්ථායතනානි.

(16) තයො කිඤ්චනා

924. තත්ථ කතමෙ තයො කිඤ්චනා [කතමානි තීණි කිඤ්චනානි (?) දී. නි. 3.305]? රාගො කිඤ්චනං, දොසො කිඤ්චනං, මොහො කිඤ්චනං – ඉමෙ තයො කිඤ්චනා.

(17) තීණි අඞ්ගණානි

තත්ථ කතමානි තීණි අඞ්ගණානි? රාගො අඞ්ගණං, දොසො අඞ්ගණං, මොහො අඞ්ගණං – ඉමානි තීණි අඞ්ගණානි.

(18) තීණි මලානි

තත්ථ කතමානි තීණි මලානි? රාගො මලං, දොසො මලං, මොහො මලං – ඉමානි තීණි මලානි.

(19) තීණි විසමානි

තත්ථ කතමානි තීණි විසමානි? රාගො විසමං, දොසො විසමං, මොහො විසමං – ඉමානි තීණි විසමානි.

(20) අපරානිපි තීණි විසමානි

තත්ථ කතමානි අපරානිපි තීණි විසමානි? කායවිසමං, වචීවිසමං, මනොවිසමං – ඉමානි තීණි විසමානි.

(21) තයො අග්ගී

තත්ථ කතමෙ තයො අග්ගී? රාගග්ගි, දොසග්ගි, මොහග්ගි – ඉමෙ තයො අග්ගී.

(22) තයො කසාවා

තත්ථ කතමෙ තයො කසාවා? රාගකසාවො, දොසකසාවො, මොහකසාවො – ඉමෙ තයො කසාවා.

(23) අපරෙපි තයො කසාවා

තත්ථ කතමෙ අපරෙපි තයො කසාවා? කායකසාවො, වචීකසාවො, මනොකසාවො – ඉමෙ තයො කසාවා.

(24. ක) අස්සාදදිට්ඨි

925. තත්ථ කතමා අස්සාදදිට්ඨි? ඉධෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨී – ''නත්ථි කාමෙසු දොසො''ති. සො කාමෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජති. අයං වුච්චති ''අස්සාදදිට්ඨි''.

(ඛ) අත්තානුදිට්ඨි

තත්ථ කතමා අත්තානුදිට්ඨි? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො, සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො – රූපං අත්තතො

සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං. වෙදනං...පෙ.... සඤ්ඤං...පෙ.... සඞ්ඛාරෙ...පෙ.... විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං...පෙ.... විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ''අත්තානුදිට්ඨි''.

(ග) මිච්ඡාදිට්ඨි

තත්ථ කතමා මිච්ඡාදිට්ඨි? ''නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං...පෙ.... යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී''ති – යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං...පෙ.... විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ''මිච්ඡාදිට්ඨි''. සස්සතදිට්ඨි අස්සාදදිට්ඨි, සක්කායදිට්ඨි අත්තානුදිට්ඨි, උච්ඡෙදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි.

(25. ක) අරති

926. තත්ථ කතමා අරති? පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති අරතිතා අනභිරති අනභිරමණා උක්කණ්ඨිතා පරිතස්සිතා – අයං වුච්චති ''අරති''.

(ඛ) විහෙසා

තත්ථ කතමා විහෙසා? ඉධෙකච්චො පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා රජ්ජුයා වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන සත්තෙ විහෙඨෙති, යා එවරූපා හෙඨනා විහෙඨනා හිංසනා විහිංසනා රොසනා විරොසනා පරූපඝාතො – අයං වුච්චති ''විහෙසා''.

(ග) අධම්මචරියා

තත්ථ කතමා අධම්මචරියා? කායෙන අධම්මචරියාවිසමචරියා, වාචාය අධම්මචරියාවිසමචරියා, මනසා අධම්මචරියාවිසමචරියා – අයං වුච්චති ''අධම්මචරියා''.

(26. ක) දොවචස්සතා

927. තත්ථ කතමා දොවචස්සතා? සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ දොවචස්සායං දොවචස්සියං දොවචස්සතා විප්පටිකුලග්ගාහිතා විපච්චනීකසාතතා අනාදරියං අනාදරතා අගාරවතා අප්පතිස්සවතා – අයං වුච්චති ''දොවචස්සතා''.

(ඛ) පාපමිත්තතා

තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා, යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති තංසම්පවඞ්කතා – අයං වුච්චති ''පාපමිත්තතා''.

(ග) නානත්තසඤ්ඤා

තත්ථ කතමා නානත්තසඤ්ඤා? කාමසඤ්ඤා, බ්‍යාපාදසඤ්ඤා, විහිංසාසඤ්ඤා – අයං වුච්චති ''නානත්තසඤ්ඤා''. සබ්බාපි අකුසලා සඤ්ඤා නානත්තසඤ්ඤා.

(27. ක) උද්ධච්චං

928. තත්ථ කතමං උද්ධච්චං? යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ''උද්ධච්චං''.

(ඛ) කොසජ්ජං

තත්ථ කතමං කොසජ්ජං? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො – ඉදං වුච්චති ''කොසජ්ජං''.

(ග) පමාදො

තත්ථ කතමො පමාදො? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො, යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං – අයං වුච්චති “පමාදො”.

(28. ක) අසන්තුට්ඨිතා

929. තත්ථ කතමා අසන්තුට්ඨිතා? ඉතරීතරචීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි පඤ්චහි වා කාමගුණෙහි අසන්තුට්ඨස්ස භිය්‍යොකම්‍යතා, යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා අසන්තුට්ඨිතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති “අසන්තුට්ඨිතා”.

(ඛ) අසම්පජඤ්ඤතා

තත්ථ කතමා අසම්පජඤ්ඤතා? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති “අසම්පජඤ්ඤතා”.

(ග) මහිච්ඡතා

තත්ථ කතමා මහිච්ඡතා? ඉතරීතරචීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි පඤ්චහි වා කාමගුණෙහි අසන්තුට්ඨස්ස භිය්‍යොකම්‍යතා, යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා මහිච්ඡතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – අයං වුච්චති “මහිච්ඡතා”.

(29. ක) අහිරිකං

930. තත්ථ කතමං අහිරිකං? යං න හිරීයති හිරියිතබ්බෙන, න හිරීයති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති “අහිරිකං”.

(ඛ) අනොත්තප්පං

තත්ථ කතමං අනොත්තප්පං? යං න ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙන, න ඔත්තප්පති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – ඉදං වුච්චති “අනොත්තප්පං”.

(ග) පමාදො

තත්ථ කතමො පමාදො? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො, යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං – අයං වුච්චති “පමාදො”.

(30. ක) අනාදරියං

931. තත්ථ කතමං අනාදරියං? යං අනාදරියං අනාදරතා අගාරවතා අප්පතිස්සවතා අනද්දා අනද්දායනා අනද්දායිතත්තං [අනාදා අනාදායනා අනාදායිතත්තං (ස්‍යා.)] අසීල්‍යං අචිත්තීකාරො – ඉදං වුච්චති “අනාදරියං”.

(ඛ) දොවචස්සතා

තත්ථ කතමා දොවචස්සතා? සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ දොවචස්සායං දොවචස්සියං දොවචස්සතා විප්පටිකුලග්ගාහිතා විපච්චනීකසාතතා අනාදරියං අනාදරතා අගාරවතා අප්පතිස්සවතා – අයං වුච්චති “දොවචස්සතා”.

(ග) පාපමිත්තතා

තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා, යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා පටිසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති තංසම්පවඞ්කතා – අයං වුච්චති “පාපමිත්තතා”.

(31. ක) අස්සද්ධියං

932. තත්ථ කතමං අස්සද්ධියං? ඉධෙකච්චො අස්සද්ධො හොති, න සද්දහති බුද්ධං වා ධම්මං වා සඞ්ඝං වා, යං එවරූපං අස්සද්ධියං අස්සද්දහනා අනොකප්පනා අනභිප්පසාදො – ඉදං වුච්චති ‘‘අස්සද්ධියං’’.

(ඛ) අවදඤ්ඤුතා

තත්ථ කතමා අවදඤ්ඤුතා? පඤ්ච මච්ඡරියානි – ආවාසමච්ඡරියං, කුලමච්ඡරියං, ලාභමච්ඡරියං, වණ්ණමච්ඡරියං, ධම්මමච්ඡරියං. යං එවරූපං මච්ඡෙරං මච්ඡරායනා මච්ඡරායිතත්තං වෙවිච්ඡං කදරියං කටුකඤ්චුකතා අග්ගහිතත්තං චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘අවදඤ්ඤුතා’’.

(ග) කොසජ්ජං

තත්ථ කතමං කොසජ්ජං? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො, වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං ධම්මානං, භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො – ඉදං වුච්චති ‘‘කොසජ්ජං’’.

(32. ක) උද්ධච්චං

933. තත්ථ කතමං උද්ධච්චං? යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘උද්ධච්චං’’.

(ඛ) අසංවරො

තත්ථ කතමො අසංවරො? ඉධෙකච්චො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ.… ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ.… ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ.… කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ.… මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති – අයං වුච්චති ‘‘අසංවරො’’.

(ග) දුස්සීල්‍යං

තත්ථ කතමං දුස්සීල්‍යං? කායිකො වීතික්කමො, වාචසිකො වීතික්කමො, කායිකවාචසිකො වීතික්කමො – ඉදං වුච්චති ‘‘දුස්සීල්‍යං’’.

(33. ක) අරියානං අදස්සනකම්‍යතා

934. තත්ථ කතමා අරියානං අදස්සනකම්‍යතා? තත්ථ කතමෙ අරියා? අරියා වුච්චන්ති බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච. යා ඉමෙසං අරියානං අදස්සනකම්‍යතා අදට්ඨුකම්‍යතා අසමෙතුකම්‍යතා අසමාගන්තුකම්‍යතා – අයං වුච්චති ‘‘අරියානං අදස්සනකම්‍යතා’’.

(ඛ) සද්ධම්මං අසොතුකම්‍යතා

තත්ථ කතමා සද්ධම්මං අසොතුකම්‍යතා? තත්ථ කතමො සද්ධම්මො? චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො – අයං වුච්චති ‘‘සද්ධම්මො’’. යා ඉමස්ස සද්ධම්මස්ස අසොතුකම්‍යතා අසවනකම්‍යතා අනුග්ගහෙතුකම්‍යතා අධාරෙතුකම්‍යතා – අයං වුච්චති ‘‘සද්ධම්මං අසොතුකම්‍යතා’’.

(ග) උපාරම්භචිත්තතා

තත්ථ කතමා උපාරම්භචිත්තතා? තත්ථ කතමො උපාරම්භො? යො උපාරම්භො අනුපාරම්භො උපාරම්භනා අනුපාරම්භනා අනුපාරම්භිතත්තං උඤ්ඤා අවඤ්ඤා පරිභවො රන්ධගවෙසිතා – අයං වුච්චති ‘‘උපාරම්භචිත්තතා’’.

(34. ක) මුට්ඨස්සච්චං

935. තත්ථ කතමං මුට්ඨස්සච්චං? යා අස්සති අනනුස්සති අප්පටිස්සති අස්සති අස්සරණතා අධාරණතා පිලාපනතා සම්මුසනතා – ඉදං වුච්චති ‘‘මුට්ඨස්සච්චං’’.

(ඛ) අසම්පජඤ්ඤං

තත්ථ කතමං අසම්පජඤ්ඤං? යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං …පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – ඉදං වුච්චති ‘‘අසම්පජඤ්ඤං’’.

(ග) චෙතසො වික්ඛෙපො

තත්ථ කතමො චෙතසො වික්ඛෙපො? යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස – අයං වුච්චති ‘‘චෙතසො වික්ඛෙපො’’.

(35. ක) අයොනිසො මනසිකාරො

936. තත්ථ කතමො අයොනිසො මනසිකාරො? අනිච්චෙ ‘‘නිච්ච’’න්ති අයොනිසො මනසිකාරො, දුක්ඛෙ ‘‘සුඛ’’න්ති අයොනිසො මනසිකාරො, අනත්තනි ‘‘අත්තා’’ති අයොනිසො මනසිකාරො, අසුභෙ ‘‘සුභ’’න්ති අයොනිසො මනසිකාරො, සච්චවිප්පටිකුලෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අනාවට්ටනා ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො – අයං වුච්චති ‘‘අයොනිසො මනසිකාරො’’.

(ඛ) කුම්මග්ගසෙවනා

තත්ථ කතමා කුම්මග්ගසෙවනා? තත්ථ කතමො කුම්මග්ගො? මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාසඞ්කප්පො, මිච්ඡාවාචා, මිච්ඡාකම්මන්තො, මිච්ඡාආජීවො, මිච්ඡාවායාමො, මිච්ඡාසති, මිච්ඡාසමාධි – අයං වුච්චති ‘‘කුම්මග්ගො’’. යා ඉමස්ස කුම්මග්ගස්ස සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති තංසම්පවඞ්කතා – අයං වුච්චති ‘‘කුම්මග්ගසෙවනා’’.

(ග) චෙතසො ච ලීනත්තං

තත්ථ කතමං චෙතසො ච ලීනත්තං? යා චිත්තස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා ලීනං ලීයනා ලීයිතත්තං ථීනං ථීයනා ථීයිතත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති ‘‘චෙතසො ච ලීනත්තං’’.

තිකං.

4. චතුක්කනිද්දෙසො

(1) චත්තාරො ආසවා

937. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො ආසවා? කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො.

(ක) කාමාසවො

තත්ථ කතමො කාමාසවො? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ‘‘කාමාසවො’’.

(ඛ) භවාසවො

තත්ථ කතමො භවාසවො? යො භවෙසු භවච්ඡන්දො…පෙ…. භවජ්ඣොසානං – අයං වුච්චති ‘‘භවාසවො’’.

(ග) දිට්ඨාසවො

තත්ථ කතමො දිට්ඨාසවො? ‘‘සස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අසස්සතො ලොකො’’ති වා, ‘‘අන්තවා ලොකො’’ති වා, ‘‘අනන්තවා ලොකො’’ති වා, ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්ති වා, ‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති වා, ‘‘හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා, ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වා. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – අයං වුච්චති ‘‘දිට්ඨාසවො’’. සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨාසවො.

(ඞ) අවිජ්ජාසවො

තත්ථ කතමො අවිජ්ජාසවො? දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං , දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං, අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං. යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ‘‘අවිජ්ජාසවො’’. ඉමෙ චත්තාරො ආසවා.

(2-5) චත්තාරො ගන්ථාදී

938. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො ගන්ථා …පෙ…. චත්තාරො ඔඝා…පෙ…. චත්තාරො යොගා…පෙ…. චත්තාරි උපාදානානි? කාමුපාදානං, දිට්ඨුපාදානං, සීලබ්බතුපාදානං, අත්තවාදුපාදානං.

(ක) කාමුපාදානං

තත්ථ කතමං කාමුපාදානං? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො…පෙ…. කාමජ්ඣොසානං – ඉදං වුච්චති ‘‘කාමුපාදානං’’.

(ඛ) දිට්ඨුපාදානං

තත්ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං? ‘‘නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං…පෙ…. යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී’’ති. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘දිට්ඨුපාදානං’’. ඨපෙත්වා සීලබ්බතුපාදානඤ්ච අත්තවාදුපාදානඤ්ච සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨුපාදානං.

(ග) සීලබ්බතුපාදානං

තත්ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං? ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි සීලබ්බතෙන සුද්ධීති. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘සීලබ්බතුපාදානං’’.

(ඝ) අත්තවාදුපාදානං

තත්ථ කතමං අත්තවාදුපාදානං? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො, සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො – රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං. වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං…පෙ…. සඞ්ඛාරෙ…පෙ…. විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං…පෙ…. විපරියාසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති ‘‘අත්තවාදුපාදානං’’. ඉමානි චත්තාරි උපාදානානි.

(6) චත්තාරො තණ්හුප්පාදා

939. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො තණ්හුප්පාදා? චීවරහෙතු වා භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, පිණ්ඩපාතහෙතු වා භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, සෙනාසනහෙතු වා භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, ඉතිභවාභවහෙතු වා භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති – ඉමෙ චත්තාරො තණ්හුප්පාදා.

(7) චත්තාරි අගතිගමනානි

තත්ථ කතමානි චත්තාරි අගතිගමනානි? ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, දොසාගතිං ගච්ඡති, මොහාගතිං ගච්ඡති, භයාගතිං ගච්ඡති. යා එවරූපා අගති අගතිගමනං ඡන්දගමනං වග්ගගමනං වාරිගමනං – ඉමානි චත්තාරි අගතිගමනානි.

(8) චත්තාරො විපරියාසා

තත්ථ කතමෙ චත්තාරො විපරියාසා? අනිච්චෙ ‘‘නිච්ච’’න්ති සඤ්ඤාවිපරියාසො චිත්තවිපරියාසො දිට්ඨිවිපරියාසො, දුක්ඛෙ ‘‘සුඛ’’න්ති සඤ්ඤාවිපරියාසො චිත්තවිපරියාසො දිට්ඨිවිපරියාසො, අනත්තනි ‘‘අත්තා’’ති සඤ්ඤාවිපරියාසො චිත්තවිපරියාසො දිට්ඨිවිපරියාසො, අසුභෙ ‘‘සුභ’’න්ති සඤ්ඤාවිපරියාසො චිත්තවිපරියාසො දිට්ඨිවිපරියාසො – ඉමෙ චත්තාරො විපරියාසා.

(9) චත්තාරො අනරියවොහාරා

තත්ථ කතමෙ චත්තාරො අනරියවොහාරා? අදිට්ඨෙ දිට්ඨවාදිතා, අස්සුතෙ සුතවාදිතා, අමුතෙ මුතවාදිතා, අවිඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතවාදිතා – ඉමෙ චත්තාරො අනරියවොහාරා.

(10) අපරෙපි චත්තාරො අනරියවොහාරා

තත්ථ කතමෙ අපරෙපි චත්තාරො අනරියවොහාරා? දිට්ඨෙ අදිට්ඨවාදිතා, සුතෙ අස්සුතවාදිතා, මුතෙ අමුතවාදිතා, විඤ්ඤාතෙ අවිඤ්ඤාතවාදිතා – ඉමෙ චත්තාරො අනරියවොහාරා.

(11) චත්තාරි දුච්චරිතානි

තත්ථ කතමානි චත්තාරි දුච්චරිතානි? පාණාතිපාතො, අදින්නාදානං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො, මුසාවාදො – ඉමානි චත්තාරි දුච්චරිතානි.

(12) අපරානිපි චත්තාරි දුච්චරිතානි

තත්ථ කතමානි අපරානිපි චත්තාරි දුච්චරිතානි? මුසාවාදො, පිසුණා වාචා, ඵරුසා වාචා, සම්ඵප්පලාපො – ඉමානි චත්තාරි දුච්චරිතානි.

(13) චත්තාරි භයානි

තත්ථ කතමානි චත්තාරි භයානි? ජාතිභයං, ජරාභයං, බ්‍යාධිභයං, මරණභයං – ඉමානි චත්තාරි භයානි.

(14) අපරානිපි චත්තාරි භයානි

තත්ථ කතමානි අපරානිපි චත්තාරි භයානි? රාජභයං, චොරභයං, අග්ගිභයං, උදකභයං – ඉමානි චත්තාරි භයානි.

තත්ථ කතමානි අපරානිපි චත්තාරි භයානි? ඌමිභයං, කුම්භීලභයං [කුම්භීරභයං, කුම්භීළභයං (?) (කුම්භ + ඊර + අ = භය)], ආවට්ටභයං, සුසුකාභයං – ඉමානි චත්තාරි භයානි.

තත්ථ කතමානි අපරානිපි චත්තාරි භයානි? අත්තානුවාදභයං, පරානුවාදභයං, දණ්ඩභයං, දුග්ගතිභයං – ඉමානි චත්තාරි භයානි.

(15) චතස්සො දිට්ඨියො

තත්ථ කතමා චතස්සො දිට්ඨියො? ‘‘සයඞ්කතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘පරඞ්කතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘සයඞ්කතඤ්ච පරඞ්කතඤ්ච සුඛදුක්ඛ’’න්ති සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘අසයඞ්කාරං අපරඞ්කාරං අධිච්චසමුප්පන්නං සුඛදුක්ඛ’’න්ති සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති – ඉමා චතස්සො දිට්ඨියො.

චතුක්කං.

5. පඤ්චකනිද්දෙසො

(1) පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි

940. තත්ථ කතමානි පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි? සක්කායදිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාසො, කාමච්ඡන්දො, බ්‍යාපාදො – ඉමානි පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි.

(2) පඤ්චුද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි

තත්ථ කතමානි පඤ්චුද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි? රූපරාගො, අරූපරාගො, මානො, උද්ධච්චං, අවිජ්ජා – ඉමානි පඤ්චුද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි.

(3) පඤ්ච මච්ඡරියානි

තත්ථ කතමානි පඤ්ච මච්ඡරියානි? ආවාසමච්ඡරියං, කුලමච්ඡරියං, ලාභමච්ඡරියං, වණ්ණමච්ඡරියං, ධම්මමච්ඡරියං – ඉමානි පඤ්ච මච්ඡරියානි.

(4) පඤ්ච සඞ්ගා

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච සඞ්ගා? රාගසඞ්ගො, දොසසඞ්ගො, මොහසඞ්ගො, මානසඞ්ගො, දිට්ඨිසඞ්ගො – ඉමෙ පඤ්ච සඞ්ගා.

(5) පඤ්ච සල්ලා

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච සල්ලා? රාගසල්ලං, දොසසල්ලං, මොහසල්ලං, මානසල්ලං, දිට්ඨිසල්ලං – ඉමෙ පඤ්ච සල්ලා.

(6) පඤ්ච චෙතොඛිලා

941. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච චෙතොඛිලා? සත්ථරි කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, ධම්මෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, සඞ්ඝෙ කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, සික්ඛාය කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතො හොති අනත්තමනො ආහතචිත්තො ඛිලජාතො – ඉමෙ පඤ්ච චෙතොඛිලා.

(7) පඤ්ච චෙතසො විනිබන්ධා

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච චෙතසො විනිබන්ධා? කාමෙ අවීතරාගො හොති අවිගතච්ඡන්දො අවිගතපෙමො අවිගතපිපාසො අවිගතපරිළාහො අවිගතතණ්හො; කායෙ අවීතරාගො හොති... රූපෙ අවීතරාගො හොති... යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරති; අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරති – ‘‘ඉමිනාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා’’ති – ඉමෙ පඤ්ච චෙතසොවිනිබන්ධා.

(8) පඤ්ච නීවරණානි

තත්ථ කතමානි පඤ්ච නීවරණානි? කාමච්ඡන්දනීවරණං, බ්‍යාපාදනීවරණං, ථීනමිද්ධනීවරණං, උද්ධච්චකුක්කුච්චනීවරණං, විචිකිච්ඡානීවරණං – ඉමානි පඤ්ච නීවරණානි.

(9) පඤ්ච කම්මානි ආනන්තරිකානි

තත්ථ කතමානි පඤ්ච කම්මානි ආනන්තරිකානි? මාතා ජීවිතා වොරොපිතා හොති, පිතා ජීවිතා වොරොපිතො හොති, අරහන්තො ජීවිතා වොරොපිතො හොති, දුට්ඨෙන චිත්තෙන තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදිතං හොති , සඞ්ඝො භින්නො හොති – ඉමානි පඤ්ච කම්මානි ආනන්තරිකානි.

(10) පඤ්ච දිට්ඨියො

තත්ථ කතමා පඤ්ච දිට්ඨියො? ‘‘සඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා’’ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති, ‘‘අසඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා’’ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති, ‘‘නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා’’ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති, සතො වා පන සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤාපෙන්ති, දිට්ඨධම්මනිබ්බානං වා පනෙකෙ අභිවදන්ති – ඉමා පඤ්ච දිට්ඨියො.

(11) පඤ්ච වෙරා

942. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච වෙරා? පාණාතිපාතො, අදින්නාදානං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො, මුසාවාදො, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා – ඉමෙ පඤ්ච වෙරා.

(12) පඤ්ච බ්‍යසනා

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච බ්‍යසනා? ඤාතිබ්‍යසනං, භොගබ්‍යසනං, රොගබ්‍යසනං, සීලබ්‍යසනං, දිට්ඨිබ්‍යසනං – ඉමෙ පඤ්ච බ්‍යසනා.

(13) පඤ්ච අක්ඛන්තියා ආදීනවා

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච අක්ඛන්තියා ආදීනවා? බහුනො ජනස්ස අප්පියො හොති අමනාපො, වෙරබහුලො ච හොති, වජ්ජබහුලො ච, සම්මූළ්හො කාලඞ්කරොති, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති – ඉමෙ පඤ්ච අක්ඛන්තියා ආදීනවා.

(14) පඤ්ච භයානි

තත්ථ කතමානි පඤ්ච භයානි? ආජීවකභයං, අසිලොකභයං, පරිසසාරජ්ජභයං, මරණභයං, දුග්ගතිභයං – ඉමානි පඤ්ච භයානි.

(15) පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා

943. තත්ථ කතමෙ පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා?

(ක) ඉධෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨි [එවංදිට්ඨී (සා.)] – ‘‘යතො ඛො, භො , අයං අත්තා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගීභූතො පරිචාරෙති, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඛ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි නෙසො නත්ථීති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොති. තං කිස්ස හෙතු? කාමා හි, භො, අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා. තෙසං විපරිණාමඤ්ඤථාභාවා උප්පජ්ජන්ති සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා. යතො ඛො, භො, අයං අත්තා විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ග) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. නෙසො නත්ථීති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොති. තං කිස්ස හෙතු? යදෙව තත්ථ විතක්කිතං විචාරිතං එතෙන එතං ඔළාරිකං අක්ඛායති. යතො ඛො, භො, අයං අත්තා විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඝ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. නෙසො නත්ථීති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොති. තං කිස්ස හෙතු? යදෙව තත්ථ පීතිගතං චෙතසො උප්පිලාවිතං, එතෙන එතං ඔළාරිකං අක්ඛායති. යතො ඛො, භො, අයං අත්තා පීතියා ච විරාගා…පෙ…. තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඞ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. නෙසො නත්ථීති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොති. තං කිස්ස හෙතු? යදෙව තත්ථ සුඛමිති චෙතසො ආභොගො, එතෙන එතං ඔළාරිකං අක්ඛායති. යතො ඛො, භො, අයං අත්තා සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානං පඤ්ඤපෙන්ති. ඉමෙ පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා.

පඤ්චකං.

6. ඡක්කනිද්දෙසො

(1) ඡ විවාදමූලානි

944. තත්ථ කතමානි ඡ විවාදමූලානි? කොධො, මක්ඛො, ඉස්සා, සාඨෙය්‍යං, පාපිච්ඡතා, සන්දිට්ඨිපරාමාසිතා – ඉමානි ඡ විවාදමූලානි.

(2) ඡ ඡන්දරාගා

තත්ථ කතමෙ ඡ ඡන්දරාගා? ඡන්දරාගා ගෙහසිතා ධම්මා. මනාපියෙසු රූපෙසු ගෙහසිතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, මනාපියෙසු සද්දෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ගන්ධෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු රසෙසු…පෙ….

මනාපියෙසු ඵොට්ඨබ්බෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ධම්මෙසු ගෙහසිතො රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො – ඉමෙ ඡ ඡන්දරාගා.

(3) ඡ විරොධවත්ථූනි

තත්ථ කතමානි ඡ විරොධවත්ථූනි? අමනාපියෙසු රූපෙසු චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස, අමනාපියෙසු සද්දෙසු…පෙ…. අමනාපියෙසු ගන්ධෙසු…පෙ…. අමනාපියෙසු රසෙසු…පෙ.… අමනාපියෙසු ඵොට්ඨබ්බෙසු…පෙ…. අමනාපියෙසු ධම්මෙසු චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස – ඉමානි ඡ විරොධවත්ථූනි.

(4) ඡ තණ්හාකායා

තත්ථ කතමෙ ඡ තණ්හාකායා? රූපතණ්හා, සද්දතණ්හා, ගන්ධතණ්හා, රසතණ්හා, ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, ධම්මතණ්හා – ඉමෙ ඡ තණ්හාකායා.

(5) ඡ අගාරවා

945. තත්ථ කතමෙ ඡ අගාරවා? සත්ථරි අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො, ධම්මෙ අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො, සඞ්ඝෙ අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො, සික්ඛාය අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො, අප්පමාදෙ අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො, පටිසන්ථාරෙ අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො – ඉමෙ ඡ අගාරවා.

(6) ඡ පරිහානියා ධම්මා

තත්ථ කතමෙ ඡ පරිහානියා ධම්මා? කම්මාරාමතා, භස්සාරාමතා, නිද්දාරාමතා, සඞ්ගණිකාරාමතා, සංසග්ගාරාමතා, පපඤ්චාරාමතා – ඉමෙ ඡ පරිහානියා ධම්මා.

(7) අපරෙපි ඡ පරිහානියා ධම්මා

946. තත්ථ කතමෙ අපරෙපි ඡ පරිහානියා ධම්මා? කම්මාරාමතා, භස්සාරාමතා, නිද්දාරාමතා, සඞ්ගණිකාරාමතා, දොවචස්සතා, පාපමිත්තතා – ඉමෙ ඡ පරිහානියා ධම්මා.

(8) ඡ සොමනස්සුපවිචාරා

තත්ථ කතමෙ ඡ සොමනස්සුපවිචාරා? චක්ඛුනා රූපං දිස්වා සොමනස්සට්ඨානියං රූපං උපවිචරති, සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය සොමනස්සට්ඨානියං ධම්මං උපවිචරති – ඉමෙ ඡ සොමනස්සුපවිචාරා.

(9) ඡ දොමනස්සුපවිචාරා

තත්ථ කතමෙ ඡ දොමනස්සුපවිචාරා? චක්ඛුනා රූපං දිස්වා දොමනස්සට්ඨානියං රූපං උපවිචරති, සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා …පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය දොමනස්සට්ඨානියං ධම්මං උපවිචරති – ඉමෙ ඡ දොමනස්සුපවිචාරා.

(10) ඡ උපෙක්ඛුපවිචාරා

තත්ථ කතමෙ ඡ උපෙක්ඛුපවිචාරා? චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උපෙක්ඛාට්ඨානියං රූපං උපවිචරති, සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය උපෙක්ඛාට්ඨානියං ධම්මං උපවිචරති – ඉමෙ ඡ උපෙක්ඛුපවිචාරා.

(11) ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි

947. තත්ථ කතමානි ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි? මනාපියෙසු රූපෙසු ගෙහසිතං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, මනාපියෙසු සද්දෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ගන්ධෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු රසෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ඵොට්ඨබ්බෙසු…පෙ…. මනාපියෙසු ධම්මෙසු ගෙහසිතං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා – ඉමානි ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි.

(12) ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි

තත්ථ කතමානි ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි? අමනාපියෙසු රූපෙසු ගෙහසිතං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා, අමනාපියෙසු සද්දෙසු… පෙ…. අමනාපියෙසු ගන්ධෙසු…පෙ…. අමනාපියෙසු රසෙසු…පෙ…. අමනාපියෙසු ඵොට්ඨබ්බෙසු…පෙ…. අමනාපියෙසු ධම්මෙසු ගෙහසිතං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා – ඉමානි ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි.

(13) ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා

තත්ථ කතමා ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා? උපෙක්ඛාට්ඨානියෙසු රූපෙසු ගෙහසිතං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, උපෙක්ඛාට්ඨානියෙසු සද්දෙසු… පෙ…. උපෙක්ඛාට්ඨානියෙසු ගන්ධෙසු…පෙ…. උපෙක්ඛාට්ඨානියෙසු රසෙසු…පෙ…. උපෙක්ඛාට්ඨානියෙසු ඵොට්ඨබ්බෙසු…පෙ…. උපෙක්ඛාට්ඨානියෙසු ධම්මෙසු ගෙහසිතං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා – ඉමා ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා.

(14) ඡ දිට්ඨියො

948. තත්ථ කතමා ඡ දිට්ඨියො? ‘‘අත්ථි මෙ අත්තා’’ති වා අස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘නත්ථි මෙ අත්තා’’ති වා අස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘අත්තනා වා අත්තානං සඤ්ජානාමී’’ති වා අස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘අත්තනා වා අනත්තානං සඤ්ජානාමී’’ති වා අස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති, ‘‘අනත්තනා වා අත්තානං සඤ්ජානාමී’’ති වා අස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති; අථ වා පනස්ස එවංදිට්ඨි හොති – ‘‘සො මෙ අයං අත්තා වදො වෙදෙය්‍යො තත්‍ර තත්‍ර දීඝරත්තං කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකං පච්චනුභොති. න සො ජාතො නාහොසි, න සො ජාතො න භවිස්සති, නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො’’ති වා පනස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති. ඉමා ඡ දිට්ඨියො.

ඡක්කං.

7. සත්තකනිද්දෙසො

(1) සත්තානුසයා

949. තත්ථ කතමෙ සත්තානුසයා? කාමරාගානුසයො, පටිඝානුසයො, මානානුසයො, දිට්ඨානුසයො, විචිකිච්ඡානුසයො, භවරාගානුසයො, අවිජ්ජානුසයො – ඉමෙ සත්ත අනුසයා.

(2) සත්ත සංයොජනානි

තත්ථ කතමානි සත්ත සංයොජනානි? කාමරාගසංයොජනං, පටිඝසංයොජනං, මානසංයොජනං, දිට්ඨිසංයොජනං, විචිකිච්ඡාසංයොජනං, භවරාගසංයොජනං, අවිජ්ජාසංයොජනං – ඉමානි සත්ත සංයොජනානි.

(3) සත්ත පරියුට්ඨානානි

තත්ථ කතමානි සත්ත පරියුට්ඨානානි? කාමරාගපරියුට්ඨානං, පටිඝපරියුට්ඨානං, මානපරියුට්ඨානං, දිට්ඨිපරියුට්ඨානං, විචිකිච්ඡාපරියුට්ඨානං, භවරාගපරියුට්ඨානං, අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං – ඉමානි සත්ත පරියුට්ඨානානි.

(4) සත්ත අසද්ධම්මා

950. තත්ථ කතමෙ සත්ත අසද්ධම්මා? අස්සද්ධො හොති, අහිරිකො හොති, අනොත්තප්පී හොති, අප්පස්සුතො හොති, කුසීතො හොති, මුට්ඨස්සති හොති, දුප්පඤ්ඤො හොති – ඉමෙ සත්ත අසද්ධම්මා.

(5) සත්ත දුච්චරිතානි

තත්ථ කතමානි සත්ත දුච්චරිතානි? පාණාතිපාතො, අදින්නාදානං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො, මුසාවාදො, පිසුණා වාචා, ඵරුසා වාචා, සම්ඵප්පලාපො – ඉමානි සත්ත දුච්චරිතානි.

(6) සත්ත මානා

තත්ථ කතමෙ සත්ත මානා? මානො, අතිමානො, මානාතිමානො, ඔමානො, අධිමානො, අස්මිමානො, මිච්ඡාමානො – ඉමෙ සත්ත මානා.

(7) සත්ත දිට්ඨියො

951. (ක) තත්ථ කතමා සත්ත දිට්ඨියො? ඉධෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංවාදී හොති එවංදිට්ඨි – ‘‘යතො ඛො, භො, අයං අත්තා රූපී චාතුමහාභූතිකො [චාතුම්මහාභූතිකො (සී. ස්‍යා.)] මාතාපෙත්තිකසම්භවො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො භො, අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඛ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. ‘නෙසො නත්ථී’ති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොති. අත්ථි ඛො භො අඤ්ඤො අත්තා දිබ්බො රූපී කාමාවචරො කබළීකාරභක්ඛො. තං ත්වං න ජානාසි න පස්සසි. තමහං ජානාමි පස්සාමි. සො ඛො, භො, අත්තා යතො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා සම්මාසමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ග) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. ‘නෙසො නත්ථී’ති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොති. අත්ථි ඛො, භො, අඤ්ඤො අත්තා දිබ්බො රූපී මනොමයො සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී අහීනින්ද්‍රියො. තං ත්වං න ජානාසි න පස්සසි. තමහං ජානාමි පස්සාමි. සො ඛො, භො, අත්තා යතො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඝ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. ‘නෙසො නත්ථී’ති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොති. අත්ථි ඛො, භො, අඤ්ඤො අත්තා සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනන්තො ආකාසොති ආකාසානඤ්චායතනූපගො. තං ත්වං න ජානාසි න පස්සසි. තමහං ජානාමි පස්සාමි. සො ඛො, භො, අත්තා යතො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඞ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. ‘නෙසො නත්ථී’ති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොති. අත්ථි ඛො, භො, අඤ්ඤො අත්තා සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගො. තං ත්වං න ජානාසි න පස්සසි. තමහං ජානාමි පස්සාමි. සො ඛො, භො, අත්තා යතො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ච) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො, භො, එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. ‘නෙසො නත්ථී’ති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොති. අත්ථි ඛො, භො, අඤ්ඤො අත්තා සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපගො. තං ත්වං න ජානාසි න පස්සසි. තමහං ජානාමි පස්සාමි. සො ඛො, භො, අත්තා යතො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති.

(ඡ) තමඤ්ඤො එවමාහ – ‘‘අත්ථි ඛො පන එසො අත්තා යං ත්වං වදෙසි. ‘නෙසො නත්ථී’ති වදාමි. නො ච ඛො, භො, අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොති. අත්ථි ඛො, භො, අඤ්ඤො අත්තා සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගො. තං ත්වං න ජානාසි න පස්සසි. තමහං ජානාමි පස්සාමි. සො ඛො, භො, අත්තා යතො කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා, එත්තාවතා ඛො, භො, අයං අත්තා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී’’ති. ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති. ඉමා සත්ත දිට්ඨියො.

සත්තකං.

8. අට්ඨකනිද්දෙසො

(1) අට්ඨ කිලෙසවත්ථූනි

952. තත්ථ කතමානි අට්ඨ කිලෙසවත්ථූනි? ලොභො, දොසො, මොහො, මානො, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, ථිනං, උද්ධච්චං – ඉමානි අට්ඨ කිලෙසවත්ථූනි.

(2) අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි

953. තත්ථ කතමානි අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි?

(ක) ඉධ භික්ඛුනා කම්මං කාතබ්බං හොති. තස්ස එවං හොති – ''කම්මං ඛො මෙ කාතබ්බං භවිස්සති. කම්මං ඛො පන මෙ කරොන්තස්ස කායො කිලමිස්සති. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං පඨමං කුසීතවත්ථු.

(ඛ) පුන චපරං භික්ඛුනා කම්මං කතං හොති. තස්ස එවං හොති – ''අහං ඛො කම්මං අකාසිං. කම්මං ඛො පන මෙ කරොන්තස්ස කායො කිලන්තො. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං දුතියං කුසීතවත්ථු.

(ග) පුන චපරං භික්ඛුනා මග්ගො ගන්තබ්බො හොති. තස්ස එවං හොති – ''මග්ගො ඛො මෙ ගන්තබ්බො භවිස්සති. මග්ගං ඛො පන මෙ ගච්ඡන්තස්ස කායො කිලමිස්සති. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං තතියං කුසීතවත්ථු.

(ඝ) පුන චපරං භික්ඛුනා මග්ගො ගතො හොති. තස්ස එවං හොති – ''අහං ඛො මග්ගං අගමාසිං. මග්ගං ඛො පන මෙ ගච්ඡන්තස්ස කායො කිලන්තො. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති ; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං චතුත්ථං කුසීතවත්ථු.

(ඞ) පුන චපරං භික්ඛු ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො න ලභති ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං. තස්ස එවං හොති – ''අහං ඛො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො නාලත්ථං ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං. තස්ස මෙ කායො කිලන්තො අකම්මඤ්ඤො. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං පඤ්චමං කුසීතවත්ථු.

(ච) පුන චපරං භික්ඛු ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො ලභති ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං. තස්ස එවං හොති – ''අහං ඛො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය චරන්තො අලත්ථං ලූඛස්ස වා පණීතස්ස වා භොජනස්ස යාවදත්ථං පාරිපූරිං. තස්ස මෙ කායො කිලන්තො අකම්මඤ්ඤො මාසාචිතං මඤ්ඤෙ. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං ඡට්ඨං කුසීතවත්ථු.

(ඡ) පුන චපරං භික්ඛුනො උප්පන්නො හොති අප්පමත්තකො ආබාධො. තස්ස එවං හොති – ''උප්පන්නො ඛො මෙ අයං අප්පමත්තකො ආබාධො. අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං . හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං සත්තමං කුසීතවත්ථු.

(ජ) පුන චපරං භික්ඛු ගිලානා වුට්ඨිතො [ගිලානවුට්ඨිතො (සද්දනීති) අ. නි. 6.16 පාළියා ටීකා පස්සිතබ්බා] හොති අචිරවුට්ඨිතො ගෙලඤ්ඤා. තස්ස එවං හොති – ''අහං ඛො ගිලානා වුට්ඨිතො අචිරවුට්ඨිතො ගෙලඤ්ඤා. තස්ස මෙ කායො දුබ්බලො අකම්මඤ්ඤො. හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති. සො නිපජ්ජති; න වීරියං ආරභති අප්පත්තස්ස පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. ඉදං අට්ඨමං කුසීතවත්ථු. ඉමානි අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි.

(3) අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු චිත්තස්ස පටිඝාතො

954. තත්ථ කතමෙසු අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු චිත්තස්ස පටිඝාතො? ලාභෙ සාරාගො, අලාභෙ පටිවිරොධො, යසෙ සාරාගො, අයසෙ පටිවිරොධො, පසංසාය සාරාගො, නින්දාය පටිවිරොධො, සුඛෙ සාරාගො, දුක්ඛෙ පටිවිරොධො – ඉමෙසු අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු චිත්තස්ස පටිඝාතො.

(4) අට්ඨඅනරියවොහාරා

955. තත්ථ කතමෙ අට්ඨ අනරියවොහාරා? අදිට්ඨෙ දිට්ඨවාදිතා, අස්සුතෙ සුතවාදිතා, අමුතෙ මුතවාදිතා, අවිඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතවාදිතා, දිට්ඨෙ අදිට්ඨවාදිතා, සුතෙ අස්සුතවාදිතා, මුතෙ අමුතවාදිතා, විඤ්ඤාතෙ අවිඤ්ඤාතවාදිතා – ඉමෙ අට්ඨ අනරියවොහාරා.

(5) අට්ඨ මිච්ඡත්තා

956. තත්ථ කතමෙ අට්ඨ මිච්ඡත්තා? මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාසඞ්කප්පො, මිච්ඡාවාචා, මිච්ඡාකම්මන්තො, මිච්ඡාආජීවො, මිච්ඡාවායාමො, මිච්ඡාසති, මිච්ඡාසමාධි – ඉමෙ අට්ඨ මිච්ඡත්තා.

(6) අට්ඨ පුරිසදොසා

957. තත්ථ කතමෙ අට්ඨ පුරිසදොසා? (ක) ඉධ භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො [චොදියමානො (සී. ස්‍යා.) අ. නි. 8.14] ''න සරාමි න සරාමී''ති අස්සතියාව නිබ්බෙඨෙති. අයං පඨමො පුරිසදොසො.

(ඛ) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො චොදකංයෙව පටිප්ඵරති – ''කිං නු ඛො තුය්හං බාලස්ස අබ්‍යත්තස්ස භණිතෙන! ත්වම්පි නාම මං භණිතබ්බං මඤ්ඤසී''ති! අයං දුතියො පුරිසදොසො.

(ග) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො චොදකංයෙව [චොදකස්සෙව (ස්‍යා.) අ. නි. 8.14] පච්චාරොපෙති – ''ත්වම්පි ඛොසි ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නො. ත්වං තාව පඨමං පටිකරොහී''ති. අයං තතියො පුරිසදොසො.

(ඝ) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො අඤ්ඤෙනාඤ්ඤං පටිචරති, බහිද්ධා කථං අපනාමෙති, කොපඤ්ච දොසඤ්ච අප්පච්චයඤ්ච පාතුකරොති. අයං චතුත්ථො පුරිසදොසො.

(ඞ) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො සඞ්ඝමජ්ඣෙ බාහාවික්ඛෙපකං භණති. අයං පඤ්චමො පුරිසදොසො.

(ච) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො අනාදියිත්වා සඞ්ඝං, අනාදියිත්වා චොදකං, සාපත්තිකොව [ආපත්තිකොව (ක.) අ. නි. 8.14] යෙනකාමං පක්කමති. අයං ඡට්ඨො පුරිසදොසො.

(ඡ) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො ''නෙවාහං ආපන්නොම්හි, න පනාහං අනාපන්නොම්හී''ති තුණ්හීභූතො සඞ්ඝං විහෙසෙති. අයං සත්තමො පුරිසදොසො.

(ජ) පුන චපරං භික්ඛූ භික්ඛුං ආපත්තියා චොදෙන්ති. සො භික්ඛු භික්ඛූහි ආපත්තියා චොදියමානො එවමාහ – ''කිං නු ඛො තුම්හෙ ආයස්මන්තො අතිබාළ්හං මයි බ්‍යාවටා. ඉදානාහං සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිස්සාමී''ති. සො සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිත්වා එවමාහ – ''ඉදානි ඛො තුම්හෙ ආයස්මන්තො අත්තමනා හොථා''ති. අයං අට්ඨමො පුරිසදොසො. ඉමෙ අට්ඨ පුරිසදොසා.

(7) අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා

958. තත්ථ කතමෙ අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා? ''රූපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; අරූපී අත්තා…පෙ…. රූපී ච අරූපී ච…පෙ…. නෙවරූපීනාරූපී…පෙ…. ''අන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''අනන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''අන්තවා ච අනන්තවා ච අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''නෙවන්තවා නානන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති. ඉමෙ අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා.

(8) අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා

959. තත්ථ කතමෙ අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා? ''රූපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''අරූපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''රූපී ච අරූපී ච අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''නෙවරූපීනාරූපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''අන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''අනන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''අන්තවා ච අනන්තවා ච අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති; ''නෙවන්තවා නානන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති – නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති. ඉමෙ අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා.

අට්ඨකං.

9. නවකනිද්දෙසො

(1) නව ආඝාතවත්ථූනි

960. තත්ථ කතමානි නව ආඝාතවත්ථූනි? ‘‘අනත්ථං මෙ අචරී’’ති ආඝාතො ජායති ; ‘‘අනත්ථං මෙ චරතී’’ති ආඝාතො ජායති; ‘‘අනත්ථං මෙ චරිස්සතී’’ති ආඝාතො ජායති; ‘‘පියස්ස මෙ මනාපස්ස අනත්ථං අචරි’’…පෙ…. අනත්ථං චරති…පෙ…. අනත්ථං චරිස්සතීති ආඝාතො ජායති; අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස අත්ථං අචරි…පෙ…. අත්ථං චරති…පෙ…. අත්ථං චරිස්සතීති ආඝාතො ජායති. ඉමානි නව ආඝාතවත්ථූනි.

(2) නව පුරිසමලානි

961. තත්ථ කතමානි නව පුරිසමලානි? කොධො, මක්ඛො, ඉස්සා, මච්ඡරියං, මායා, සාඨෙය්‍යං, මුසාවාදො, පාපිච්ඡතා, මිච්ඡාදිට්ඨි – ඉමානි නව පුරිසමලානි.

(3) නවවිධා මානා

962. තත්ථ කතමෙ නවවිධා මානා? ‘‘සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘සදිසස්ස සදිසොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘සදිසස්ස හීනොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘හීනස්ස සදිසොහමස්මී’’ති මානො, ‘‘හීනස්ස හීනොහමස්මී’’ති මානො – ඉමෙ නවවිධා මානා.

(4) නව තණ්හාමූලකා ධම්මා

963. තත්ථ කතමෙ නව තණ්හාමූලකා ධම්මා? තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පටිච්ච ලාභො, ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො, විනිච්ඡයං පටිච්ච ඡන්දරාගො, ඡන්දරාගං පටිච්ච අජ්ඣොසානං, අජ්ඣොසානං පටිච්ච පරිග්ගහො, පරිග්ගහං පටිච්ච මච්ඡරියං, මච්ඡරියං පටිච්ච ආරක්ඛො, ආරක්ඛාධිකරණං දණ්ඩාදාන-සත්ථාදාන-කලහ-විග්ගහවිවාද-තුවංතුවං-පෙසුඤ්ඤ-මුසාවාදා අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සම්භවන්ති – ඉමෙ නව තණ්හාමූලකා ධම්මා.

(5) නව ඉඤ්ජිතානි

964. තත්ථ කතමානි නව ඉඤ්ජිතානි? ‘‘අස්මී’’ති ඉඤ්ජිතමෙතං, ‘‘අහමස්මී’’ති ඉඤ්ජිතමෙතං , ‘‘අයමහමස්මී’’ති ඉඤ්ජිතමෙතං ‘‘භවිස්ස’’න්ති ඉඤ්ජිතමෙතං, ‘‘රූපී භවිස්ස’’න්ති ඉඤ්ජිතමෙතං, ‘‘අරූපී භවිස්ස’’න්ති ඉඤ්ජිතමෙතං, ‘‘සඤ්ඤී භවිස්ස’’න්ති ඉඤ්ජිතමෙතං, ‘‘අසඤ්ඤී භවිස්ස’’න්ති ඉඤ්ජිතමෙතං, ‘‘නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්ස’’න්ති ඉඤ්ජිතමෙතං – ඉමානි නව ඉඤ්ජිතානි.

(6-9) නව මඤ්ඤිතාදීනි

965. තත්ථ කතමානි නව මඤ්ඤිතානි… නව ඵන්දිතානි… නව පපඤ්චිතානි… නව සඞ්ඛතානි? ‘‘අස්මී’’ති සඞ්ඛතමෙතං, ‘‘අහමස්මී’’ති සඞ්ඛතමෙතං , ‘‘අයමහමස්මී’’ති සඞ්ඛතමෙතං, ‘‘භවිස්ස’’න්ති සඞ්ඛතමෙතං, ‘‘රූපී භවිස්ස’’න්ති සඞ්ඛතමෙතං, ‘‘අරූපී භවිස්ස’’න්ති සඞ්ඛතමෙතං, ‘‘සඤ්ඤී භවිස්ස’’න්ති සඞ්ඛතමෙතං , ‘‘අසඤ්ඤී භවිස්ස’’න්ති සඞ්ඛතමෙතං, ‘‘නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්ස’’න්ති සඞ්ඛතමෙතං – ඉමානි නව සඞ්ඛතානි.

නවකං.

10. දසකනිද්දෙසො

(1) දස කිලෙසවත්ථූනි

966. තත්ථ කතමානි දස කිලෙසවත්ථූනි? ලොභො, දොසො, මොහො, මානො, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, ථීනං, උද්ධච්චං, අහිරිකං, අනොත්තප්පං – ඉමානි දස කිලෙසවත්ථූනි.

(2) දස ආඝාතවත්ථූනි

967. තත්ථ කතමානි දස ආඝාතවත්ථූනි? ‘‘අනත්ථං මෙ අචරී’’ති ආඝාතො ජායති, ‘‘අනත්ථං මෙ චරතී’’ති ආඝාතො ජායති, ‘‘අනත්ථං මෙ චරිස්සතී’’ති ආඝාතො ජායති, ‘‘පියස්ස මෙ මනාපස්ස අනත්ථං අචරි’’…පෙ…. අනත්ථං චරති…පෙ…. අනත්ථං චරිස්සතීති ආඝාතො ජායති, අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස අත්ථං අචරි…පෙ…. අත්ථං චරති…පෙ…. අත්ථං චරිස්සතීති ආඝාතො ජායති, අට්ඨානෙ වා පන ආඝාතො ජායති – ඉමානි දස ආඝාතවත්ථූනි.

(3) දස අකුසලකම්මපථා

968. තත්ථ කතමෙ දස අකුසලකම්මපථා? පාණාතිපාතො, අදින්නාදානං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො, මුසාවාදො, පිසුණා වාචා, ඵරුසා වාචා, සම්ඵප්පලාපො, අභිජ්ඣා, බ්‍යාපාදො, මිච්ඡාදිට්ඨි – ඉමෙ දස අකුසලකම්මපථා.

(4) දස සංයොජනානි

969. තත්ථ කතමානි දස සංයොජනානි? කාමරාගසංයොජනං, පටිඝසංයොජනං , මානසංයොජනං, දිට්ඨිසංයොජනං, විචිකිච්ඡාසංයොජනං, සීලබ්බතපරාමාසසංයොජනං, භවරාගසංයොජනං, ඉස්සාසංයොජනං, මච්ඡරියසංයොජනං, අවිජ්ජාසංයොජනං – ඉමානි දස සංයොජනානි.

(5) දස මිච්ඡත්තා

970. තත්ථ කතමෙ දස මිච්ඡත්තා? මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාසඞ්කප්පො, මිච්ඡාවාචා, මිච්ඡාකම්මන්තො, මිච්ඡාආජීවො, මිච්ඡාවායාමො, මිච්ඡාසති, මිච්ඡාසමාධි , මිච්ඡාඤාණං, මිච්ඡාවිමුත්ති – ඉමෙ දස මිච්ඡත්තා.

(6) දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි

971. තත්ථ කතමා දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි? නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, නත්ථි අයං ලොකො, නත්ථි පරො ලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා [සමග්ගතා (ක.)] සම්මා පටිපන්නා යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තීති – අයං දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි.

(7) දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි

972. තත්ථ කතමා දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි? සස්සතො ලොකොති වා, අසස්සතො ලොකොති වා, අන්තවා ලොකොති වා, අනන්තවා ලොකොති වා, තං ජීවං තං සරීරන්ති වා, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා, හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, න හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණාති වා – අයං දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි.

දසකං.

11. තණ්හාවිචරිතනිද්දෙසො

(1) අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය

973. තත්ථ කතමානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය? අස්මීති හොති, ඉත්ථස්මීති හොති, එවස්මීති හොති, අඤ්ඤථාස්මීති හොති, භවිස්සන්ති හොති, ඉත්ථං භවිස්සන්ති හොති, එවං භවිස්සන්ති හොති, අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති හොති, අසස්මීති හොති, සාතස්මීති හොති, සියන්ති හොති, ඉත්ථං සියන්ති හොති, එවං සියන්ති හොති, අඤ්ඤථා සියන්ති හොති, අපාහං සියන්ති හොති, අපාහං ඉත්ථං සියන්ති හොති, අපාහං එවං සියන්ති හොති, අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති.

974. කථඤ්ච අස්මීති හොති? කඤ්චි ධම්මං අනවකාරිං [අනවකාරී (සී. ක.)] කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අස්මීති ඡන්දං පටිලභති, අස්මීති මානං පටිලභති , අස්මීති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉත්ථස්මීති වා එවස්මීති වා අඤ්ඤථාස්මීති වා.

(2) කථඤ්ච ඉත්ථස්මීති හොති? ඛත්තියොස්මීති වා, බ්‍රාහ්මණොස්මීති වා, වෙස්සොස්මීති වා, සුද්දොස්මීති වා, ගහට්ඨොස්මීති වා, පබ්බජිතොස්මීති වා, දෙවොස්මීති වා, මනුස්සොස්මීති වා, රූපීස්මීති වා, අරූපීස්මීති වා, සඤ්ඤීස්මීති වා, අසඤ්ඤීස්මීති වා, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීස්මීති වා – එවං ඉත්ථස්මීති හොති.

(3) කථඤ්ච එවස්මීති හොති? පරපුග්ගලං [පරං පුග්ගලං (ස්‍යා.)] උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො තථාහං ඛත්තියොස්මීති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො තථාහං බ්‍රාහ්මණොස්මීති වා, යථා සො වෙස්සො තථාහං වෙස්සොස්මීති වා යථා සො සුද්දො තථාහං සුද්දොස්මීති වා, යථා සො ගහට්ඨො තථාහං ගහට්ඨොස්මීති වා, යථා සො පබ්බජිතො තථාහං පබ්බජිතොස්මීති වා, යථා සො දෙවො තථාහං දෙවොස්මීති වා, යථා සො මනුස්සො තථාහං මනුස්සොස්මීති වා, යථා සො රූපී තථාහං රූපීස්මීති වා, යථා සො අරූපී තථාහං අරූපීස්මීති වා, යථා සො සඤ්ඤී තථාහං සඤ්ඤීස්මීති වා, යථා සො අසඤ්ඤී තථාහං අසඤ්ඤීස්මීති වා, යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී තථාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීස්මීති වා – එවං එවස්මීති හොති.

(4) කථඤ්ච අඤ්ඤථාස්මීති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො නාහං තථා ඛත්තියොස්මීති වා යථා සො බ්‍රාහ්මණො නාහං තථා බ්‍රාහ්මණොස්මීති වා, යථා සො වෙස්සො නාහං තථා වෙස්සොස්මීති වා, යථා සො සුද්දො නාහං තථා සුද්දොස්මීති වා, යථා සො ගහට්ඨො නාහං තථා ගහට්ඨොස්මීති වා, යථා සො පබ්බජිතො නාහං තථා පබ්බජිතොස්මීති වා, යථා සො දෙවො නාහං තථා දෙවොස්මීති වා, යථා සො මනුස්සො නාහං තථා මනුස්සොස්මීති වා, යථා සො රූපී නාහං තථා රූපීස්මීති වා, යථා සො අරූපී නාහං තථා අරූපීස්මීති වා, යථා සො සඤ්ඤී නාහං තථා සඤ්ඤීස්මීති වා, යථා සො අසඤ්ඤී නාහං තථා අසඤ්ඤීස්මීති වා, යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී නාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීස්මීති වා – එවං අඤ්ඤථාස්මීති හොති.

(5) කථඤ්ච භවිස්සන්ති හොති? කඤ්චි ධම්මං අනවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං භවිස්සන්ති ඡන්දං පටිලභති, භවිස්සන්ති මානං පටිලභති , භවිස්සන්ති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉත්ථං භවිස්සන්ති වා, එවං භවිස්සන්ති වා, අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති වා.

(6) කථඤ්ච ඉත්ථං භවිස්සන්ති හොති? ඛත්තියො භවිස්සන්ති වා, බ්‍රාහ්මණො භවිස්සන්ති වා, වෙස්සො භවිස්සන්ති වා, සුද්දො භවිස්සන්ති වා, ගහට්ඨො භවිස්සන්ති වා, පබ්බජිතො භවිස්සන්ති වා, දෙවො භවිස්සන්ති වා, මනුස්සො භවිස්සන්ති වා, රූපී භවිස්සන්ති වා, අරූපී භවිස්සන්ති වා, සඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා, අසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා – එවං ඉත්ථං භවිස්සන්ති හොති.

(7) කථඤ්ච එවං භවිස්සන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො තථාහං ඛත්තියො භවිස්සන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො තථාහං බ්‍රාහ්මණො භවිස්සන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී තථාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා – එවං භවිස්සන්ති හොති.

(8) කථඤ්ච අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො නාහං තථා ඛත්තියො භවිස්සන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො නාහං තථා බ්‍රාහ්මණො භවිස්සන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී නාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා – එවං අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති හොති.

(9) කථඤ්ච අසස්මීති හොති? කඤ්චි ධම්මං අනවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං නිච්චොස්මි ධුවොස්මි සස්සතොස්මි අවිපරිණාමධම්මොස්මීති – එවං අසස්මීති හොති.

(10) කථඤ්ච සාතස්මීති හොති? කඤ්චි ධම්මං අනවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං උච්ඡිජ්ජිස්සාමි විනස්සිස්සාමි න භවිස්සාමීති – එවං සාතස්මීති හොති.

(11) කථඤ්ච සියන්ති හොති? කඤ්චි ධම්මං අනවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං සියන්ති ඡන්දං පටිලභති, සියන්ති මානං පටිලභති , සියන්ති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉත්ථං සියන්ති වා, එවං සියන්ති වා, අඤ්ඤථා සියන්ති වා.

(12) කථඤ්ච ඉත්ථං සියන්ති හොති? ඛත්තියො සියන්ති වා, බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා, වෙස්සො සියන්ති වා, සුද්දො සියන්ති වා, ගහට්ඨො සියන්ති වා, පබ්බජිතො සියන්ති වා, දෙවො සියන්ති වා, මනුස්සො සියන්ති වා, රූපී සියන්ති වා, අරූපී සියන්ති වා, සඤ්ඤී සියන්ති වා, අසඤ්ඤී සියන්ති වා, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉත්ථං සියන්ති හොති.

(13) කථඤ්ච එවං සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො තථාහං ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො තථාහං බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී තථාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං එවං සියන්ති හොති.

(14) කථඤ්ච අඤ්ඤථා සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො නාහං තථා ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො නාහං තථා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී නාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති.

(15) කථඤ්ච අපාහං සියන්ති හොති? කඤ්චි ධම්මං අනවකාරිං කරිත්වා රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අපාහං සියන්ති ඡන්දං පටිලභති, අපාහං සියන්ති මානං පටිලභති, අපාහං සියන්ති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – අපාහං ඉත්ථං සියන්ති වා, අපාහං එවං සියන්ති වා, අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති වා.

(16) කථඤ්ච අපාහං ඉත්ථං සියන්ති හොති? අපාහං ඛත්තියො සියන්ති වා, අපාහං බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා, අපාහං වෙස්සො සියන්ති වා, අපාහං සුද්දො සියන්ති වා, අපාහං ගහට්ඨො සියන්ති වා, අපාහං පබ්බජිතො සියන්ති වා, අපාහං දෙවො සියන්ති වා, අපාහං මනුස්සො සියන්ති වා, අපාහං රූපී සියන්ති වා, අපාහං අරූපී සියන්ති වා, අපාහං සඤ්ඤී සියන්ති වා, අපාහං අසඤ්ඤී සියන්ති වා, අපාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං අපාහං ඉත්ථං සියන්ති හොති. (17) කථඤ්ච අපාහං එවං සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො අපාහං තථා ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො අපාහං තථා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී අපාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං අපාහං එවං සියන්ති හොති.

(18) කථඤ්ච අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො අපාහං න තථා ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො අපාහං න තථා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී අපාහං න තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති.

ඉමානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය.

(2) බාහිරස්ස උපාදාය

975. තත්ථ කතමානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්ස උපාදාය? ඉමිනා අස්මීති හොති, ඉමිනා ඉත්ථස්මීති හොති, ඉමිනා එවස්මීති හොති, ඉමිනා අඤ්ඤථාස්මීති හොති, ඉමිනා භවිස්සන්ති හොති, ඉමිනා ඉත්ථං භවිස්සන්ති හොති, ඉමිනා එවං භවිස්සන්ති හොති, ඉමිනා අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති හොති, ඉමිනා අසස්මීති හොති, ඉමිනා සාතස්මීති හොති, ඉමිනා සියන්ති හොති, ඉමිනා ඉත්ථං සියන්ති හොති, ඉමිනා එවං සියන්ති හොති, ඉමිනා අඤ්ඤථා සියන්ති හොති, ඉමිනා අපාහං සියන්ති හොති, ඉමිනා අපාහං ඉත්ථං සියන්ති හොති, ඉමිනා අපාහං එවං සියන්ති හොති, ඉමිනා අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති.

976. (1) කථඤ්ච ඉමිනා අස්මීති හොති? කඤ්චි ධම්මං අවකාරිං කරිත්වා රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං ඉමිනා අස්මීති ඡන්දං පටිලභති , ඉමිනා අස්මීති මානං පටිලභති, ඉමිනා අස්මීති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉමිනා ඉත්ථස්මීති වා, ඉමිනා එවස්මීති වා, ඉමිනා අඤ්ඤථාස්මීති වා.

(2) කථඤ්ච ඉමිනා ඉත්ථස්මීති හොති? ඉමිනා ඛත්තියොස්මීති වා, ඉමිනා බ්‍රාහ්මණොස්මීති වා, ඉමිනා වෙස්සොස්මීති වා, ඉමිනා සුද්දොස්මීති වා, ඉමිනා ගහට්ඨොස්මීති වා, ඉමිනා පබ්බජිතොස්මීති වා, ඉමිනා දෙවොස්මීති වා, ඉමිනා මනුස්සොස්මීති වා, ඉමිනා රූපීස්මීති වා, ඉමිනා අරූපීස්මීති වා, ඉමිනා සඤ්ඤීස්මීති වා, ඉමිනා අසඤ්ඤීස්මීති වා, ඉමිනා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීස්මීති වා – එවං ඉමිනා ඉත්ථස්මීති හොති.

(3) කථඤ්ච ඉමිනා එවස්මීති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා තථාහං ඛත්තියොස්මීති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා තථාහං බ්‍රාහ්මණොස්මීති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා තථාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීස්මීති වා – එවං ඉමිනා එවස්මීති හොති.

(4) කථඤ්ච ඉමිනා අඤ්ඤථාස්මීති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා නාහං තථා ඛත්තියොස්මීති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා නාහං තථා බ්‍රාහ්මණොස්මීති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා නාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීස්මීති වා – එවං ඉමිනා අඤ්ඤථාස්මීති හොති.

(5) කථඤ්ච ඉමිනා භවිස්සන්ති හොති? කඤ්චි ධම්මං අවකාරිං කරිත්වා රූපං… වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං ඉමිනා භවිස්සන්ති ඡන්දං පටිලභති, ඉමිනා භවිස්සන්ති මානං පටිලභති, ඉමිනා භවිස්සන්ති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉමිනා ඉත්ථං භවිස්සන්ති වා, ඉමිනා එවං භවිස්සන්ති වා, ඉමිනා අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති වා.

(6) කථඤ්ච ඉමිනා ඉත්ථං භවිස්සන්ති හොති? ඉමිනා ඛත්තියො භවිස්සන්ති වා…පෙ…. ඉමිනා අරූපී භවිස්සන්ති වා, ඉමිනා සඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා, ඉමිනා අසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා, ඉමිනා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා – එවං ඉමිනා ඉත්ථං භවිස්සන්ති හොති.

(7) කථඤ්ච ඉමිනා එවං භවිස්සන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා තථාහං ඛත්තියො භවිස්සන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා තථාහං බ්‍රාහ්මණො භවිස්සන්ති වා…පෙ…. යථා සො

නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා තථාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා – එවං ඉමිනා එවං භවිස්සන්ති හොති.

(8) කථඤ්ච ඉමිනා අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා නාහං තථා ඛත්තියො භවිස්සන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා නාහං තථා බ්‍රාහ්මණො භවිස්සන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා නාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී භවිස්සන්ති වා – එවං ඉමිනා අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති හොති.

(9) කථඤ්ච ඉමිනා අසස්මීති හොති? කඤ්චි ධම්මං අවකාරිං [අවකාරී (සී.)] කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං ඉමිනා නිච්චොස්මි ධුවොස්මි සස්සතොස්මි අවිපරිණාමධම්මොස්මීති – එවං ඉමිනා අසස්මීති හොති.

(10) කථඤ්ච ඉමිනා සාතස්මීති හොති? කඤ්චි ධම්මං අවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං ඉමිනා උච්ඡිජ්ජිස්සාමි විනස්සිස්සාමි න භවිස්සාමීති – එවං ඉමිනා සාතස්මීති හොති.

(11) කථඤ්ච ඉමිනා සියන්ති හොති? කඤ්චි ධම්මං අවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං ඉමිනා සියන්ති ඡන්දං පටිලභති, ඉමිනා සියන්ති මානං පටිලභති, ඉමිනා සියන්ති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉමිනා ඉත්ථං සියන්ති වා, ඉමිනා එවං සියන්ති වා, ඉමිනා අඤ්ඤථා සියන්ති වා.

(12) කථඤ්ච ඉමිනා ඉත්ථං සියන්ති හොති? ඉමිනා ඛත්තියො සියන්ති වා, ඉමිනා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා, ඉමිනා වෙස්සො සියන්ති වා, ඉමිනා සුද්දො සියන්ති වා, ඉමිනා ගහට්ඨො සියන්ති වා, ඉමිනා පබ්බජිතො සියන්ති වා, ඉමිනා දෙවො සියන්ති වා, ඉමිනා මනුස්සො සියන්ති වා, ඉමිනා රූපී සියන්ති වා, ඉමිනා අරූපී සියන්ති වා, ඉමිනා සඤ්ඤී සියන්ති වා, ඉමිනා අසඤ්ඤී සියන්ති වා, ඉමිනා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉමිනා ඉත්ථං සියන්ති හොති.

(13) කථඤ්ච ඉමිනා එවං සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා තථාහං ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා තථාහං බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා තථාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉමිනා එවං සියන්ති හොති.

(14) කථඤ්ච ඉමිනා අඤ්ඤථා සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා නාහං තථා ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා නාහං තථා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා නාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉමිනා අඤ්ඤථා සියන්ති හොති.

(15) කථඤ්ච ඉමිනා අපාහං සියන්ති හොති? කඤ්චි ධම්මං අවකාරිං කරිත්වා රූපං…පෙ…. වෙදනං… සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං ඉමිනා අපාහං සියන්ති ඡන්දං පටිලභති, ඉමිනා අපාහං සියන්ති මානං පටිලභති, ඉමිනා අපාහං සියන්ති දිට්ඨිං පටිලභති. තස්මිං සති ඉමානි පපඤ්චිතානි හොන්ති – ඉමිනා අපාහං ඉත්ථං සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං එවං සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති වා.

(16) කථඤ්ච ඉමිනා අපාහං ඉත්ථං සියන්ති හොති? ඉමිනා අපාහං ඛත්තියො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං වෙස්සො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං සුද්දො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං ගහට්ඨො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං පබ්බජිතො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං දෙවො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං මනුස්සො සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං රූපී සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං අරූපී සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං සඤ්ඤී සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං අසඤ්ඤී සියන්ති වා, ඉමිනා අපාහං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉමිනා අපාහං ඉත්ථං සියන්ති හොති.

(17) කථඤ්ච ඉමිනා අපාහං එවං සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා අපාහං තථා ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා අපාහං තථා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා අපාහං තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉමිනා අපාහං එවං සියන්ති හොති.

(18) කථඤ්ච ඉමිනා අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති? පරපුග්ගලං උපනිධාය යථා සො ඛත්තියො ඉමිනා අපාහං න තථා ඛත්තියො සියන්ති වා, යථා සො බ්‍රාහ්මණො ඉමිනා අපාහං න තථා බ්‍රාහ්මණො සියන්ති වා…පෙ…. යථා සො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ඉමිනා අපාහං න තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී සියන්ති වා – එවං ඉමිනා අපාහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොති.

ඉමානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්ස උපාදාය.

ඉති ඉමානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය, ඉමානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්ස උපාදාය, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. ඉති එවරූපානි අතීතානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි, අනාගතානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි, පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංස තණ්හාවිචරිතානි, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසඞ්ඛිපිත්වා අට්ඨතණ්හාවිචරිතසතං හොති.

977. තත්ථ කතමානි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි බ්‍රහ්මජාලෙ වෙය්‍යාකරණෙ වුත්තානි භගවතා? චත්තාරො සස්සතවාදා, චත්තාරො එකච්චසස්සතිකා, චත්තාරො අන්තානන්තිකා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා – ඉමානි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි බ්‍රහ්මජාලෙ වෙය්‍යාකරණෙ වුත්තානි භගවතාති.

ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

18. ධම්මහදයවිභඞ්ගො

1. සබ්බසඞ්ගාහිකවාරො

978. කති ඛන්ධා, කති ආයතනානි, කති ධාතුයො, කති සච්චානි, කති ඉන්ද්‍රියානි, කති හෙතූ, කති ආහාරා, කති ඵස්සා, කති වෙදනා, කති සඤ්ඤා, කති චෙතනා, කති චිත්තානි?

පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, චත්තාරි සච්චානි, බාවීසතින්ද්‍රියානි, නව හෙතූ, චත්තාරො ආහාරා, සත්ත ඵස්සා, සත්ත වෙදනා, සත්ත සඤ්ඤා, සත්ත චෙතනා, සත්ත චිත්තානි.

979. තත්ථ කතමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා? රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘පඤ්චක්ඛන්ධා’’.

980. තත්ථ කතමානි ද්වාදසායතනානි? චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, සද්දායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘ද්වාදසායතනානි’’.

981. තත්ථ කතමා අට්ඨාරස ධාතුයො? චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු, සද්දධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු , ගන්ධධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘අට්ඨාරස ධාතුයො’’.

982. තත්ථ කතමානි චත්තාරි සච්චානි? දුක්ඛසච්චං, සමුදයසච්චං, නිරොධසච්චං, මග්ගසච්චං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘චත්තාරි සච්චානි’’.

983. තත්ථ කතමානි බාවීසතින්ද්‍රියානි? චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සුඛින්ද්‍රියං, දුක්ඛින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං, දොමනස්සින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං , සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘බාවීසතින්ද්‍රියානි’’.

984. තත්ථ කතමෙ නව හෙතූ? තයො කුසලහෙතූ, තයො අකුසලහෙතූ, තයො අබ්‍යාකතහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො කුසලහෙතූ? අලොභො කුසලහෙතු, අදොසො කුසලහෙතු, අමොහො කුසලහෙතු – ඉමෙ තයො කුසලහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො අකුසලහෙතූ? ලොභො අකුසලහෙතු, දොසො අකුසලහෙතු, මොහො අකුසලහෙතු – ඉමෙ තයො අකුසලහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො අබ්‍යාකතහෙතූ? කුසලානං වා ධම්මානං විපාකතො කිරියාබ්‍යාකතෙසු වා ධම්මෙසු අලොභො, අදොසො, අමොහො – ඉමෙ තයො අබ්‍යාකතහෙතූ. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘නව හෙතූ’’.

985. තත්ථ කතමෙ චත්තාරො ආහාරා? කබළීකාරාහාරො [කබළිංකාරො ආහාරො (සී.ස්‍යා.)], ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො , විඤ්ඤාණාහාරො – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘චත්තාරො ආහාරා’’.

986. තත්ථ කතමෙ සත්ත ඵස්සා? චක්ඛුසම්ඵස්සො, සොතසම්ඵස්සො, ඝානසම්ඵස්සො, ජිව්හාසම්ඵස්සො, කායසම්ඵස්සො, මනොධාතුසම්ඵස්සො, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘සත්ත ඵස්සා’’.

987. තත්ථ කතමා සත්ත වෙදනා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘සත්ත වෙදනා’’.

988. තත්ථ කතමා සත්ත සඤ්ඤා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘සත්ත සඤ්ඤා’’.

989. තත්ථ කතමා සත්ත චෙතනා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමා වුච්චන්ති ''සත්ත චෙතනා''.

990. තත්ථ කතමානි සත්ත චිත්තානි? චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං , කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉමානි වුච්චන්ති ''සත්ත චිත්තානි''.

2. උප්පත්තානුප්පත්තිවාරො

1. කාමධාතු

991. කාමධාතුයා කති ඛන්ධා, කති ආයතනානි, කති ධාතුයො, කති සච්චානි, කති ඉන්ද්‍රියානි, කති හෙතූ, කති ආහාරා, කති ඵස්සා, කති වෙදනා, කති සඤ්ඤා, කති චෙතනා, කති චිත්තානි?

කාමධාතුයා පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, තීණි සච්චානි, බාවීසතින්ද්‍රියානි, නව හෙතූ, චත්තාරො ආහාරා, සත්ත ඵස්සා, සත්ත වෙදනා, සත්ත සඤ්ඤා, සත්ත චෙතනා, සත්ත චිත්තානි.

992. තත්ථ කතමෙ කාමධාතුයා පඤ්චක්ඛන්ධා? රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා පඤ්චක්ඛන්ධා''.

තත්ථ කතමානි කාමධාතුයා ද්වාදසායතනානි? චක්ඛායතනං, රූපායතනං , සොතායතනං, සද්දායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං – ඉමානි වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා ද්වාදසායතනානි''.

තත්ථ කතමා කාමධාතුයා අට්ඨාරස ධාතුයො? චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු, සද්දධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු , මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉමා වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා අට්ඨාරස ධාතුයො''.

තත්ථ කතමානි කාමධාතුයා තීණි සච්චානි? දුක්ඛසච්චං, සමුදයසච්චං, මග්ගසච්චං – ඉමානි වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා තීණි සච්චානි''.

තත්ථ කතමානි කාමධාතුයා බාවීසතින්ද්‍රියානි? චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං…පෙ…. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං – ඉමානි වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා බාවීසතින්ද්‍රියානි''.

තත්ථ කතමෙ කාමධාතුයා නව හෙතූ? තයො කුසලහෙතූ, තයො අකුසලහෙතූ, තයො අබ්‍යාකතහෙතූ…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා නව හෙතූ''.

තත්ථ කතමෙ කාමධාතුයා චත්තාරො ආහාරා? කබළීකාරාහාරො, ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා චත්තාරො ආහාරා''.

තත්ථ කතමෙ කාමධාතුයා සත්ත ඵස්සා? චක්ඛුසම්ඵස්සො සොතසම්ඵස්සො, ඝානසම්ඵස්සො, ජිව්හාසම්ඵස්සො, කායසම්ඵස්සො, මනොධාතුසම්ඵස්සො, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා සත්ත ඵස්සා''.

තත්ථ කතමා කාමධාතුයා සත්ත වෙදනා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා, කායසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා – ඉමා වුච්චත්ති ''කාමධාතුයා සත්ත වෙදනා''.

තත්ථ කතමා කාමධාතුයා සත්ත සඤ්ඤා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, සොතසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ඝානසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, කායසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා – ඉමා වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා සත්ත සඤ්ඤා''.

තත්ථ කතමා කාමධාතුයා සත්ත චෙතනා? චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා, සොතසම්ඵස්සජා චෙතනා, ඝානසම්ඵස්සජා චෙතනා, ජිව්හාසම්ඵස්සජා චෙතනා, කායසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා – ඉමා වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා සත්ත චෙතනා''.

තත්ථ කතමානි කාමධාතුයා සත්ත චිත්තානි? චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, ඝානවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉමානි වුච්චන්ති ''කාමධාතුයා සත්ත චිත්තානි''.

2. රූපධාතු

993. රූපධාතුයා කති ඛන්ධා, කති ආයතනා, කති ධාතුයො, කති සච්චානි, කති ඉන්ද්‍රියානි…පෙ…. කති චිත්තානි?

රූපධාතුයා පඤ්චක්ඛන්ධා, ඡ ආයතනානි, නව ධාතුයො, තීණි සච්චානි , චුද්දසින්ද්‍රියානි, අට්ඨ හෙතූ, තයො ආහාරා, චත්තාරො ඵස්සා, චතස්සො වෙදනා, චතස්සො සඤ්ඤා, චතස්සො චෙතනා, චත්තාරි චිත්තානි.

994. තත්ථ කතමෙ රූපධාතුයා පඤ්චක්ඛන්ධා? රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා පඤ්චක්ඛන්ධා''.

තත්ථ කතමානි රූපධාතුයා ඡ ආයතනානි? චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, සද්දායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං – ඉමානි වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා ඡ ආයතනානි''.

තත්ථ කතමා රූපධාතුයා නව ධාතුයො? චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු, සද්දධාතු, සොතවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු, ධම්මධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉමා වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා නව ධාතුයො''.

තත්ථ කතමානි රූපධාතුයා තීණි සච්චානි? දුක්ඛසච්චං, සමුදයසච්චං, මග්ගසච්චං – ඉමානි වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා තීණි සච්චානි''.

තත්ථ කතමානි රූපධාතුයා චුද්දසින්ද්‍රියානි? චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං , උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං – ඉමානි වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා චුද්දසින්ද්‍රියානි''.

තත්ථ කතමෙ රූපධාතුයා අට්ඨ හෙතූ? තයො කුසලහෙතූ, ද්වෙ අකුසලහෙතූ, තයො අබ්‍යාකතහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො කුසලහෙතූ? අලොභො කුසලහෙතු, අදොසො කුසලහෙතු, අමොහො කුසලහෙතු – ඉමෙ තයො කුසලහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ ද්වෙ අකුසලහෙතූ? ලොභො අකුසලහෙතු, මොහො අකුසලහෙතු – ඉමෙ ද්වෙ අකුසලහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො අබ්‍යාකතහෙතූ? කුසලානං වා ධම්මානං විපාකතො කිරියාබ්‍යාකතෙසු වා ධම්මෙසු අලොභො, අදොසො, අමොහො – ඉමෙ තයො අබ්‍යාකතහෙතූ. ඉමෙ වුච්චන්ති රූපධාතුයා අට්ඨ හෙතූ.

තත්ථ කතමෙ රූපධාතුයා තයො ආහාරා? ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා තයො ආහාරා''.

තත්ථ කතමෙ රූපධාතුයා චත්තාරො ඵස්සා? චක්ඛුසම්ඵස්සො, සොතසම්ඵස්සො, මනොධාතුසම්ඵස්සො, මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා චත්තාරො ඵස්සා''.

තත්ථ කතමා රූපධාතුයා චතස්සො වෙදනා…පෙ…. චතස්සො සඤ්ඤා…පෙ…. චතස්සො චෙතනා…පෙ…. චත්තාරි චිත්තානි? චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සොතවිඤ්ඤාණං, මනොධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉමානි වුච්චන්ති ''රූපධාතුයා චත්තාරි චිත්තානි''.

3. අරූපධාතු

995. අරූපධාතුයා කති ඛන්ධා…පෙ…. කති චිත්තානි?

අරූපධාතුයා චත්තාරො ඛන්ධා, ද්වෙ ආයතනානි, ද්වෙ ධාතුයො, තීණි සච්චානි, එකාදසින්ද්‍රියානි , අට්ඨ හෙතූ, තයො ආහාරා, එකො ඵස්සො, එකා වෙදනා, එකා සඤ්ඤා, එකා චෙතනා, එකං චිත්තං.

996. තත්ථ කතමෙ අරූපධාතුයා චත්තාරො ඛන්ධා? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉමෙ වුච්චන්ති ''අරූපධාතුයා චත්තාරො ඛන්ධා''.

තත්ථ කතමානි අරූපධාතුයා ද්වෙ ආයතනානි? මනායතනං, ධම්මායතනං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘අරූපධාතුයා ද්වෙ ආයතනානි’’.

තත්ථ කතමා අරූපධාතුයා ද්වෙ ධාතුයො? මනොවිඤ්ඤාණධාතු , ධම්මධාතු – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘අරූපධාතුයා ද්වෙ ධාතුයො’’.

තත්ථ කතමානි අරූපධාතුයා තීණි සච්චානි? දුක්ඛසච්චං, සමුදයසච්චං, මග්ගසච්චං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘අරූපධාතුයා තීණි සච්චානි’’.

තත්ථ කතමානි අරූපධාතුයා එකාදසින්ද්‍රියානි? මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘අරූපධාතුයා එකාදසින්ද්‍රියානි’’.

තත්ථ කතමෙ අරූපධාතුයා අට්ඨ හෙතූ? තයො කුසලහෙතූ, ද්වෙ අකුසලහෙතූ, තයො අබ්‍යාකතහෙතූ…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අරූපධාතුයා අට්ඨ හෙතූ’’.

තත්ථ කතමෙ අරූපධාතුයා තයො ආහාරා? ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අරූපධාතුයා තයො ආහාරා’’.

තත්ථ කතමො අරූපධාතුයා එකො ඵස්සො? මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – අයං වුච්චති ‘‘අරූපධාතුයා එකො ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා අරූපධාතුයා එකා වෙදනා…පෙ…. එකා සඤ්ඤා…පෙ…. එකා චෙතනා…පෙ…. එකං චිත්තං? මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘අරූපධාතුයා එකං චිත්තං’’.

4. අපරියාපන්නං

997. අපරියාපන්නෙ කති ඛන්ධා…පෙ…. කති චිත්තානි?

අපරියාපන්නෙ චත්තාරො ඛන්ධා, ද්වෙ ආයතනානි, ද්වෙ ධාතුයො, ද්වෙ සච්චානි, ද්වාදසින්ද්‍රියානි, ඡ හෙතූ, තයො ආහාරා, එකො ඵස්සො, එකා වෙදනා, එකා සඤ්ඤා, එකා චෙතනා, එකං චිත්තං.

998. තත්ථ කතමෙ අපරියාපන්නෙ චත්තාරො ඛන්ධා? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො , සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ චත්තාරො ඛන්ධා’’.

තත්ථ කතමානි අපරියාපන්නෙ ද්වෙ ආයතනානි? මනායතනං, ධම්මායතනං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ ද්වෙ ආයතනානි’’.

තත්ථ කතමා අපරියාපන්නෙ ද්වෙ ධාතුයො? මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු – ඉමා වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ ද්වෙ ධාතුයො’’.

තත්ථ කතමානි අපරියාපන්නෙ ද්වෙ සච්චානි? මග්ගසච්චං, නිරොධසච්චං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ ද්වෙ සච්චානි’’.

තත්ථ කතමානි අපරියාපන්නෙ ද්වාදසින්ද්‍රියානි? මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං – ඉමානි වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ ද්වාදසින්ද්‍රියානි’’.

තත්ථ කතමෙ අපරියාපන්නෙ ඡ හෙතූ? තයො කුසලහෙතූ, තයො අබ්‍යාකතහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො කුසලහෙතූ? අලොභො කුසලහෙතු, අදොසො කුසලහෙතු, අමොහො කුසලහෙතු – ඉමෙ තයො කුසලහෙතූ.

තත්ථ කතමෙ තයො අබ්‍යාකතහෙතූ? කුසලානං ධම්මානං විපාකතො අලොභො, අදොසො, අමොහො – ඉමෙ තයො අබ්‍යාකතහෙතූ. ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ ඡ හෙතූ’’.

තත්ථ කතමෙ අපරියාපන්නෙ තයො ආහාරා? ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – ඉමෙ වුච්චන්ති ‘‘අපරියාපන්නෙ තයො ආහාරා’’.

තත්ථ කතමො අපරියාපන්නෙ එකො ඵස්සො? මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – අයං වුච්චති ‘‘අපරියාපන්නෙ එකො ඵස්සො’’.

තත්ථ කතමා අපරියාපන්නෙ එකා වෙදනා…පෙ…. එකා සඤ්ඤා…පෙ…. එකා චෙතනා…පෙ…. එකං චිත්තං? මනොවිඤ්ඤාණධාතු – ඉදං වුච්චති ‘‘අපරියාපන්නෙ එකං චිත්තං’’.

3. පරියාපන්නාපරියාපන්නවාරො

1. කාමධාතු

999. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති කාමධාතුපරියාපන්නා, කති න කාමධාතුපරියාපන්නා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති කාමධාතුපරියාපන්නා, කති න කාමධාතුපරියාපන්නා?

1000. රූපක්ඛන්ධො කාමධාතුපරියාපන්නො; චත්තාරො ඛන්ධා සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

දසායතනා කාමධාතුපරියාපන්නා; ද්වෙ ආයතනා සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

සොළස ධාතුයො කාමධාතුපරියාපන්නා; ද්වෙ ධාතුයො සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

සමුදයසච්චං කාමධාතුපරියාපන්නං; ද්වෙ සච්චා න කාමධාතුපරියාපන්නා; දුක්ඛසච්චං සියා කාමධාතුපරියාපන්නං, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නං.

දසින්ද්‍රියා කාමධාතුපරියාපන්නා; තීණින්ද්‍රියා න කාමධාතුපරියාපන්නා; නවින්ද්‍රියා සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

තයො අකුසලහෙතූ කාමධාතුපරියාපන්නා; ඡ හෙතූ සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

කබළීකාරො ආහාරො කාමධාතුපරියාපන්නො; තයො ආහාරා සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

ඡ ඵස්සා කාමධාතුපරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා කාමධාතු පරියාපන්නො, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නො.

ඡ වෙදනා…පෙ…. ඡ සඤ්ඤා… ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා කාමධාතුපරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා කාමධාතුපරියාපන්නා, සියා න කාමධාතුපරියාපන්නා.

2. රූපධාතු

1001. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති රූපධාතුපරියාපන්නා, කති න රූපධාතුපරියාපන්නා …පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති රූපධාතුපරියාපන්නා, කති න රූපධාතුපරියාපන්නා?

1002. රූපක්ඛන්ධො න රූපධාතුපරියාපන්නො; චත්තාරො ඛන්ධා සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

දසායතනා න රූපධාතුපරියාපන්නා; ද්වෙ ආයතනා සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

සොළස ධාතුයො න රූපධාතුපරියාපන්නා; ද්වෙ ධාතුයො සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

තීණි සච්චානි න රූපධාතුපරියාපන්නා; දුක්ඛසච්චං සියා රූපධාතුපරියාපන්නං, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නං.

තෙරසින්ද්‍රියා න රූපධාතුපරියාපන්නා; නවින්ද්‍රියා සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

තයො අකුසලහෙතූ න රූපධාතුපරියාපන්නා; ඡ හෙතූ සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

කබළීකාරො ආහාරො න රූපධාතුපරියාපන්නො; තයො ආහාරා සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

ඡ ඵස්සා න රූපධාතුපරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා රූපධාතුපරියාපන්නො, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නො.

ඡ වෙදනා…පෙ…. ඡ සඤ්ඤා… ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා න රූපධාතුපරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා රූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න රූපධාතුපරියාපන්නා.

3. අරූපධාතු

1003. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති අරූපධාතුපරියාපන්නා, කති න අරූපධාතුපරියාපන්නා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති අරූපධාතුපරියාපන්නා, කති න අරූපධාතුපරියාපන්නා?

1004. රූපක්ඛන්ධො න අරූපධාතුපරියාපන්නො; චත්තාරො ඛන්ධා සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

දසායතනා න අරූපධාතුපරියාපන්නා; ද්වෙ ආයතනා සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

සොළස ධාතුයො න අරූපධාතුපරියාපන්නා; ද්වෙ ධාතුයො සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

තීණි සච්චානි න අරූපධාතුපරියාපන්නානි.

දුක්ඛසච්චං සියා අරූපධාතුපරියාපන්නං, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නං.

චුද්දසින්ද්‍රියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා; අට්ඨින්ද්‍රියා සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

තයො අකුසලහෙතූ න අරූපධාතුපරියාපන්නා; ඡ හෙතූ සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

කබළීකාරො ආහාරො න අරූපධාතුපරියාපන්නො; තයො ආහාරා සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

ඡ ඵස්සා න අරූපධාතුපරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා අරූපධාතුපරියාපන්නො, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නො.

ඡ වෙදනා…පෙ…. ඡ සඤ්ඤා … ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා න අරූපධාතුපරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා අරූපධාතුපරියාපන්නා, සියා න අරූපධාතුපරියාපන්නා.

4. පරියාපන්නාපරියාපන්නං

1005. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති පරියාපන්නා, කති අපරියාපන්නා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති පරියාපන්නා, කති අපරියාපන්නා?

1006. රූපක්ඛන්ධො පරියාපන්නො; චත්තාරො ඛන්ධා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

දසායතනා පරියාපන්නා; ද්වෙ ආයතනා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

සොළස ධාතුයො පරියාපන්නා; ද්වෙ ධාතුයො සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

ද්වෙ සච්චා පරියාපන්නා; ද්වෙ සච්චා අපරියාපන්නා.

දසින්ද්‍රියා පරියාපන්නා, තීණින්ද්‍රියා අපරියාපන්නා; නවින්ද්‍රියා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

තයො අකුසලහෙතු පරියාපන්නා; ඡ හෙතු සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

කබළීකාරො ආහාරො පරියාපන්නො; තයො ආහාරා සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

ඡ ඵස්සා පරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා පරියාපන්නො, සියා අපරියාපන්නො.

ඡ වෙදනා…පෙ…. ඡ සඤ්ඤා… ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා පරියාපන්නා; මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා පරියාපන්නා, සියා අපරියාපන්නා.

4. ධම්මදස්සනවාරො

1. කාමධාතු

1007. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කති ඛන්ධා පාතුභවන්ති…පෙ…. කති චිත්තානි පාතුභවන්ති?

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං පඤ්චක්ඛන්ධා පාතුභවන්ති; කස්සචි එකාදසායතනානි පාතුභවන්ති; කස්සචි දසායතනානි පාතුභවන්ති; කස්සචි අපරානි දසායතනානි පාතුභවන්ති; කස්සචි නවායතනානි පාතුභවන්ති; කස්සචි සත්තායතනානි පාතුභවන්ති; කස්සචි එකාදස ධාතුයො පාතුභවන්ති; කස්සචි දස ධාතුයො පාතුභවන්ති; කස්සචි අපරා දස ධාතුයො පාතුභවන්ති; කස්සචි නව ධාතුයො පාතුභවන්ති; කස්සචි සත්ත ධාතුයො පාතුභවන්ති; සබ්බෙසං එකං සච්චං පාතුභවති; කස්සචි චුද්දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි අපරානි තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි ද්වාදසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි අපරානි නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි අපරානි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි සත්තින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි පඤ්චින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි චත්තාරින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති; කස්සචි තයො හෙතු පාතුභවන්ති; කස්සචි ද්වෙ හෙතු පාතුභවන්ති; කස්සචි [කෙචි (ස්‍යා.)] අහෙතුකා පාතුභවන්ති ; සබ්බෙසං චත්තාරො ආහාරා පාතුභවන්ති; සබ්බෙසං එකො ඵස්සො පාතුභවති; සබ්බෙසං එකා වෙදනා… එකා සඤ්ඤා… එකා චෙතනා… එකං චිත්තං පාතුභවති.

1008. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං කතමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා පාතුභවන්ති? රූපක්ඛන්ධො…පෙ…. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා පාතුභවන්ති.

1009. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස එකාදසායතනානි පාතුභවන්ති? කාමාවචරානං දෙවානං, පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං, ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං, නෙරයිකානං පරිපුණ්ණායතනානං උපපත්තික්ඛණෙ එකාදසායතනානි පාතුභවන්ති – චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි එකාදසායතනානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස දසායතනානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චන්ධානං උපපත්තික්ඛණෙ දසායතනානි පාතුභවන්ති – රූපායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං , කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි දසායතනානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස අපරානි දසායතනානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චබධිරානං උපපත්තික්ඛණෙ දසායතනානි පාතුභවන්ති – චක්ඛායතනං, රූපායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි දසායතනානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස නවායතනානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චන්ධබධිරානං උපපත්තික්ඛණෙ නවායතනානි පාතුභවන්ති – රූපායතනං, ඝානායතනං, ගන්ධායතනං, ජිව්හායතනං, රසායතනං, කායායතනං, ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි නවායතනානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස සත්තායතනානි පාතුභවන්ති? ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ සත්තායතනානි පාතුභවන්ති – රූපායතනං, ගන්ධායතනං, රසායතනං, කායායතනං,

ඵොට්ඨබ්බායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි සත්තායතනානි පාතුභවන්ති.

1010. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස එකාදස ධාතුයො පාතුභවන්ති? කාමාවචරානං දෙවානං, පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං, ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං පරිපුණ්ණායතනානං උපපත්තික්ඛණෙ එකාදස ධාතුයො පාතුභවන්ති – චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, සොතධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමා එකාදස ධාතුයො පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස දස ධාතුයො පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං , ජච්චන්ධානං උපපත්තික්ඛණෙ දස ධාතුයො පාතුභවන්ති – රූපධාතු, සොතධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමා දස ධාතුයො පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස අපරා දස ධාතුයො පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චබධිරානං උපපත්තික්ඛණෙ දස ධාතුයො පාතුභවන්ති – චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමා දස ධාතුයො පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස නව ධාතුයො පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චන්ධබධිරානං උපපත්තික්ඛණෙ නව ධාතුයො පාතුභවන්ති – රූපධාතු, ඝානධාතු, ගන්ධධාතු, ජිව්හාධාතු, රසධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමා නව ධාතුයො පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස සත්ත ධාතුයො පාතුභවන්ති? ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ සත්ත ධාතුයො පාතුභවන්ති – රූපධාතු, ගන්ධධාතු, රසධාතු, කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමා සත්ත ධාතුයො පාතුභවන්ති.

1011. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං කතමං එකං සච්චං පාතුභවති? දුක්ඛසච්චං – කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං ඉදං එකං සච්චං පාතුභවති.

1012. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස චුද්දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? කාමාවචරානං දෙවානං, සහෙතුකානං ඤාණසම්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ චුද්දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං , මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි චුද්දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? කාමාවචරානං දෙවානං සහෙතුකානං ඤාණවිප්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස අපරානි තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං සහෙතුකානං ඤාණසම්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං , වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි තෙරසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස ද්වාදසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං සහෙතුකානං ඤාණවිප්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ ද්වාදසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි ද්වාදසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං සහෙතුකානං ඤාණසම්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං

වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං සහෙතුකානං ඤාණවිප්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස අපරානි නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං පරිපුණ්ණායතනානං උපපත්තික්ඛණෙ නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං , උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි නවින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චන්ධානං උපපත්තික්ඛණෙ අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – සොතින්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස අපරානි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චබධිරානං උපපත්තික්ඛණෙ අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – චක්ඛුන්ද්‍රියං, ඝානින්ද්‍රියං, ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස සත්තින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ඔපපාතිකානං පෙතානං, ඔපපාතිකානං අසුරානං, ඔපපාතිකානං තිරච්ඡානගතානං නෙරයිකානං, ජච්චන්ධබධිරානං උපපත්තික්ඛණෙ සත්තින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – ඝානින්ද්‍රියං , ජිව්හින්ද්‍රියං, කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි සත්තින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස පඤ්චින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං අහෙතුකානං, ඨපෙත්වා නපුංසකානං, උපපත්තික්ඛණෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ඉත්ථින්ද්‍රියං වා පුරිසින්ද්‍රියං වා, ජීවිතින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස චත්තාරින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං අහෙතුකානං, නපුංසකානං උපපත්තික්ඛණෙ චත්තාරින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති – කායින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං , උපෙක්ඛින්ද්‍රියං. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමානි චත්තාරින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

1013. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස තයො හෙතු පාතුභවන්ති? කාමාවචරානං දෙවානං, පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං, ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං සහෙතුකානං ඤාණසම්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ තයො හෙතු පාතුභවන්ති – අලොභො විපාකහෙතු, අදොසො විපාකහෙතු, අමොහො විපාකහෙතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමෙ තයො හෙතු පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කස්ස ද්වෙ හෙතු පාතුභවන්ති? කාමාවචරානං දෙවානං, පඨමකප්පිකානං මනුස්සානං, ගබ්භසෙය්‍යකානං සත්තානං සහෙතුකානං ඤාණවිප්පයුත්තානං උපපත්තික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතු පාතුභවන්ති – අලොභො විපාකහෙතු, අදොසො විපාකහෙතු. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ එතෙසං ඉමෙ ද්වෙ හෙතු පාතුභවන්ති. අවසෙසානං සත්තානං [අවසෙසා සත්තා (?)] අහෙතුකා පාතුභවන්ති.

1014. කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං කතමෙ චත්තාරො ආහාරා පාතුභවන්ති. කබළීකාරො ආහාරො, ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං ඉමෙ චත්තාරො ආහාරා පාතුභවන්ති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං කතමො එකො ඵස්සො පාතුභවති? මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං අයං එකො ඵස්සො පාතුභවති.

කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං කතමා එකා වෙදනා … එකා සඤ්ඤා… එකා චෙතනා… එකං චිත්තං පාතුභවති? මනොවිඤ්ඤාණධාතු – කාමධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ සබ්බෙසං ඉදං එකං චිත්තං පාතුභවති.

2. රූපධාතු

1015. රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කති ඛන්ධා පාතුභවන්ති…පෙ…. කති චිත්තානි පාතුභවන්ති?

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ, ඨපෙත්වා අසඤ්ඤසත්තානං දෙවානං, පඤ්චක්ඛන්ධා පාතුභවන්ති, පඤ්චායතනානි පාතුභවන්ති, පඤ්ච ධාතුයො පාතුභවන්ති, එකං සච්චං පාතුභවති, දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති, තයො හෙතූ පාතුභවන්ති, තයො ආහාරා පාතුභවන්ති, එකො ඵස්සො පාතුභවති, එකා වෙදනා… එකා සඤ්ඤා… එකා චෙතනා… එකං චිත්තං පාතුභවති.

1016. රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා පාතුභවන්ති ? රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා පාතුභවන්ති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමානි පඤ්චායතනානි පාතුභවන්ති? චක්ඛායතනං, රූපායතනං, සොතායතනං, මනායතනං, ධම්මායතනං – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමානි පඤ්චායතනානි පාතුභවන්ති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමා පඤ්ච ධාතුයො පාතුභවන්ති? චක්ඛුධාතු, රූපධාතු, සොතධාතු, මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමා පඤ්ච ධාතුයො පාතුභවන්ති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමං එකං සච්චං පාතුභවති? දුක්ඛසච්චං – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉදං එකං සච්චං පාතුභවති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමානි දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, සොමනස්සින්ද්‍රියං වා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං වා, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං , සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමානි දසින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමෙ තයො හෙතූ පාතුභවන්ති? අලොභො විපාකහෙතු, අදොසො විපාකහෙතු, අමොහො විපාකහෙතු – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමෙ තයො හෙතූ පාතුභවන්ති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමෙ තයො ආහාරා පාතුභවන්ති? ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමෙ තයො ආහාරා පාතුභවන්ති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමො එකො ඵස්සො පාතුභවති? මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ අයං එකො ඵස්සො පාතුභවති.

රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමා එකා වෙදනා… එකා සඤ්ඤා… එකා චෙතනා… එකං චිත්තං පාතුභවති? මනොවිඤ්ඤාණධාතු – රූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉදං එකං චිත්තං පාතුභවති.

3. අසඤ්ඤසත්තා

1017. අසඤ්ඤසත්තානං දෙවානං උපපත්තික්ඛණෙ කති ඛන්ධා පාතුභවන්ති…පෙ…. කති චිත්තානි පාතුභවන්ති?

අසඤ්ඤසත්තානං දෙවානං උපපත්තික්ඛණෙ එකො ඛන්ධො පාතුභවති – රූපක්ඛන්ධො; ද්වෙ ආයතනානි පාතුභවන්ති – රූපායතනං, ධම්මායතනං; ද්වෙ ධාතුයො පාතුභවන්ති – රූපධාතු, ධම්මධාතු; එකං සච්චං පාතුභවති – දුක්ඛසච්චං; එකින්ද්‍රියං පාතුභවති – රූපජීවිතින්ද්‍රියං. අසඤ්ඤසත්තා දෙවා අහෙතුකා අනාහාරා අඵස්සකා අවෙදනකා අසඤ්ඤකා අචෙතනකා අචිත්තකා පාතුභවන්ති.

4. අරූපධාතු

1018. අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කති ඛන්ධා පාතුභවන්ති…පෙ…. කති චිත්තානි පාතුභවන්ති?

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ චත්තාරො ඛන්ධා පාතුභවන්ති, ද්වෙ ආයතනානි පාතුභවන්ති, ද්වෙ ධාතුයො පාතුභවන්ති, එකං සච්චං පාතුභවති, අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති, තයො හෙතූ පාතුභවන්ති, තයො ආහාරා පාතුභවන්ති, එකො ඵස්සො පාතුභවති, එකා වෙදනා… එකා සඤ්ඤා… එකා චෙතනා… එකං චිත්තං පාතුභවති.

1019. අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමෙ චත්තාරො ඛන්ධා පාතුභවන්ති? වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමෙ චත්තාරො ඛන්ධා පාතුභවන්ති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමානි ද්වෙ ආයතනානි පාතුභවන්ති? මනායතනං, ධම්මායතනං – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමානි ද්වෙ ආයතනානි පාතුභවන්ති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමා ද්වෙ ධාතුයො පාතුභවන්ති? මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ධම්මධාතු – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමා ද්වෙ ධාතුයො පාතුභවන්ති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමං එකං සච්චං පාතුභවති? දුක්ඛසච්චං – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉදං එකං සච්චං පාතුභවති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති? මනින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, සද්ධින්ද්‍රියං, වීරියින්ද්‍රියං, සතින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමානි අට්ඨින්ද්‍රියානි පාතුභවන්ති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමෙ තයො හෙතූ පාතුභවන්ති? අලොභො විපාකහෙතු, අදොසො විපාකහෙතු, අමොහො විපාකහෙතු – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමෙ තයො හෙතූ පාතුභවන්ති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමෙ තයො ආහාරා පාතුභවන්ති? ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරො – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉමෙ තයො ආහාරා පාතුභවන්ති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමො එකො ඵස්සො පාතුභවති? මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ අයං එකො ඵස්සො පාතුභවති.

අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ කතමා එකා වෙදනා…පෙ…. එකා සඤ්ඤා… එකා චෙතනා… එකං චිත්තං පාතුභවති? මනොවිඤ්ඤාණධාතු – අරූපධාතුයා උපපත්තික්ඛණෙ ඉදං එකං චිත්තං පාතුභවති.

5. භූමන්තරදස්සනවාරො

1020. කාමාවචරා ධම්මා, න කාමාවචරා ධම්මා, රූපාවචරා ධම්මා, න රූපාවචරා ධම්මා, අරූපාවචරා ධම්මා, න අරූපාවචරා ධම්මා, පරියාපන්නා ධම්මා, අපරියාපන්නා ධම්මා.

කතමෙ ධම්මා කාමාවචරා? හෙට්ඨතො අවීචිනිරයං පරියන්තං කරිත්වා, උපරිතො පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ අන්තොකරිත්වා, යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා ඛන්ධධාතුආයතනා; රූපං, වෙදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා, විඤ්ඤාණං – ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා.

කතමෙ ධම්මා න කාමාවචරා? රූපාවචරා, අරූපාවචරා, අපරියාපන්නා – ඉමෙ ධම්මා න කාමාවචරා.

කතමෙ ධම්මා රූපාවචරා? හෙට්ඨතො බ්‍රහ්මලොකං පරියන්තං කරිත්වා, උපරිතො අකනිට්ඨෙ දෙවෙ අන්තොකරිත්වා , යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා – ඉමෙ ධම්මා රූපාවචරා.

කතමෙ ධම්මා න රූපාවචරා? කාමාවචරා, අරූපාවචරා, අපරියාපන්නා – ඉමෙ ධම්මා න රූපාවචරා.

කතමෙ ධම්මා අරූපාවචරා? හෙට්ඨතො ආකාසානඤ්චායතනූපගෙ දෙවෙ පරියන්තං කරිත්වා, උපරිතො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගෙ දෙවෙ අන්තොකරිත්වා, යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා – ඉමෙ ධම්මා අරූපාවචරා.

කතමෙ ධම්මා න අරූපාවචරා? කාමාවචරා, රූපාවචරා, අපරියාපන්නා – ඉමෙ ධම්මා න අරූපාවචරා.

කතමෙ ධම්මා පරියාපන්නා? සාසවා කුසලාකුසලබ්‍යාකතා ධම්මා කාමාවචරා, රූපාවචරා, අරූපාවචරා, රූපක්ඛන්ධො, වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉමෙ ධම්මා පරියාපන්නා.

කතමෙ ධම්මා අපරියාපන්නා? මග්ගා ච, මග්ගඵලානි ච, අසඞ්ඛතා ච ධාතු – ඉමෙ ධම්මා අපරියාපන්නා.

6. උප්පාදකකම්මආයුප්පමාණවාරො

1. උප්පාදකකම්මං

1021. දෙවාති . තයො දෙවා – සම්මුතිදෙවා [සම්මතිදෙවා (ස්‍යා.)], උපපත්තිදෙවා, විසුද්ධිදෙවා.

සම්මුතිදෙවා නාම – රාජානො, දෙවියො, කුමාරා.

උපපත්තිදෙවා නාම – චාතුමහාරාජිකෙ [චාතුම්මහාරාජිකෙ (සී. ස්‍යා.)] දෙවෙ උපාදාය තදුපරි දෙවා.

විසුද්ධිදෙවා නාම – අරහන්තො වුච්චන්ති.

දානං දත්වා, සීලං සමාදියිත්වා, උපොසථකම්මං කත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? දානං දත්වා, සීලං සමාදියිත්වා, උපොසථකම්මං කත්වා අප්පෙකච්චෙ ඛත්තියමහාසාලානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ ගහපතිමහාසාලානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ චාතුමහාරාජිකානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ තාවතිංසානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ යාමානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ තුසිතානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ නිම්මානරතීනං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති.

2. ආයුප්පමාණං

1022. මනුස්සානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? වස්සසතං, අප්පං වා භිය්‍යො [අප්පං වා භිය්‍යො වා (ස්‍යා. ක.) දී. නි. 2.7].

1023. චාතුමහාරාජිකානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? යානි මානුසකානි පඤ්ඤාස වස්සානි, චාතුම්මහාරාජිකානං දෙවානං එසො එකො රත්තින්දිවො [රත්තිදිවො (ක.) අ. නි. 3.71]. තාය රත්තියා තිංස රත්තියො මාසො. තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසියො සංවච්ඡරො. තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බානි පඤ්ච වස්සසතානි චාතුම්මහාරාජිකානං දෙවානං ආයුප්පමාණං. මනුස්සානං ගණනාය කිත්තකං හොති? නවුති වස්සසතසහස්සානි.

තාවතිංසානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? යං මානුසකං වස්සසතං, තාවතිංසානං දෙවානං එසො එකො රත්තින්දිවො. තාය රත්තියා තිංස රත්තියො මාසො. තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසියො සංවච්ඡරො. තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බං වස්සසහස්සං තාවතිංසානං දෙවානං ආයුප්පමාණං. මනුස්සානං ගණනාය කිත්තකං හොති? තිස්සො ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානි.

යාමානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? යානි මානුසකානි ද්වෙ වස්සසතානි, යාමානං දෙවානං එසො එකො රත්තින්දිවො. තාය රත්තියා තිංසරත්තියො මාසො . තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසියො සංවච්ඡරො. තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බානි ද්වෙ වස්සසහස්සානි යාමානං දෙවානං ආයුප්පමාණං. මනුස්සානං ගණනාය කිත්තකං හොති? චුද්දසඤ්ච වස්සකොටියො චත්තාරීසඤ්ච වස්සසතසහස්සානි.

තුසිතානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? යානි මානුසකානි චත්තාරි වස්සසතානි, තුසිතානං දෙවානං එසො එකො රත්තින්දිවො. තාය රත්තියා තිංසරත්තියො මාසො. තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසියො සංවච්ඡරො. තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බානි චත්තාරි වස්සසහස්සානි තුසිතානං දෙවානං ආයුප්පමාණං. මනුස්සානං ගණනාය කිත්තකං හොති? සත්තපඤ්ඤාස වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානි.

නිම්මානරතීනං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? යානි මානුසකානි අට්ඨ වස්සසතානි, නිම්මානරතීනං දෙවානං එසො එකො රත්තින්දිවො. තාය රත්තියා තිංසරත්තියො මාසො. තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසියො සංවච්ඡරො. තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බානි අට්ඨ වස්සසහස්සානි නිම්මානරතීනං දෙවානං ආයුප්පමාණං. මනුස්සානං ගණනාය කිත්තකං හොති? ද්වෙ වස්සකොටිසතානි තිංසඤ්ච වස්සකොටියො චත්තාරීසඤ්ච වස්සසතසහස්සානි.

පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? යානි මානුසකානි සොළස වස්සසතානි, පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං එසො එකො රත්තින්දිවො. තාය රත්තියා තිංසරත්තියො මාසො. තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසියො සංවච්ඡරො. තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බානි සොළස වස්සසහස්සානි පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං ආයුප්පමාණං. මනුස්සානං ගණනාය කිත්තකං හොති? නව ච වස්සකොටිසතානි එකවීසඤ්ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානීති.

ඡ එතෙ [ඡපි තෙ (ස්‍යා.)] කාමාවචරා, සබ්බකාමසමිද්ධිනො;

සබ්බෙසං එකසඞ්ඛාතො, ආයු භවති කිත්තකො.

ද්වාදස කොටිසතං තෙසං, අට්ඨවීසඤ්ච කොටියො;
පඤ්ඤාස සතසහස්සානි, වස්සග්ගෙන පකාසිතාති.

1024. පඨමං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? පඨමං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? කප්පස්ස තතියො භාගො.

පඨමං ඣානං මජ්ඣිමං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? පඨමං ඣානං මජ්ඣිමං භාවෙත්වා බ්‍රහ්මපුරොහිතානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? උපඩ්ඪකප්පො.

පඨමං ඣානං පණීතං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? පඨමං ඣානං පණීතං භාවෙත්වා මහාබ්‍රහ්මානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? කප්පො [එකො කප්පො (ස්‍යා.)].

1025. දුතියං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? දුතියං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා පරිත්තාභානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? ද්වෙ කප්පා.

දුතියං ඣානං මජ්ඣිමං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? දුතියං ඣානං මජ්ඣිමං භාවෙත්වා අප්පමාණාභානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? චත්තාරො කප්පා.

දුතියං ඣානං පණීතං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? දුතියං ඣානං පණීතං භාවෙත්වා ආභස්සරානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? අට්ඨ කප්පා.

1026. තතියං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? තතියං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා පරිත්තසුභානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? සොළස කප්පා.

තතියං ඣානං මජ්ඣිමං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? තතියං ඣානං මජ්ඣිමං භාවෙත්වා අප්පමාණසුභානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? බාත්තිංස කප්පා.

තතියං ඣානං පණීතං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති? තතියං ඣානං පණීතං භාවෙත්වා සුභකිණ්හානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති. තෙසං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? චතුසට්ඨි කප්පා.

1027. චතුත්ථං ඣානං භාවෙත්වා ආරම්මණනානත්තතා මනසිකාරනානත්තතා ඡන්දනානත්තතා පණිධිනානත්තතා අධිමොක්ඛනානත්තතා අභිනීහාරනානත්තතා පඤ්ඤානානත්තතා අප්පෙකච්චෙ අසඤ්ඤසත්තානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ වෙහප්ඵලානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ අවිහානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ අතප්පානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ සුදස්සානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ සුදස්සීනං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ අකනිට්ඨානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ ආකාසානඤ්චායතනූපගානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපගානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති, අප්පෙකච්චෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති.

අසඤ්ඤසත්තානඤ්ච වෙහප්ඵලානඤ්ච දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? පඤ්චකප්පසතානි.

අවිහානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? කප්පසහස්සං.

අතප්පානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? ද්වෙ කප්පසහස්සානි.

සුදස්සානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? චත්තාරි කප්පසහස්සානි.

සුදස්සීනං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? අට්ඨ කප්පසහස්සානි.

අකනිට්ඨානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? සොළස කප්පසහස්සානි.

1028. ආකාසානඤ්චායතනූපගානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? වීසති කප්පසහස්සානි.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? චත්තාරීස කප්පසහස්සානි.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපගානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? සට්ඨි කප්පසහස්සානි.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනූපගානං දෙවානං කිත්තකං ආයුප්පමාණං? චතුරාසීති කප්පසහස්සානීති.

1029. උක්ඛිත්තා පුඤ්ඤතෙජෙන, කාමරූපගතිං ගතා.

හවග්ගතම්පි [භවග්ගං වාපි (ස්‍යා.)] සම්පත්තා, පුනාගච්ඡන්ති [පුන ගච්ඡන්ති (ස්‍යා.)] දුග්ගතිං.

තාව දීඝායුකා සත්තා, චවන්ති ආයුසඞ්ඛයා;
නත්ථි කොචි භවො නිච්චො, ඉති වුත්තං මහෙසිනා.

තස්මා හි ධීරා නිපකා, නිපුණා අත්ථචින්තකා;
ජරාමරණමොක්ඛාය, භාවෙන්ති මග්ගමුත්තමං.

භාවයිත්වා සුචිං මග්ගං, නිබ්බානොගධගාමිනං;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, පරිනිබ්බන්ති අනාසවාති.

7. අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිවාරො

1030. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති අභිඤ්ඤෙය්‍යා, කති පරිඤ්ඤෙය්‍යා, කති පහාතබ්බා, කති භාවෙතබ්බා, කති සච්ඡිකාතබ්බා, කති න පහාතබ්බා, න භාවෙතබ්බා, න සච්ඡිකාතබ්බා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති අභිඤ්ඤෙය්‍යා, කති පරිඤ්ඤෙය්‍යා, කති පහාතබ්බා, කති භාවෙතබ්බා, කති සච්ඡිකාතබ්බා, කති න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා?

1031. රූපක්ඛන්ධො අභිඤ්ඤෙය්‍යො පරිඤ්ඤෙය්‍යො න පහාතබ්බො න භාවෙතබ්බො න සච්ඡිකාතබ්බො. චත්තාරො ඛන්ධා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, සියා පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා.

දසායතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා. ද්වෙ ආයතනා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, සියා පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා.

සොළස ධාතුයො අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා. ද්වෙ ධාතුයො අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, සියා පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා.

සමුදයසච්චං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං පහාතබ්බං න භාවෙතබ්බං න සච්ඡිකාතබ්බං. මග්ගසච්චං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං න පහාතබ්බං භාවෙතබ්බං න සච්ඡිකාතබ්බං . නිරොධසච්චං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං න පහාතබ්බං න භාවෙතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං. දුක්ඛසච්චං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං, සියා පහාතබ්බං, න භාවෙතබ්බං, න සච්ඡිකාතබ්බං, සියා න පහාතබ්බං.

නවින්ද්‍රියා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා. දොමනස්සින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං පහාතබ්බං න භාවෙතබ්බං න සච්ඡිකාතබ්බං. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං න පහාතබ්බං භාවෙතබ්බං න සච්ඡිකාතබ්බං. අඤ්ඤින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං න පහාතබ්බං, සියා භාවෙතබ්බං, සියා සච්ඡිකාතබ්බං. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං අභිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤෙය්‍යං න පහාතබ්බං න භාවෙතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං. තීණින්ද්‍රියා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න භාවෙතබ්බා, සච්ඡිකාතබ්බා. ඡ ඉන්ද්‍රියා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, සියා පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා.

තයො අකුසලහෙතූ අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා. තයො කුසලහෙතූ අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, න සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න භාවෙතබ්බා. තයො අබ්‍යාකතහෙතූ අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා , සියා න සච්ඡිකාතබ්බා.

කබළීකාරො ආහාරො අභිඤ්ඤෙය්‍යො පරිඤ්ඤෙය්‍යො න පහාතබ්බො න භාවෙතබ්බො න සච්ඡිකාතබ්බො. තයො ආහාරා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, සියා පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා, සියා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා.

ඡ ඵස්සා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො අභිඤ්ඤෙය්‍යො පරිඤ්ඤෙය්‍යො, සියා පහාතබ්බො, සියා භාවෙතබ්බො, සියා සච්ඡිකාතබ්බො, සියා න පහාතබ්බො න භාවෙතබ්බො න සච්ඡිකාතබ්බො.

ඡ වෙදනා…පෙ…. ඡ සඤ්ඤා… ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤෙය්‍යා පරිඤ්ඤෙය්‍යා, සියා පහාතබ්බා, සියා භාවෙතබ්බා, සියා සච්ඡිකාතබ්බා , සියා න පහාතබ්බා න භාවෙතබ්බා න සච්ඡිකාතබ්බා.

8. සාරම්මණානාරම්මණවාරො

1032. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති සාරම්මණා, කති අනාරම්මණා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති සාරම්මණා, කති අනාරම්මණා?

1033. රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සාරම්මණා.

දසායතනා අනාරම්මණා. මනායතනං සාරම්මණං. ධම්මායතනං සියා සාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං.

දස ධාතුයො අනාරම්මණා. සත්ත ධාතුයො සාරම්මණා. ධම්මධාතු සියා සාරම්මණා, සියා අනාරම්මණා.

ද්වෙ සච්චා සාරම්මණා. නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. දුක්ඛසච්චං සියා සාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං.

සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. චුද්දසින්ද්‍රියා සාරම්මණා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා සාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං. නව හෙතූ සාරම්මණා. කබළීකාරො ආහාරො අනාරම්මණො. තයො ආහාරා සාරම්මණා. සත්ත ඵස්සා… සත්ත වෙදනා… සත්ත සඤ්ඤා… සත්ත චෙතනා… සත්ත චිත්තා සාරම්මණා.

1034. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති සාරම්මණාරම්මණා, කති අනාරම්මණාරම්මණා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති සාරම්මණාරම්මණා, කති අනාරම්මණාරම්මණා?

1035. රූපක්ඛන්ධො අනාරම්මණො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා.

දසායතනා අනාරම්මණා. මනායතනං සියා සාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණාරම්මණං. ධම්මායතනං සියා සාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං.

දස ධාතුයො අනාරම්මණා. ඡ ධාතුයො අනාරම්මණාරම්මණා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා. ධම්මධාතු සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණා.

නිරොධසච්චං අනාරම්මණං. මග්ගසච්චං අනාරම්මණාරම්මණං. සමුදයසච්චං සියා සාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණාරම්මණං. දුක්ඛසච්චං සියා සාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං.

සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්මණා. පඤ්චින්ද්‍රියා අනාරම්මණාරම්මණා. නවින්ද්‍රියා සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා සාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණාරම්මණං, සියා අනාරම්මණං.

නව හෙතූ සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා. කබළීකාරො ආහාරො අනාරම්මණො. තයො ආහාරා සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා. ඡ ඵස්සා අනාරම්මණාරම්මණා . මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා සාරම්මණාරම්මණො සියා අනාරම්මණාරම්මණො. ඡ වෙදනා… ඡ සඤ්ඤා… ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා අනාරම්මණාරම්මණා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සාරම්මණාරම්මණා, සියා අනාරම්මණාරම්මණා.

9. දිට්ඨසුතාදිදස්සනවාරො

1036. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති දිට්ඨා, කති සුතා, කති මුතා, කති විඤ්ඤාතා, කති න දිට්ඨා න සුතා න මුතා න විඤ්ඤාතා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති දිට්ඨා, කති සුතා, කති මුතා, කති විඤ්ඤාතා, කති න දිට්ඨා න සුතා න මුතා න විඤ්ඤාතා?

1037. රූපක්ඛන්ධො සියා දිට්ඨො, සියා සුතො, සියා මුතො, සියා විඤ්ඤාතො, සියා න දිට්ඨො න සුතො න මුතො, විඤ්ඤාතො. චත්තාරො ඛන්ධා න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා.

රූපායතනං දිට්ඨං, න සුතං න මුතං, විඤ්ඤාතං. සද්දායතනං න දිට්ඨං, සුතං, න මුතං, විඤ්ඤාතං. ගන්ධායතනං… රසායතනං… ඵොට්ඨබ්බායතනං න දිට්ඨං න සුතං, මුතං, විඤ්ඤාතං. සත්තායතනා න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා.

රූපධාතු දිට්ඨා, න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා. සද්දධාතු න දිට්ඨා, සුතා, න මුතා, විඤ්ඤාතා. ගන්ධධාතු… රසධාතු… ඵොට්ඨබ්බධාතු න දිට්ඨා න සුතා, මුතා, විඤ්ඤාතා. තෙරස ධාතුයො න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා.

තීණි සච්චානි න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා. දුක්ඛසච්චං සියා දිට්ඨං, සියා සුතං, සියා මුතං, සියා විඤ්ඤාතං, සියා න දිට්ඨං න සුතං න මුතං, විඤ්ඤාතං.

බාවීසතින්ද්‍රියා න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා. නව හෙතූ න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා. චත්තාරො ආහාරා න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා. සත්ත ඵස්සා න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා. සත්ත වෙදනා… සත්ත සඤ්ඤා… සත්ත චෙතනා… සත්ත චිත්තා න දිට්ඨා න සුතා න මුතා, විඤ්ඤාතා.

10. තිකාදිදස්සනවාරො

1. කුසලත්තිකං

1038. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා?

රූපක්ඛන්ධො අබ්‍යාකතො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. දසායතනා අබ්‍යාකතා. ද්වායතනා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. සොළස ධාතුයො අබ්‍යාකතා. ද්වෙ ධාතුයො සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. සමුදයසච්චං අකුසලං. මග්ගසච්චං කුසලං. නිරොධසච්චං අබ්‍යාකතං. දුක්ඛසච්චං සියා කුසලං, සියා අකුසලං, සියා අබ්‍යාකතං.

දසින්ද්‍රියා අබ්‍යාකතා. දොමනස්සින්ද්‍රියං අකුසලං. අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං කුසලං. චත්තාරින්ද්‍රියා සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා.

තයො කුසලහෙතූ කුසලා. තයො අකුසලහෙතූ අකුසලා. තයො අබ්‍යාකතහෙතූ අබ්‍යාකතා. කබළීකාරො ආහාරො අබ්‍යාකතො. තයො ආහාරා සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා. ඡ ඵස්සා අබ්‍යාකතා. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා කුසලො, සියා අකුසලො, සියා අබ්‍යාකතො. ඡ වෙදනා… ඡ සඤ්ඤා… ඡ චෙතනා… ඡ චිත්තා අබ්‍යාකතා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්‍යාකතා.

2. වෙදනාත්තිකං

1039. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, කති දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, කති අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, කති දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, කති අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා?

ද්වෙ ඛන්ධා න වත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි. තයො ඛන්ධා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා.

දසායතනා න වත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි. මනායතනං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං. ධම්මායතනං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි.

දස ධාතුයො න වත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි. පඤ්ච ධාතුයො අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, කායවිඤ්ඤාණධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. ධම්මධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා න වත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි.

ද්වෙ සච්චා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. නිරොධසච්චං න වත්තබ්බං සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි. දුක්ඛසච්චං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි.

ද්වාදසින්ද්‍රියා න වත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි. ඡ ඉන්ද්‍රියා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. තීණින්ද්‍රියා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා , සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තං, සියා න වත්තබ්බං සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තන්තිපි.

දොසො අකුසලහෙතු දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො. සත්ත හෙතූ සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. මොහො අකුසලහෙතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, සියා දුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො.

කබළීකාරො ආහාරො න වත්තබ්බො සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තොති පි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තොතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තොතිපි. තයො ආහාරා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා.

පඤ්ච ඵස්සා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. කායවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තො.

සත්ත වෙදනා න වත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තාතිපි. පඤ්ච සඤ්ඤා… පඤ්ච චෙතනා… පඤ්ච චිත්තා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, කායවිඤ්ඤාණධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා.

3. විපාකත්තිකං

1040. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති විපාකා, කති විපාකධම්මධම්මා, කති නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා…පෙ…. සත්තන්නං චිත්තානං කති විපාකා, කති විපාකධම්මධම්මා, කති නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා?

රූපක්ඛන්ධො නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

දසායතනා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. ද්වායතනා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

දස ධාතුයො නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. පඤ්ච ධාතුයො විපාකා. මනොධාතු සියා විපාකා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. ද්වෙ ධාතුයො සියා විපාකා සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

ද්වෙ සච්චා විපාකධම්මධම්මා. නිරොධසච්චං නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මං. දුක්ඛසච්චං සියා විපාකං, සියා විපාකධම්මධම්මං, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මං.

සත්තින්ද්‍රියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. තීණින්ද්‍රියා විපාකා. ද්වින්ද්‍රියා විපාකධම්මධම්මා. අඤ්ඤින්ද්‍රියං සියා විපාකං, සියා විපාකධම්මධම්මං. නවින්ද්‍රියා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

ඡ හෙතූ විපාකධම්මධම්මා. තයො අබ්‍යාකතහෙතූ සියා විපාකා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

කබළීකාරො ආහාරො නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. තයො ආහාරා සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. පඤ්ච ඵස්සා විපාකා. මනොධාතුසම්ඵස්සො සියා විපාකො, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා විපාකො, සියා විපාකධම්මධම්මො, සියා

නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මො. පඤ්ච වෙදනා... පඤ්ච සඤ්ඤා... පඤ්ච චෙතනා... පඤ්ච චිත්තා විපාකා. මනොධාතු සියා විපාකා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා විපාකා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා.

4. උපාදින්නත්තිකං

1041. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති උපාදින්නුපාදානියා, කති අනුපාදින්නුපාදානියා, කති අනුපාදින්නඅනුපාදානියා...පෙ.... සත්තන්නං චිත්තානං කති උපාදින්නුපාදානියා, කති අනුපාදින්නුපාදානියා, කති අනුපාදින්නඅනුපාදානියා?

රූපක්ඛන්ධො සියා උපාදින්නුපාදානියො, සියා අනුපාදින්නුපාදානියො 4. චත්තාරො ඛන්ධා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

පඤ්චායතනා උපාදින්නුපාදානියා. සද්දායතනං අනුපාදින්නුපාදානියං. චත්තාරො ආයතනා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා. ද්වායතනා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

දස ධාතුයො උපාදින්නුපාදානියා. සද්දධාතු අනුපාදින්නුපාදානියා. පඤ්ච ධාතුයො සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

සමුදයසච්චං අනුපාදින්නුපාදානියං. ද්වෙ සච්චා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. දුක්ඛසච්චං සියා උපාදින්නුපාදානියං, සියා අනුපාදින්නුපාදානියං.

නවින්ද්‍රියා උපාදින්නුපාදානියා. දොමනස්සින්ද්‍රියං අනුපාදින්නුපාදානියං. තීණින්ද්‍රියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. නවින්ද්‍රියා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. තයො අකුසලහෙතූ අනුපාදින්නුපාදානියා. තයො කුසලහෙතූ සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා. තයො අබ්‍යාකතහෙතූ සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

කබළීකාරො ආහාරො සියා උපාදින්නුපාදානියො, සියා අනුපාදින්නුපාදානියො. තයො ආහාරා සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා .

පඤ්ච ඵස්සා උපාදින්නුපාදානියා. මනොධාතුසම්ඵස්සො සියා උපාදින්නුපාදානියො, සියා අනුපාදින්නුපාදානියො. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා උපාදින්නුපාදානියො, සියා අනුපාදින්නුපාදානියො, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියො. පඤ්ච වෙදනා... පඤ්ච සඤ්ඤා... පඤ්ච චෙතනා... පඤ්ච චිත්තා උපාදින්නුපාදානියා. මනොධාතු සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා උපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අනුපාදින්නඅනුපාදානියා.

5. විතක්කත්තිකං

1042. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති සවිතක්කසවිචාරා, කති අවිතක්කවිචාරමත්තා, කති අවිතක්කඅවිචාරා...පෙ.... සත්තන්නං චිත්තානං කති සවිතක්කසවිචාරා, කති අවිතක්කවිචාරමත්තා, කති අවිතක්කඅවිචාරා?

රූපක්ඛන්ධො අවිතක්කඅවිචාරො. තයො ඛන්ධා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො සියා සවිතක්කසවිචාරො, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තො, සියා අවිතක්කඅවිචාරො සියා න වත්තබ්බො සවිතක්කසවිචාරොතිපි , අවිතක්කවිචාරමත්තොතිපි, අවිතක්කඅවිචාරොතිපි.

දසායතනා අවිතක්කඅවිචාරා. මනායතනං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. ධම්මායතනං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං, සියා න වත්තබ්බං සවිතක්කසවිචාරන්තිපි, අවිතක්කවිචාරමත්තන්තිපි, අවිතක්කඅවිචාරන්තිපි.

පන්නරස ධාතුයො අවිතක්කඅවිචාරා. මනොධාතු සවිතක්කසවිචාරා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. ධම්මධාතු සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා, සියා න වත්තබ්බා සවිතක්කසවිචාරාතිපි, අවිතක්කවිචාරමත්තාතිපි, අවිතක්කඅවිචාරාතිපි.

සමුදයසච්චං සවිතක්කසවිචාරං. නිරොධසච්චං අවිතක්කඅවිචාරං. මග්ගසච්චං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. දුක්ඛසච්චං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං, සියා න වත්තබ්බං සවිතක්කසවිචාරන්තිපි, අවිතක්කවිචාරමත්තන්තිපි, අවිතක්කඅවිචාරන්තිපි.

නවින්ද්‍රියා අවිතක්කඅවිචාරා. දොමනස්සින්ද්‍රියං සවිතක්කසවිචාරං. උපෙක්ඛින්ද්‍රියං සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. එකාදසින්ද්‍රියා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා.

තයො අකුසලහෙතූ සවිතක්කසවිචාරා. ඡ හෙතූ සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. කබළීකාරො ආහාරො අවිතක්කඅවිචාරො. තයො ආහාරා සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා. පඤ්ච ඵස්සා අවිතක්කඅවිචාරා. මනොධාතුසම්ඵස්සො සවිතක්කසවිචාරො. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා සවිතක්කසවිචාරො, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තො, සියා අවිතක්කඅවිචාරො. පඤ්ච වෙදනා... පඤ්ච සඤ්ඤා... පඤ්ච චෙතනා... පඤ්ච චිත්තා අවිතක්කඅවිචාරා මනොධාතු සවිතක්කසවිචාරා , මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා සවිතක්කසවිචාරා, සියා අවිතක්කවිචාරමත්තා, සියා අවිතක්කඅවිචාරා.

(1) රූපදුකං

1043. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති රූපා, කති අරූපා...පෙ.... සත්තන්නං චිත්තානං කති රූපා, කති අරූපා?

රූපක්ඛන්ධො රූපං. චත්තාරො ඛන්ධා අරූපා. දසායතනා රූපා. මනායතනං අරූපං. ධම්මායතනං සියා රූපං, සියා අරූපං. දස ධාතුයො රූපා. සත්ත ධාතුයො අරූපා. ධම්මධාතු සියා රූපා, සියා අරූපා. තීණි සච්චානි අරූපා. දුක්ඛසච්චං සියා රූපං, සියා අරූපං. සත්තින්ද්‍රියා රූපා. චුද්දසින්ද්‍රියා අරූපා. ජීවිතින්ද්‍රියං සියා රූපං, සියා අරූපං. නව හෙතූ අරූපා. කබළීකාරො ආහාරො රූපං. තයො ආහාරා අරූපා. සත්ත ඵස්සා අරූපා. සත්ත වෙදනා... සත්ත සඤ්ඤා... සත්ත චෙතනා සත්ත චිත්තා අරූපා.

(2) ලොකියදුකං

1044. පඤ්චන්නං ඛන්ධානං කති ලොකියා, කති ලොකුත්තරා? ද්වාදසන්නං ආයතනානං කති ලොකියා, කති ලොකුත්තරා? අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං කති ලොකියා, කති ලොකුත්තරා? චතුන්නං සච්චානං කති ලොකියා, කති ලොකුත්තරා...පෙ.... සත්තන්නං චිත්තානං කති ලොකියා, කති ලොකුත්තරා?

රූපක්ඛන්ධො ලොකියො. චත්තාරො ඛන්ධා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. දසායතනා ලොකියා . ද්වෙ ආයතනා සියා ලොකියා , සියා ලොකුත්තරා. සොළස ධාතුයො ලොකියා. ද්වෙ ධාතුයො සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. ද්වෙ සච්චා ලොකියා. ද්වෙ සච්චා ලොකුත්තරා.

දසින්ද්‍රියා ලොකියා. තීණින්ද්‍රියා ලොකුත්තරා. නවින්ද්‍රියා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. තයො අකුසලහෙතූ ලොකියා. ඡ හෙතූ සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. කබළීකාරො ආහාරො ලොකියො. තයො ආහාරා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා . ඡ ඵස්සා ලොකියා. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො සියා ලොකියො, සියා ලොකුත්තරො. ඡ වෙදනා ලොකියා. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා වෙදනා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. ඡ සඤ්ඤා ලොකියා. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා සඤ්ඤා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. ඡ චෙතනා ලොකියා. මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සජා චෙතනා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරා. ඡ චිත්තා ලොකියා. මනොවිඤ්ඤාණධාතු සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරාති.

අභිඤ්ඤා ද්වෙ සාරම්මණා, දිට්ඨා කුසලවෙදනා;
විපාකා ච උපාදින්නා, විතක්කං රූපලොකියාති.

ධම්මහදයවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

විභඞ්ගපකරණං නිට්ඨිතං.